

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

الحق
علیه
السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

سیرہ امام مہدی

قرآن مجید

www.KitaboSunnat.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور

نویسنده:

قنبر علی صمدی

ناشر چاپی:

بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (علیه السلام)

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۹	سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور
۹	مشخصات کتاب
۹	اشاره
۱۳	فهرست مطالب
۱۹	پیشگفتار
۲۳	بخش اول: کلیات
۲۳	مفهوم لغوی سیره
۲۴	معنای اصطلاحی سیره
۲۸	تفاوت «سیره» با «سنت»
۲۹	گونه های سیره
۳۲	سیره معصومین علیهم السلام
۳۳	ویژگی های سیره معصومین علیهم السلام
۳۸	ضرورت الگوپذیری از سیره ائمه معصوم علیهم السلام
۴۰	شباهت ها و تفاوت های سیره مهدوی، نبوی و علوی
۴۰	اشاره
۴۱	الف) امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و سیره رسول خدا صلی الله علیه و آله
۴۱	اشاره
۴۱	روایات دسته اول
۴۶	روایات دسته دوم
۴۸	ب) امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و سیره امیرمؤمنان علیه السلام
۴۸	اشاره
۴۸	روایات دسته اول
۵۱	روایات دسته دوم

۵۶	جمع بندی روایات
۶۳	بخش دوم: سیره مهدوی
۶۳	اشاره
۶۶	سیره فردی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
۷۵	سیره اخلاقی و تربیتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
۸۰	سیره دینی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
۸۰	اشاره
۸۱	الف) احیای دوباره اسلام
۸۶	ب) بازگشت به قرآن
۸۹	ج) برداشتن تقیه
۹۱	د) اصلاح انحرافات
۹۵	ه) حاکمیت فراگیر دین اسلام
۱۳۳	و) گسترش فرهنگ توحید در جهان
۱۴۲	سیره سیاسی، حکومتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
۱۴۳	ویژگی های سیره حکومتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
۱۴۳	اشاره
۱۴۴	الف) دین مدار
۱۴۹	ب) عدالت محور
۱۶۲	ج) جهان شمول
۱۶۷	د) محبوبیت مردمی
۱۷۵	ه) امنیت گرا
۱۸۳	سیره قضائی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
۱۸۳	اشاره
۱۸۳	الف) قضاوت به ظاهر (بینه)
۱۸۴	ب) قضاوت به باطن (علم)
۱۹۳	سیره جهادی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

- ۱۹۳ ..... اشاره
- ۱۹۴ ..... الف) برجیدن بساط کفر
- ۱۹۷ ..... ب) قاطعیت در سیره جهادی حضرت
- ۲۰۲ ..... ج) انعطاف ناپذیری در برابر دشمنان
- ۲۰۹ ..... د) رأفت با توبه کنندگان
- ۲۱۷ ..... ه) عدم پذیرش توبه دشمنان عنود
- ۲۲۶ ..... سیره مدیریتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
- ۲۲۶ ..... اشاره
- ۲۲۶ ..... الف) سخت گیری نسبت به کارگزاران
- ۲۳۲ ..... ب) عطف و رحمت با مردم
- ۲۳۴ ..... ج) سبقت در نیکوکاری
- ۲۳۵ ..... د) رضایت عمومی
- ۲۳۵ ..... سیره علمی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
- ۲۳۵ ..... اشاره
- ۲۳۶ ..... الف) شکوفایی علمی
- ۲۴۴ ..... ب) رشد عقلانی
- ۲۵۲ ..... سیره اقتصادی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
- ۲۵۲ ..... اشاره
- ۲۵۲ ..... الف) فقر زدایی
- ۲۵۷ ..... ب) توزیع عادلانه اموال
- ۲۵۹ ..... ج) عمران و آبادانی
- ۲۶۱ ..... د) توسعه کشاورزی
- ۲۶۳ ..... ه) استخراج معادن
- ۲۶۵ ..... و) اعطای مساوی اموال به مردم
- ۲۶۷ ..... ز) فراوانی مال و نعمت
- ۲۷۲ ..... منابع

سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور

مشخصات کتاب

سرشناسه : صمدی، قنبرعلی، ۱۳۴۸ -

عنوان و نام پدیدآور : سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور/قنبرعلی صمدی.

مشخصات نشر : قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج)، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری : ۲۷۲ ص.؛ ۲۱×۱۴/۵ س م.

شابک : ۸۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۲۰-۱۶-۳

وضعیت فهرست نویسی : فاپا

یادداشت : کتابنامه: ص. ۲۶۳ - ۲۷۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع : محمدبن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ق -

موضوع : محمدبن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ق. - فضایل

رده بندی کنگره : BP۵۱/۳۵/ص ۸س ۱۳۹۳

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۵۹

شماره کتابشناسی ملی : ۳۵۴۱۹۶۶

ص: ۱

اشاره

بسم الله الرحمن الرحيم

ص: ۳

سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور

تحقیق و تنظیم: قنبرعلی صمدی

۲۳/۱/۹۳

سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

مؤلف: قنبر علی صمدی

ناشر: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف

صفحه آرا: داوود هزاره

طراح جلد: هادی معزی

نوبت چاپ: اول / تابستان ۱۳۹۳

شابک: ۳۱۶۷۱۲۰۶۰۰۹۷۸

شمارگان: هزار نسخه

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است.

*قم: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف / خیابان شهدا / کوچه آمار (۲۲) / بن بست شهید علیان / پ: ۲۶ / همراه: ۰۹۱۰۹۶۷۸۹۱۱ / تلفن: ۳۷۷۴۹۵۶۵ و ۳۷۷۳۷۸۰۱ (داخلی ۱۱۷ و ۱۱۶) / ۳۷۸۴۱۱۳۰ (فروش) / ۳۷۸۴۱۱۳۱ (مدیریت) / فاکس: ۳۷۷۳۷۱۶۰ و ۳۷۷۴۴۲۷۳

*تهران: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف / تلفن: ۸۸۹۵۹۰۴۹ / فاکس: ۸۸۹۸۱۳۸۹ / ص.پ: ۳۵۵-۱۵۶۵۵

m www.mahdi۱۳.com

m www.mahdaviat.ir

m info@mahdaviat.ir

m Entesharatbonyad@chmail.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۹

بخش اول: کلیات

مفهوم لغوی سیره. ۱۳

معنای اصطلاحی سیره. ۱۴

تفاوت «سیره» با «سنت» ۱۸

گونه های سیره. ۱۹

سیره معصومین علیهم السلام. ۲۲

ویژگی های سیره معصومین علیهم السلام. ۲۳

ضرورت الگوپذیری از سیره ائمه معصوم علیهم السلام. ۲۸

شبهات ها و تفاوت های سیره مهدوی، نبوی و علوی.. ۳۰

الف) امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و سیره رسول خدا صلی الله علیه و آله ۳۱

روایات دسته اول.. ۳۱

روایات دسته دوم. ۳۶

ب) امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و سیره امیرمؤمنان علیه السلام. ۳۸

روایات دسته اول.. ۳۸

روایات دسته دوم. ۴۱

جمع بندی روایات... ۴۶

بخش دوم: سیره مهدوی

سیره فردی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف.... ۵۶

سیره اخلاقی و تربیتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف.... ۶۵

سیره دینی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف.... ۷۰

الف) احیای دوباره اسلام. ۷۱

ب) بازگشت به قرآن.. ۷۶

ج) برداشتن تقيه. ۸۰

د) اصلاح انحرافات... ۸۲

ه) حاکمیت فراگیر دین اسلام. ۸۶

و) گسترش فرهنگ توحید در جهان.. ۱۲۴

سیره سیاسی، حکومتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف.... ۱۳۳

ویژگی های سیره حکومتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف.... ۱۳۴

الف) دین مدار. ۱۳۵

ب) عدالت محور. ۱۴۰

ه) جهان شمول.. ۱۵۳

ج) محبوبیت مردمی.. ۱۵۸

د) امنیت گرا ۱۶۶

سیره قضائی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف.... ۱۷۴

الف) قضاوت به ظاهر(بینه). ۱۷۴

ب) قضاوت به باطن(علم). ۱۷۵

سیره جهادی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف.... ۱۸۴

الف) برجیدن بساط کفر. ۱۸۵

ب) قاطعیت در سیره جهادی حضرت... ۱۸۸

ج) انعطاف ناپذیری در برابر دشمنان.. ۱۹۳

د) رأفت با توبه کنندگان.. ۲۰۰

ه) عدم پذیرش توبه دشمنان عنود. ۲۰۸

سیره مدیریتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف... ۲۱۷

الف) سخت گیری نسبت به کارگزاران.. ۲۱۷

ب) عطوفت و رحمت با مردم. ۲۲۳

ج) سبقت در نیکوکاری.. ۲۲۵

د) رضایت عمومی.. ۲۲۶

سیره علمی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف... ۲۲۶

الف) شکوفایی علمی.. ۲۲۷

ب) رشد عقلانی.. ۲۳۵

سیره اقتصادی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف... ۲۴۳

الف) فقر زدایی.. ۲۴۳

ب) توزیع عادلانه اموال.. ۲۴۸

ج) عمران و آبادانی.. ۲۵۰

د) توسعه کشاورزی.. ۲۵۲

ه) استخراج معادن.. ۲۵۴

و) اعطای مساوی اموال به مردم.. ۲۵۶

ز) فراوانی مال و نعمت... ۲۵۸

منابع..... ۲۶۳

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار

بر اساس روایات، سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور، همان سیره و سنت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اجداد طاهرینش علیهم السلام می باشد و اگر در برخی روایات، از تفاوت ها میان سیره رسول خدا صلی الله علیه و آله و امیرمؤمنان علیه السلام سخن به میان آمده است، ناظر به تفاوت در مقام اجرا و متفاوت بودن شرایط عصر ظهور با دوران صدر اسلام و عصر غیبت است، زیرا اجداد طاهرینش بنا به مصالحی، رویه مماشات را در پیش می گرفتند و در برخی موارد بر اساس حکم ثانوی و تقیه عمل می کردند، اما حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به دلیل مبسوط الید بودن و عدم موانع، حکم واقعی را به اجرا می گذارد. از این رو، اصول و روش آن حضرت، همگون با سیره جدش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بوده و برنامه های دولت آن حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف تحقق بخش همه جانبه آموزه های وحیانی قرآن و احیای سنت رسول اکرم صلی الله علیه و آله است.

بنابراین، همان گونه که سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهلیت علیهم السلام برای همگان الگو و حجت است، سیره عملی آخرین حجت الاهی، حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز در همه شئون فردی و اجتماعی زندگی، اسوه حسنه و الگوی آموزنده برای همه انسان های عدالت خواه و کمال

طلب شمرده می شود. در روایات، ابعاد الگوپذیری از سیره و روش رفتاری آن حضرت در عرصه های مختلف بیان شده است.

در عرصه دیانت، سیره دینی و مأموریت الاهی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اجرای کامل احکام، قوانین و ارزشهای متعالی دین اسلام است؛ احکام و برنامه های نجات بخش و سعادت آفرینی که قبل از آن هیچ گاه زمینه و فرصت تحقق کامل نیافته است، امّا در عصر ظهور، خداوند به برکت وجود ایشان شرایط را برای اجرای کامل آموزه های حیات بخش دین در سطح جهان مهیا می کند. با ظهور آخرین ذخیره الاهی، آموزه های و حیانی قرآنی و احکام فراموش شده دین و سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت علیهم السلام دوباره احیا می گردد. پیرایه ها، بدعت ها و تحریفات از چهره دین زدوده و اسلام حقیقی با تفسیر معصومانه آن حضرت، دگر بار برای بشریت عرضه می شود تا همه بشریت از آثار و برکات بی شمار حاکمیت دین الاهی بهره مند گردد.

در عرصه سیاست و حکومت، سیره حکومتی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مبتنی بر تأمین سعادت و کرامت جامعه می باشد؛ حقیقت سیاست در نظام مهدوی، همان سرپرستی و ولایت مطلق امام معصوم علیهم السلام بر قلب، فکر، رفتار و روابط اجتماعی انسان ها در عصر ظهور می باشد؛ از این رو، سیاست مهدوی، سیاست دین مدار، عدالت پیشه، جامعه پذیر، امنیت گرا و جهان شمول است.

در عرصه قضایی، بر اساس سنّت جدش و نیز سیره انبیای پیشین همانند داوود و سلیمان علیه السلام داوری خواهند کرد و تمام توان مدیریت

قضایی نظام مهدوی را در جهت اجرای کامل قوانین دین خدا و تحقق احکام و دستورات معطل مانده اسلام به کار خواهند بست.

در عرصه مبارزه و جهاد، با کانون های ظلم و کفر، قاطعانه مقابله کرده و موانع رشد مادی و معنوی جامعه را از بین خواهند برد. در این مبارزه قهر آمیز، حضرت کار معاندان و سران کفر را برای همیشه یک سره خواهند کرد؛ به گونه ای که دشمنان لجوج و معاند را از سر راه بر داشته و بساط کفر و نظام های طاغوت را از جامعه بشری ریشه کن خواهند کرد.

در عرصه مدیریت و کشور داری، سیره مدیریتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر اساس عمل به تکالیف الاهی و تحقق بخشی عدالت محض در جامعه استوار است؛ در این راستا، حضرت با اشراف و نظارت بر دستگاه های اجرایی و کارکردهای مسئولان حکومتی، جریان امور را مدیریت می کند. بر کارگزاران نظام، سخت گیری می کند تا لغزش و انحرافی در نظام اداری حکومت عدالت محور، رخ ندهد و به کسی ذره ای ستم نرود و حقی از کسی ضایع نشود. مدیران حکومت به پیروی از امام و رهبر خویش، در کارهای نیک، پیشگام اند و در خدمت گذاری به مردم از همدیگر سبقت می گیرند، صداقت و مهرورزی آنان سبب محبوبیت مثال زدنی نظام مهدوی در میان مردم می شود.

در عرصه علوم و فن آوری، جامعه عصر ظهور، به شکوفایی و جهش حیرت انگیز علمی، به پیشرفت های خارق العاده دست می یابد و در پرتو عنایت ویژه حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف عقل و خرد بشر فزونی پیدا

می کند و به رشد و بالندگی عقلانی نائل می شوند.

در بخش اقتصاد و معیشت، زیرساخت های اقتصادی جامعه در عرصه صنعت، کشاورزی، معادن و... توسعه شگرفی می یابد، شهرها آباد و مزارع سرشار از محصول می شود، درهای نزول رحمت از آسمان گشوده و مواهب بی پایان زمین پدیدار می گردد و همه ثروت های جهان در اختیار حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف قرار می گیرد. با مدیریت اقتصادی حضرت، سیستم تولید و توزیع ثروت بر پایه عدل و داد، انجام می پذیرد، شرایط اقتصادی جهان دگرگون می شود و عوامل فقر و فلاکت اجتماعی نابود می گردد، گسترش عمران و آبادانی و فراوانی ثروت، سبب بی نیازی و رفاه اقتصادی جامعه عصر ظهور می شود، سامان یابی وضعیت اقتصادی و رفاه عمومی، زمینه را برای خلق تمدن نوین مبتنی بر عدالت و پاکی و شکل گیری مدینه فاضله مهدوی هموار می نماید.

در این اثر، سعی شده است با استناد به آیات و روایات اهل بیت علیهم السلام ضمن بیان برخی شباهت ها و تفاوت های سیره مهدوی با سیره نبوی و علوی، گوشه هایی از سیره فردی و حکومتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور، تبیین گردد. امید است این تلاش ناچیز، مقبول آستان مقدس آن حضرت قرار گیرد.

* * *

بخش اول: کلیات

مفهوم لغوی سیره

«سیره»، اسم مصدر از ریشه «سیر» است و لغت شناسان آن را، رفتن، عبور کردن، گذشتن و حرکت کردن بر روی زمین، معنا کرده اند. (۱)

واژه «سیره» بر وزن «فعلَه» بر حالت و نوع عمل دلالت می کند مانند «جَلَسَه»؛ یعنی نشستن و «جَلَسَه»؛ یعنی نوع نشستن. از این رو، مراد از «سیره» سنت، روش، طریقه و شیوه خاص رفتاری است. (۲) راغب اصفهانی نیز «سیره» را به معنای حالت و شیوه ای از زندگی و

۱- ر.ک: لسان العرب، ج ۴، ص ۳۸۹؛ معجم مقاییس اللغه، ج ۳، ص ۱۲۰؛ المفردات فی غریب القرآن، ص ۴۳۲.

۲- السیره: السنه و الطریقه. یقال: سارَ بهم سیره حَسَنَه. و السیره: الاهیئه (لسان العرب، ج ۴، ص ۳۸۹ - ۳۹۰).

نوع خاصی از رفتار دانسته که به صورت یک روش در عملکرد و حرکت انسان جاری است؛ اعم از اینکه این حالت، منشأ غریزی داشته باشد یا امر اکتسابی باشد. (۱)

در آیات قرآن واژه «سیر» و مشتقات آن، گاهی به شکل امر:

و گاه به صورت فعل مضارع: ((أَوْ لَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ)) (۲) به کار رفته است. در این گونه آیات «سیره» ناظر به معنای لغوی؛ یعنی حرکت و رفتن و سفر بر روی زمین است.

معنای اصطلاحی سیره

مفهوم اصطلاحی «سیره» در نزد علمای سیره و تاریخ، ناظر به سبک شناسی و روش شناسی رفتار انسان است و با آنچه اهل لغت در معنای آن بیان کرده است تفاوت چندانی ندارد. از این رو، می توان «سیره» را در اصطلاح به معنای نوع رفتار و طریقه و سبک زندگی، تعریف نمود.

براین اساس، سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و حضرات ائمه علیهم السلام به معنای رفتارشناسی آن بزرگواران است و مراد از آن شناخت اصول و

۱- السَّيْرَةُ: الحالة التي يكون عليها الإنسان و غيره، غريزياً كان أو مكتسباً، يقال: فلان له سيرة حسنة، و سيرة قبيحة (المفردات في غريب القرآن، ص ۴۳۳).

۲- سوره روم، آیه ۹.

روش هایی است که حضرات معصومین علیهم السلام در رفتار و کردار خود داشته اند. بنابراین «سیره» در حقیقت اصولی است پایدار که تعیین کننده منطق عملی؛ یعنی شیوه و سبک رفتار انسان در حوزه ای معین را بازگو می کند.

شهید مطهری رحمه الله با اشاره به تفاوت معنایی «سَیر» و «سیره» می گوید: «سَیر» یعنی حرکت، رفتن، راه رفتن؛ «سیره» یعنی نوع و سبک خاص راه رفتن. مثلاً «جَلَسَ» یعنی نشستن و «جَلَسَه» یعنی سبک و نوع نشستن. (۱)

به اعتقاد وی، هر رفتاری را نمی توان اصطلاحاً سیره نامید؛ بلکه رفتاری که دارای روش و سبک ویژه باشد، مصداق سیره خواهد بود؛ چرا که هیئت «فَعَلَه» در لغت عرب دلالت بر نوع و روش خاص دارد. از این رو می گوید: آنچه مهم است شناختن سبک رفتار پیامبر است. اما آن هایی که سیره نوشته اند، رفتار پیامبر را نوشته اند، این کتاب هایی که ما به نام «سیره» داریم سَیر است نه سیره. مثلاً سیره حلیّه سیر است نه سیره؛ اسمش سیره هست ولی واقعش سیر است. رفتار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نوشته شده است نه سبک پیامبر در رفتار، نه

اسلوب رفتار پیامبر، نه متد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله. (۱)

ایشان با بیان اینکه رفتارها، سبک های مختلفی دارد و سیره شناسی، همان سبک شناسی است، هر شخص و گروهی از جمله پیامبران علیهم السلام به ویژه رسول اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام را دارای سبک رفتاری مخصوص به خود دانسته، می افزاید: سیره پیامبر صلی الله علیه و آله؛ یعنی سبک پیامبر صلی الله علیه و آله و متدی که او در عمل و در روش برای مقاصد خودش به کار می برد. مثلا- پیامبر صلی الله علیه و آله تبلیغ می کرد. روش تبلیغی پیامبر چه روشی بود؟ سبک تبلیغی پیامبر صلی الله علیه و آله چه سبکی بود؟ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در همان حال که مبلغ بود و اسلام را تبلیغ می کرد، یک رهبر سیاسی برای جامعه خودش بود، از وقتی که آمد به مدینه، جامعه تشکیل داد، حکومت تشکیل داد، خودش رهبر جامعه بود. سبک و متد رهبری و مدیریت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در جامعه چه متدی بود؟ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در همان حال قاضی هم بود و میان مردم قضاوت می کرد، سبک قضاوتش چه سبکی بود؟ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مثل همه مردم دیگر زندگی خانوادگی داشت، زنان متعدد داشت، فرزندان داشت. سبک پیامبر صلی الله علیه و آله در زن داری چگونه بود؟ سبک پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در معاشرت با اصحاب و یاران و به اصطلاح مریدها چگونه

بود؟ پیامبر صلی الله علیه و آله دشمنان سرسختی داشت، سبک و روش پیامبر صلی الله علیه و آله در رفتار با دشمنان چه بود؟ و ده ها سبک دیگر در قسمت های مختلف دیگر (۱).

در این جا نیز، منظور از «سیره» روش های رفتاری قاعده مندی است که بیانگر سبک عملکرد یک فرد در عرصه زندگی است و مراد از سیره مهدوی، روش عملی و سبک رفتاری امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در ابعاد مختلف فردی، اجتماعی، سیاسی، تربیتی، جهادی، فرهنگی، اقتصادی و غیره است.

آنچه در سخن گهربار امام حسین علیه السلام به محمد حنفیه در بیان سیره آن حضرت مشاهده می شود، بیانگر سبک و قانون رفتاری آن حضرت در پی گیری روش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امیرمؤمنان علیه السلام مبنی بر اجرای احکام الهی است، فرمود: «وَإِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدِّي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أُرِيدُ أَنْ أَمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهِيَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ أُسِيرَ بِسِيرَةِ جَدِّي وَ أَبِي» (۲) تصمیم دارم امر به معروف و نهی از منکر کنم و روش جد و پدرم را دنبال نمایم.

امام صادق علیه السلام در سخنی با مفضل بن عمر، سیره و سبک تعامل

۱- مجموعه آثار شهید مطهری، ج ۱۶، ص ۵۲-۵۳.

۲- بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۳۲۹.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با مردم را، بر پایه روش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله معرفی کرده است. می فرماید:

إِذَا أَدَانَ اللَّهُ تَعَالَى لِلْقَائِمِ بِالْخُرُوجِ صَيْدَ الْمُنْتَبِرِ فَدَعَا النَّاسَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَخَوَّفَهُمْ بِاللَّهِ وَدَعَاهُمْ إِلَى حَقِّهِ عَلَى أَنْ يَسِيرَ فِيهِمْ بِسَيْرِهِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَيَعْمَلَ فِيهِمْ بِعَمَلِهِ (۱)؛ هرگاه خداوند به قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف اذن خروج دهد بالایی منبر می رود و مردم را به سوی پروردگار و خوف و خشیت از او دعوت می کند و مردم را به پذیرش دعوت حق طلبانه خود فرامی خواند و به آن ها امر می کند تا به سیره رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتار نمایند و خودش هم به روش آن حضرت عمل می کند.

تفاوت «سیره» با «سنت»

«سیره» و «سنت» از نظر لغوی به معنای روش و طریقه پیموده شده است. اما اصطلاحاً این دو باهم تفاوت مفهومی دارد؛ زیرا در اصطلاح فقهی و اصولی «سنت» به مجموعه اقوال و افعال و تقریر معصوم علیهم السلام گفته می شود؛ امّا «سیره» تنها بر افعال و روش عملی آن بزرگواران دلالت دارد؛ یعنی سیره معصومین علیهم السلام ناظر به رفتارهای هدف مند و استمرار پذیری است که از معصوم علیه السلام در محیط فردی،

اجتماعی، و تربیتی به منظور خودسازی یا اثرگذاری بر دیگران؛ سرزده است به گونه ای که هر کدام در قلمرو کاربردی خود، می تواند منشأ استخراج سبک و روش کلی رفتار قرار گیرد.

از این نظر، مفهوم «سنت» گسترده تر از «سیره» خواهد بود، اما اگر «سیره» را به معنای رفتار و عمل نوعی بدانیم، می توان گفت: بین «سیره» و «سنت» نسبت عموم و خصوص من وجه برقرار است؛ چرا که از یک سو هر دو در سنت عملی، وحدت و هماهنگی دارند و از سوی دیگر سیره، برخی از گفتار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را در بر نمی گیرد و از سوی سوم گزارش هایی که در قرآن درباره رفتار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آمده است، سنت نامیده نمی شوند.

لازم به ذکر است که در فرهنگ شیعه، اصطلاح «سنت» اختصاص به گفتار و کردار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ندارد، بلکه گفتار و رفتار و تقریر دیگر امامان معصوم علیهم السلام و حضرت زهرا علیها السلام را نیز در بر می گیرد. از این رو، همان گونه که سیره نبوی، سنت به شمار می رود و حجت است، سیره اهل بیت عصمت علیهم السلام نیز حجت بوده و همتای قرآن شمرده می شود.

گونه های سیره

«سیره» را می توان از چند منظر و به اعتبارهای مختلف تقسیم نمود:

۱. سیره فردی و اجتماعی: سیره فردی به رفتارهایی اطلاق می شود که بیشتر جنبه شخصی دارد و به عملکرد فرد مربوط است نه دیگران. به عبارت دیگر، سیره فردی رفتار و منشی است که هدف و آثار آن معطوف به خود فرد است؛ نظیر عبادت، ساده زیستی، نظم، قناعت، انضباط و امثال آن. اما سیره اجتماعی، ناظر به رفتارهایی است که در ارتباط با دیگران انجام می گیرند و اگر فرد تنها باشد، چنین رفتاری موضوعیت پیدا نمی کند مانند تعاون و همکاری، حسن معاشرت، مدارا و گذشت و... .

۲. سیره اخلاقی و تربیتی: سیره در حوزه اخلاق و تربیت، با سیره در حیطه فردی و اجتماعی ارتباط نزدیک دارد. تفاوت آن ها در این است که سیره تربیتی به منظور دیگرسازی انجام می گیرد و در سیره فردی و اجتماعی ممکن است چنین هدفی نداشته باشد. سیره معصومین علیهم السلام از آن جهت که همراه با آداب و سنت های خاص است، آثار اخلاقی و تربیتی فراوانی دارد و چون جنبه ارزشی و دیگر سازی دارد، در حوزه های فردی و اجتماعی قابل تأسی است.

۳. سیره قولی و فعلی: مفهوم «سیره» که بیانگر سبک و روشی خاص است، در هر دو حوزه گفتار و رفتار مصداق پیدا می کند. از این رو، سیره را می توان به قولی و فعلی تقسیم نمود. سیره قولی، به اطوار و احوال گفتار اطلاق می گردد و به آن سبک و روش گفتاری

گفته می شود. سیره فعلی، ناظر به سبک و روش خاص انسان در عرصه فعل و عمل است که هر کس می تواند رفتار ویژه ای داشته باشد. در باره پیشوایان معصوم علیهم السلام نیز این دو نوع سیره، قابل بازیابی است و مجموع گفتارهای زبانی و نوشتاری و شیوه ای اعمال و ریزه کاری رفتاری آن الگوهای هدایت و پاکی، می تواند به عنوان سیره قولی و عملی، مستند اعمال و رفتار دیگران باشد.

۴. سیره عقلا- و متشرعه: یکی از تقسیم های سیره، که در فقه کاربرد زیاد دارد و در علم اصول مورد بحث قرار می گیرد، تقسیم آن به سیره عقلا یا همان بنای عقلا و سیره متشرعه است.

مرحوم مظفر سیره عقلا- را به معنای توافق عقلای عالم از هر ملت و مذهبی بر انجام یا ترک کاری تعریف کرده است. (۱) از این نظر سیره عقلا از همه انواع سیره، عام تر است و اختصاص به مسلمان و غیر مسلمان ندارد، بلکه همه عاقلان جهان را در بر می گیرد.

اما سیره متشرعه، اگرچه به مفهوم عام آن، مطلق رویه شرعی پیروان همه شرایع را در بر می گیرد، اما کاربرد این اصطلاح در مباحث فقه و اصول، بطور خاص به شریعت اسلام انصراف دارد. وقتی گفته می شود سیره متشرعه، منظور فقط سیره مسلمانان است نه سیره پیروان ادیان دیگر.

مرحوم مظفر نیز اصطلاح سیره متشرعه را ناظر به رویه شرعی و اسلامی مجموع مسلمانان بر فعل یا ترک امری دانسته است. به نظر ایشان، تفاوتی میان سیره متشرعه، شرعی و اسلامی وجود ندارد و منظور از هر سه اصطلاح، موافقت مسلمانان بر انجام یا ترک کاری است. (۱) روشن است که سیره متشرعه، از نظر مصداقی اخص از سیره عقلا است.

سیره معصومین علیهم السلام

هرگاه سخن از سیره معصومین علیهم السلام در میان می آید، همه گفتار و رفتار چهارده معصوم علیهم السلام را در تمامی ابعاد، در بر می گیرد و منظور از سیره معصومین علیهم السلام، مجموعه سخنان و افعال و رویه های قولی و فعلی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت عصمت علیهم السلام؛ یعنی امیرمؤمنان و دیگر امامان و حضرت فاطمه علیها السلام است. قلمرو سیره آن ذوات قدسی نیز همه دوران حضور معصومین علیهم السلام از آغاز بعثت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله تا دوران ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را شامل می شود. سیره ذوات قدسی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام بر همگان حجت بوده و به مصداق آیه شریفه: ((لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَ

۱- ر.ک: اصول الفقه، مظفر، ج ۱، ص ۱۷۱.

الْيَوْمَ الْآخِرِ)) (۱) در همه شئون فردی و اجتماعی حیات، الگوی رفتار ما شمرده می شود.

ویژگی های سیره معصومین علیهم السلام

سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام به دلیل ویژگی عصمت و دیگر اوصاف منحصر به فرد آنان، با سیره و رفتار دیگران تفاوت اساسی دارد؛ زیرا عملکرد پیشوایان معصوم علیهم السلام دارای ویژگی ها و ظرافت هایی است که به هیچ وجه در رفتار دیگران یافت نمی شود.

اولاً: دارای منشأ الهی است؛ یعنی سیره و رفتار ذوات مقدس پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام بر اساس خواست و اراده خداوند شکل می گیرد؛ به گونه ای که همه گفتار و رفتار آن بزرگواران، مستند به وحی الهی بوده و در این حوزه قابل تفسیر و تبیین می باشند. آنان به مصداق ((وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ)) (۲) و ((إِنْ أَتَّبِعِ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ)) (۳) سخن گویان وحی اند و ریز و درشت اعمال و حرکات شان، منطبق با دستورات الهی است و کوچکترین کاری بر

-
- ۱- (برای شما در تاسی و اقتدا به رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم الگوی نیکویی است؛ آنانی که خدا جو و در پی حیات آخرت اند) سوره احزاب، آیه ۲۱.
  - ۲- سوره نجم، آیه ۳ و ۴.
  - ۳- سوره انعام، آیه ۵۰.

خلاف رضایت الاهی انجام نمی دهند. سیاق این فرموده قرآن عام است و اختصاص به آیات قرآن و گفتار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ندارد، بلکه همه سخنان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و آنچه به عنوان احادیث نبوی معروف اند و همه رفتار آن حضرت که به سنت و سیره تعبیر می شوند را شامل می شود و همچنین به تبع ایشان اهل بیت عصمت علیهم السلام و اوصیای طاهرین آن حضرت را نیز در بر می گیرد؛ کسانی که به فرموده امام هادی علیه السلام: «الْمُطِيعُونَ لِلَّهِ الْقَوَّامُونَ بِأَمْرِهِ الْعَامِلُونَ بِإِرَادَتِهِ»^(۱)؛ مطیع محض خدایند و فقط به فرمان او اقدام می کنند و بر اساس رضایت او عمل می کنند».

ثانیاً: دارای محتوای ژرف و عمیقی است؛ به گونه ای که کلام و سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام به دلیل منشأ وحیانی و ارتباط مستقیم شان با منبع عظیم قرآنی، دارای عمق و ژرفای عمیق و جامع کلمه هاست «أُعِطْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ»^۱ به گونه ای که می تواند با یک سخن و رفتار به ظاهر کوچک، یک دنیا مطلب را بیان کند.

و چون گفتار و رفتار معصومین علیهم السلام دارای معنی و مفهوم ژرف و بلندی است، فهم محتوای عمیق آن نیازمند تأمل زیادی است. اگر سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام به خوبی فهمیده شود و تجزیه و

۱- عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۲۷۴.

تحلیل گردد، می توان از کوچک ترین رفتار آنان، مهم ترین قوانین اسلامی را استخراج کرد؛ چرا که به مثابه چراغ و نورافکن قوی فضای فکری انسان را برای همیشه تاریخ، نورانی و روشن می کند.

سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام چون برخاسته از اراده خدا و مطابق با قرآن کریم است، آشنایی و شناخت صحیح سیره آن، سبب فهم صحیح و درک معنای واقعی آیات قرآن کریم نیز می شود؛ زیرا سیره و رفتار معصومین علیهم السلام تفسیر و تبیین آیات قرآن کریم است و با شناخت آن می توان به حقیقت مفاهیم قرآن بهتر پی برد و معنای واقعی کلام خداوند را درک کرد. از این رو، احادیث و روایات اسلامی در کنار قرآن کریم، دومین منبع اصیل معارف دین شمرده می شود.

ثالثاً: جامع و فراگیر است. از دیگر ویژگی های مهم سیره معصومین علیهم السلام جامعیت و فراگیری دامنه آن است. سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام علاوه بر عمق محتوایی آن، همه شئون زندگی فردی و اجتماعی انسان را پوشش می دهد و هیچ گوشه ای از زوایای حیات آدمی، بیرون از دامنه سیره قرار نمی گیرد. این ویژگی، سبب شده است که سیره اهل بیت عصمت علیهم السلام همه ابعاد مختلف زندگی انسان اعم از بعد دینی، اخلاقی، تربیتی، اجتماعی، اقتصادی و امثال آن را در بر گیرد. از این رو، امیرمؤمنان علیه السلام درباره سیره رسول

خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «وَلَقَدْ كَانَ فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كَافٍ لَكَ فِي الْأُسُوهِ وَدَلِيلٌ لَكَ عَلَى ذَمِّ الدُّنْيَا وَعَيْبِهَا وَكَثْرَةِ مَخَازِيهَا وَمَسَاوِيهَا(۱)»؛ برای تو کافی است که راه و رسم زندگی را از شیوه زندگی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله الگو پذیری تا راهنمای خوبی در شناخت بدی ها و عیب های دنیا و رسوایی ها و زشتی های آن برای تو باشد».

امیرمؤمنان علیه السلام در این سخن خویش، رسول خدا صلی الله علیه و آله را به عنوان الگوی جامع زندگی معرفی کرده و تأسی به سیره آن حضرت را در شناخت بدی ها و خوبی های دنیا و همه شئون زندگی کافی دانسته است به گونه ای که شخصیت آن بزرگوار، منحصر به زمان خاصی نبوده و نیست، بلکه یک حقیقت فرا زمانی و جاودانه است که برای هر نسلی مطابق با واقعیت های زندگی آنان، تبلور پیدا می کند و هر کس می تواند به اندازه استعداد و توان خود، از آن منبع جوشان کمالات الاهی توشه ای برگیرد.

سایر خاندان نبوت و ائمه معصوم علیهم السلام نیز همانند خود پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله اسوه جامع هدایت و الگوهای شایسته و نیکو برای همه بشریت می باشند. از این جهت هیچ تفاوتی میان آن انوار مقدس وجود ندارد. آن گونه که امام سجاد علیه السلام به نقل از جدش رسول

خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «كُنَّا وَاحِدٌ مِنْ نُورٍ وَاحِدٍ وَ رُوحَنَا مِنْ أَمْرِ اللَّهِ أَوْلْنَا مُحَمَّدٌ وَ أَوْسَطْنَا مُحَمَّدٌ وَ آخِرْنَا مُحَمَّدٌ وَ كُنَّا مُحَمَّدٌ (۱)؛ همه ما از یک نور هستیم و روح ما از امر یگانه نشأت می گیرد و اول و وسط و آخر ما محمد است، بلکه همه ما محمد هستیم».

بنا براین، سیره اهل بیت عصمت علیهم السلام با رسول خدا صلی الله علیه و آله یکی و تفکیک ناپذیر است و همگی در قالب گفتار و رفتار حکیمانه، مجموعه واحد و روشمندی را به نام سیره قولی و فعلی تشکیل می دهد به گونه ای که با وجود این انوار مقدس، انسان نیازی به الگوهای دیگری نخواهد داشت بلکه سیره جامع و فراگیر آن بزرگواران، برای همه بشریت راهگشا بوده و مصداق کامل اسوه حسنه ای است که قرآن کریم همگان را به الگو پذیری از آنان فراخوانده است ((لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ))؛ (۲) مسلماً برای شما در زندگی رسول خدا سر مشق نیکویی بود، برای آنها که امید به رحمت خدا و روز رستاخیز دارند».

۱- بحار الانوار، ج ۲۶، ص ۱۶.

۲- سوره احزاب، آیه ۲۱.

ضرورت الگوپذیری از سیره ائمه معصوم علیهم السلام

امامان معصوم علیهم السلام هر کدام راهنمای بشریت و صراط مستقیم هدایت اند «أَنْتُمْ السَّبِيلُ الْأَعْظَمُ وَالصِّرَاطُ الْأَقْوَمُ» (۱)، بدون شك، آشنایی با چگونگی سیرت و سنت و الگوپذیری از آن چراغ های هدایت، به ویژه سیره و شیوه زندگی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مایه روشنایی مسیر زندگی منتظران آن حضرت خواهد بود.

همان گونه که قرآن کریم پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و به تبع او امامان معصوم علیهم السلام را اسوه ای نیکو برای همه بشریت معرفی کرده و همگان را به الگوپذیری و تبعیت از سیرت آنان فراخوانده است: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» (۲) تحقیقاً رسول خدا صلی الله علیه و آله برای شما الگوی بس نیکو و پسندیده است.

از این رو، خداوند، تبعیت از پیامبر مکرم اسلام را، نشانه محبت واقعی نسبت به خداوند یاد فرموده است: «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي» (۳).

در روایات نیز سیرت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بهترین و کامل ترین شیوه

۱- عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۲۷۴.

۲- سوره احزاب، آیه ۲۱.

۳- سوره آل عمران، آیه ۳۱.

خوانده شده است: ((حَيْرُ الشَّيْءِ سُنَّةُ مُحَمَّدٍ)) صلی الله علیه و آله (۱) بهترین سنت، سنت و روش حضرت محمد صلی الله علیه و آله است. چه آنکه سیرت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آخرین و ماندگارترین سنت یاد شده است: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَلَا سُنَّةَ بَعْدَ سُنَّتِي» (۲) مردم بدانید که پیام آوری پس از من نیست و پس از سنت من، سنت شایسته پیروی دیگری، نخواهد بود.

از آنجایی که سنت رسول خاتم صلی الله علیه و آله کامل ترین سنتی است که از سوی پیامبران الهی علیهم السلام برای بشریت به ارمغان آورده شده و قرآن کریم نیز همگان را به اقتدای به آن وجود مقدس سفارش کرده است: ((مَيَّا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا)) (۳) امام معصوم علیهم السلام نیز الگوی امت اسلامی می باشند چرا که آنان هم خود بر پایه سنت رسول خدا صلی الله علیه و آله عمل می کند و هم دیگران را به پیروی از سیرت و سنت رسول مکرم اسلام فرا می خواند، آن گونه که امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: «اِقْتَدُوا بِهَدْيِ نَبِيِّكُمْ فَإِنَّهُ أَصْدَقُ الْهُدَى وَاسْتَتُوا بِسُنَّتِهِ فَإِنَّهَا

۱- الاختصاص، ص ۳۴۲.

۲- من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۱۶۳.

۳- سوره حشر، آیه ۷.

أَهْدَى السُّنَنَ (۱)؛ به رهنمون پیامبر تان اقتدا کنید که او راستگو ترین راهنما است و به شیوه او رفتار کنید که سنت او هدایت بخش ترین راه و روش است».

بر پایه آیات و روایت یاد شده همه بندگان نیازمند الگو پذیری از سیره پیشوایان معصومند؛ همان گونه که خود رسول خدا صلی الله علیه و آله آن وجودات مقدس را چراغ های هدایت برای بشریت و راهنمایان به سوی خدا معرفی فرمود: «أَهْلُ بَيْتِي مَنَارُ الْهُدَى وَ الدَّلْوَنَ عَلَى اللَّهِ» (۲) چرا که راه یابی به صراط حق، جز در پیروی از رهنمودهای هدایت بخش خاندان وحی ممکن نمی باشد.

شباهت ها و تفاوت های سیره مهدوی، نبوی و علوی

اشاره

بر اساس روایات سیره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور همان سیره جدش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امیرمؤمنان علیه السلام و دیگر اجداد طاهرینش خواهد بود. با این تفاوت که در زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و دیگر ائمه علیهم السلام موانع و محدودیت هایی برای تحقق سیره قولی و رفتاری آن بزرگواران وجود داشته است، اما در زمان ظهور امام

۱- غرر الحکم و درر الکلم، ص ۱۱۰.

۲- الاحتجاج، ج ۱، ص ۱۱۳.

مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف این محدودیت ها و موانع از سر راه آن حضرت برداشته می شود و زمینه تحقق کامل سیره و منش الاهی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام فراهم می گردد.

در این بخش از کتاب، با توجه به دو دستگی روایات مربوط به این موضوع، ابتدا به بیان روایات ناظر به همگونی و تفاوت سیره مهدوی با سیره رسول خدا صلی الله علیه و آله می پردازیم، سپس به شباهت ها و برخی تفاوت های اشاره شده درباره سیره آن حضرت با سیره امیرمؤمنان علیه السلام و دیگر ائمه علیهم السلام خواهیم پرداخت:

الف) امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و سیره رسول خدا صلی الله علیه و آله

اشاره

احادیث و روایات مربوط به سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور، دو گونه است؛ بیشتر این روایات، بیانگر همانندی سیره مهدوی و نبوی و تبعیت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از سیره جدش رسول خدا صلی الله علیه و آله است. اما ظاهر تعدادی از روایات دیگر، گویای برخی تفاوت ها در شیوه های رفتاری حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با سیره رایج در زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است. به چند نمونه از این دو دسته روایات اشاره می گردد:

روایات دسته اول

دسته نخست روایاتی است که در آن با عناوین «سنت» یا «سیره» به همگونی سیره مهدی و نبوی اشاره شده است. در این گونه روایات، اگرچه در برخی تعبیر «سنت» و در برخی دیگر واژه «سیره»

به کار رفته است؛ اما روشن است که اصطلاح «سنت» چنانکه قبلاً اشاره شد ناظر به سیره قولی و عملی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است که مفهوم «سیره» را نیز دربر می گیرد.

برخی روایات که از تاسی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به سیره و سنت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و همانندی سیره مهدوی و نبوی خبر داده است، عبارت اند:

۱. ام سلمه از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده است که فرمود: «وَيَعْمَلُ بِسُنَّتِي (۱)؛ [مهدی] به سنت و روش من عمل می کند».

۲. جابر از امام باقر علیه السلام روایت کرده که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

وَهُوَ رَجُلٌ مِّنِّي اسْمُهُ كَاسِمِي يَحْفَظُنِي اللَّهُ فِيهِ وَ يَعْمَلُ بِسُنَّتِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَ عَدْلًا (۲)؛ او [مهدی] مردی از نسل من است و نامش همانم من است خداوند من را به وسله او استمرار می بخشد و او به سنت و روش من عمل می کند و زمین را پر از عدل و داد خواهد کرد.

۳. نیز امام باقر علیه السلام درباره سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور فرمود: «يَدْعُو النَّاسَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ وَ سُنَّةِ نَبِيِّهِ وَ الْوَلَايَةِ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ

۱- عمده عيون صحاح الأخبار في مناقب إمام الأبرار، ص ۴۳۴.

۲- علل الشرايع، ج ۱، ص ۱۶۱.

صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ الْبَرَآءَهُ مِنْ عَدُوِّهِ؛(۱) [مهدی] مردم را به سوی کتاب خدا و سنت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ولایت علی بن ابی طالب علیه السلام و بیزاری از دشمنان او دعوت می کند».

۴. هشام بن سالم از امام جعفر صادق علیه السلام نقل می کند که آن حضرت به نقل از جدش رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

الْقَائِمُ مِنْ وُلْدِي اسْمُهُ اسْمِي وَ كُنْيَتُهُ كُنْيَتِي وَ شِمَائِلُهُ شِمَائِلِي وَ سُنَّتُهُ سُنَّتِي يُقِيمُ النَّاسَ عَلَى مِلَّتِي وَ شَرِيعَتِي وَ يَدْعُوهُمْ إِلَى كِتَابِ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ مَنْ أَطَاعَهُ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَ مَنْ عَصَاهُ فَقَدْ عَصَانِي وَ مَنْ أَنْكَرَهُ فِي غَيْبَتِهِ فَقَدْ أَنْكَرَنِي وَ مَنْ كَذَبَهُ فَقَدْ كَذَّبَنِي وَ مَنْ صَدَّقَهُ فَقَدْ صَدَّقَنِي إِلَى اللَّهِ أَشْكُو الْمُكَذِّبِينَ لِي فِي أَمْرِهِ وَ الْجَاهِدِينَ لِقَوْلِي فِي شَأْنِهِ وَ الْمُضْتَلِّينَ لِأُمَّتِي عَنْ طَرِيقَتِهِ (۲)؛ قائم از فرزندان من است. نامش نام من و کنیه اش کنیه من و شمائلش شمائل من و شیوه آدابش شیوه و آداب من می باشد. مردم را به دین و شریعت من وادارد و آن ها را به سوی قرآن مجید دعوت کند. هر کس از وی پیروی نماید از من پیروی نموده و آن کس که از فرمان او سر باز زند از فرمان من سرپیچی نموده است، هر کس در زمان غیبتش منکر وی شود انکار وجود او

۱- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۴۱.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۴۱۱؛ إعلام الوری بأعلام الهدی، ص ۴۲۵.

نموده و هر کس او را تکذیب کند، تکذیب من کرده است و آن کس که تصدیق وی کند مرا تصدیق کرده است و به خدا شکوه می برم از کسی که آنچه من درباره او گفته ام تکذیب کند یا منکر شود و یا امت مرا از راه او برگرداند.

۵. مفضل بن عمر از امام صادق علیه السلام نقل کرده است که آن حضرت فرمود:

إِذَا أذِنَ اللَّهُ عَزَّ اسْمُهُ لِلْقَائِمِ فِي الْخُرُوجِ صِيْعِدَ الْمَنْبَرِ فَمَدَّ النَّاسَ إِلَى نَفْسِهِ وَ نَاشَدَهُمْ بِاللَّهِ وَ دَعَاهُمْ إِلَى حَقِّهِ وَ أَنْ يَسِيرَ فِيهِمْ بِسِيرَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ يَعْمَلَ فِيهِمْ بِعَمَلِهِ (۱)؛ هنگامی که خداوند متعال به حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف اذن خروج دهد، بالای منبر رود و مردم را به پیروی از خود فراخواند و آنان را به خدا سوگند دهد که برای ایفای حقش او را یاری رسانند تا در میان آنان به سیره رسول خدا صلی الله علیه و آله عمل کند و راه و روش او را انجام دهد.

۶. محمد بن مسلم می گوید:

سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْقَائِمِ عَجَّلَ اللَّهُ فَرَجَهُ إِذَا قَامَ بِأَيِّ سِيرَةٍ يَسِيرُ فِي النَّاسِ؟ فَقَالَ: بِسِيرَةِ مَا سَارَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ حَتَّى يُظْهَرَ الْإِسْلَامَ. قُلْتُ: وَ مَا كَانَتْ سِيرَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ؟ قَالَ: أَبْطَلَ مَا كَانَ

۱- الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۳؛ إعلام الوری بأعلام الهدی، ص ۴۶۰.

فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَاسْتَقْبَلَ النَّاسَ بِالْعِدْلِ وَكَذَلِكَ الْقَائِمُ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ إِذَا قَامَ يُبْطِلُ مَا كَانَ فِي الْهُدْنَةِ مِمَّا كَانَ فِي أَيْدِي النَّاسِ وَيَسْتَقْبِلُ بِهِمُ الْعَدْلَ (۱)؛ از حضرت باقر علیه السلام پرسیدم: قائم چگونه در میان مردم رفتار می کند؟ فرمود: به روش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله عمل می نماید تا آنکه اسلام را آشکار می سازد. عرض کردم: روش پیامبر چگونه بود؟ فرمود: پیامبر آثار کفر جاهلیت را از میان برد و با مردم به عدالت رفتار کرد. قائم هم موقعی که قیام می کند هر عمل نامشروع و بدعتی را که هنگام صلح و سازش با بیگانگان اسلام در میان مسلمین مرسوم گشته از میان میبرد و مردم را به عدالت گسترده رهبری می نماید.

۷. ابی بصیر از امام باقر علیه السلام نقل کرده که فرمود: «إِذَا قَامَ سَارَ بِسِيرَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَّا أَنَّهُ يُبَيِّنُ آثَارَ مُحَمَّدٍ (۲)؛ هنگامی که قیام کند مطابق سیره رسول خدا صلی الله علیه و آله عمل می کند مگر آنکه او آثار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را تبیین و نشر می دهد».

۸. عبدالله بن عطا می گوید: از امام صادق علیه السلام درباره سیره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور پرسیدم که شیوه و رفتار آن حضرت چگونه است؟ «سَأَلْتُهُ عَنْ سِيرَةِ الْمَهْدِيِّ كَيْفَ سِيرَتُهُ؟ قَالَ: يَصْنَعُ مَا صَنَعَ

۱- تهذیب الأحكام، ج ۶، ص ۱۵۴.

۲- الغيبة، نعمانی، ص ۱۶۴.

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ كَمَا هَدَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أُمَّرَ الْجَاهِلِيَّةِ وَ يَسْتَأْنِفُ الْإِسْلَامَ جَدِيداً^(۱)؛ امام عليه السلام فرمود: همان کاری را می کند که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله کرد. (آن گاه امام در توضیح این سخن فرمود) آن چه را در گذشته بوده از اساس ویران خواهد کرد؛ همان گونه که رسول خدا صلی الله علیه و آله جاهلیت را از بین برد و اسلام را از نو آغاز می کند؛ گو اینکه چیز جدیدی پدید آورده است.^(۲)

روایات دسته دوم

دسته دیگر روایات، حاکی از تفاوت سیره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با سیره و روش پیامبر صلی الله علیه و آله است:

۱. زراره می گوید: محضر امام باقر علیه السلام عرض کردم:

قُلْتُ لَهُ صَالِحٌ مِنَ الصَّالِحِينَ سَمَّيْتَهُ لِي أُرِيدُ الْقَائِمَ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اسْمُهُ اسْمِي قُلْتُ: أَيْ سِيرٍ بِسِيرِهِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ يَا زُرَّارَةُ مَا يَسِيرُ بِسِيرَتِهِ! قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ لِمَ؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ رَسُولَ

۱- الغيبة، نعمانی، ص ۲۳۱؛ تهذیب الأحكام، ج ۶، ص ۱۵۴؛ روضه الواعظین، ص ۲۶۵؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۲.

۲- مشابه این روایت را عبدالله بن عطا از امام باقر علیه السلام نیز نقل کرده است با اندک تفاوتی در برخی عبارات. وی می گوید: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الْبَاقِرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقُلْتُ: إِذَا قَامَ الْقَائِمُ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ بِأَيِّ سِيرِهِ يَسِيرُ فِي النَّاسِ؟ فَقَالَ: يَهْدِمُ مَا قَبْلَهُ كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ يَسْتَأْنِفُ الْإِسْلَامَ جَدِيداً. (الغيبة، نعمانی، ص ۲۳۲).

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ سَارَ فِي أُمَّتِهِ بِالْمَنْ كَمَا كَانَ يَتَأَلَّفُ النَّاسَ وَالْقَائِمُ يَسِيرُ بِالْقَتْلِ، بِحَدَاكَ أَمْرٌ فِي الْكِتَابِ الَّذِي مَعَهُ أَنْ يَسِيرَ بِالْقَتْلِ وَلَا يَسْتَيْبِ أَحَدًا وَيَلْ لِمَنْ نَاوَاهُ (۱)؛ به محضر امام باقر علیه السلام عرض کردم که صالحی از صالحان را برایم نام ببر و منظورم حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف بود، پس فرمود: اسم او اسم من است، عرض کردم: آیا همچون رفتار رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتار می کند؟ فرمود: هرگز هرگز ای زراره، رفتار او را پیش نمی گیرد، عرض کردم: فدایت شوم برای چه؟ فرمود: همانا رسول خدا صلی الله علیه و آله در امت خود چنان رفتار می کرد که توأم با بخشش بود (مردم را عفو و مرهون منت خود می ساخت) و دل های مردم را به خود جذب می نمود، یعنی با مهر رفتار می کرد؛ اما رفتار قائم با آنان (به سبب ظلم فراوان) با خشونت و کشتار است، زیرا در کتابی که به همراه دارد مأمور شده است که با کشتار رفتار کند و از کسی توبه نپذیرد، وای بر کسی که با او دشمنی کند و به ستیز برخیزد.

۲. ابی بصیر از امام باقر علیه السلام روایت کرده که فرمود:

يَقُومُ الْقَائِمُ بِأَمْرِ جَدِيدٍ وَ كِتَابٍ جَدِيدٍ وَ قَضَاءٍ جَدِيدٍ عَلَى الْعَرَبِ شَدِيدٍ لَيْسَ شَأْنُهُ إِلَّا بِالسَّيْفِ لَا يَسْتَيْبِ أَحَدًا وَ لَا يَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ

لَوْمَهُ لَأَنِّم (۱)؛ قائم عجل الله تعالى فرجه الشريف به امر جدید و کتاب جدید و حکم جدید که بر عرب دشوار است قیام می کند، کار وی شمشیر (و جنگ) است؛ توبه هیچ کس را قبول نمی کند، و ملامت دشمنان او را از هدفش باز نمی دارد.

(ب) امام مهدی عجل الله تعالى فرجه الشريف و سیره امیرمؤمنان علیه السلام

اشاره

روایات مربوط به مقایسه سیره امام مهدی عجل الله تعالى فرجه الشريف با سیره امیرمؤمنان علیه السلام نیز دو دسته اند: برخی بر همانندی سیره امام مهدی عجل الله تعالى فرجه الشريف با سنت و سیرت امام علی علیه السلام دلالت دارد و دسته ای دیگر از روایات، دو گونگی و تفاوت سیره مهدوی و علوی را می رساند.

روایات دسته اول

روایاتی که از همگونی رفتار و سیره امام مهدی عجل الله تعالى فرجه الشريف با سیره امیرمؤمنان علیه السلام در برخی امور، خبر داده است، عبارت اند:

۱. امام صادق علیه السلام درباره مواجهه و درگیری سپاه امام مهدی عجل الله تعالى فرجه الشريف با لشکریان سفیانی می فرماید:

يَقْدَمُ الْقَائِمُ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفِ حَتَّى يَأْتِيَ النَّجْفَ فَيَخْرُجُ إِلَيْهِ مِنَ الْكُوفَةِ جَيْشُ السُّفْيَانِيِّ... فَعِنْدَ ذَلِكَ يَنْشُرُ رَأْيَهُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَإِذَا نَشَرَهَا انْحَطَّتْ عَلَيْهِ مَلَائِكَةُ بَدْرٍ فَإِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ هَبَّتِ الرِّيحُ لَهُ فَيَحْمِلُ

۱- الغيبة، نعمانی، ص ۲۳۳؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۴.

عَلَيْهِمْ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ فَيَمْنَحُهُمُ اللَّهُ أَكْتِافَهُمْ وَ يُؤَلُّونَ فَيَقْتُلُهُمْ حَتَّى يُدْخِلَهُمُ أَيْتَاتِ الْكُوفَةِ وَ يُنَادِي مُنَادِيهِ أَلْمَا لَمَّا تَتَّبَعُوا مُوَلِّيَا وَ لَا تُجْهَرُوا عَلَى جَرِيحٍ وَ يَسِيرٌ بِهِمْ كَمَا سَارَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَوْمَ الْبَصْرَةِ؛ (۱) حضرت قائم عجل الله تعالى فرجه الشريف وارد نجف می شود در آن هنگام لشکریان سفیانی مستقر در کوفه در برابر او قرار می گیرد، آنگاه (که جنگ در می گیرد از سوی آن حضرت) پرچم رسول خدا صلی الله علیه و آله بر افراشته می شود و فرشتگان حاضر در جنگ بدر از آسمان فرود می آیند، پس هنگامی که آفتاب غروب کرد همانند باد بر سفیانیان یورش برده و سپاه سفیانی پس از شکست سخت می گریزد و امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف آن ها را می کشند تا این که فراریان به خانه های کوفه پناه می برند، منادی آن حضرت فریاد برمی آورد که هیچ فراری را تعقیب نکنید و مجروحی را از پا در نیاورید، همانند رفتار علی علیه السلام در روزه بصره (با اهل جمل).

۲. حماد بن عثمان از امام صادق علیه السلام گزارش کرده است که فرمود:

حَضَرْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ قَالَ لَهُ رَجُلٌ أَصْلَحَكَ اللَّهُ ذَكَرْتَ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَلْبَسُ الْخَشِنَ يَلْبَسُ الْقَمِيصَ بِأَرْبَعَةِ دَرَاهِمٍ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ وَ نَرَى عَلَيْكَ اللَّبَاسَ الْجَدِيدَ فَقَالَ لَهُ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَلْبَسُ ذَلِكَ فِي زَمَانٍ لَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ وَ لَوْ لَبَسَ مِثْلَ ذَلِكَ الْيَوْمَ شَهَرَ بِهِ فَخَيْرٌ لِبَاسِ كُلِّ زَمَانٍ لِبَاسُ أَهْلِهِ

غَيْرَ أَنْ قَائِمًا أَهْلَ الْبَيْتِ عَلَيْهَا السَّلَامُ إِذَا قَامَ لِبَسِّ ثِيَابٍ عَلَيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ سَارَ بِسَيْرِهِ عَلَيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ (۱) نزد حضرت صادق علیه السلام حاضر شدم، مردی به آن حضرت عرض کرد: خداوند شما را به صلاح رهنمون گرداند، فرمودی که علی بن ابی طالب لباس خشن می پوشید. پیراهن چهار درهمی و مانند آن؛ اما شما لباس های نیکو پوشیده اید! امام در پاسخ فرمودند: علی بن ابی طالب آن گونه لباس را در زمانی می پوشید که پوشیدن آن ناپسند نبود و اگر آن حضرت مثل لباس های امروزی را می پوشید، به آن شهره می شد. پس بهترین لباس هر دوره ای لباس مردم همان دوره است، ولی چون قائم قیام نماید لباس علی علیه السلام را خواهد پوشید و به روش او رفتار خواهد نمود.

۳. امام صادق علیه السلام فرمودند: «لَوْ قَدَّ قَامَ قَائِمًا مَا أَقَامَ النَّاسُ عَلَى الطَّلَاقِ إِلَّا بِالسَّيْفِ وَ لَوْ قَدَّ كَانَ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ إِلَّا سَيْرَةً عَلَيَّ بِنِ ابِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ (۲) اگر قائم ما قیام کند مردم را جز با شمشیر بر طلاق بیا نخواهد داشت و این رویه را در پیش نگیرد مگر برای آنکه سیره علی بن ابی طالب را پیشه خود کند».

۱- الکافی، ج ۱، ص ۴۱۱.

۲- شرح الاخبار فی فضائل الأئمة الاطهار علیهم السلام، ج ۳، ص ۳۷۳.

روایات دسته دوم

دسته دیگری از روایات، از تفاوت سیره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با سیره امیرالمؤمنین علیه السلام سخن می گویند. از جمله روایاتی که بر این مطلب دلالت دارند عبارتند از:

۱. حسن بن هارون نباط (نمط فروش) گزارش کرده است که:

كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ جَالِسًا فَسَأَلَهُ الْمُعَلَّى بْنُ خُنَيْسٍ أَيْ سَيْرَ الْقَائِمِ إِذَا قَامَ بِخِلَافِ سَيْرِهِ عَلِيٌّ فَقَالَ نَعَمْ وَذَاكَ أَنَّ عَلِيًّا سَارَ بِالْمَنْ وَالْكَفِّ لِأَنَّهُ عَلِمَ أَنَّ شَيْعَتَهُ سَيُظْهِرُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنَّ الْقَائِمَ إِذَا قَامَ سَارَ فِيهِمْ بِالسَّيْفِ وَالسَّبِيِّ وَذَلِكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ أَنَّ شَيْعَتَهُ لَمْ يُظْهِرْ عَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا؛ (۱) من در محضر امام صادق علیه السلام نشسته بودم که معلی بن خنیس از آن حضرت پرسید آیا امام قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف هرگاه قیام کرد، رفتارش بر خلاف رفتار علی علیه السلام خواهد بود؟ حضرت در پاسخ وی فرمود: آری به جهت آنکه علی علیه السلام رفتارش منت نهادن و دست برداشتن (آزاد سازی مخالفین) بود، زیرا می دانست که پس از او شیعیانش مغلوب دست دشمن خواهند شد، ولی امام قائم که قیام کند برخوردش با آنان با شمشیر و کشتن و اسارت کردن است چون می داند که پس از او شیعه آن حضرت هرگز مغلوب دست دشمن نخواهد شد.

۲. ابی بکر خضرمی از امام صادق علیه السلام نقل می کند:

قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: لَسِيرَةُ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي أَهْلِ الْبَصْرَةِ كَانَتْ خَيْرًا لِشِيعَتِهِ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ إِنَّهُ عَلِمَ أَنَّ لِلْقَوْمِ دَوْلَةَ فَلَوْ سَبَّاهُمْ لَسَبَيْتُ شِيعَتَهُ قُلْتُ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْقَائِمِ أَيْسِيرُ بِسِيرَتِهِ؟ قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ سَارَ فِيهِمْ بِالْمَنْ لِمَا عَلِمَ مِنْ دَوْلَتِهِمْ وَإِنَّ الْقَائِمَ يَسِيرُ فِيهِمْ خِلَافَ تِلْكَ السَّيْرِ لِأَنَّهُ لَا دَوْلَةَ لَهُمْ (۱)؛ از حضرت صادق علیه السلام شنیدم که می فرمودند: سیره و رفتار علی بن ابی طالب علیه السلام در مواجهه با اهل بصره از آن چه خورشید بر آن می تابد برای شیعیانش بهتر بود. او می دانست برای آن گروه قدرتی خواهد بود. پس اگر امام علی علیه السلام آن ها را به اسارت می گرفت آن ها نیز شیعیانش را اسیر می کردند. راوی می گوید: پرسیدم: آیا قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز به سیرت امام علی علیه السلام رفتار خواهد کرد؟ فرمودند: خیر، همانا علی درود خدا بر او باد با آن ها با گذشت رفتار نمود چون از به غلبه و قدرت رسیدن آن ها آگاهی داشت امام قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف رفتاری غیر از این رفتار خواهد داشت چون آن ها را پس از آن غلبه ای نخواهد داشت.

۱- المحاسن، ج ۲، ص ۳۲۰؛ الکافی، ج ۵، ص ۳۳؛ تهذیب الأحکام، ج ۶، ص ۱۵۵؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۵۰.

۳. رُفید، غلام ابن هبیره گوید: امام صادق علیه السلام به من فرمود:

قَالَ لِي يَا رُفَيْدُ كَيْفَ أَنْتَ إِذَا رَأَيْتَ أَصْحَابَ الْقَائِمِ قَدْ ضَرَبُوا فَسَاطِطَهُمْ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ ثُمَّ أُخْرِجَ الْمِثَالُ الْجَدِيدَ عَلَى الْعَرَبِ الشَّدِيدِ؟ قَالَ قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا هُوَ؟ قَالَ: الذَّبْحُ. قَالَ قُلْتُ: بِأَيِّ شَيْءٍ يَسِيرُ فِيهِمْ بِمَا سَارَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فِي أَهْلِ السَّوَادِ؟ قَالَ: لَا يَا رُفَيْدُ إِنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ سَارَ بِمَا فِي الْجَفْرِ الْأَبْيَضِ وَهُوَ الْكُفُّ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ سَيُظْهِرُ عَلَى شَيْعَتِهِ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنَّ الْقَائِمَ يَسِيرُ بِمَا فِي الْجَفْرِ الْأَحْمَرِ وَهُوَ الذَّبْحُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يَظْهِرُ عَلَى شَيْعَتِهِ؛ (۱) ای رفید، چگونه خواهی بود هنگامی که ببینی یاران قائم خیمه هایشان را در مسجد کوفه پسا کرده اند آن گاه مثال جدید که بر عرب گران است بیرون آورده می شود؟ پرسیدم: فدایت شوم؛ مثال جدید چیست؟ فرمودند: کشتن. پرسیدم: قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف در میان آن ها چگونه رفتار خواهد کرد؟ آیا سیره علی بن ابی طالب در مواجهه با اهل عراق را خواهد داشت؟ فرمودند: خیر ای رفید، همانا علی علیه السلام با آن ها به آن چه در جفر سفید (خویشتن داری) بود رفتار نمود، زیرا می دانست به زودی پس از خودش شیعیانش مغلوب می شوند، ولی قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف به

۱- بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد علیهم السلام، ص ۱۵۵.

آن چه در جفر سرخ (کشتن) است رفتار خواهد نمود، زیرا می داند پس از آن هیچ گاه شیعیانش مغلوب نخواهند شد.

۴. این روایت از رفید بدین گونه نیز از امام صادق علیه السلام نقل شده است که رفید می گوید:

قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ يَسِيرُ الْقَائِمُ بِسَيْرِهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فِي أَهْلِ السَّوَادِ؟ فَقَالَ: لَا يَا زُفَيْدُ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ سَارَ فِي أَهْلِ السَّوَادِ بِمَا فِي الْجَفْرِ الْأَبْيَضِ وَإِنَّ الْقَائِمَ يَسِيرُ فِي الْعَرَبِ بِمَا فِي الْجَفْرِ الْأَحْمَرِ. قَالَ فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ وَمَا الْجَفْرُ الْأَحْمَرُ؟ قَالَ: فَأَمْرٌ إِصْبَعُهُ عَلَى حَلْقِهِ فَقَالَ: هَكَذَا يَعْنِي الذَّبْحُ (۱)؛ به حضرت صادق علیه السلام عرض کردم: یا ابن رسول الله! قربانت کردم آیا قائم به روش علی بن ابی طالب علیه السلام در میان اهل عراق رفتار می کند؟ فرمود: ای رفید علی بن ابی طالب علیه السلام مطابق آنچه در جفر سفید بود عمل می نمود، ولی قائم در میان عرب طبق آنچه در جفر سرخ است عمل می نماید. عرض کردم: قربانت کردم! جفر سرخ چیست؟ حضرت انگشت مبارک را به گلوی مبارکش کشید. یعنی با ذبح و کشتن دشمنان دین خدا، حکومت خواهد کرد.

بر پایه این گونه روایات، امیرمؤمنان علیه السلام در مواجهه با اهل بغی تنها

۱- بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد علیهم السلام، ص ۱۵۲؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۱۳.

به دلیل رعایت مصلحت شیعیان با مدارا و عطف رفتار نموده است؛ چرا که این برخورد از سر مدارا و گذشت آن حضرت آثار فراوانی برای شیعیان داشته است. چنانکه امام صادق علیه السلام در گفتگو با عبدالله بن سلمان، آثار و حکمت های برخورد عطف آمیز حضرت علی علیه السلام با دشمنان را چنین بیان فرموده است:

قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ النَّاسَ يَزُؤُونَ أَنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَتَلَ أَهْلَ الْبُصْرَةَ وَ تَرَكَ أَمْوَالَهُمْ، فَقَالَ إِنَّ دَارَ الشُّرُوكِ يَحِلُّ مِثْلُهَا وَ دَارُ الْإِسْلَامِ لَا يَحِلُّ مَا فِيهَا. فَقَالَ: إِنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّمَا مَنَّ عَلَيْهِمْ كَمَا مَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ عَلَى أَهْلِ مَكَّةَ وَ إِنَّمَا تَرَكَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَمْوَالَهُمْ لِأَنَّهُ كَانَ يَعْلَمُ أَنَّهُ سَيَكُونُ لَهُ شِيعَةٌ وَ أَنَّ دَوْلَةَ الْبَاطِلِ سَتَظْهَرُ عَلَيْهِمْ فَأَرَادَ أَنْ يُقْتَدَى بِهِ فِي شِيعَتِهِ... وَ لَوْ قَتَلَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَهْلَ الْبُصْرَةَ جَمِيعًا وَ أَخَذَ أَمْوَالَهُمْ لَكَانَ ذَلِكَ لَهُ حَلَالًا لِكِنَّهُ مَنَّ عَلَيْهِمْ لِيَمُنَّ عَلَى شِيعَتِهِ مِنْ بَعْدِهِ؛ (۱) مردم می گویند امام علی علیه السلام اهل بصره را کشت، ولی اموالشان را رها کرد. حضرت فرمودند: علی علیه السلام بر آن ها شفقت ورزید هم چنان که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بر اهل مکه منت گذارد و همانا علی علیه السلام اموال آن ها را رها کرد چرا که می دانست به زودی شیعیانی خواهد داشت و دولت باطل بر آن ها تسلط خواهد یافت و علی علیه السلام خواست که در مورد

۱- علل الشرایع، ج ۱، ص ۱۵۴؛ بحار الانوار، ج ۳۳، ص ۴۴۲.

شیعیانش به او اقتدا شود. و اگر علی علیه السلام همه اهل بصره را می کشت و اموالش را می گرفت، این کار بر او حلال بود لکن حضرت بر آن ها منت نهاد تا پس از او شیعیانش در امنیت زندگی کنند.

اما در زمان ظهور، سیاست مدافعه و مماشات با دشمنان پایان می یابد و امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با مخالفانش از موضع قهر و غلبه برخوردار خواهند کرد. از این رو امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در مواجهه با خروج کنندگان بر آن حضرت روشی متفاوت با روش امام علی علیه السلام خواهد داشت؛ زیرا سیره امام علی علیه السلام مبتنی بر حکمت هایی بود مانند مغلوب شدن شیعیان که آن علت در زمان امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف وجود نخواهد داشت.

جمع بندی روایات

با تأمل در این دو دسته از روایات وارد شده در خصوص همانندی سیره حضرت مهدی با سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امیرمؤمنان علیه السلام می توان به جمع بندی رسید که سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از نظر اصول و چار چوب کلی، بر پایه قرآن و سنت استوار است و با سیره رسول خدا و دیگر ائمه علیهم السلام یکی می باشد؛ اما در حیطة اجرای احکام و عمل به شئون مختلف دین، به دلیل تفاوت شرایط عصر ظهور با دوران صدر اسلام، تفاوت خواهند داشت. از این رو، دو دستگی روایات در این باره را می توان ناظر به این دو گونهگی شرایط گذشته و آینده و

تفاوت های جدی جامعه پیش از ظهور با جامعه عصر ظهور در تأسی و الگو پذیری از سیره الاهی پیشوایان معصوم علیهم السلام دانست. در حقیقت روایات دسته دوم، بیانگر آن است که در زمان حاکمیت مخالفان و محکومیت شیعه، شرایطی پدید آمده بود که جامعه شیعی در وضعیت تقیه قرار داشت، اما در عصر ظهور، امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف همه این محدودیت ها را برداشته و اسلام و عدالت واقعی را حاکم می گرداند.

درباره دو دستگی روایات مربوط به سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با سیره امیرمؤمنان علیه السلام نیز می توان گفت که امیرمؤمنان علیه السلام به خاطر رعایت تقیه و مصلحت اندیشی نسل های آینده شیعه، از اجرای حکم واقعی درباره اهل بغی خود داری کرد. آن حضرت با رفتار همراه با مدارا و منت خود بهانه اعمال خشونت علیه شیعیان را از دست زمام داران خون خوار اموی و عباسی خارج ساخت تا آن ها نتوانند به بهانه تبعیت از سیره امیرالمؤمنین علی علیه السلام و به انگیزه مقابله به مثل و فرونشاندن کینه های کهنه خود به تعقیب و گریز و کشتار شیعیان پردازند گرچه بدون این بهانه نیز از ظلم و بیداد بر شیعیان مظلوم چیزی فروگذار نکردند. اما عصر ظهور، زمان پایان یافتن رعایت تقیه است؛ زیرا تقیه یک روش تاکتیکی بوده است برای حفظ نیروها در شرایط سیطره اکثریت باطل و بیم از هدر رفتن نیروها، در حالی که در دوران حکومت جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف هیمنه باطل شکسته می شود و

مؤمنان از امنیت کامل برخوردار خواهند شد هم چنانکه در آیه ((وَلَيَبْدُلَنَّهُمْ مِّنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا)) (۱) امنیت فراگیر از مهم ترین شاخصه های دولت مهدوی شمرده شده است. و بیم شان را به ایمنی مبدل گرداند.

بر این اساس، میان روایاتی که بر همگونی همه جانبه سیرت علوی و مهدوی و روایاتی که بر تفاوت فی الجمله سیره امام علی علیه السلام و امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دلالت دارند، هیچ تعارضی نیست، چرا که میان عام و خاص و مطلق و مقید تعارضی وجود ندارد و جمع این دو دسته روایت به تقیید عموم و اطلاق دسته اول به وسیله احادیث دسته دوم است؛ یعنی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در تمام ابعاد، سیرت و سنتی همانند امام علی علیه السلام خواهند داشت به جز مسئله مواجهه با کسانی که بر او خروج کرده و شوریده اند که در این خصوص شیوه ای نوین در پیش خواهند گرفت. با این عده در میدان کارزار مقاتله می شود و افزون بر این فراریانشان تعقیب شده از پا درمی آیند و مجروحانشان نیز کشته می شوند.

در این روایات، به فلسفه و حکمت این تفاوت ها به خوبی اشاره شده و امام علی علیه السلام کاملاً توضیح می دهد که چرا رفتار و سیره امام قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف

با سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و حضرت امیر علیه السلام تفاوت می کند. امام روشن می کند که شرایط تغییر کرده و شرایط زمان امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف با زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امام علی علیه السلام یکسان نیست؛ در نتیجه در رفتار او تغییر و تحولی دیده می شود. با تأمل و دقت در این روایات روشن می شود که امام کاملاً حقیقت را بازگو کرده و توضیح داده است.

بنابراین، تحلیل محتوایی این گونه روایات نیز نشان می دهد که این تفاوت ها در شیوه های اجرایی احکام دین در شرایط مختلف، تا حدی طبیعی نیز هست؛ چراکه با طولانی شدن زمان غیبت و عدم دسترسی مردم به منبع معصوم، عوامل مختلف جهل و هواخواهی مردم سبب ایجاد بدعت هایی در دین می شود و احکامی از قرآن و اسلام بر طبق میل مردم تاویل و تفسیر می شود؛ بسیاری از حدود و احکام چنان فراموش می گردد به گونه ای که گویا اصلاً از اسلام نبوده است، لذا وقتی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهور می کند، بدعت ها را ابطال می کند و احکام خدا را به همان شکل که صادر شده ظاهر می نماید. حدود اسلامی را بدون سهل انگاری اجرا می کند و چون در طول تاریخ، زمامداران نالایق و متظاهر به اسلام، پیرایه هایی به اسلام بسته اند و بدعت ها و تحریفات زیادی ایجاد می کنند، لذا اگر امام علیه السلام حقیقت را آشکار کند مردم خیال می کنند مکتب جدید، روش جدید و قضاوت جدیدی غیر از اسلام آمده است. از این رو تازگی این

برنامه ها و روش ها نه به خاطر آن است که مذهب جدیدی با خود می آورد بلکه آن چنان اسلام را از میان انبوه خرافات و تحریف ها و تفسیرهای نادرست و تلقی های غلط بیرون می آورد که بنایی کاملاً نو و جدید جلوه می کند. و یکی از رسالت های آن حضرت پیرایش اسلام از این وصله ها و پیرایه ها و به تعبیر دیگر نوسازی و تجدید بنای شکوهمند آن است که مجموعه این نوسازی در عرصه های مختلف اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی آن چنان زیاد و دگرگون کننده است که در روایات از آن به «دین جدید» یا «روش جدید» تعبیر شده است.

در سخنی که امام صادق علیه السلام به ابو عبیده فرموده است نیز به این همگونی سیرت ائمه علیهم السلام اشاره شده است: «يَا أَبَا عُبَيْدَةَ، إِنَّهُ لَأَيُّمُوتُ مِنَّا مَيِّتٌ حَتَّى يُخَلِّفَ مِنْ بَعِيدِهِ مَنْ يَعْمَلُ بِمِثْلِ عَمَلِهِ، وَيَسِيرُ بِسِيرَتِهِ، وَيَدْعُو إِلَى مَا دَعَا إِلَيْهِ؛ (۱) ای اباعبیده کسی از ما چشم از جهان فرو نمی بندد مگر این که پس از خود کسی را قرار می دهد که مانند او عمل می کند و به روش او رفتار می نماید و به آن چه او می خوانده فرامی خواند».

از این فرمایش امام صادق علیه السلام می توان نتیجه گرفت که میان سیره

امامان علیهم السلام نه تنها تعارض و تضاد وجود ندارد بلکه سیره یکایک امامان علیهم السلام بر محور سنت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله استوار بوده و همه امامان معصوم علیهم السلام از سیرتی یکسان و سنت و شیوه ای همگونی برخوردارند.

□□□

بخش دوم: سیره مهدوی**اشاره**

اصول کلی در سیره و روش امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف همان روش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اجداد طاهرینش علیهم السلام می باشد، اگرچه در مقام اجرا در برخی روش ها بنا به تفاوت شرایط عصر ظهور با دوران پیشین صدر اسلام متفاوت است و حضرت حکم واقعی را به اجرا می گذارد در حالی که اجداد طاهرینش بنا به مصالحی، رویه مماشات و تقیه را در پیش می گرفت؛ اما در اصل تحقق آموزه های متعالی قرآن و سنت، سیره آن حضرت همانند سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و برنامه دولتش، بازیابی عظمت قرآن و احیای آموزه های عالی اسلام است. حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با ظهور خود، با جاهلیت قدیم و جدید، برخورد می کند و ارزش های اسلامی و الهی را در جامعه عصر ظهور تحقق می بخشد؛ به همین دلیل آن حضرت، شرط بیعت خویش را، استواری مردم در

پیروی از آن حضرت برای اجرای برنامه ها و دستورات قرآن و سنت، قرار می دهد: «يُبَايِعُ الْقَائِمَ بِمَكَّةَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَ سُنَّةِ رَسُولِهِ» (۱) مردم مکه با حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشريف بیعت می کنند تا بر طبق کتاب و سنت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از آن حضرت پیروی نمایند».

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف تحقق بخش بشارت شیرینی است که خداوند منان به مستضعفان عالم وعده داده است: ((وَعِدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسِّرَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا))؛ (۲) خداوند به کسانی که شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند، وعده می دهد که قطعاً آنان را حکمران روی زمین خواهد کرد، همان گونه که به پیشینیان آن ها خلافت روی زمین را بخشید؛ و دین و آیینی را که برای آنان پسندیده، پابرجا و ریشه دار خواهد ساخت؛ و ترسشان را به امنیت و آرامش مبدل می کند، آن چنان که تنها مرا می پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت و کسانی که پس از آن کافر شوند، آن ها فاسقان اند.

۱- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۰۸.

۲- سوره نور، آیه ۵۵.

آن حضرت، وارث همه پیامبران و اوصیا علیهم السلام و مصداق کامل رهبر الاهی است؛ رهبری که محبوب مردم بوده و در بین آن ها و مانند آن ها زندگی می کند، دردهای آن ها را به خوبی می شناسد و درمان آن ها را می داند و تمام همت خود را برای بهبودی حال آن ها به کار می گیرد و در این راه تنها به رضایت الاهی می اندیشد.

حدیفه بن یمان گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود:

یا حدیفه! إِذْ بَعَثَ اللَّهُ رَجُلًا مِنْ أَطَائِبِ عِترَتِي وَ أَبْرَارِ ذُرِّيَّتِي عَمِدًا مُبَارَكًا زَكِيًّا لَا يُغَادِرُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ، يُعِزُّ اللَّهَ بِهِ الدِّينَ وَ الْقُرْآنَ وَ الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ، وَ يُدِلُّ بِهِ الشُّرَكَ وَ أَهْلَهُ، يَكُونُ مِنَ اللَّهِ عَلَى حَذَرٍ، لَا يَغْتَرُّ بِقَرَابَتِهِ، لَا يَضَعُ حَجْرًا عَلَى حَجَرٍ، وَ لَا يَشَقَعُرُّ أَحَدًا فِي وَلايَتِهِ بِسِوَةِ الْإِلَهِ فِي حَدٍّ، يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْبِدْعَ كُلَّهَا، وَ يُمِيتُ بِهِ الْفِتْنَ كُلَّهَا، يَفْتَحُ اللَّهُ بِهِ كُلَّ بَابِ حَقٍّ، وَ يَغْلِقُ بِهِ كُلَّ بَابِ باطِلٍ، يَرُدُّ اللَّهُ بِهِ سَبِي الْمُسْلِمِينَ حَيْثُ كَانُوا، قُلْتُ: فَسَمِّ لَنَا هَذَا الْعَبْدَ الَّذِي قَدْ اخْتَارَهُ اللَّهُ لِأُمَّتِكَ وَ ذُرِّيَّتِكَ؟ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله: ... لَوْ لَمْ يَتَّقِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمَ وَاحِدٍ لَجَعَلَ اللَّهُ مِقْدَارَ مَا يَكُونُ فِيهِ جَمِيعَ مَا ذَكَرْتُ (۱)؛ ای حدیفه، هنگامی که خدا مردی را از پاکیزگان و بهترین فرزندان من برانگیزد که عادل و مبارک و زکی است و به قدر ذره و مثقال خیانت نمی کند و خدا به وسیله او دین و

قرآن و اسلام و اهل آن را عزیز خواهد کرد و به واسطه او است که خدا شرک و اهل آن را ذلیل می نماید، او از خدا می ترسد و به واسطه قرابتی که به من دارد مغرور نخواهد شد. حرمتی را به حرمتی ضایع نمی کند، در زمان حکم فرمائی خود کسی را با تازیانه نمی زند مگر اینکه بخواهد حد جاری کند، خدا به وسیله آن بزرگوار کلیه بدعت ها را محو و نابود می نماید، فتنه ها را ریشه کن خواهد کرد، خدا به واسطه آن حضرت، باب حق را مفتوح و باب باطل را می بندد و اسرای مسلمین را هر جا که باشند به وسیله او به مکان خود باز می گرداند. عرض کردم: نام آن بنده ای را که خدا از ذریه تو برای امت تو برگزیده است برای ما بگو؟ فرمود: اسم او مانند اسم من و اسم پدرش چون اسم پدرم است، اگر از دنیا بیشتر از یک روز باقی نباشد خدا آن روز را به قدر این هائی که من گفتم قرار خواهد داد.

با توجه به گستردگی ابعاد سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در این بخش با استفاده از آیات و روایات، به تبیین ابعاد گوناگونی سیره آن حضرت در عرصه های مختلف فردی و اجتماعی، می پردازیم.

سیره فردی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در سلوک شخصی و رفتار فردی خویش، همانند جدش رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم برای همگان اسوه و الگوی نمونه است. آن

حضرت اگرچه حاکم مطلق همه جهان است اما همانند امیرمؤمنان علیه السلام حکومت در نگاه ایشان وسیله ای برای خدمت به بندگان خدا و تربیت مردم و رشد و تعالی جامعه به قله های کمال است، نه چیز دیگر.

آن حضرت سرآمد همه در علم و دانش و وجود نازنین شان چشمه سار برکت و پاکی است؛ با اینکه فرمانروای مطلق جهان است، اما این فرمانروایی و سلطنت بر دنیا، هرگز مانع از تهجد و عبادت آن حضرت نمی شود.

درباره عبادت و تهجد و شب زنده داری حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف یحیی بن فضل نوفلی گوید: در بغداد محضر امام موسی بن جعفر علیه السلام رسیدم دیدم که حضرت پس از نماز عصر دستان مبارکش را به دعا برداشت و برای تعجیل فرج امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دعا فرمود. وقتی من از آن حضرت در این باره پرسیدم در پاسخ فرمود:

ذَلِكَ الْمَهْدِيُّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ... أَشِيمَرُ اللَّوْنِ يَعْتَادُهُ مَعَ سُمَرْتِهِ صُفْرَهُ مِنْ سَهْرِ اللَّيْلِ بِأَبِي مَنْ لَيْلَهُ يَرْعَى النَّجْمَ سَاجِدًا وَرَاكِعًا بِأَبِي مَنْ لَمَّا يَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ لَوْمَةٌ لَمَائِمٍ مَضِيْبَاحِ الدُّجَى بِأَبِي الْقَائِمِ بِأَمْرِ اللَّهِ (۱)؛ او مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از آل محمد علیهم السلام است .... با وجود اینکه رنگ چهره اش گندمی است، بر اثر تهجد و شب زنده داری، رنگش به

زردی متمایل است، پدرم فدای کسی باد که شب‌ها در حال سجده و رکوع، طلوع و غروب ستارگان را نظاره می‌کند. و پدرم فدای کسی که در راه خشنودی خدا، سرزنش هیچ سرزنش‌کننده‌ای در او اثر نمی‌گذارد، هم او که روشنی بخش تاریکی است. پدرم فدای کسی که به امر خدا قیام می‌نماید.

امام رضا علیه السلام در توصیف روحیه تعبد امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در برابر خدای متعال فرمود: «يَكُونُ أَشَدَّ النَّاسِ تَوَاضُعًا لِلَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ(۱)؛ او در برابر خدای جلیل از همگان متواضع‌تر است».

نیز آن حضرت در توصیف خشوع شدید حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در برابر خدا می‌فرماید: «الْمَهْدِيُّ خَاشِعٌ لِلَّهِ كَخُشُوعِ النَّسْرِ لِحَنَاحِهِ(۲)؛ مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در برابر خداوند فروتن است، همچون عقاب در برابر بالش». در این کلام حضرت رضا علیه السلام، خشوع کردن حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در برابر خداوند به انعطاف‌پذیری شیشه تشبیه شده است، شاید منظور این باشد که همان‌طور که شیشه زود می‌شکند و خورد می‌شود همان‌طور هم مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در مقابل خدا خورد می‌شود و خشوع می‌نماید.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بسیار سخت‌کوش و بردبار و اهل صبر و مجاهدت و مبارزه و شتابنده به سوی نیکی‌هاست. در حدیث لوح که امام

۱- من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۴۱۸.

۲- التشریف بالمنن فی التعریف بالفتن، ص ۱۵۳.

صادق علیه السلام آن را از پدر بزرگوارش امام باقر علیه السلام و او از جابر بن عبد الله انصاری و او از حضرت فاطمه علیها السلام نقل کرده است، پس از بر شمردن دیگر اوصیای پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف چنین آمده است:

وَالْحَازِنَ لِعِلْمِي الْحَسَنَ الْعَسْكَرِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثُمَّ أَكْمَلُ دِينِي بِإِنِّيهِ مُحَمَّدٍ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ عَلَيْهِ كَمَالُ مُوسَى وَبَهَاءُ عِيسَى وَصَبْرُ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ (۱)؛ سپس خزانه دار علم من حسن عسکری و پس از او دینم به وسیله فرزندش محمد (حضرت مهدی) به کمال و فعلیت می رسد؛ همو که دارای کمال موسی علیه السلام و شکوه عیسی علیه السلام و شکیبایی ایوب علیه السلام است.

در دعایی که امام رضا علیه السلام شیعیان را به خواندن آن سفارش فرمود، درباره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف این گونه توصیف شده است:

اللَّهُمَّ ادْفَعْ عَنِّي وَلِيِّكَ وَخَلِيفَتِكَ وَحُجَّتِكَ عَلَى خَلْقِكَ وَلِسَانِكَ الْمُعَبَّرَ عَنْكَ يَا ذُنُوكَ النَّاطِقِ بِحِكْمَتِكَ وَعَيْنِكَ النَّاطِرَةَ عَلَى بَرِّيَّتِكَ وَشَاهِدِكَ عَلَى عِبَادِكَ الْجَحْجَاحِ الْمُجَاهِدِ الْعَائِدِ بِكَ عِنْدَكَ (۲)؛ خدایا از ولی و خلیفه و حجتت بر مردم و زبان گویایی که با اذن تو و بر اساس حکمت تو سخن می گوید و

۱- الإحتجاج، ج ۱، ص ۶۸.

۲- مصباح المتهجد و سلاح المتعبد، ج ۱، ص ۴۰۹؛ البلد الأمين و الدرع الحصین، ص ۸۱؛ بحار الانوار، ج ۹۲، ص ۳۳۰.

چشم بیدار تو و گواه بر بندگانت وسخت کوش تلاشگر را در پناه خودت محافظت بفرما».

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اهل سکینه و وقار است. حَرَّثَ بن مَعِیْرَه نصری گوید به امام صادق علیه السلام عرض کردم: «قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِمَ يُعْرَفُ صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ؟ قَالَ: بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ وَالْعِلْمِ وَالْوَصِيَّةِ (۱)؛ چگونه صاحب مقام امامت شناخته می شود؟ حضرت فرمود: به آرامش دل و وقار و دانش و وصیت».

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در استفاده از بیت المال و امور معیشت، قناعت و زهد را پیشه خود می کند و در امر خوراک و پوشاک درباره شخص خود بسیار سخت گیر و دقیق است، چنانکه در برخی روایات، سیره آن حضرت در پوشش و استفاده از غذاها، به شیوه جدش امیرمؤمنان علیه السلام تشبیه شده است.

امام صادق علیه السلام فرمود: «إِنَّ قَائِمَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ إِذَا قَامَ لَبَسَ ثِيَابَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَسَارَ بِسِيرِهِ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ (۲)؛ همانا قائم ما اهل بیت، آنگاه که قیام کند، لباس علی علیه السلام را بر تن خواهد کرد و بر سیره او عمل خواهد نمود».

۱- بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیه و آله، ج ۱، ص ۴۹۰؛ الإمامه و التبصره من الحیره، ص ۱۳۸.

۲- الکافی، ج ۱، ص ۴۱۱؛ ج ۶، ص ۴۴۴.

يعقوب بن شبيب از حضرت صادق عليه السلام روايت مى كند كه فرمود:

أَلَا أُرِيكَ قَمِيصَ الْقَائِمِ الَّذِي يَقُومُ عَلَيْهِ فَقُلْتُ بَلَى فَدَعَا بِقَمِطٍ فَفَتَحَهُ وَ أَخْرَجَ مِنْهُ قَمِيصَ كَرَابِيسَ فَنَشَرَهُ فَإِذَا فِي كُمَّهِ الْأَيْسَرِ دَمٌ فَقَالَ هَذَا قَمِيصُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلهِ الَّذِي عَلَيْهِ يَوْمَ ضُرِبَتْ رَبَاعِيَّتُهُ وَ فِيهِ يَقُومُ الْقَائِمُ فَقَبِلْتُ الدَّمَ وَ وَضَعْتُهُ عَلَى وَجْهِهِ ثُمَّ طَوَاهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ رَفَعَهُ؛ (۱) آیا نمى خواهى پيراهن قائم را كه در آن قيام مى كند به تو نشان دهم؟ عرض كردم: چرا مى خواهم بينم. حضرت دستور داد جعبه اى آوردند و در آن را گشود و يك پيراهن كرباسى از ميان آن بيرون آورد و آن را باز كرد. ديدم آستين چپ آن خون آلود است. حضرت فرمود: اين پيراهن پيامبر است كه در روزى كه دندان مباركش را شكستند به تن داشت، قائم هم در روز ظهورش اين را به تن مى كند. من آن خون خشكيده را بوسيدم و آن را به صورت خود ماليدم. سپس حضرت پيراهن را پيچيد و برداشت.

معلی بن خنیس از امام صادق عليه السلام نقل کرده است كه فرمود:

إِنَّ عَلِيًّا كَانَ عِنْدَكُمْ فَآتَى بَنِي دِيوَانَ فَاشْتَرَى ثَلَاثَةَ أَثْوَابٍ بِدِينَارٍ... ثُمَّ رَفَعَ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَلَمْ يَزَلْ يَحْمَدُ اللَّهَ عَلَى مَا كَسَاهُ حَتَّى دَخَلَ مَنْزِلَهُ ثُمَّ قَالَ: هَذَا اللَّبَاسُ الَّذِي يَتَّبَعِي لِلْمُسْلِمِينَ أَنْ يَلْبَسُوهُ.

قَالَ أَبُو عَیْدٍ اللَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَ لَكِنْ لَا يَفْدِرُونَ أَنْ يَلْبَسُوا هَذَا الْيَوْمَ وَ لَوْ فَعَلْنَا لَقَالُوا مَجْنُونٌ وَ لَقَالُوا مُرَاءٍ وَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ وَ ثِيَابِكَ فَطَهَّرَهُ قَالُ وَ ثِيَابِكَ اِرْفَعَهَا لَا تَجْرَهَا فَإِذَا قَامَ قَائِمُنَا كَانَ هَذَا اللَّبَاسَ (۱)؛ همانا علی علیه السلام نزد شما بود، او نزد بنی دیوان آمده و سه لباس به یک دینار خرید... سپس دست به آسمان بلند کرده و پیوسته خداوند را بر آن چه به او پوشانده بود شکر می کرد تا این که به منزل رسید و فرمود این همان لباسی است که سزاوار است مسلمانان آن را بپوشند. امام صادق علیه السلام در ادامه فرمودند: ولی امروز مردم نمی توانند آن لباس را بپوشند و اگر ما چنین کنیم می گویند دیوانه است یا می گویند ریا می کند در حالی که خداوند می فرماید: لباس را بالا بگیر و بر زمین نکش و چون قائم ما قیام کند چنین لباسی خواهد بود.

ابو بصیر از امام صادق علیه السلام روایت کرده که آن حضرت فرمود:

مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِخُرُوجِ الْقَائِمِ فَوَاللَّهِ مَا لِبِاسِهِ إِلَّا الْغَلِيظُ وَ لَا طَعَامُهُ إِلَّا الْجَشِبُ وَ مَا هُوَ إِلَّا السَّيْفُ وَ الْمَوْتُ تَحْتَ ظِلِّ السَّيْفِ (۲)؛
چرا

۱- الکافی، ج ۶، ص ۴۵۶.

۲- الغیبه، نعمانی، ۲۳۳؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۴. در نقل دیگر ابی بصیر از امام صادق علیه السلام چنین روایت کرده است: مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِخُرُوجِ الْقَائِمِ فَوَاللَّهِ مَا لِبِاسِهِ إِلَّا الْغَلِيظُ وَ لَا طَعَامُهُ إِلَّا الْجَشِبُ وَ مَا هُوَ إِلَّا السَّيْفُ وَ الْمَوْتُ تَحْتَ ظِلِّ السَّيْفِ؛ چرا به خروج امام قائم شتاب می کنید بخدا قسم به جز جامه ای درشت بافت نپوشد و به جز غذای ناگوار نخورد و مرگ در سایه شمشیر است» (الغیبه، نعمانی، ص ۲۳۳).

به فرا رسیدن خروج قائم شتاب می کنید، به خدا قسم لباس او جز جامه درشت و خشن نخواهد بود و غذایش جز خوراک ناگوار و ناخوش نباشد و به جز جامه ای درشت بافت نباشد و به جز کار زار با شمشیر و مرگ و کشتار چیزی نخواهد بود.

معمر بن خلّاد گوید:

ذَكَرَ الْقَائِمُ عِنْدَ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: أَنْتُمْ الْيَوْمَ أَرْحَىٰ بَالًا مِنْكُمْ يَوْمَئِذٍ قَالُوا: وَكَيْفَ؟ قَالَ: لَوْ قَدْ خَرَجَ قَائِمُنَا عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَىٰ فَرَجَهُ الشَّرِيفُ لَمْ يَكُنْ إِلَّا الْعَلَقُ وَالْعَرَقُ وَالنَّوْمُ عَلَى السُّرُوجِ وَ مَا لِبَاسُ الْقَائِمِ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَىٰ فَرَجَهُ الشَّرِيفُ إِلَّا الْغَلِيظُ وَ مَا طَعَامُهُ إِلَّا الْجَشِبُ؛ (۱) نزد امام ابی الحسن الرضا علیه السلام از قائم یاد شد، پس فرمود: شما امروز آسوده تر از آن روز هستید، عرض کردند: چگونه؟ فرمود: اگر قائم ما عجل الله تعالی فرجه الشریف خروج کند جز لخته خون و عرق و بر روی زین های اسبان خفتن چیزی در کار نخواهد بود و لباس قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف جز جامه خشن و خوراک او جز غذای ناگوار و نامطبوع نخواهد بود.

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با همه این سخت گیری ها برخوردش در استفاده از بیت المال، با مردم برخورد سخاوت مندانه داشته و نسبت به آنان از همه دلسوزتر و مهربان تر است. امام رضا علیه السلام اوصاف و خصوصیات

فردی امامان معصوم علیهم السلام را که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف یکی از آن بزرگواران است، چنین بر شمرده است:

يَكُونُ أَوْلَىٰ بِالنَّاسِ مِنْهُمْ بِأَنْفُسِهِمْ وَأَشْفَقَ عَلَيْهِمْ مِنْ آبَائِهِمْ وَأُمَّهَاتِهِمْ وَيَكُونُ أَشَدَّ النَّاسِ تَوَاضُعًا لِلَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ (۱)؛ او نسبت به مردم از خودشان اولی و احق است و از پدران و مادرانشان درباره ایشان مهربان تر و دلسوزتر و در برابر خدا از همگان متواضع تر است.

در زیارت صاحب الامر عجل الله تعالی فرجه الشریف درباره ویژگی نصیحت و خیرخواهی آن حضرت نسبت به مردم آمده است:

السَّيِّئَاتُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْوَلِيُّ النَّاصِحِ، السَّيِّئَاتُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ فَيْئَةِ النَّجَاهِ، السَّيِّئَاتُ عَلَيْكَ يَا عَيْنَ الْحَيَاةِ (۲)؛ سلام بر تو ای ولی نصیحت کننده و خیر خواه و ای کشتی نجات بشریت و ای چشمه سار جاری حیات و زندگی.

□□□

۱- من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۴۱۸.

۲- إلزام الناصب في إثبات الحجج الغائب عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۲، ص ۸۵.

سیره اخلاقی و تربیتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

صفات اخلاقی، فضایل و ملکاتی است که در نفس انسان رسوخ کرده و حالت ماندگار دارد. مراد از اخلاق، ملکه ای در نفس یا مجموعه خصلت های روحی و نفسانی و باطنی انسان است که منشأ صدور رفتار ظاهری و افعال خیر یا شر، بدون تفکر و تدبر می شود.

کاربرد سیره اخلاقی درباره ائمه معصوم علیهم السلام به معنای شناخت سبک، روش و قواعد خاص رفتار امامان معصوم علیهم السلام است که از جنبه های گوناگون زندگی آنان قابل استنباط است.

منظور از سیره تربیتی در این جا، دست یابی به قواعد، سبک ها و روش هایی است که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عرصه های مختلف علمی، تربیتی، مدیریتی و غیره از خود بروز می دهد. پس هر رفتاری که از امام سرزده است، چه در محیط فردی و عبادی و چه در محیط اجتماعی و تربیتی به منظور اثرگذاری بر دیگران، منشأ استخراج سبک و روش کلی رفتاری ایشان قرار می گیرند.

بنابراین، مقصود از سیره تربیتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف عبارت است از هر گونه رفتاری که آن حضرت برای اثرگذاری بر شناخت، نگرش، اخلاق و رفتار دیگران، اعم از مسلمانان و غیر مسلمانان، اصحاب و غیر اصحاب، کودک و بزرگسال و فرزندان و خانواده خود یا دیگران، در

محیط خانه، مسجد، کوچه و بازار یا هر جای دیگر انجام می دهند. در جامعه مهدوی تربیت و فرهنگ از شأن بالاتری برخوردار است و اقتصاد و ثروت، رنگ حکمت و فرهنگ و قرب به خود می گیرد و توزیع عادلانه آگاهی ها و معرفت ها و مناصب اجتماعی تابع فرهنگ و زمینه ساز تربیت اجتماعی خواهد بود.

در دولت مهدوی، جامعه بشری به سمت و سوی بصیرت، معنویت، تقواگرایی و اخلاق متعالی پیش می رود و بسیاری از انحراف ها، فسادها و رذایل اخلاقی، پوچی ها و بی بندوباری ها از جامعه رخت برمی بندد و بدین سان آسایشی را عرضه می دارد که بشر قرن ها به دنبال آن بوده است و آدمی در سایه آن به تکامل روحی و ادراکی ره می یابد.

در حکومت دین مدار و فضیلت پیشه مهدوی، با اینکه نعمت های مادی فراوان است، مفهوم لذت، نیاز، کمال و ابتهاج تغییر کرده و در راستای قرب و کمال شکل می گیرد. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

أَبْشِرُوا بِالْمَهْدِيِّ (قَالَهَا ثَلَاثًا) يَخْرُجُ عَلَيَّ حِينَ اخْتِلَافِ مِنَ النَّاسِ وَ زَلْزَالِ شَدِيدٍ يَمْلَأُ الْأَرْضَ قَشِيظًا وَ عَدْلًا كَمَا مَلِئَتْ ظُلْمًا وَ جَوْرًا
يَمْلَأُ قُلُوبَ عِبَادِهِ عِبَادَةً وَ يَسْعُهُمْ عَدْلُهُ (۱)؛ شما را به قیام مهدی

مژده می دهم (سه بار فرمود)، هنگامی که مردم به جان هم افتند و زلزله سختی پدید آید او ظهور خواهد کرد. زمین را از عدل و داد پر کند چونانکه از ظلم و جور پر شده باشد.

در پرتو تربیت مهدوی، جامعه عصر ظهور از نظر تکامل و بلوغ روحی به مدارج عالی و شایسته نائل می شود. جنگ و نزاع و کینه توزی از نابخردی و پایین بودن سطح فرهنگ انسانی سرچشمه می گیرد. با رشد تربیت و تکامل عقل کینه ها به محبت و دوستی تبدیل می شود، و روابط اجتماعی بر اصل انساندوستی و نوع خواهی استوار می گردد، محبت در سطح جامعه بشری گسترش می یابد، و آرمان دیرینه انسان دوستان و جامعه شناسان یعنی گسترش دوستی به سراسر جامعه بشری تحقق می یابد.

امیرمؤمنان علیه السلام در این باره می فرماید: «وَلَوْ قَدْ قَامَ قَائِمُنَا... لَذَهَبَتِ الشُّحْنَاءُ مِنْ قُلُوبِ الْعِبَادِ؛^(۱) چون قائم ما قیام کند، کینه ها از دل بندگان بیرون می رود».

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نماد اخلاق حسنه و مظهر علم، حکمت، سخاوت، شجاعت، حلم، تقوی و عبودیت است. امام رضا علیه السلام فرمود: «يَكُونُ أَعْلَمَ النَّاسِ وَ أَحْكَمَ النَّاسِ وَ أَتَقَى النَّاسِ وَ أَحْلَمَ النَّاسِ وَ أَشَجَعَ النَّاسِ

۱- الخصال، ص ۶۲۶؛ تحف العقول، ص ۱۱۵؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۱۶.

وَ أَسْمَى النَّاسِ وَ أَعْبَدَ النَّاسِ (۱)؛ او دانشمندترین مردم و حکیم ترین مردم و پرهیزگارترین مردم و حلیم ترین مردم و شجاع ترین مردم و سخی ترین مردم و عابدترین مردم است.

ویژگی ها و منش اخلاقی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف همانند جدش رسول خدا صلی الله علیه و آله است که در همه جهات اسوه حسنه و نماد اخلاق نیکو است. برخی از شباهت های خَلْقِي وَ خُلْقِي آن حضرت با جدش رسول الله صلی الله علیه و آله در روایات بیان شده است.

همانندی ویژگی های اخلاقی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با ویژگی های اخلاقی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از زبان خود پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام این گونه توصیف شده است: جابر بن عبد الله انصاری از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل کرده است که فرمود: «الْمَهْدِيُّ مِنْ وُلْدِي إِسْمُهُ إِسْمِي وَ كُنْيَتُهُ كُنْيَتِي، أَشْبَهُ النَّاسِ بِي خُلُقًا وَ خُلُقًا (۲)؛ مهدی از فرزندان من است، نام او همانام من و کنیه او مانند کنیه من است، او از جهت خلق (خلقت ظاهری و جسمانی) و خلق (خصلت ها و صفات باطنی) شبیه ترین افراد به من است».

۱- من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۴۱۸.

۲- الإمامه و التبصره من الحیره، ص ۱۲۰؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۸۶؛ إعلام الوری بأعلام الهدی، ص ۴۲۴.

در سخن دیگر فرمود: «أَشْبَهُ النَّاسِ بِي (۱)؛ شبیه ترین مردم به من است». نیز فرمود: «أَشْبَهُ النَّاسِ بِي فِي شَمَائِلِهِ وَ أَقْوَالِهِ وَ أَفْعَالِهِ (۲)؛ شبیه ترین مردم به من در قیافه و گفتار و رفتار است».

احمد بن اسحاق قمی گوید: از امام عسکری علیه السلام شنیدم که می فرمود:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُخْرِجْنِي مِنَ الدُّنْيَا حَتَّىٰ أَرَانِي الْخَلْفَ مِنْ بَعْدِي مَا أَشْبَهَ النَّاسِ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ خَلْقًا وَ خُلُقًا يَحْفَظُهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَىٰ فِي غَيْبَتِهِ وَ يُظَهِّرُهُ فِيمَلَأُ الْأَرْضَ قِسِيًّا وَ عَيْدًا كَمَا مَلِئْتُ جَوْرًا وَ ظُلْمًا؛ (۳) سپاس از آن خدایی است که مرا از دنیا نبرد تا آنکه جانشین مرا به من نشان داد، او از نظر آفرینش و اخلاق شبیه ترین مردم به رسول خداست. خدای تعالی او را در غیبتش حفظ فرماید، سپس او را آشکار کند و او زمین را پر از عدل و داد فرماید، هم چنانکه مملو از جور و ستم شده باشد.

امیرمؤمنان علیه السلام به فرزندش امام حسین علیه السلام نگاه کرد و فرمود:

۱- کفایه الأثر، ۱۲۱.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۵۷.

۳- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۴۰۸؛ کفایه الأثر فی النص علی الأئمه الإثنی عشر، ص ۲۹۵.

نَظَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ كَمَا سَمَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ سَيِّدًا وَ سَيُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِهِ رَجُلًا بِاسْمِ نَبِيِّكُمْ يُشَبِّهُهُ فِي الْخُلُقِ وَالْخُلُقِ (۱)؛ این فرزندم سرور و آقاست چنانکه رسول خدا صلی الله علیه و آله او را این گونه نام گذاری کرده است و به زودی از نسل او مردی که همنام پیامبر شما است متولد خواهد شد که در صورت و سیرت شبیه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم است.

در روایات دیگر نیز آمده است: «أشبه الناس برسول الله صلى الله عليه وآله (۲)؛ شبیه ترین مردم به رسول خدا صلی الله علیه و آله در سیرت و صورت و زیبایی و جمال است».

سیره دینی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

اشاره

سیره دینی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور همان سیره جدش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است، چرا که مأموریت اصلی خاتم اوصیاء عجل الله تعالی فرجه الشریف تحقق کامل دین پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله و تعالی و شکوفائی جامعه دینی در عصر ظهور است، زیرا اگرچه اکمال و اتمام دین از نظر بیان و تبلیغ با بعثت مقدّس پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله شکل گرفت، اما در زمان بعثت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله شرایط برای اجرای کامل آن، به نحو جهانی و برای جمیع بشریت

۱- الغیبه، نعمانی، ص ۲۱۴. در نقل شیخ طوسی این گونه آمده است «فیشبهه فی الخلق والخلق؛ پس در صورت و سیرت، شبیه پیامبر صلی الله علیه و آله است». الغیبه، طوسی، ص ۱۹۰.

۲- الملاحم و الفتن فی ظهور الغائب المنتظر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۱۴۸.

مهیا نبوده است، از این رو اجرای کامل آن در سطح جهانی، به وسیله آخرین وصی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف انجام می پذیرد.

الف) احیای دوباره اسلام

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف احیاکننده معارف فراموش شده دین و تحقق بخش کامل احکام اسلام است، همان احکام نورانی که پیش از او مهجور مانده و یا به زیاده و نقصانی آمیخته شده بود و آن حضرت با قیام خود دین را از افکار بشری غیر صحیح غبارروبی می کند. از این رو در برخی روایات از آن حضرت به عنوان مجدد اسلام و احیاگر احکام قرآن یاد شده است.

امام صادق علیه السلام به اسحاق بن عمار فرمود:

إِنَّ لِلْقُرْآنِ تَأْوِيلًا فَمِنْهُ مَرَا قَدْ جَاءَ وَمِنْهُ مَرَا لَمْ يَجِئْ فَمَاذَا وَقَعَ التَّأْوِيلُ فِي زَمَانِ إِمَامٍ مِنَ الْأَئِمَّةِ عَرَفَهُ إِمَامٌ ذَلِكَ الزَّمَانِ (۱)؛ همانا برای قرآن تائویل هایی است که برخی آمده است و برخی دیگر هنوز نیامده است. هرگاه تائویل آن در زمان یکی از ائمه علیهم السلام بیاید فقط امام آن زمان تائویل آن را می داند.

امام صادق علیه السلام درباره قرآن فرمود:

۱- بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد علیهم السلام، ج ۱، ص ۱۹۵.

إِنَّ الْقُرْآنَ حَتَّى لَمْ يَمُتْ وَإِنَّهُ يَجْرِي كَمَا يَجْرِي اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَ كَمَا يَجْرِي الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَيَجْرِي عَلَى آخِرِنَا كَمَا يَجْرِي عَلَى أَوْلَانَا(۱)؛ همانا قرآن همیشه زنده و هرگز نمی میرد و همانند شب و روز و گردش خورشید و ماه همواره جاری است، همان گونه که بر نخستین ما جاری بود بر آخرین ما نیز جاری است.

امیرالمؤمنین علیه السلام به مالک بن ضمیره، درباره اجتماع مردم در محور دین واحد در زمان ظهور توسط حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، فرمود:

يَا مَالِكَ بْنَ ضَمْرَةَ كَيْفَ أَنْتَ إِذَا اخْتَلَفَتِ الشَّيْعَةُ هَكَذَا؟ وَ شَبَّكَ أَصَابِعَهُ وَ أَدْخَلَ بَعْضَ هَا فِي بَعْضٍ. فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا عِنْدَ ذَلِكَ مِنْ خَيْرٍ؟ قَالَ: الْخَيْرُ كُلُّهُ عِنْدَ ذَلِكَ يَا مَالِكَ عِنْدَ ذَلِكَ يَقُومُ قَائِمًا فَيَقْدِمُ سَبْعِينَ رَجُلًا يَكْذِبُونَ عَلَى اللَّهِ وَ عَلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ فَيَقْتُلُهُمْ ثُمَّ يَجْمَعُهُمُ اللَّهُ عَلَى أَمْرٍ وَاحِدٍ(۲)؛ ای مالک چگونه خواهی بود هنگامی که شیعه، این چنین (و انگشت هایش را در میان یک دیگر کرد و درهم و برهم نمود) با هم اختلاف کنند. عرض کردم: یا امیرالمؤمنین در چنین هنگام خیری وجود نخواهد داشت. فرمود: ای مالک همه خیر در آن هنگام است، زیرا که قائم ما قیام می کند و هفتاد نفر را که به خدا و رسول او

۱- بحار الانوار، ج ۳۵، ص ۴۰۴.

۲- الغیبه، نعمانی، ۲۰۶.

دروغ می بسته اند پیش می کشد و به قتل می رساند، سپس خداوند همه آنان را بر محور یک امر گرد می آورد.

امام صادق علیه السلام می فرماید:

إِذَا قَامَ الْقَائِمُ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ دَعَا النَّاسَ إِلَى الْإِسْلَامِ جَدِيداً وَ هَيَّأَهُمْ إِلَى أَمْرٍ قَدْ دَثَرَ وَ ضَلَّ عَنْهُ الْجُمْهُورُ وَ إِنَّمَا سُمِّيَ الْقَائِمُ مَهْدِيّاً لِأَنَّهُ يُهْدَى إِلَى أَمْرٍ مَضْلُومٍ عَنْهُ وَ سُمِّيَ الْقَائِمَ لِقِيَامِهِ بِالْحَقِّ؛ (۱) چون قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند، مردم را به اسلام جدید دعوت می فرماید و به امری که کهنه شده و جمهور مردم از آن گمراه مانده اند، هدایت می کند و او بدان جهت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نامیده شده چون که به چیزی هدایت می کند که گم شده است و او را از آن جهت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف می نامند که قیام به حق می فرماید.

در روایت دیگر آن حضرت درباره احیاگری دینی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فرمود:

يُصْنَعُ مَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ يُهْدَمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ كَمَا هَدَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ أَمْرَ الْجَاهِلِيَّةِ وَ يَسْتَأْنِفُ الْإِسْلَامَ جَدِيداً؛ (۲) همان کاری که رسول خدا صلی الله علیه و آله انجام داد، انجام می دهد و برنامه های نادرست پیشین را ویران می سازد و اسلام را نوسازی می کند، همان گونه که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله عادات جاهلیت را ویران ساخت.

۱- الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۴؛ روضه الواعظین، ص ۲۶۵.

۲- الغیبه، نعمانی، ص ۲۳۶؛ شرح الاخبار، ج ۳، ص ۵۶۴؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۳.

بدون شک در این گونه روایات، مراد از تجدید اسلام، آیین تازه و راه و روش جدیدی غیر از اسلام نیست، زیرا همان گونه که تمامی ائمه علیهم السلام از سنت و سیرت واحدی برخوردار بوده اند و شیوه زندگی همه امامان معصوم علیهم السلام بر پایه سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله استوار بوده است، دین و سیره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز چیزی جز همان دین و سیره جدش رسول خدا صلی الله علیه و آله نخواهد بود. (۱)

بنابراین تعبیرهایی مانند آئین نو و جدید و روش تازه، برای آن است که احکام و معارف فراوانی از مجموعه فرهنگ اسلام، در گذشته بنا به عللی تبیین نگشته است یا متناسب با سطح فرهنگ و فکر اجتماعات گذشته نبوده و یا زمینه عملی آنها وجود نداشته است. باز گویی چنین معارف و علوم و مسائلی، بی گمان برای جامعه اسلامی، ناشناخته خواهد بود و چون امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف این تعالیم را از ظاهر و باطن قرآن کریم استنباط می کند و به مردم می آموزد، برای آنان تازگی دارد و آیین نو و کتاب جدید انگاشته می شود. و چون تعالیم و احکامی از قرآن کریم و اسلام فراموش شده و از یادها رفته است، به گونه ای که در جامعه های اسلامی نا آشنا و برای مسلمانان ناشناخته است، لذا طرح این مسائل نیز کتاب و آیین نو پنداشته می شود.

همچنین بسیاری از اصول و احکام دینی دچار تحریف و دگرگونی معنوی یا موضوعی گشته و امام آن‌ها را چنانکه در اسلام اصیل بوده است دیگر باره مطرح می‌سازد، و تحریف و انحرافهای روی داده را روشن می‌کند و مفهوم حکم یا جایگاه آن رامشخص می‌سازد، و این با طرز تلقی و برداشت عمومی مردم و علما سازگاری ندارد؛ از این رو برنامه جدید و راه و روش تازه حساب می‌شود.

براین اساس، معنای آیین تازه و کتاب جدید، این چگونگی‌ها است. از این رو می‌توان گفت بیشترین مسائلی را که امام مورد توجه قرار می‌دهد و برای جامعه‌های اسلامی تازه و جدید جلوه می‌کند و ناشناخته و ناآشنا می‌نماید، مسائل مربوط به عدالت اجتماعی و امور مالی و معیشتی است، یعنی موضوعی که انسان گذشته سخت نیازمند به آن بوده و بدان نرسیده است. و همین امر نیز مشکل نابسامانی اصلی زندگی بشر امروز را تشکیل می‌دهد و اجرای آن یعنی برقرار سازی عدل و دادگری در سراسر گیتی، از اقدامهای اصلی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف خواهد بود. (۱)

بنابراین، سیره دینی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر اساس حاکمیت دین اسلام و اجرای عدالت استوار است، در دولت عدل مهدوی، اندیشه واحدی

مبنتی بر آموزه های اسلام بر جهان حاکم می گردد و راه و روش و برنامه ها نیز یکی است و مردم همه به سوی سعادت و صلاح حرکت می کنند.

(ب) بازگشت به قرآن

دوران ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف بدون شک، نقطه عطف تاریخ بشر به آموزه های قرآنی است، همان گونه که وجود مبارک امیرمؤمنان علی علیه السلام دوران ظهور حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف را نقطه عطف تاریخ به سوی برنامه های قرآن، معرفی کرده است:

يُعْطِفُ الْهَوَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ إِذَا عَطَفُوا الْهُدَىٰ عَلَى الْهَوَىٰ وَ يَعْطِفُ الرَّأْيَ عَلَى الْقُرْآنِ إِذَا عَطَفُوا الْقُرْآنَ عَلَى الرَّأْيِ؛ (۱) او با محور قرار دادن قرآن، نظرات و خواسته های افراد را به سوی قرآن جلب کرده با محک قرآن می سنجد، آنگاه که مردم قرآن را مستمسک و محملی برای پندارها و توجیه خواسته ها و تمایلات خود قرار داده اند.

این کلام امام علی علیه السلام، به توجیهات و تأویلها و برداشتهای نادرست از قرآن اشاره دارد که جامعه اسلامی در طول دوران غیبت، در اثر نبودن مفسر واقعی قرآن، دچار چنین بدآموزی ها و تحریف هایی

۱- نهج البلاغه، ج ۲، ص ۲۱؛ بحار الانوار، ج ۳۱، ص ۵۴۹؛ میزان الحکمه، ج ۱، ص ۱۸۷.

می شوند. آنچه امروزه در اصطلاح به عنوان «نقطه عطف» به کار می رود، برگرفته از همین بیان نورانی می باشد. اگر مسیر حرکت جوامع انسانی همچون خطی باشد که در مسیر خود ناگزیر رو به سوی دارد و به سمت غایت و مطلوبی در حرکت است و حوادث اساسی در تاریخ زندگی بشر را هم که هر از گاهی به وقوع می پیوندد، بدان نقاطی برجسته بر روی آن در نظر گیریم، خواهیم دید که برخی حوادث (صرف نظر از بار ارزشی آن ها) مسیر حرکت جامعه بشریت را تغییر داده و قافله انسانی را به سمت و سوی دیگر جهت بخشیده اند؛ گویی این خط را به سمت قبله ای که خاص آنهاست خم کرده و از مسیر قبلی برگردانده اند. این گونه حوادث مهم و اثرگذار را «نقطه عطف» می نامند.

گاهی جهت گیری و نقطه عطف، بازگرداندن مسیر جامعه انسانی از «عدل» به «ظلم» و «علم» به «جهل» می باشد، چنین نقطه عطفی، جز به سقوط جامعه بشر نمی انجامد. کسانی که چنین نقاط عطفی در جوامع ایجاد می کنند، یا اساساً وحی را انکار می کنند و به کناری می نهند؛ یا آن را بر اندیشه خام خود عطف کرده و «باوری بی بنیان» را به نام دین به جامعه ارائه می دهند و مصداق کسانی می شوند که

((يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ))^(۱) اینان، هدایت را بر هوس و کلام خدای سبحان را بر رأی خود عطف می کنند و از آنجا که معطوف همواره تابع معطوف علیه و فرع بر اوست، رأی خویش را اصل پنداشته و کلام الاهی را بر محور زعم خویش تأویل می کنند.

در برابر این گروه، انبیای الاهی علیهم السلام و امامان معصوم علیهم السلام و برخی از شاگردان آنان نیز تأثیراتی عمیق و حیات بخش در تاریخ بشر داشته و جریان حرکت جوامع انسانی را از انحطاط و تیرگی به سوی نور و رستگاری معطوف کرده اند. این نقاط درخشان تاریخ، گرچه در سمت و سو بخشیدن به جوامع انسانی به سوی قبله ای واحد همداستان بوده اند، دامنه تأثیرشان در گوشه ای از زمین و زاویه ای از زمان متفاوت بوده است. ظهور وجود مبارک امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف همان نقطه عطف جهان شمولی است که جریان جامعه بشر را در گستره ای به وسعت تمامی زمین و تمامیت زمان خود، به سوی هدایت و تعالی معطوف می دارد.

فضیل بن یسار گوید: امام صادق علیه السلام درباره دشواری های پیش روی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و مقابله ایشان با توجیحات دینی مردمان خود

خواه، فرمود:

إِنَّ قَائِمَنَا إِذَا قَامَ اسْتَقْبَلَ مِنْ جَهْلِ النَّاسِ أَشَدَّ مِمَّا اسْتَقْبَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مِنْ جُهَالِ الْجَاهِلِيَّةِ. قُلْتُ: وَكَيْفَ ذَاكَ؟ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَتَى النَّاسَ وَهُمْ يَعْبُدُونَ الْحِجَارَةَ وَالصُّخُورَ وَالْعِيدَانَ وَالْخُشْبَ الْمَنْحُوتَةَ وَإِنَّ قَائِمَنَا إِذَا قَامَ أَتَى النَّاسَ وَكُلُّهُمْ يَتَأَوَّلُ عَلَيْهِ كِتَابَ اللَّهِ يَحْتَجُّ عَلَيْهِ ^(۱)؛ آزاری که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف به هنگام رستاخیز خویش، از جاهلان آخرالزمان بیند، بسی سخت تر است از آن همه آزار که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از مردم جاهلیت دید. راوی می گوید: گفتم این چگونه می شود؟ امام فرمود: پیامبر به میان مردم آمد در حالی که ایشان سنگ و صخره و چوب و تخته های تراشیده شده را می پرستیدند، اما هنگامی که قائم ما قیام کند مردمان همه از کتاب خدا برای او دلیل می آورند و آیه های قرآن را تأویل و توجیه می کنند.

از آن جا که دو جنبه علم و عمل یا اندیشه و انگیزه، تأمین کننده تمام فراز و فرودهای جوامع انسانی است، وجود مبارک امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف در هر دو جنبه تأثیری شگرف می نهد و نقطه عطفی نهایی می آفریند. در بُعد اندیشه و علم، آن حضرت با اثاره عقول بشر، حس و خیال و وهم را تحت فرمانروایی عقل و عقل را نیز به خدمت وحی ۸۰

درمی آورد و به نور کلام الاهی هدایت می کند؛ بدینسان تمامی مجاری ادراکی جامعه را به حق معطوف می کند و به تعالی می رساند. در بعد انگیزه یا عمل نیز گرایش ها و گریزها، جذب ها و دفع ها، شهوت ها و غضب ها را تحت اراده و اداره عقل عملی می برد و آن گاه عقل عملی را به رهبری وحی تکمیل و متمیم می سازد و بدینسان هر کجراهه ای را بر راه مستقیم نور و هدایت منعطف می کند و بدین گونه جهانی ترین نقطه عطف عالم بشر را شکل می دهد؛ نقطه عطفی که هوای نفس را بر هدایت و آرای بشر را بر محور وحی برمی گرداند و سعادت جامعه بشر را تأمین می کند. ^(۲)

طبیعی است که در چنین فضای آکنده از اخلاق و نورانیت که روابط فردی و اجتماعی بر پایه تربیت و اخلاق و آموزه های دینی و قرآنی، شکل می گیرد، ریشه های فساد و تباهی خشکیده و فضایل اخلاقی جای گزین آن خواهد شد.

(ج) برداشتن تقيه

عصر ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف عصر اقتدار و عظمت شیعه در جهان است. از این رو در عصر تقيه که به خاطر حفظ جان شیعه به عنوان

۱- الغیبه، نعمانی، ص ۲۹۷.

۲- امام مهدی موجود موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۲۶۸.

یک روش اضطراری در طول تاریخ شیعه بر پیروان اهل بیت علیهم السلام حاکم بود با ظهور آخرین حجت الاهی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف رخت بر بسته و جامعه شیعی در اوج شکوه و عزت زندگی خواهند کرد. در آن زمان اساساً زمینه ای برای تقیه نمی ماند.

امام صادق علیه السلام سدّ ذوالقرنین در قرآن را بر تقیه در دوران قبل از ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف تطبیق کرده است. مفضل بن عمر گوید:

سَأَلْتُ الصِّادِقَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِهِ: ((أَجْعَلُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا)) (۱) قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: التَّقِيَةُ. ((فَمَا اسْتَطَعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَعُوا لَهُ نَقْبًا)) (۲) قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا اسْتَطَعُوا لَهُ نَقْبًا إِذَا عَمِلَ بِالتَّقِيَةِ لَمْ يَقْدِرُوا فِي ذَلِكَ عَلَى حِيلَةٍ وَهُوَ الْحِصْنُ الْحَصِينُ وَ صَارَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَعْدَاءِ اللَّهِ سَدًّا لَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُ نَقْبًا (۳)؛ اما با ظهور آن حضرت هر یا جوج و مأجوج صفتی یا ساکن و یا ساکت می گردد و جایی برای سدسازی با تقیه نیست.

نیز آن حضرت وعده الاهی را که سبب برچیده شدن آن سدّ می شود، بر قیام آخرین حجت الاهی عجل الله تعالی فرجه الشریف و روز ظهور او تطبیق فرموده

۱- سوره کهف، آیه ۹۵.

۲- سوره کهف، آیه ۹۷.

۳- تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۳۵۱.

است: «وَسَيَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ ((فَإِذَا جَاءَ وَعَدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ))» (۱) قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: رَفَعَ التَّقِيَّةَ عِنْدَ قِيَامِ الْقَائِمِ فَيَنْتَقِمُ مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ (۲)؛ هنگام قیام قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف تقیه برداشته می شود و از دشمنان خدا انتقام گرفته می شود».

با برپایی حکومت عدل و حق به دست آخرین حجّت خدا نه تنها پایانی بر شرک و بت پرستی، بلکه پایانی بر تجملات و تشریفات زائدی است که نه تنها راهگشای سعادت بشری نیست، بلکه رهن اوست؛ به ویژه تشریفات و تجملاتی که راه عقل بشر را از فهم عمیق دین و عمل بر طبق آن به بیراهه ظاهرگرایی منحرف می سازد، چرا که سعادت بشر در گرو دینداری است و تقویت دینداری، در خوب فهمیدن و درست عمل کردن و خوب حمایت کردن از دین است؛ نه تشریفات چون تذهیب و نوشتن متن وحی به آب طلا یا تزیین و تذهیب تجملاتی مساجد و کارهایی که صبغه ریا و تظاهر دارد.

(د) اصلاح انحرافات

از کارکردهای مهم دیگر امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عرصه دینی، زدودن بدعت ها، تصحیح انحرافات و حذف برداشت های غیراسلامی و نادرستی است که به نام اسلام و به مرور زمان به جامعه القا شده و در

۱- سوره کهف، آیه ۹۸.

۲- بحار الانوار، ج ۱۲، ص ۲۰۷.

مبانی دین تحریف معنوی یا موضعی پدید آورده است.

از روایت هایی که حرکت های فکری و فرهنگی حضرت را در عصر ظهور بیان می کند، دانسته می شود که در این روزگار توجیهات، تأویلات، تحریفات، انحرافات و پیرایه ها، بسیاری از باورهای اسلام ناب را تهدید می کند و ساخته های ذهنی مدعیان دین، به عنوان باورهای دینی ترویج می شود. در زمان غیبت، بدعت هایی در دین گذاشته می شود و احکامی از قرآن و اسلام بر طبق میل مردم تأویل و تفسیر می شود و بسیاری از حدود و احکام چنان فراموش می شود که گویا اصلاً از اسلام نبوده است. وقتی حضرت ظهور می کند، بدعت ها را باطل می کند و احکام خدا را به همان گونه که صادر شده ظاهر می نماید و حدود اسلامی را بدون سهل انگاری اجرا می کند.

امام باقر علیه السلام می فرماید: «وَلَا تَتْرُكُ بَدْعَهُ إِلَّا أزالَهَا وَ لَا سُنَّةَ إِلَّا أَقَامَهَا؛^(۱) هیچ بدعتی نمی ماند مگر این که مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف آن را از بین می برد و هیچ سنت تعطیل شده ای نیست مگر آنکه آن را برپا می کند».

ابی الجارود از امام باقر علیه السلام نقل کرده است که آن حضرت فرمود:

۱- الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۵؛ روضه الواعظین، ص ۲۶۴؛ جامع الاحادیث الشیعه، ج ۱۸، ص ۴۸۱.

الْمُهْدِيُّ وَ أَصْحَابُهُ يَمْلِكُهُمُ اللَّهُ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا وَ يُظْهِرُ الدِّينَ وَ يُمِيتُ اللَّهُ بِهِ وَ أَصْحَابِهِ الْبَاطِلَ كَمَا أَمَاتَ السَّفَهَ الْحَقُّ حَتَّى لَمَّا بُرِيَ أَثَرُ لِلظُّلْمِ؛ (۱) حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و یاران او هستند که خداوند آنان را مالک و حاکم بر شرق و غرب جهان خواهد نمود و دین را به دست آن ها غالب می کند و باطل و دین های ساختگی را به همت او و یارانش از میان بر می دارد چنانچه پیش از ظهور او سفاهت و نادانی پرده بر روی حق و حقیقت کشیده است؛ به طوری عدالت گسترش می یابد که اثری از ظلم باقی نمی ماند.

در دعای ندبه چنین می گوئیم: «أَيْنَ الْمُنْتَظَرُ لِإِقَامِهِ الْأَمْتِ وَ الْعِوَجِ (۲)؛ کجاست آن آقای که برای اصلاح نقایص و برقراری راستی و درستی مورد انتظار است؟».

با توجه به این که گذشت قرن ها و غرض ورزی های گوناگون در خلال دوران تاریخ گذشته اسلام، و غیبت مفسر واقعی قرآن و بدآموزی حکومت های به ظاهر اسلامی و تفسیرها و برداشت های ارتجاعی روحانیان کوته فکر و واپس گرا، یا وابسته به دربارها و قدرت های مسلط سیاسی، یا جیره خوار طبقات مرفه و اشراف و

۱- تفسیر قمی، ج ۱، ص ۸۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۰۶.

۲- المزار الکبیر، ابن المشهدی، ص ۵۷۹.

سرمایه داران، دگرگونی هایی را در مفاهیم قرآنی و آموزش های اسلامی پدید آورده است، به گونه ای که چه بسیار آیات و احادیث و احکام را به سود خود و به نفع طبقات مرفه تفسیر کردند، و معنا یا موضع احکام الاهی را دچار تحریف و انحراف ساختند؛ نیاز به آمدن چنین مصلحی به خوبی احساس می شود.

جریان خودرأی و تفسیر به رأی در مورد قرآن و احکام الاهی مخصوص دوران خاصی نیست، بلکه از زمان رحلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله چیزی نگذشته بود که این کار آغاز شد، و حکومت گران ضروری دیدند که بخشی از تعالیم قرآنی و نبوی را برای استقرار حاکمیت خویش دگروار و واژگونه تفسیر کنند. و بر این کار افرادی به ظاهر عالم و حدیث شناس گمارده شدند و راه برای بازی با دین و آیین خدا بازگشت و ادامه یافت، و این تا سپیده دم ظهور و قیام مفسر واقعی قرآن حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ادامه خواهد داشت، و با مانعی جدی روبرو نخواهد گشت. در این دوران طولانی هر فرقه و دسته و گروهی بر طبق امیال و خواسته های خود قرآن و احادیث را توجیه کردند، و آیه های قرآن و سخنان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امامان علیهم السلام را با همان تفسیرهای انحرافی به مردم آموزش دادند، و در بسیاری از موارد معانی انحرافی و تفسیرهای نادرست چنان جا افتاده و در ذهنها جایگزین گشت، که به دشواری می توان اصل دین را از زیر لایه های

غلیظ افکار و اندیشه های انحرافی بیرون آورد، و به راحتی به بازشناسی دین سره و خالص پرداخت. این جریان یکی از موانع بزرگ در سر راه امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است، زیرا که در این جریان امام تنها با توده های ناآگاه رویاروی نیست، بلکه عاملین اصلی توجیه ها و تأویل ها و انحراف ها و تحریف ها نیز پشت سر آنان قرار دارند و همواره به تحریک افکار و فتنه گری مشغولند. (۱)

ه) حاکمیت فراگیر دین اسلام

همان گونه که دین اسلام آخرین دین الاهی و جهانی است، حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز عهده دار تحقق این دین در جهان است و رسالت او همانند رسالت پیامبر بزرگوار اسلام صلی الله علیه و آله جهانی است. عناصر محوری رسالت آخرین ذخیره الاهی، همان عناصری است که در رسالت تمام انبیا بوده است.

در دنیای کنونی اگرچه جلوه هایی از دین داری به چشم می خورد و بیشتر جمعیت جهان از متدینان به یکی از ادیان ابراهیمی اند، اما در روزگار حکومت آن حضرت، گرایش عمومی بشر به حق و عدل که جوهره اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله است، بزرگ ترین جلوه های دین داری

را می آفریند، به گونه ای که تمام انسان ها تحت پرچم اسلام ناب که در دست آخرین حجت الاهی است گرد می آیند.

بر همین اساس، امام صادق علیه السلام رسالت امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف را همسان با رسالت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سایر انبیا، انهدام رسوم جاهلی و حاکمیت یکپارچه توحید در جامعه بشری می داند. رفاعه بن موسی گوید: «از امام صادق علیه السلام شنیدم که در تفسیر آیه (وَلَهُ أَسْمَاءُ مَنِ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا) (۱) فرمود: «إِذَا قَامَ الْقَائِمُ لَمَا يَبْقَى أَرْضٌ إِلَّا نُودِيَ فِيهَا شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ؛ (۲) هنگامی که مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند، زمینی نمی ماند مگر این که در آن جا بانگ شهادت به یگانگی خدا و رسالت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بلند می شود».

برای تحقق این رسالت بزرگ، گام نخست واژگون کردن حاکمان خود کامه و سلطه طلب از اریکه قدرت و تشکیل مدیریت قدرتمند مرکزی است. این مدیریت به تربیت انسان ها می پردازد و اصول والا و ارزش های متعالی الاهی را در سراسر آبادی های زمین نشر می دهد و یگانگی ها، یکدلی ها، محبت ها و ایثارها را جایگزین بیگانگی ها، کینه توزی ها و خود خواهی ها می سازد. به همه انسان ها و همه اجتماعات

۱- سوره آل عمران، آیه ۸۳.

۲- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۴۰.

یکسان می نگردد و مساوات و عدالت را در همه پهنه گیتی حاکم می سازد و همه امتیازها را زیر پا می نهد. و این چنین است که حکومت فراگیر می شود و مورد پذیرش همه آحاد انسانی قرار می گیرد. از این رو، امام باقر علیه السلام می فرماید: «إِذَا قَامَ الْقَائِمُ ذَهَبَ دَوْلَةُ الْبَاطِلِ؛ (۱) هنگامی که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهور و قیام کند، هر دولت باطلی از بین می رود».

با عصر ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نه تنها توحید و معنویت و ایمان به الله و پرستش یگانه معبود حقیقی عالم، سراسر جهان را می گیرد بلکه توحید ناب و کامل عالمگیر می شود و دین مبین اسلام بر سرتاسر کره ی زمین گسترش پیدا کرده و دین رسمی جهان، دین اسلام ناب و اصیل محمدی صلی الله علیه و آله خواهد بود.

قرآن کریم خبر از جهانی شدن اسلام و غلبه ی آن بر تمام ادیان داده است و در سه جای قرآن این مطلب را تکرار نموده که حاکی از اهتمام به این امر است و فرموده: ((هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ)) (۲)؛ او کسی است که رسولش را با هدایت و آیین حق فرستاد، تا آن را بر همه آیین ها غالب گرداند، هر چند مشرکان کراهت داشته باشند!

۱- الکافی، ج ۸، ص ۲۷۸.

۲- سوره توبه، آیه ۲۳.

نظیر آن را در سوره ی صف (۱) و قریب به این مضمون در سوره ی فتح (۲) نیز آمده است، و تردیدی نیست که این وعده ی الاهی تا به حال جامه ی عمل نپوشیده و در حکومت جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تحقق خواهد یافت چنانکه در روایات این مطلب بیان شده است.

امام باقر علیه السلام در تفسیر آیه پیشین فرمود: «أَنَّ ذَلِكَ يُكُونُ عِنْدَ خُرُوجِ الْمُهْدِيِّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ صَلَوَاتُ اللَّهِ فَلَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا أَقْرَبَ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ (۳)؛ مفاد این آیه در زمان ظهور مهدی از آل پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله محقق می شود پس کسی باقی نماند جز آنکه اقرار کند به رسالت رسول خدا صلی الله علیه و آله».

بر اساس این سخن امام باقر علیه السلام پیروزی آئین آسمانی اسلام بر همه ی ادیان در زمان قیام حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف محقق می شود و در آن زمان در هیچ گوشه ی جهان هیچ خانه ای سنگی و گلی و چادرهای پشمی و کرکی نخواهد ماند، مگر اینکه خداوند کلمه ی اسلام را به آن وارد خواهد کرد. طبیعی ترین راه آن همین است که حکومت جهان به دست امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف باشد و همه ی انسان ها از طریق

۱- سوره صف، آیه ۹.

۲- سوره فتح، آیه ۲۸.

۳- تفسیر صافی، ج ۲، ص ۳۳۸.

رسانه های عمومی پیشرفته متناسب با آن زمان، اسلام را در خانه های خود بشنوند و با آن آشنا شوند.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به توسعه و گسترش اسلام ناب بر روی زمین اقدام خواهد نمود و سایر توسعه ها مانند توسعه ی سیاسی و اقتصادی به پیروی از توسعه ی اسلام و در سایه توسعه دین پدید خواهد آمد. او آئین اسلام را در جهان گسترش می دهد. وقتی امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهور کند در دنیا هیچ یهودی و نصرانی و هیچ کس از آنان که غیر خدا را پرستش می کنند، باقی نخواهند ماند مگر اینکه به آن حضرت ایمان آورده و او را تصدیق خواهند نمود و آن روز یک دین در سراسر عالم خواهد بود و آن دین مقدس اسلام است.

امام صادق علیه السلام در بیان گسترش دین اسلام در عصر ظهور فرمود: «وَلَوْ قَدْ قَامَ قَائِمُنَا عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ... لَيُبْلَغَنَّ دِينَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَا بَلَغَ اللَّيْلُ حَتَّى لَا يَكُونَ شَرِكُكَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ (۱)؛ آنگاه که قائم ما قیام کند حتما دین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به همه جای عالم خواهد رسید به گونه ای که در روی زمین اثری از شرک وجود نداشته باشد».

رِفَاعَهُ بَنُ مُوسَى كَوَيْدٍ: از امام صادق علیه السلام شنیدم که فرمود: «يَقُولُ» (و)

لَهُ أُسْلِمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا» (۱) قَالَ: إِذَا قَامَ الْقَائِمُ لَا يَبْقَى أَرْضٌ إِلَّا نُودِيَ فِيهَا شَهَادَةً أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ؛ (۲) هنگامی که قائم ما قیام کرد جایی در روی زمین باقی نمی ماند، مگر اینکه در آنجا صدای اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا رسول الله بلند می شود».

امام باقر علیه السلام می فرماید: «فَلَا يَبْقَى يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ وَلَا أَحَدٌ مِمَّنْ يَعْبُدُ غَيْرَ اللَّهِ إِلَّا آمَنَ بِهِ وَ صَدَّقَهُ وَ يَكُونُ الْمِلَّةَ وَاحِدَةً مِلَّةَ الْإِسْلَامِ؛ (۳) هیچ یهود و نصرانی باقی نمی ماند مگر این که به او ایمان می آورند و تصدیقش می کنند و در آن روزگار تنها دین، دین اسلام خواهد بود».

در روایت دیگر از ایمان همه یهودیان و مسیحیان به حضرت مسیح علیه السلام و پیوستن به حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف خبر داده است:

إِنَّ عِيسَى يَنْزِلُ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَى الدُّنْيَا فَلَمَّا يَبْقَى أَهْلُ مِلَّةِ يَهُودِيٍّ وَلَا غَيْرِهِ إِلَّا آمَنَ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَ يُصَلِّي خَلْفَ الْمُهْدِيِّ؛ (۴) عیسی علیه السلام پیش از قیامت از آسمان فرود می آید. پس هیچ یهودی و نصرانی باقی نمی ماند، مگر این که پیش از مرگش به

۱- سوره آل عمران، آیه ۸۳.

۲- تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۱۸۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵۲، ص ۳۴۰.

۳- معجم احادیث الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۵، ص ۱۷۶.

۴- تفسیر قمی، ج ۱، ص ۱۵۸.

او ایمان می آورد و عیسی علیه السلام پشت سر مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نماز می گزارد.

در پرتو حاکمیت دینی عصر ظهور، جامعه ی انسانی به عبادات و شریعت و دیانت روی آور می شوند و نمازها را به جماعت برگزار می کنند و بازار دین و دین داری گرم و پر رونق می شود و اقبال عمومی به دین پیدا می شود و به مصداق این حدیث امیرمؤمنان علیه السلام که فرمود: «إِذَا تَغَيَّرَ السُّلْطَانُ تَغَيَّرَ الزَّمَانُ؛ (۱) هر گاه پادشاه تغییر کند، زمانه تغییر می نماید»، طبعا تأثیر عملی گذاشته و جهت گیری عمومی جامعه به سمت و سوی دین خواهد بود و دینداری مایه ی فضیلت و ارزش و برتری می گردد؛ زیرا تغییر سلطان سبب تغییر اندیشه و کردار حاکم بر جامعه می شود و تغییر در اندیشه سبب تغییر در برنامه هاست که تغییر و تحول در اوضاع و احوال را در پی دارد. پس وقتی سلطان تغییر کرد و صالح شد زمان هم تغییر می کند و صالح می شود، چون سلطان عادل حاکم می شود و خود بیش از همه اهل عبادت خدا است: «وَيَعْبُدُ اللَّهُ حَقَّ عِبَادَتِهِ» (۲). در جامعه ی نبوی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف این آرمان در کل جهان بشریت پیاده می شود و

۱- نهج البلاغه، ص ۴۰۵.

۲- بحار الانوار، ج ۱۷، ص ۳۰۹.

مسابقه در خیرات و مسارعت به سوی عوامل آمرزش الاهی آغاز می شود و بر فراز بام جهان شهادت به توحید و رسالت خاتم انبیاء صلی الله علیه و آله داده می شود.

البته منظور از حاکمیت جهانی دین اسلام این نیست که در جامعه عصر ظهور مهدوی عجل الله تعالی فرجه الشریف هیچ فردی کافر و بی دین نیست و بدون استثناء همه ی انسانهای عالم موحد و مسلمان می شوند و یهود و نصارا و غیره باقی نمی ماند، بلکه منظور این است که: شرایط حاکم و چهره ی عمومی جامعه خالی از شرک و کفر و بت پرستی می شود، حکومت مشرکان و کافران و حزب آن ها سرکوب می شوند و موانع هدایت و ایمان انسانها از سر راه برداشته می شود و گرنه مادامی که انسان دارای آزادی اراده است همیشه چنین خواهد بود و تا انسان انسان است آزادی اراده و انتخاب دارد و سلب آن از انسان از قبیل سلب شیء از خودش یا سلب لوازم شیء از شیء است که از محالات است. از این رو امکان دارد در بهترین جوامع انسانی هم احیانا افراد منحرفی وجود داشته باشد.

اینکه خداوند فرمود: ((إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا))^(۱)؛

۱- سوره انسان، آیه ۳: (ما راه را به او نشان دادیم، خواه شاکر باشد(و پذیرا گردد) یا ناسپاس!).

((وَقِيلَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ)) (۱) زبان حال طبیعت بشر را بازگو می کند و یک قاعده فراگیر و فرازمانی است و برای همه ادوار تاریخ بشر است. چه اینکه به عکس در حکومت کافران و طاغوتها و بدترین و منحط ترین جوامع هم ممکن است افراد صالح و مؤمنی وجود داشته باشند آنگونه که در حکومت فرعون بودند و آسیه همسر فرعون یکی از بهترین بانوان اهل بهشت به حساب آمده است (وَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَةً فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَ عَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) (۲) و اصولا ایمان، امری قلبی است و با زور سرنیزه نتوان آن را در قلبها جای داد و حتی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم هم که بالاتر از امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بود چنین سیطره ای نداشت: ((لَسْتُ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ)) (۳).

بنابراین آنچه مسلم است این است که هیچ خانه ای در شهر و بیابان نمی ماند مگر آنکه توحید در آن نفوذ می کند یعنی اسلام به

۱- سوره کهف، آیه ۲۹ (بگو: این حق است از سوی پروردگارتان! هر کس می خواهد ایمان بیاورد) و این حقیقت را پذیرا شود، و هر کس میخواهد کافر گردد).

۲- سوره تحریم، آیه ۱۱ (و خداوند برای مؤمنان، به همسر فرعون مثل زده است، در آن هنگام که گفت: «پروردگارا! خانه ای برای من نزد خودت در بهشت بساز، و مرا از فرعون و کار او نجات ده و مرا از گروه ستمگران رهایی بخش!»)

۳- سوره غاشیه، آیه ۲۲.

صورت یک آئین رسمی همه ی جهان را فرا خواهد گرفت و قانون اسلام بر جهان حکومت خواهد کرد ولی مانعی ندارد که اقلیتی از یهود و نصارا و غیرهم در پناه حکومت مهدی با مشروط اهل ذمه زندگی مسالمت آمیزی داشته باشند چنانکه الان در حکومت های اسلامی ما چنین است و قبلا در حکومت امام علی علیه السلام و رسول اکرم صلی الله علیه و آله چنین بوده است زیرا حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مردم را از روی اجبار مسلمان نمی کند بلکه به منطق پیش می رود و توسل به زور و قدرت و نیروی نظامی برای بسط عدالت و براندازی حکومت های ظلم و قرار دادن جهان در زیر پرچم عدالت اسلام است نه برای اجبار به پذیرفتن آئین اسلام.

خداوند متعال با ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر مستضعفان عالم منت می نهد، همان گونه که با بعثت و رسالت بر مؤمنان منت می گذارد: ((لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ)) (۱) و پرچم امامت را که میراث الاهی آنان است به آن ها خواهد سپرد: ((وَأُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ)) (۲)؛ آن گاه پهنه زمین پس از مرگ طولانی که ثمره رواج ستم

۱- سوره آل عمران، آیه ۱۶۴.

۲- سوره قصص، آیه ۵.

بوده است، احیا می گردد و از عدل لبریز می شود.

افروختن چراغ وحی و اصلاح بصیرت و احیای عقل بشر، نخستین سرفصل های حکومت حق مهدوی است. او که خود وارث مقام ولایت و امامت و همتا و ترجمان کتاب الاهی است، چراغ درخشان وحی را پرفروغ می سازد و پرده غرور را از بصیرت و حجاب وهم را از چهره عقل بشر می زداید، تا انسان به چشم بصیرت و تعقل و در پرتو نور وحی سعادت خویش را باز شناخته و حرکت خویش را اصلاح کند و در طریق مستقیم قدم گذارد و نهایت خوشبختی خویش را دریابد.

ارتقای عقول بشر و ایجاد روح استغنا در انسان ها از اموری است که وجود مبارک امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف در رأس برنامه های حکومت الاهی خویش بدان خواهد پرداخت و نیز مقابله و مبارزه با اندیشه فرعونی و آنان که فراعنه عصر ظهورند می تواند نقطه آغازین برنامه رسمی قیام آن حضرت باشد، چنانکه هنگام ولادت با تلاوت آیه: ((وَأُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ))^(۱) بدان اشاره فرمود. قرائت این آیه که درباره پیروزی مستضعفان بنی اسرائیل بر مستکبران آل فرعون است، نشان می دهد که قیام آن حضرت نیز با مشیت الاهی، وضعی مشابه قیام موسای کلیم علیه السلام در

۱- سوره قصص، آیه ۵.

برابر دستگاه زرممدار و زورمحور فرعونی خواهد داشت و همان گونه که با پای مردی مؤمنان موحد و مجاهد بنی اسرائیل و ایثارها و نثارهای آنان به رهبری ولی الاهی عصر، مؤمنان از اسارت فرعونیان رهایی یافتند و فرعون و پیروانش از صفحه زمین نابود گردیدند و حکومت عدل و داد به دست آنان سپرده شد، در مطلع فجر قیام امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف مؤمنان منتظر با تکیه بر ایثار و نثارهای مجاهدان گذشته و پای مردی در راه نورانی حق و بهره مندی از هدایت و رهبری معصومانه امامشان طومار حیات فرعونیان آن عصر را به هم پیچیده و حکومت حق و عدل را به دست آخرین حجّت بالغه خداوند برقرار خواهند کرد؛ حکومتی که به بهای ریختن خون های بهترین بندگان خدا به ثمر می نشیند، تا شجره طیب انسانی و عبودیت به بار نشسته و ثمر دهد.

احادیث گران بهایی که هندسه مدینه مهدوی را ترسیم و ویژگی های شهروندان آن را تصویر می کنند، هم از عدل جامعه خبر می دهند و هم از غنای قلوب مردمش، هم نوید عدل می دهد و هم مژده تقویت روح استغنا، هم چنانکه نبی اعظم اسلام صلی الله علیه و آله و سلم سیره و سنت او را چنین معرفی فرموده اند: «يَمَلَأُ اللَّهُ قُلُوبَ أُمَّهِ مُحَمَّدٍ صَلَّى

الله عَلَيْهِ وَآلِهِ غِنَى (۱)؛ یعنی خداوند (به برکت وجود حضرت مهدی) دل های امت پیامبر صلی الله علیه و آله را از روح بی نیازی آکنده می کند و گستره عدل آن حضرت به همگان می رسد. (۲)

در آن روز یکتاپرستی و توحید، سراسر گیتی را فرا می گیرد و طومار شرک برچیده می گردد، هر معبودی جز او به آتش چیرگی حق بر باطل می سوزد و نابود می گردد. مفاد آیه شریفه ((هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ)) (۳) وعده تخلف ناپذیر الاهی است؛ یعنی دین مرضی او بر همه ادیان فائق می شود و ظفرمندانه بر عالم و آدم فروغ توحید می افکند، به گونه ای که فرزندان آدم دینی جز دین واحد نداشته باشند؛ همان دینی که پسند او باشد و چنین دینی جز اسلام نیست: ((وَرَضِيتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا)) (۴) این وعده حتمی و قطعی، هنگامی محقق می گردد که ولی الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهور و تجلی کند.

۱- کشف الغمه فی معرفه الأئمه علیهم السلام، ج ۲، ص ۴۸۳؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۹۲.

۲- امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف موجود موعود، ص ۲۵۴.

۳- سوره توبه، آیه ۳۳؛ سوره صف، آیه ۹ (او کسی است که رسولش را با هدایت و آیین حق فرستاد، تا آن را بر همه آیین ها غالب گرداند، هر چند مشرکان کراهت داشته باشند!).

۴- سوره مائده، آیه ۳. (و پسندیدم برای شما اسلام را آئین زندگی شما)

زراره می گوید: از امام صادق علیه السلام درباره آیه: ((وَقَتَلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ)) (۱) سؤال شد، آن حضرت در پاسخ فرمود: «إِنَّهُ لَمْ يَجِئْ تَأْوِيلُ هَذِهِ الْآيَةِ وَ لَوْ قَدْ قَامَ قَائِمًا سِيرَى مَنْ يُدْرِكُهُ مَا يَكُونُ مِنْ تَأْوِيلِ هَذِهِ الْآيَةِ وَ لَيُبْلَغَنَّ دِينَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ مَا بَلَغَ اللَّيْلُ حَتَّى لَمَّا يَكُونُ شَرِكٌ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ كَمَا قَالَ اللَّهُ: (يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا) (۲)؛ همانا تأویل این آیه تا کنون نیامده است و هرگاه قائم ما قیام کند خواهند دید کسانی که او را درک می کند که تأویل این آیه چگونه است و حتماً دین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله تا جایی پیش خواهند رفت که شب در آن جا راه دارد (کنایه از کل زمین) به گونه ای که هیچ پرستش غیر خدا در روی زمین نخواهند ماند همان گونه خدا خود فرموده است که همگان من را عبادت کنند و هیچ چیزی را شریک من قرار ندهند».

ابو بصیر گوید: امام صادق علیه السلام در تفسیر این آیه شریفه: (هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَ دِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ) فرمود: وَ اللَّهُ مَا نَزَلَ تَأْوِيلُهَا بَعْدُ وَ لَا يَنْزِلُ تَأْوِيلُهَا حَتَّى

۱- سوره انفال، آیه ۳۹ (و با آنها پیکار کنید، تا فتنه [= شرک و سلب آزادی] برچیده شود، و دین (و پرستش) همه مخصوص خدا باشد!).

۲- تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۵۶؛ تفسیر برهان، ج ۲، ص ۸۱؛ تفسیر صافی، ج ۱، ص ۶۶۷.

يَخْرُجُ الْقَائِمُ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فِرْجَةَ الشَّرِيفِ فَإِذَا خَرَجَ الْقَائِمُ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فِرْجَةَ الشَّرِيفِ لَمْ يَبْقَ كَافِرٌ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَلَا مُشْرِكٌ بِالْإِيمَانِ إِلَّا كَرِهَ خُرُوجَهُ حَتَّى أَنْ لَوْ كَانَ كَافِرًا أَوْ مُشْرِكًا فِي بَطْنِ صَيْخَرِهِ لَقَالَتْ يَا مُؤْمِنُ فِي بَطْنِي كَافِرٌ فَأَكْسِرْ نَبِيَّ وَاقْتُلْهُ (۱)؛ به خدا سوگند تاویل این آیه هنوز نازل نشده است و نازل نخواهد شد تا آنکه قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند و چون خروج کرد کافران به خدای عظیم و مشرکان به امام را ناخوش آید و اگر کافر یا مشرکی در دل صخره ای باشد آن صخره بگوید: ای مؤمن! در دل من کافری است آن را بشکن و او را به هلاکت برسان.

امیرمؤمنان علیه السلام عصر ظهور را عصر فراگیر شدن اسلام دانسته که همگان در برابر حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تسلیم می شوند؛ کافری نمی ماند مگر این که ایمان می آورد و بدکاری نمی ماند مگر این که به نیکی ها رو می آورد. می فرماید:

يَبْعَثُ اللَّهُ رَجُلًا فِي آخِرِ الزَّمَانِ وَ كَلَبَ مِنَ الدَّهْرِ وَ جَهْلٍ مِنَ النَّاسِ يُؤَيِّدُهُ اللَّهُ بِمَلَائِكَتِهِ وَ يَعِصِمُ أَنْصَارَهُ وَ يَنْصُرُهُ بِآيَاتِهِ وَ يُظْهِرُهُ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ حَتَّى يَدِينُوا طَوْعًا وَ كَرْهًا يَمَلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَ عَدْلًا وَ نُورًا وَ بُرْهَانًا يَدِينُ لَهُ عَرَضُ الْبِلَادِ وَ طَوْلُهَا لَا

يَبْقَى كَافِرٌ إِلَّا آمَنَ بِهِ وَ لَّا طَالِحٌ إِلَّا صَالِحٌ؛^(۱) خداوند در آخر الزمان؛ روزگار سخت و دشوار و جهل غالب مردم، مردی را مبعوث فرماید که او را توسط فرشتگانش تأیید و یارانش را حفظ نموده و با آیات و معجزات خود او را نصرت بخشد، و او را بر تمام اهل زمین غالب و چیره سازد بنوعی که همه مطیع او شوند چه با میل چه با کراهت، او زمین را پر از قسط و عدل و نور و برهان نماید، تا جایی که تمامی سرزمین ها پیرو او شوند، همه کافران به او ایمان آورده و مردم تبهکار؛ صالح شوند.

جابر بن یزید جعفی از امام باقر علیه السلام نقل کرده که فرمود: «كَأَنِّي بِأَصْحَابِ الْقَائِمِ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ وَقَدْ أَحَاطُوا بِمَا بَيْنَ الْخَافِقَيْنِ فَلَيْسَ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَهُوَ مُطِيعٌ لَهُمْ»^(۲)؛ گویا یاران قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف را می بینم که به سراسر زمین از مشرق تا مغرب احاطه کرده اند و همه چیز در فرمان آن ها است».

ابو بصیر گوید: شنیدم از امام صادق علیه السلام که فرمود:

إِنَّ سَيِّئَ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ مَا وَقَعَ عَلَيْهِمْ مِنَ الْعُيُوبِ جَارِيَةً فِي الْقَائِمِ مِمَّا أَهَلَ الْبَيْتِ حَيْدُ النَّعْلِ بِالنَّعْلِ وَالْقُدَّةِ بِالْقُدَّةِ قَالَ أَبُو بَصِيرٍ فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَمَنِ الْقَائِمِ مِنْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ فَقَالَ يَا أَبَا بَصِيرٍ

۱- الإحتجاج على أهل اللجاج، ج ۲، ص ۲۹۱؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۲۸۰.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۳.

هُوَ الْخَامِسُ مِنْ وُلْدِ ابْنِي مُوسَى ذَلِكَ ابْنُ سَيِّدِهِ الْإِمَامِ يَغِيبُ غَيْبَهُ يَزْتَابُ فِيهَا الْمُبْطَلُونَ ثُمَّ يُظْهِرُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَيَفْتَحُ عَلَى يَدَيْهِ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا وَيَنْزِلُ رُوحَ اللَّهِ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيَصِلُ لِي خَلْفَهُ وَتُشْرِقُ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَ لَا تَبْقَى فِي الْأَرْضِ بُقْعَةٌ عَبْدٌ فِيهَا غَيْرُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا عَبْدَ اللَّهِ فِيهَا وَ يَكُونُ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ. (۱) تمام غیبت های پیامبران در زندگی قائم ما اهل بیت علیهم السلام نیز دقیقاً جاری است. عرض کردم: آیا قائم از شما اهل بیت است؟ فرمود: ای ابو بصیر او پنجمین فرزند پسر موسی کاظم علیه السلام و فرزند بانوی کنیزان عالم است. غیبتش چندان طولانی گردد که اهل باطل دچار تردید شوند. سپس خداوند او را ظاهر کند و شرق و غرب جهان را بدست او بگشاید و عیسی بن مریم از آسمان فرود آید و پشت سر او نماز گذارد. زمین با نور خداوند منور گردد و جایی در روی زمین نمی ماند که در آن غیر از خداوند عز و جل پرستش شود همه ادیان از میان برود و فقط دین خدا می ماند هر چند مشرکین نپسندند.

بر اساس آیات و روایات، در عصر ظهور، دین اسلام حاکم بر جهان خواهند شد و حکومت اسلامی مهدوی همه عالم را فرامی گیرد. از

این رو آنچه مسلم است این است که در حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف جهان از وجود اهل کتابی که بر عقاید شرک آمیز خود اصرار بورزند پیراسته خواهد شد. اما اکثر اهل کتاب در عصر حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اسلام می آورند و هیچ گونه قرینه عقلی یا نقلی که بر کشته شدن اکثر اهل کتاب در عصر حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دلالت کند وجود ندارد؛ بلکه شواهد و قراین، خلاف این مسأله را ثابت می کنند. و طبیعتاً در جنگ و درگیری هایی که میان سپاه امام عجل الله تعالی فرجه الشریف و اهل کتاب که در جریان فتح دنیا رخ خواهد داد، تعداد اندکی از اهل کتاب به جهت مقاومت در برابر سپاه امام علیه السلام به قتل خواهند رسید. لیکن علاوه بر گروه کثیری که اسلام می آورند و تعداد اندکی که در جریان فتح دنیا کشته می شوند، گروه کمی نیز باقی خواهند ماند.

بر این اساس، درباره سرنوشت اهل کتاب در عصر ظهور، دو نکته می باید مورد نظر قرار گیرد:

اولاً بحث از سرنوشت اهل کتاب در حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ناظر به کسانی اند که با وجود فرصت های فزاینده و تأکید فراوانی که بر انتشار دین اسلام در میان تمامی انسان ها، باز هم بر آیین یهودیت و نصرانیت، باقی مانده اند.

ثانیاً آنچه مسلم و قطعی است آن است که نظام حاکم در عصر

ظهور اسلام و شریعت محمدی صلی الله علیه و آله است پیروان دیگر ادیان سهمی از حکومت ندارند و حضرت برای برپایی حاکمیت الهی در جامعه با سرکشان طغیانگر و نیز مفسدان تبهکار برخورد انعطاف ناپذیر خواهند داشت.

از آیات قرآن (۱) نیز استفاده می شود که در عصر ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف حکومت و قدرت در سراسر جهان از کفار غیر کتابی و مادّیین گرفته می شود و در دست مسلمین و رجال شایستهء جهان قرار می گیرد و نور اسلام تمام ادیان را تحت الشعاع قرار می دهد و بر آن ها غالب می گردد.

همچنین احادیث نیز دلالت دارد بر اینکه در عصر دولت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دستگاه شرک و کفر از زمین برچیده می شود و یکتا پرستی و توحید بر جهان حکم فرما می شود. امام کاظم علیه السلام می فرماید: «الثَّانِي عَشْرَ مَنَّا يُسْهَلُ اللَّهُ لَهُ كُلَّ عَسِيرٍ... وَ يُبَيِّرُ بِهِ كُلَّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ وَ يُهْلِكُ عَلَى يَدِهِ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ؛ (۲) برای دوازدهمین از خاندان ما امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف خداوند هر دشواری را آسان می گرداند و به دست او هر

۱- مانند سوره انبیاء علیهم السلام آیه ۱۰۵؛ سوره صف، آیه ۹؛ سوره قصص آیه ۴.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۶۹.

جبار سرسختی نابود و هر شیطان سرکشی هلاک می گردد».

بنابراین اسلام خاستگاه دین و ارزش های الهی را ناشی از امری ماورایی می داند، بنابراین در عصر ظهور جایی برای ادیان ساخته بشری و یا غیرتوحیدی نمی ماند. اما اینکه آیا در عصر ظهور برخورد امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با کسانی که با وجود ترویج و تبلیغ دین اسلام، حقیقت اسلام را نمی پذیرند و بر ادیان اسلاف خویش پابرجا می مانند، چگونه خواهد بود؟ در این باره باید گفت تردیدی نیست که برخورد امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با ملحدان و منکران حضرت حق، قاطعانه و قهر آمیز خواهد بود و هیچ گونه مدارا و مسامحه ای را در حق آنان روا نمی دارد و از آن ها جزیه نیز نخواهد پذیرفت بلکه آنان یا باید اسلام را بپذیرند و یا آن که کشته شوند و راه دیگری برای آنان وجود ندارد.

ولی درباره برخورد امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با پیروان ادیان الهی و چگونگی تعامل حکومت اسلامی مهدوی با اهل کتاب در عصر ظهور و اینکه آیا پیروان ادیان غیر اسلامی بر دین خود باقی می مانند یا اینکه اسلام می آورند؟ از روایات استفاده می شود که بیشتر اهل کتاب ایمان می آورند عده ای کمی مقاومت می کنند.

۱. پذیرش دین اسلام: بر اساس روایات، اهل کتاب در برابر حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دو دسته خواهند بود؛ اکثریت آنان ایمان می آورند

و اقلیت آنان مقاومت می کنند. بی گمان پس از تمهیدات فراوانی که از سوی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف برای گرایش اهل کتاب به اسلام واقعی فراهم می شود، بسیاری از آنان به این آیین الاهی روی خواهند آورد و عده کمی از سر تعصب چشم از حقیقت می پوشانند و برکیش آیین منسوخ خود باقی می مانند.

براساس برخی روایات، اکثریت اهل کتاب از روی میل و رغبت به اسلام گرویده و به دین حنیف اسلام تشریف می یابند، چنان که امام باقر علیه السلام می فرماید: «فَلَا يَبْقَى يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ وَلَا أَحَدٌ مِّمَّنْ يَعْبُدُ غَيْرَ اللَّهِ إِلَّا آمَنَ بِهِ وَ صَدَّقَهُ وَ يَكُونُ الْمِلَّةَ الْإِسْلَامَ»^(۱) هیچ یهودی و نصرانی و کسی که غیر خدا را می پرستد، باقی نمی ماند مگر این که به او ایمان آورد و تصدیقش کند و تنها یک آیین (اسلام) وجود خواهد داشت.

اما آن دسته از کسانی که پس از تبلیغ دین اسلام و اتمام حجت، از قوه خرد و فطرت خویش تأثیر نپذیرند و به عناد خویش ادامه دهند، با قوه قاهره به پذیرش دین اسلام و ادار می گردند و در صورت مقاومت، کشته می شوند. امام صادق علیه السلام در این باره فرمود:

۱- معجم احادیث الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۵، ص ۱۷۶.

لَا يَأْتُونَ عَلَى أَهْلِ دِينٍ إِلَّا دَعْوُهُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ إِلَى الْإِسْلَامِ وَ الْإِقْرَارِ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ التَّوْحِيدِ وَ وَلا يَتَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَمَنْ أَحْبَبَ مِنْهُمْ وَ دَخَلَ فِي الْإِسْلَامِ تَرْكُوهُ وَ أَمَرُوا عَلَيْهِ أَمِيرًا مِنْهُمْ وَ مَنْ لَمْ يُجِبْ وَ لَمْ يُقِرَّ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ لَمْ يُقِرَّ بِالْإِسْلَامِ وَ لَمْ يُسَلِّمْ قَتْلُوهُ حَتَّى لَا يَبْقَى بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ مَا دُونَ الْجَبَلِ أَحَدٌ إِلَّا آمَنَ؛ (۱) بر پیروان هیچ دینی وارد نمی شوند، مگر این که آنها را به خدا پرستی و پذیرش اسلام و اقرار به نبوت حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم و پذیرش ولایت ما اهل بیت علیه السلام دعوت می کنند. پس هر که را اسلام نیاورد، می کشند تا این که از مشرق تا مغرب و پشت کوه کسی نباشد مگر این که ایمان آورد.

بنابراین، رویه غالب در میان اهل کتاب پیوستن به دین اسلام است و بیشتر پیروان دیگر ادیان الاهی در عصر ظهور، به پذیرش اسلام روی می آورند. آیت الله مکارم شیرازی در این باره می نویسد: با توجه به این که در دوران حکومت آن مصلح بزرگ، همه وسایل پیشرفته ارتباط جمعی در اختیار او و پیروان رشید اوست و با توجه به این که اسلام راستین با حذف پیرایه ها، کشش و جاذبه ای فوق العاده دارد، به خوبی می توان پیش بینی کرد که اسلام با تبلیغ منطقی و پیگیر، از

طرف اکثریت قاطع مردم جهان پذیرفته خواهد شد و وحدت ادیان از طریق اسلام پیشرو عملی می گردد. (۱)

از آنجای که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر اساس این رسالت الاهی خویش با طرح مباحث فکری و عقیدتی اقدام به اثبات حَقّانیت دین اسلام و آشکار کردن بطلان دیگر مکاتب و نحله ها خواهد نمود، بی تردید در سایه تلاش های حضرت و یاوران او در این زمینه، بسیاری به حَقّانیت آیین اسلام یقین پیدا کرده و به آن خواهند گروید.

علاوه بر کمال ذاتی آئین اسلام، شخصیت ممتاز حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز در جذب اهل کتاب به اسلام نقش اساسی دارد زیرا یکی از عواملی که باعث گرایش اهل کتاب و بلکه همه غیر مسلمانان به اسلام و پیروی آنان از امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می شود، شخصیت فوق العاده و استثنایی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است. کدام انسان سلیم النفس است که در رویارویی با آن بزرگ مرد آسمانی که منبع زیبایی، خوبی، پاکی، صداقت، محبت، رافت است، دل از کف ندهد و شیفته او نگردد؟ او تجسم انبیای بزرگ الاهی همچون حضرت آدم، نوح، ابراهیم، موسی، عیسی علیهم السلام و رسول خاتم حضرت محمد صلی الله علیه و آله است. بدیهی است که

۱- حکومت جهانی مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۲۸۸.

شخصیت فوق العاده امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف که مظهر کمالات و خوبی ها است دل های مردمان را تسخیر و مجذوب خویش خواهد نمود.

بنابراین برای رویکرد اهل کتاب به دین اسلام و گرایش آن ها به امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف انگیزه های فراوانی وجود دارد تا اهل کتاب را به پذیرش اسلام وادارند چنانکه در روایات بدان اشاره شده است.

هشام جوالقی از امام صادق علیه السلام روایت کرده که فرمود:

لَمَّا يَا تُونَ عَلَى أَهْلِ دِينٍ إِلَّا دَعَوْهُمْ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى الْإِسْلَامِ وَ إِلَى الْإِقْرَارِ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ مَنْ لَمْ يُقِرَّ بِالْإِسْلَامِ وَ لَمْ يُسَلِّمْ قَتْلُوهُ حَتَّى لَا يَبْقَى بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ مَا دُونَ الْجَبَلِ أَحَدٌ إِلَّا أَقْرَبَ؛ (۱) حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر پیروان هیچ دینی وارد نمی شوند مگر این که آن ها را به خدا، اسلام و اقرار به حضرت محمد صلی الله علیه و آله فرامی خواند و هر که اقرار به اسلام نکن و تسلیم او نگردد کشته می شود تا این که از شرق تا غرب کسی باقی نماند جز آنکه اقرار به رسول خدا صلی الله علیه و آله نماید.

۱- بحار الانوار، ج ۲۷، ص ۴۳؛ معجم احادیث الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۴، ص ۶۱.

ابن بکیر گوید: از امام کاظم علیه السلام درباره تفسیر این آیه: ((وَلَهُ أَسْلِمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ)) (۱) پرسیدم حضرت در پاسخ فرمود:

أُنزِلَتْ فِي الْقَائِمِ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ إِذَا خَرَجَ بِالْيَهُودِ وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ وَالزَّنَادِقَةَ وَأَهْلَ الرِّدَّةِ وَالْكَفَّارِ فِي شَرْقِ الْأَرْضِ وَعَرَبِهَا فَعَرَضَ عَلَيْهِمُ الْإِسْلَامَ فَمَنْ أَسْلِمَ طَوْعًا أَمَرَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَمَا يُؤْمَرُ بِهِ الْمُسْلِمُ وَيَجِبُ لِلَّهِ عَلَيْهِ وَمَنْ لَمْ يُسْلِمْ ضَرَبَ عُقَّةَهُ حَتَّى لَا يَبْقَى فِي الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ أَحَدٌ إِلَّا وَحَدَّ اللَّهُ؛ (۲) این آیه درباره قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف نازل شده، هنگامی که علیه یهود و نصارا و صابئین و مادّی های ملحد و برگشتگان از اسلام و کفار در شرق و غرب کره زمین، قیام می کند و اسلام را پیشنهاد می نماید هر کس از روی میل پذیرفت دستور می دهد که نماز بخواند و زکاه بدهد و آنچه هر مسلمانی مأمور به انجام آنست بر وی نیز واجب می کند و هر کس مسلمان نشد گردنش را می زند تا آنکه در شرق و غرب عالم یک نفر خدا شناس باقی نماند.

حضرت باقر علیه السلام در تفسیر آیه ((لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ)) (۳) فرمود: يَكُونُ أَنْ لَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا أَقَرَّ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ؛ (۴) خدا

۱- سوره آل عمران، آیه ۸۳.

۲- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۴۰.

۳- سوره توبه، آیه ۳۳.

۴- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۴۶.

شرق و غرب جهان را برای صاحب الامر مفتوح می کند آن قدر جنگ می کند تا اینکه جز دین محمد دینی باقی نماند».

نیز از آن حضرت روایت شده که فرمود:

يَمْلِكُ الْقَائِمُ ثَلَاثِمِائَةَ سَنَةٍ وَيَزِدَادُ تِسْعًا كَمَا لَبِثَ أَهْلُ الْكَهْفِ فِي كَهْفِهِمْ يَمَلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَقِسْطًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْمًا وَجَوْرًا فَيَفْتَحُ اللَّهُ لَهُ شَرْقَ الْأَرْضِ وَغَرْبَهَا وَيَقْتُلُ النَّاسَ حَتَّى لَا يَبْقَى إِلَّا دِينُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ؛ (۱) قائم ما سیصد و نه سال سلطنت می کند به مدتی که اصحاب کهف در غار خود توقف نمودند. او زمین را پر از عدل و داد میکند، چنانکه پر از ظلم و ستم شده باشد. خداوند شرق و غرب زمین را برای ما می گشاید. چندان مردم بی دین را به قتل رساند که جز دین محمد صلی الله علیه و آله نماند.

بنابراین، یهود و نصاری در عصر دولت مهدی باقی خواهند ماند لیکن از عقیده تثلیث و شرک دست برمی دارند و خدا پرست می شوند و تحت الحمايه حکومت اسلامی به زندگی خویش ادامه می دهند. در عین حال دولت های باطل سقوط می کنند و قدرت جهان در دست مسلمانان صلاحیت دار واقع می شود و دین اسلام دین جهانی و بر تمام ادیان غالب می گردد و بانگ توحید از همه جا بلند می شود.

رفاعه بن موسی گوید:

از امام صادق علیه السلام شنیدم که درباره آیه مبارکه ((وَلَهُ أَسْلِمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا)) (۱) فرمود: إِذَا قَامَ الْقَائِمُ لَا يَبْقَى أَرْضٌ إِلَّا نُودِيَ فِيهَا شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ؛ (۲) هنگامی که قائم ما قیام کرد هیچ نقطه ای از زمین نیست جز اینکه آوای شهادت بر یگانگی خدا و رسالت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در آن جا بلند می شود.

امام باقر علیه السلام در بیان معنای آیه مبارکه ((وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ)) (۳) فرمود: «إِذَا قَامَ الْقَائِمُ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ ذَهَبَتْ دَوْلَةُ الْبَاطِلِ؛ (۴) وقتی قائم قیام کرد دولت باطل برای همیشه سقوط می کند».

أَبِي الْجَارُودِ از امام باقر علیه السلام روایت کرده که آن حضرت در تفسیر آیه شریفه: ((الَّذِينَ إِن مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ)) (۵) فرمود:

۱- سوره آل عمران، آیه ۸۳.

۲- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۴۰.

۳- سوره اسراء، آیه ۸۱.

۴- الکافی، ج ۸، ص ۲۸۸؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۶۲.

۵- سوره حج، آیه ۴۱.

فَهَذِهِ لَآلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ إِلَى آخِرِ الْأَثَمَةِ وَالْمَهْدِيِّ وَأَصِيحَابِهِ يَمْلِكُهُمُ اللَّهُ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا وَيُظْهِرُ بِهِ الدِّينَ وَيُمِيتُ اللَّهُ بِهِ وَأَصِيحَابِهِ الْبِدْعَ وَالْبَاطِلَ كَمَا أَمَّاتِ الشُّفَهَاءَ الْحَقَّ حَتَّى لَمَّا يُرَى أَيْنَ الظُّلْمِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ؛ (۱) این آیه درباره همه امامان از آل محمد صلی الله علیه و آله نازل شده است و مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و یارانش را خداوند بر شرق و غرب زمین حاکم می گرداند؛ به واسطه آنان دین را تقویت می کند و بدعت ها و باطل را از بین می برد چنانکه نادانان حق را پایمال کرده اند به طوری که دیگر از ظلم اثری باقی نمی ماند و همگان ظیفه امر به معروف و نهی از منکر را انجام می دهند.

همچنین روایاتی که از رضایت مندی همگانی نسبت به حکومت مهدوی خبر می دهد بیانگر اقبال عمومی از جمله اهل کتاب به دین اسلام است.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره می فرماید:

أُبَشِّرُكُمْ بِالْمَهْدِيِّ يُبْعَثُ فِي أُمَّتِي عَلَى اخْتِلَافٍ مِنَ النَّاسِ وَ زَلَّازِلَ يَمَلَأُ الْأَرْضَ قَشِيظًا وَ عِدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْرًا وَ ظُلْمًا يَرْضَى عَنْهُ سَاكِنُ السَّمَاءِ وَ سَاكِنُ الْأَرْضِ؛ (۲) شما را به آمدن مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

۱- بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۴۷.

۲- بحار الانوار، ج ۱۲، ص ۹۲.

بشارت می دهد. وی در حالی قیام و خروج خواهد کرد که امت من گرفتار اختلاف و پریشانی شدیدی است. او زمین را از قسط و عدل پر می کند، هم چنان که از ظلم و جور پر شده است. اهل آسمان و ساکنان زمین همگی از آمدن او شادمان و خشنود خواهند بود.

نیز حدیثی از رسول اکرم صلی الله علیه و آله نقل می کند که فرمود:

يَفْرَحُ بِهِ أَهْلُ السَّمَاءِ وَ أَهْلُ الْأَرْضِ وَ الطَّيْرَ وَ الْوُحُوشَ وَ الْحَيَاتَانَ فِي الْبَحْرِ وَ تَزِيدُ الْمَيَاءَ فِي دَوْلَتِهِ وَ تَمُدُّ الْأَنْهَارَ وَ تُضَعِفُ الْأَرْضَ أَكْلَهَا وَ تَسُدُّ خُرُوجَ الْكُنُوزِ؛^(۱) به سبب ظهور او، ساکنان آسمان و زمین و پرندگان و حیوانات وحشی و ماهیان دریا، همگی خوشحال می شوند. در دولت او آبها فزونی می گیرد و رودها پر آب می گردد و زمین فراوان حاصل می دهد و گنج های آن بیرون کشیده می شود.

امیر مؤمنان علیه السلام می فرماید: «يَفْرَحُ بِخُرُوجِهِ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَ سَيِّكَاثُهَا؛^(۲) با خروج او اهل آسمان ها و ساکنین شان خرسند خواهند شد».

این گونه روایات بر خرسندی جهانیان از قیام امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دلالت

۱- عقد الدرر، ص ۱۴۹.

۲- الغیبه، نعمانی، ص ۲۱۵.

می کند. بی تردید این خرسندی زمانی جا دارد که اهل کتاب از او پیروی کنند و به فرمان هایش گردن نهند؛ چرا که اگر قصد برافراشتن علم مخالفت و ایستادن در برابر او و اهداف او را داشته باشند جایی برای خرسندی باقی نخواهد ماند.

بر این اساس، هنگامی که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهور کند نام مبارکش بر سر زبان ها خواهد افتاد و وجود مردم سرشار از عشق به اوست؛ به گونه ای که جز نام او هیچ نامی در یاد و زبان آنان نیست و با دوستی او روح خود را سیراب می کنند. روشن است که این خرسندی و خشنودی در این روایات برای مسلمانان و یا گروه و جماعت ویژه ای نیست و تعابیری چون ساکنان زمین و آسمان و یا مردم، عامند و همه را در برمی گیرند. گرچه بی تردید در این میان دشمنان و منحرفانی نیز وجود دارند که از ظهور او ناخشنود و خشمگین اند، ولی با توجه به عمومیت روایات، این عده بخش اندکی از مجموعه عظیم انسان ها خواهند بود و اهل کتاب را نیز در بر خواهند داشت.

۲. پرداخت جزیه: آن دسته از اهل کتاب و پیروان دیگر ادیان که دین اسلام را نپذیرفته اند می توانند با پرداخت جزیه در کنار مسلمانان با مدارا و هم زیستی مسالمت آمیز زندگی کنند.

از ظاهر بعض آیات بر می آید که کیش یهود و نصاری تا قیامت

برجا خواهند ماند. مانند آنچه که خداوند متعال در سوره مائده می فرماید: ((وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعِدَاةَ وَالْبَغُضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ سَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ)) (۱) ما از کسانی که ادعای نصرانیت داشتند پیمان گرفتیم، پس قسمتی از پندهای ما را فراموش نمودند، ما هم دشمنی و کینه را تا قیامت در ایشان انداختیم.

همچنین در آیه دیگر از این سوره می فرماید: ((وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَ لُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِثُ كَيْفَ يَشَاءُ وَ لَنَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَ كُفْرًا وَ أَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعِدَاةَ وَالْبَغُضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ)) (۲)؛ یهودان گفتند: دست خدا بسته است؛ دست خودشان بسته باد و بسزای این ناروا که به خدا نسبت دادند ملعون شوند، بلکه دست رحمت او گشوده است و هرچه بخواهد انفاق می کند. قرآنی که بر تو نازل گشته سرکشی و کفر بسیاری از آن ها را افزون می کند و تا قیامت در میانشان دشمنی و کینه انداختیم.

۱- سوره مائده، آیه ۱۴.

۲- سوره مائده، آیه ۶۴.

در سوره آل عمران می فرماید: ((إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ خُذْ هَذَا فِي يَمِينِكَ وَارْتَقِ الْوُجُوهَ مِنْ دُونِ مَقْعَدِ جَدِّكَ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ إِنَّكَ بِنَظَرِنَا أَنتَ وَالْمَلَائِكَةُ خَائِفُونَ)) (۱)؛ خدا به عیسی فرمود: من ترا گرفته به سوی خویش بر آرم و از کفار دورت نمایم و پیروانت را تا قیامت بالا دست و مسلط بر کفار گردانم.

ظاهر این گونه آیات، بر ماندگاری پیروان دین یهود و نصاری تا قیامت و استقرار دولت مهدی، دلالت می کنند، لازمه ماندگاری کیش یهود و نصاری، همزیستی مسالمت مسلمانان با آنان با پرداخت جزیه از سوی آنان است.

ظاهر برخی احادیث نیز دلالت بر بقای اهل کتاب در عصر ظهور دارد، مانند آنچه جابر بن عبد الله انصاری از امام باقر علیه السلام روایت کرده که آن حضرت فرمود:

إِذَا قَامَ قَائِمٌ أَهْلِ الْبَيْتِ قَسَمَ بِالسَّوِيَّةِ وَ عَدَلَ فِي الرَّعِيَّةِ فَمَنْ أَطَاعَهُ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ عَصَاهُ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَ إِنَّمَا سُمِّيَ الْمَهْدِيُّ مَهْدِيًّا لِأَنَّهُ يُهْدَى إِلَى أَمْرِ خَفِيٍّ وَ يَسْتَخْرِجُ التَّوْرَةَ وَ سَائِرَ كُتُبِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ غَارٍ بِأَنْطَاكِيَّةٍ وَ يَحْكُمُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَةِ بِالتَّوْرَةِ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِالْإِنْجِيلِ وَ بَيْنَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِالزَّبُورِ وَ بَيْنَ أَهْلِ

الْقُرْآنِ بِالْقُرْآنِ وَ تُجْمَعُ إِلَيْهِ أَمْوَالُ الدُّنْيَا مِنْ بَطْنِ الْأَرْضِ وَ ظَهَرَهَا فَيَقُولُ لِلنَّاسِ تَعَالَوْا إِلَى مَا قَطَعْتُمْ فِيهِ الْأَرْحَامَ وَ سَيَفَكُّكُمْ فِيهِ الدِّمَاءَ الْحَرَامَ وَ رَكِبْتُمْ فِيهِ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَيُعْطَى شَيْئاً لَمْ يُعْطَهُ أَحَدٌ كَانَ قَبْلَهُ؛^(۱) هنگامی که قائم اهل بیت علیهم السلام قیام کرد، به طور مساوی تقسیم می کند و در میان رعیت با دادگری رفتار می کند، پس هر که از او اطاعت کند فرمان خدا را برده است و هر که از او نافرمانی کند خدا را نافرمانی نموده است و مهدی برای این مهدی نامیده شده که به امری پنهان هدایت می کند و تورات و سایر کتب (آسمانی) خدای عزّ و جلّ را از غاری در انطاکیه بیرون می آورد و میان اهل تورات (یهود) با تورات و میان اهل انجیل (مسیحیان) با انجیل و بین اهل زبور با زبور و میان مسلمانان با قرآن حکم می کند. ثروت های روی زمین و گنج های درون آن از تمام نقاط جهان به سوی او گرد می آیند. آنگاه خطاب به مردم می فرماید: بیایید، این همان متاع دنیا است که برای آن با خویشاوندان قطع رحم کردید، خون های حرام را ریختید، به حریم گناهان وارد شده، مرتکب محرمات الاهی شدید، این ثروت ها را کلان کلان در اختیار مردم قرار می دهند که چنین رقم های درشت در تاریخ بخشش های جهان بی سابقه خواهد بود.

برخی آیات و احادیث نیز بر پذیرفتن جزیه از اهل کتاب دلالت دارد چنانکه در قرآن می فرماید: ((قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ)) (۱)؛ با کسانی از اهل کتاب که نه به خدا و نه به روز جزا ایمان دارند و نه آنچه را خدا و رسولش تحریم کرده حرام می شمردند، و نه آیین حق را می پذیرند، پیکار کنید تا زمانی که با خضوع و تسلیم، جزیه را به دست خود پردازند.

امام صادق علیه السلام در پاسخ ابو بصیر از پرداخت جزیه توسط اهل ذمه خبر داده است. ابو بصیر گوید: از امام صادق علیه السلام پرسیدم:

فَمَا يَكُونُ مِنْ أَهْلِ الذَّمِّ عِنْدَهُ؟ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: كَمَا سَأَلْتَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَيُؤْتُونَ الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ (۲)؛ پرسیدم آیا در عصر امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اهل ذمه چه وضعیتی خواهند داشت؟ حضرت در پاسخ فرمود: با آن ها مصالحه می کند چنانکه رسول خدا صلی الله علیه و آله مصالحه نمود و آن ها با خضوع و تسلیم جزیه را به دست خود می پردازند.

از امیرمؤمنان علیه السلام نقل شده است که فرمود: «فَبِيعْتُ مَلِكَ الرُّومِ

۱- سوره توبه، آیه ۲۹.

۲- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۷۶.

يَطْلُبُ الْهُدْيَةَ مِنَ الْمَهْدِيِّ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ وَ يَطْلُبُ الْمَهْدِيَّ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ مِنْهُ الْجَزِيَّةَ فَيَجِيئُهُ إِلَى ذَلِكَ(۱)؛ پس پادشاه روم، نماینده ای را می فرستد و درخواست صلح می کند. مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز از او می خواهد که جزیه بپردازد. پادشاه روم هم می پذیرد».

البته برخی روایات وارد شده در منابع روایی شیعه بر عدم اخذ جزیه از اهل کتاب دلالت دارد مانند آنچه از عبد الاعلی حلبی از امام باقر علیه السلام روایت شده است که فرمود:

وَ لَا تَبْقَى أَرْضٌ إِلَّا نُودِيَ فِيهَا شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَ هُوَ قَوْلُهُ ((وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعًا وَ كَرْهًا وَ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ)) (۲) وَ لَمَّا يَقْبَلُ صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ الْجَزِيَّةَ كَمَا قَبِلَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ ((وَ قَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَ يَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ)) (۳) قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يُقَاتِلُونَ وَ اللَّهُ حَتَّى يُوَحِّدَ اللَّهُ وَ لَا يُشْرَكَ بِهِ شَيْءٌ؛ (۴) هیچ جایی نمی ماند مگر این که مردمان آن به وحدانیت خداوند و رسالت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم گواهی می دهند همان گونه که خدا

۱- إلزام الناصب فی إثبات الحجج الغائب عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۲، ص ۲۳۸.

۲- سوره آل عمران، آیه ۸۳.

۳- سوره انفال، آیه ۳۹.

۴- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۴۵.

فرموده است: تمام کسانی که در آسمان ها و زمین هستند از روی اختیار یا از روی اجبار در برابر فرمان او تسلیم اند، و همه به سوی او باز گردانده می شوند. و صاحب این امر آن چنانکه رسول خدا صلی الله علیه و آله جزیه گرفت، جزیه نمی پذیرد و این تحقق سخن خداوند است که فرمود: و با آن ها پیکار کنید تا فتنه [شرک و سلب آزادی] برچیده شود و دین (و پرستش) همه مخصوص خدا باشد.

همچنین روایت محمد بن مسلم از امام باقر علیه السلام آمده است:

قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ((وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ)) (۱) فَقَالَ لَمْ يَجِئْ تَأْوِيلُ هَذِهِ الْآيَةِ بَعْدُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ رَخَّصَ لَهُمْ لِحَاجَتِهِ وَحَاجَةِ أَصْحَابِهِ فَلَوْ قَدْ جَاءَ تَأْوِيلُهَا لَمْ يَقْبَلْ مِنْهُمْ لِكِنَّهُمْ يُقْتَلُونَ حَتَّى يُوَحِّدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَحَتَّى لَا يَكُونَ شِرْكٌ (۲)؛ تأویل این آیه هنوز نیامده و محقق نشده است، همانا رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به جهت نیاز خود و اصحابش به آنان رخصت داد، لیکن هنگامی که زمان تأویل و تحقق این آیه فرا رسد، از آن ها پذیرفته نمی شود. آن ها کشته می شوند تا

۱- سوره انفال، آیه ۳۹.

۲- الکافی، ج ۸، ص ۲۰۱؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۷۸.

خداوند عزوجل به وحدانیت شناخته شود و دیگر شرکی نباشد.

این روایت صراحت دارد بر اینکه تأویل این آیه هنوز نیامده است و حکم مذکور در روایت، بی سابقه بوده و در زمان های پیشین وجود نداشته است. از طرفی روشن است که مراد حکم بی سابقه که قبل از عصر ظهور وجود نداشته است، قتل مطلق اهل کتاب است؛ زیرا حکم قتل فتنه گران اهل کتاب و قبول جزیه از آنانی که فتنه گر نیستند در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله وجود داشته است، ظاهر این روایت نیز همانند روایت پیشین بیانگر عدم پذیرش جزیه از اهل کتاب است.

مضافاً بر اینکه برخورد با اخلال گران در امر حکومت شیوه مرسوم است که در همه جای دنیا همیشه متداول بوده و هست. اقدام یاد شده (قتل فتنه گران اهل کتاب) با موازین و اصول اسلامی نیز منطبق و هم خوان است. شبیه این اقدام را در سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز می توان مشاهده کرد. به عنوان نمونه می توان به جهاد حضرت با یهودیان بنی قریظه و قتل مردان آن ها اشاره کرد که این اقدام به جهت پیمان شکنی و همراهی آنان با مشرکانی بود که جنگ احزاب

را علیه مسلمانان به راه انداخته بودند. (۱)

مرحوم علامه مجلسی، درباره برخورد مسالمت آمیز حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با اهل کتاب و اخذ جزیه از آنان، این احتمال را مطرح کرده است که ممکن است این برخورد ناظر به مرحله آغازین قیام حضرت باشد. وی در بیان وجه جمع میان روایاتی که دلالت دارد بر اینکه حضرت میان اهل کتاب با کتاب خودشان حکم می کند و روایاتی که بر لزوم اسلام آوردن آنان دلالت دارد، می نویسد:

لَا يَقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا الْإِسْلَامَ لِأَنَّ هَذَا مَحْمُولٌ عَلَى أَنَّهُ يُقِيمُ الْحُجَّةَ عَلَيْهِمْ بِكُتُبِهِمْ أَوْ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي بَدْوِ الْأَمْرِ قَبْلَ أَنْ يَعْلُو أَمْرُهُ وَ يُتَمَّ حُجَّتُهُ (۲)؛ یعنی اینکه حضرت جز اسلام آوردن آنان چیزی مانند جزیه را نمی پذیرد.

این عدم پذیرش جزیه ممکن است ناظر به زمان پس از استقرار و تثبیت حکومت جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف باشد، زیرا پس از گسترش دین اسلام و برقراری حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و تثبیت نظام فراگیر اسلامی، چون بر اهل کتاب اتمام حجت شده است از آنان جز اسلام پذیرفته نخواهد شد.

۱- ر.ک: تفسیر المیزان، ج ۹، ص ۱۲۷-۱۲۹.

۲- بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۲۹.

(و) گسترش فرهنگ توحید در جهان

از کارکردهای مهم و درخشان دوران حاکمیت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف توسعه و ترویج همه جانبه یگانه پرستی و زدودن مظاهر شرک و کفر در جامعه است، زیرا آن حضرت فرهنگ دینی را بر کلیه سطوح جامعه حاکم می گرداند و توحید را در میان مردم نهادینه می کند. در سایه حاکمیت ارزش های دینی در سطوح جامعه، حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ریشه هرگونه فساد را بر می کند و هرگز روش های سازش کارانه و مصلحت اندیشانه نداشته بلکه در حوزه اخلاق نیز روش حضرت در برخورد با فاسدان، تبهکاران و فسادهای اجتماعی و اخلاقی، بسیار سخت گیرانه و قاطعانه بوده و از هرگونه مسامحه به دور است. امیرمؤمنان علیه السلام می فرماید: «... وَ لِيُطَهَّرَنَّ الْأَرْضَ مِنْ كُلِّ غَاشٍ» (۱) زمین را از هر انسان نیرنگ باز (و فریب کار) پاک می سازد».

در عصر حکومت الهی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نه تنها از شرک و پرستش غیر خدا اثری نیست، بلکه حتی بتخانه ها نیز تبدیل به عبادتگاه خدا می شوند و نقطه ای بر روی زمین نخواهد ماند که در آن مدتی غیر خدا پرستش شده مگر اینکه خدا در آن پرستش خواهد شد. رسول خدا صلی الله علیه و آله درهم شکسته شدن نماد صلیب و نمایان کردن دروغ هزاران

۱- بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۱۲۰.

ساله ی مسیحیت تحریف شده را از ویژگی های حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف شمرده، می فرماید:

فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَنْ يَذْهَبَ بِالْدُّنْيَا حَتَّى يَقُومَ مِنَّا الْقَائِمُ يَقْتُلُ مُبْغِضِينَآ وَ لَا يَقْبَلُ الْجَزِيَةَ وَ يَكْسِرُ الصَّلِيبَ وَ الْأَصْنَامَ (۱)؛ خداوند دنیا را به پایان نرساند تا اینکه قائم ما عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند و کسانی را که با ما دشمنی می ورزند به قتل برساند و از کفار جزیه قبول نکند و صلیب ها را بشکند.

در آن زمان همه مردمان روی زمین، به عبادت خدا می پردازند: «وَ كُلُّ مَا كَانَ فِي الْأَرْضِ مَعْبُودٌ سِوَى اللَّهِ تَعَالَى تُنْزَلُ عَلَيْهِ نَارٌ مِنَ السَّمَاءِ فَتَحْرِقُهُ» (۲) و هر آنچه غیر خدا مورد پرستش قرار گیرد آتشی از آسمان بر آن فرود آید و آن را بسوزاند.

در دوران ظهور تازه بشریت از خواب گران هزاران ساله بیدار می شود و می فهمد که شیاطین جن و انس و عوامل زر و زور و تزویر و طواغیت عالم و ایادی آن ها چه کلاه بزرگی بر سر آن ها گذاشته و آن ها را از خدا جدا کردند و به لجن زار شرک و کفر و الحاد کشاندند. آنها را از خود بیگانه ساخته اند، چقدر از شخصیت واقعی تنزل کرده و

۱- الخصال، ج ۲، ص ۵۷۹.

۲- منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۴۳۶.

به قدری خوار و بی مقدار شده اند که در برابر بت های چوبی و سنگی که به دست خویش ساخته اند به کرنش می افتند و چیزی را که هیچ سود و زبانی به حال آن ها ندارد و حتی قدرت دفاع از خویش ندارد پرستیده اند و از خدای واقعی فرسنگ ها فاصله گرفته اند. از این رو، در تفسیر آیه مبارکه: ((الْمَلِكُ يُؤَمِّدُ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَ كَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا)) (۱) آمده است: «الْمَلِكُ لِلرَّحْمَنِ الْيَوْمَ وَقَبْلَ الْيَوْمِ وَ بَعْدَ الْيَوْمِ وَ لَكِنْ إِذَا قَامَ الْقَائِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يَعْبُدِ إِلَّا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ (۲)؛ مُلْكُ وَ فرمانروایی در گذشته و حال و آینده مخصوص خداست و آنگاه که قائم آل محمد قیام کند در کل دنیا جز خداوند کسی یا چیزی مورد پرستش واقع نمی شود».

در آن دوران آنچه آلهه پنداشته می شدند و ارباب متفرق بودند، خواه بت هایی چوبی و سنگی یا غیر آن ها، فرجامشان جز نابودی نخواهد بود. و بدینسان حق بر تمام عالم حاکمیتی مطلق می یابد، به گونه ای که هیچ معاند لجوج و منکر عنودی نمی ماند مگر در برابر تیغ عقل تسلیم می شود؛ یا با زبان شمشیر با او سخن گفته می شود،

۱- سوره فرقان، آیه ۲۶.

۲- إلزام الناصب فی إثبات الحجة الغائب عجل الله تعالى فرجه الشريف، ج ۱، ص ۷۸؛ منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر عجل الله تعالى فرجه الشريف، ص ۴۷۱.

به طوری که نه یارای مقاومت و نه توان ایستادگی در برابر حق را داشته باشند.

در جامعه ی مهدوی، اثری از شرک، کفر، الحاد، زندقه و بت پرستی وجود نخواهد داشت و همانطور که بزرگترین دشمن معنویت و عقیده به ماوراء طبیعت، یعنی مرکز مادیت و ماتریالیسم، شوروی سابق از هم فرو پاشید و نابود شد، کل مکتب های کفر و شرک نابود خواهد شد و در سراسر عالم شعار توحید طنین انداز خواهد شد و جوامع بشری به خدای یگانه ایمان خواهند آورد و تنها او را خواهند پرستید. بشریت به یمن حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف گمشده ی واقعی خویش را خواهد یافت، و به او که کمال مطلق هستی است عشق خواهد ورزید و در برابر او کرنش خواهد نمود، همه یک خدا را می پرستند، همه یک کتاب دارند(قرآن)، به یک قبله نماز می گذارند(کعبه)، شعار کل دنیا اذان خواهد بود، شیطان و ایادی او کوبیده می شوند و رهنمی نخواهد کرد بلکه دوباره زمین مرده به نور ایمان و حیات معنوی و مادی زنده خواهد شد، بتها درهم کوبیده می شوند، صلیب های دروغین شکسته خواهد شد و عیسای مسیح فرود خواهد آمد و به امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اقتدا خواهد نمود و آنروز رسوائی کلیسا برملا خواهد شد.

محمد بن مسلم گوید: از امام باقر علیه السلام شنیدم که درباره قیام حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف فرمود:

وَ أَوَّلُ مَا يَنْطِقُ بِهِ هَذِهِ الْآيَةُ: ((بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ)) (۱) ثُمَّ يَقُولُ أَنَا بَقِيَّةُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ خَلِيفَتُهُ وَ حُجَّتُهُ عَلَيْكُمْ فَلَمَّا يُسَلِّمُ عَلَيْهِ مُسَلِّمٌ إِلَّا قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ فَإِذَا اجْتَمَعَ إِلَيْهِ الْعِقْدُ وَ هُوَ عَشْرَةُ آلَافٍ رَجُلٍ خَرَجَ فَلَا يَبْقَى فِي الْأَرْضِ مَعْبُودٌ دُونَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ صَنَمٍ وَ وَثْنٍ وَ غَيْرِهِ إِلَّا وَقَعَتْ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَ (۲)؛ در این هنگام است که قائم ما خروج کند و چون ظهور کند به خانه کعبه تکیه زند و سیصد و سیزده مرد به گرد او اجتماع کنند و اولین سخن او این آیه قرآن است که آنچه خداوند برای شما باقی گذارده، برایتان بهتر است اگر ایمان داشته باشید، سپس می گوید: منم بقیه الله در زمین و منم خلیفه خداوند و حجّت او بر شما و هر درود فرستنده ای به او چنین سلام گوید: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ» و چون برای بیعت ده هزار مرد به گرد او اجتماع کنند خروج خواهد کرد. و در زمین هیچ معبودی

۱- سوره هود، آیه ۸۶.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۴۴۷ ۴۴۸.

جز الله تعالى نباشد و در صنم و وثن و غیره آتش در افتد و بسوزند.

در حدیث قدسی که ابن عباس از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده است آمده است:

و بِالْقَائِمِ مِنْكُمْ أَعْمُرُ أَرْضِي بِتَسْبِيحِي وَ تَقْدِيسِي وَ تَهْلِيلِي وَ تَكْبِيرِي وَ تَمْجِيدِي وَ بِهِ أُظْهِرُ الْأَرْضَ مِنْ أَعْدَائِي وَ أُورِثُهَا أَوْلِيَائِي وَ بِهِ أَجْعَلُ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِي السُّفْلَى وَ كَلِمَتِي الْعُلْيَا وَ بِهِ أُحْيِي عِبَادِي وَ بِلَادِي بِلَعْمِي وَ لَهُ أُظْهِرُ الْكُفُوزَ وَ الدَّخَائِرَ بِمَشِيَّتِي وَ إِيَّاهُ أُظْهِرُ عَلَى الْأَسْرَارِ وَ الضَّمَائِرِ بِرَادَتِي وَ أَمُدُّهُ بِمَلَائِكَتِي لِتُؤَيِّدَهُ عَلَى إِنْفَازِ أَمْرِي وَ إِعْلَانِ دِينِي ذَلِكَ وَ لِي حَقًّا وَ مَهْدِي عِبَادِي صِدْقًا؛ (۱) توسط قائم عجل الله تعالى فرجه الشريف از شما خاندان، زمین را از یاد خودم و تسبیح و تقدیس خویش آباد خواهم کرد، و به وسیله ی او زمین را از لوث وجود دشمنانم پاک خواهم گردانید و دوستانم را جانشین آنان خواهم کرد و کفر را زبون و خوار و کلمه توحید را برتری خواهم داد و به وسیله او بندگان را زنده و زمین را آباد خواهم کرد و او را برگنج های زمین و اسرار نهان آگاه کرده و با فرشتگانم برای اجرای دستورات من و آشکار سازی دینم او را پشتیبانی خواهم کرد، این است ولی

حقیقی من و هدایت گر راستین بندگان من».

بنا بر این گسترش فرهنگ توحیدی در جامعه، یکی از رویکردهای اصلی نظام مهدوی در عصر ظهور است. در این عصر، اگرچه تأمین نیازهای مادی مردم یکی از دغدغه‌های ابتدایی حکومت مهدوی است و تلاش برای رفاه جامعه، ریشه کن کردن فقر و بدبختی، به وجود آمدن امنیت مالی و جانی و ایجاد عدالت قضائی و سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و بالا رفتن و کامل شدن خردها و پیشرفت علم و دانش و آباد کردن زمین و استخراج منابع آن و تشکیل زندگی، در سرلوحه ی برنامه های حکومتی آن حضرت به عنوان مصلح بزرگ جهان بشریت قرار دارد، اما این امور هرگز هدف غایی و اصلی نیست، بلکه تمام اینها مقدمه و زمینه است برای یک هدف برتر و بالاتر و آن عبادت و بندگی خدا است که هدف اصلی از خلقت جن و انس می باشد: ((وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ))^(۱) و هدف از عبادت هم رسیدن به کمال انسانی و استقرار در جوار قرب حضرت حق است ((فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ))^(۲). شعار مهدی شعار انبیاء است، هدف او احیاء دوباره ی دین و سنن الاهی و زدودن بدعتها است، مهدی بزرگ

۱- سوره ذاریات، آیه ۵۶.

۲- سوره قمر، آیه ۵۵.

منادی توحید در کل عالم است، او دعوت کننده به علم و دانش است، انسانها را به تعقل و خردورزی می خواند، به عدالت فرا می خواند، ((لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ))^(۱)، او دعوت کننده به سوی الله است، دعوت کننده به آزادی است، دعوت کننده به وحدت کلمه و بلکه اخوت دینی است، دعوت کننده به عزت اسلامی است، دعوت کننده به مکارم اخلاقی است، دعوت کننده به تقوا و طهارت و پاکی است، دعوت کننده به عبادت خدا و اجتناب از طاغوت است و بالجمله آنچه به عنوان هدف از بعثت انبیاء و مخصوصا خاتم آن ها صلی الله علیه و آله و سلم بود هدف حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است و در رأس همه ی اهداف پیاده شدن احکام و قوانین دینی است و شگفتا که کسانی که حکومت دینی را در یک نقطه ی عالم نفی می کنند و می گویند: دین به درد اداره ی جامعه نمی خورد، اینان چگونه حکومت جهانی امام مهدی را باور دارند که به وسیله ی حضرت همه ی دین ظهور و بروز و غلبه پیدا می کند، کتاب و سنت زنده می شود: «فَيُرِيكُمْ كَيْفَ عَدْلُ السَّيْرِهٖ وَ يُحْيِي مَيِّتَ الْكِتَابِ وَ السُّنَّهٖ»^(۲) و در کل جهان یک حکومت دینی مبتنی بر قوانین اسلام حاکم می شود آن هم در جامعه ای که

۱- سوره بقره، آیه ۲۷۹.

۲- نهج البلاغه، ص ۱۹۶؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۱۳۰.

دنيا آباد است، دانش به بلندترين قله اش رسیده، خردها کامل شده، افکار به معنای حقیقی کلمه روشن و منور گردیده است. چرا که دین که از سرچشمه وحی به دست آمده و توسط فرشته امین به پیامبر ابلاغ شده و کمترین احتمال کذب و عصیان و خطا و نسیان و لغزش و انحرافی در آن نیست، به بهترین وجه می تواند سعادت بشر را تأمین کرده و نظام زندگی او را سامان بخشد.

□□□

سیره سیاسی، حکومتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

هر حاکمی در حکومت و بخش های گوناگون مدیریت خود، شیوه و روش خاصی را دارد که از ویژگی های حکومت او به شمار می آید. امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز وقتی حکومت جهان را به دست می گیرد، در تدبیر نظام جهانی خود روش خاصی دارد. ایشان تحقق بخش آرزوهای همه پیامبران و امامان علیه السلام و تشکیل دهنده حکومت عدل اسلامی و اجرا کننده نقشه های پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در صحنه گیتی است.

در حوزه حکومت و سیاست، نظام سیاسی حاکم بر دولت کریمه امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف براساس امامت و ولایت استوار است. با وجود انسان کامل و امام معصوم در رأس حکومت جهانی، سلامت سیاسی نظام حفظ خواهد شد و حضرت با احزاب و اندیشه های سیاسی معاند و مخالف و با گرایش های شک گرا و ضددینی، برخورد قاطع خواهد کرد.

سیاست و حکومت مهدوی بر مبنای سعادت سازی جامعه پایه گذاری می شود. در این رابطه برجسته ترین تعبیر درباره سیاست مهدوی را در دعای شریف افتتاح می توان یافت. در این دعا سیمای دولت کریمه مهدوی به زیبایی ترسیم شده است:

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلِهِ كَرِيمِهِ تُعَزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ وَ تُدَلُّ بِهَا النَّفَاقَ وَ أَهْلَهُ وَ تَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَ

الْقَادَةِ فِي سَبِيلِكَ وَ تَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ؛(۱) خدایا! ما به سوی تو رغبت داریم در دولت کریمه ای که اسلام و مسلمانان عزت یافته و نفاق و منافقان دچار ذلت می شوند. که ما را در آن دولت از دعوت کنندگان به طاعت خویش و راهنمایان به راه خویش قرار دهی و بدین وسیله کرامت دنیا و آخرت را به ما عطا کنی.

ویژگی های سیره حکومتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

اشاره

ماهیت نظام سیاسی در حکومت مهدوی، الهی است و اهداف و شیوه حکومتی آن بر پایه دین استوار است و جهت گیری نظام سیاسی مهدوی به سمت سعادت واقعی و کرامت انسانی مردم در پرتو عبودیت و اطاعت از ذات اقدس الهی و هدایت مردم به صراط حق حاصل است. در این راستا، جهان شمولی، دین مداری، جامعه پذیری، امنیت فراگیر و عدالت گرایی و... برخی از مهم ترین ویژگی ها و کارهای منحصر به فرد سیره حکومتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف شمرده می شود که آثار و برکات بی شماری را برای جامعه بشری به ارمغان خواهد آورد.

الف) دین مدار

در اندیشه دینی، سیاست با آموزه های دین جدا نیست، بلکه درهم آمیخته است، زیرا عالی ترین دستورات حکومتی و سیاسی در متن قرآن و سنت آمده؟! دین نه تنها به روابط انسان ها با یکدیگر عنایت فراوان کرده بلکه به رابطه ی انسان با خودش و رابطه ی انسان با خدا هم خیلی اهتمام ورزیده است.

در جامعه ی جهانی عصر ظهور که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف حاکم بر تمام جهان است و سیاست او عین حاکمیت دین اسلام و آموزه های الهی قرآن و سنت در جامعه است، پرچم اسلام در کل عالم برافراشته می شود، کتابی که به عنوان قانون اساسی بر دنیا حکومت می کند قرآن است، قوانین جاری متکی به متن اصیل اسلام است، مرزها بر چیده می شود و در تمام کره ی زمین حکومت واحدی تشکیل می شود.

ابی الجارود از امام باقر علیه السلام نقل کرده است که آن حضرت در تفسیر آیه مبارکه: ((الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ))^(۱) فرمود:

۱- سوره حج، آیه ۴۱.

هَذِهِ لآلِ مُحَمَّدٍ الْمُهَدِيِّ وَ أَصْحَابِهِ يُمَلِّكُهُمُ اللَّهُ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا وَ يُظَهِّرُ الدِّينَ وَ يُمِيتُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ وَ بِأَصْحَابِهِ الْبِدْعَ وَ الْبَاطِلَ كَمَا أَمَّيَاتِ السَّفَهَةِ الْحَقِّ حَتَّى لَمَّا يُرَى أَثَرٌ مِنَ الظُّلْمِ وَ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ لِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ (۱)؛ این آیه اختصاص به آل محمد دارد. حضرت مهدی و اصحابش که خداوند آنها را مالک شرق و غرب می کند و دین را به وسیله او بر تمام ادیان پیروز می نماید و باطل و دین های ساختگی را به همت او و یارانش از میان بر می دارد چنانچه پیش از ظهور او سفاهت و نادانی پرده بر روی حق و حقیقت کشیده است به طوری عدالت گسترش می یابد که اثری از ظلم باقی نمی ماند. امر بمعروف و نهی از منکر می کنند و در اختیار خدا است عاقبت امور.

در روایت معتبر دیگر امام باقر علیه السلام در تفسیر آیه شریفه: ((اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا)) (۲) فرمود: «يُحْيِيهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْقَائِمِ عَجَلِ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفِ بَعْدَ مَوْتِهَا يَعْنِي بِمَوْتِهَا كُفْرَ أَهْلِهَا وَ الْكَافِرِ مَيِّتٌ» (۳) خداوند زمین را به

۱- بحار الانوار، ج ۲۴، ص ۱۶۵.

۲- سوره حدید، آیه ۱۷.

۳- کمال الدین و تمام النعمه، ص ۶۶۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۴۲ و بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۵۴.

وسيله قائم عجل الله تعالى فرجه الشريف زنده می کند و منظور از مرگ اهل زمین کفر اهل آن است، چون کافر مرده است. (هر چند دارای حیات ظاهری و مادی باشد، ولی مرده ی متحرک است).

این سخن امام باقر علیه السلام کنایه از این است که گسترش عدالت مهدوی، جهان مرده به سبب ظلم را با عدل حیات می بخشد. بر اساس این تفسیر حضرت، مرگ زمین به معنای کفر اهل آن است و طبیعتاً احیای آن نیز به ایمان آوردن اهل آن خواهد بود. و احیاء زمین توسط امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف به معنای اتخاذ تدابیری است که به مؤمن شدن کافران بینجامد. این روایت، افزون بر این که به دعوت کافران به پذیرش آیین حق دلالت دارد و نشان دهنده گشوده بودن شاه راه سعادت در برابر گم شدگان وادی ضلالت است، از این حقیقت نیز پرده برمی دارد که کافران به دعوت حضرت پاسخ مثبت می دهند و مردگان با دم مسیحایی مقتدای مسیح زنده می شوند.

در جامعه دینی هدف کلان حکومت دینی همان اهداف بعثت انبیاء علیهم السلام؛ یعنی رسانیدن انسان به سعادت و کمال دنیوی و اخروی است. از همین روی به ابعاد جسمانی و روحانی، فردی و اجتماعی، دنیایی و اخروی انسان ها توجه دارد. در حقیقت از همان جامعیت وحی برخوردار است.

در حکومت دینی، برای مجریان اوصاف و شرایطی به تناسب مسئولیت‌ها و شرایط اجتماعی وضع شده است؛ وجود این شرایط و صلاحیت‌ها برای مدیران ارشد همواره شدیدتر می‌شود و با وجود افراد واجد شرایط، دیگران حق جواز تصدی مقامات دولتی را ندارند تا آن‌جا که رهبریت دولت دینی مشروعیت و حقانیت خود را از رهگذر وجود همین صلاحیت‌ها و شرایطی می‌گیرد که از جانب دین داده شده است. حکومتی که در سازوکار اجرایی‌اش جز عدل حاکم نیست و برنامه فرهنگی‌اش، تربیت قلوب و استغنای روح بشر است، همان گمشده انسان است که طریق سعادت را برایش پیمودنی می‌سازد و زندگی دنیا و آخرت او را آباد می‌کند.

در حکومت دینی اقبال مردم متدین به دولت دینی بسیار با اهمیت است. اگر چه حکومت دینی با مردمی بدون اعتقاد به دین در عالم فرض و تصور ممکن است، ولی در واقعیت و میدان عمل نمی‌توان دولت دینی را بر شانه‌های ملتی بیگانه و غیر معتقد به دین به پاداشت.

حکومت دینی، حکومتی است که نظام آن بر اساس احکام دین استقرار دارد و قوانینی که تصویب و اجرا می‌شود الهام گرفته از احکام دینی است. به عبارت دیگر در حکومت دینی خطوط و

چارچوب های کلی حکومت را دین تعیین می کند؛ هر چند مصادیق و خطوط جزئی روش های خاص حکومت از طریق عقل، تجربه و دانش بشری تنظیم می شود. بنابر این، حکومت اسلامی فرعی از حکومت دینی است و حکومت اسلامی حکومتی است که در آن اداره امور کشور و رسیدگی به مسایل جامعه مطابق دستورات و قوانین اسلام است. در حکومت اسلامی حاکمیت بر انسان و جامعه از آن خدا است که به رسول و جانشینان بر حق او داده شده است.

جمیل بن دراج از امام صادق علیه السلام از پدر بزرگوارش از اجداد طاهرینش از امام امیرالمومنین علیه السلام نقل می کند که حضرت امیرمؤمنان علیه السلام فرمود:

الدِّينُ وَالسُّلْطَانُ أَخَوَانِ تَوْأَمَانِ لَا بِيَدٍ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِنْ صَاحِبِهِ وَالدِّينُ أَسُّ وَالسُّلْطَانُ حَارِسٌ وَ مَا لَا حَارِسَ لَهُ ضَائِعٌ؛ (۱) اسلام و سلطان دادگر (حاکم عادل) دو برادرند که هیچ یک اصلاح نمی شوند مگر به وسیله ی دیگری. اسلام اصل و اساس و پایه است و سلطان عادل پاسدار آن

۱- الاختصاص، ص ۲۶۳؛ بحار الانوار، ج ۷۲، ص ۳۵۴؛ منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۲۷۳.

است، بنائی که پایه و اساسی ندارد ویران است، و چیزی که نگهبان ندارد ضایع شونده است.

ب) عدالت محور

بارز ترین ویژگی و برجسته ترین وجهه حکومتی در سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف عدالت ورزی حضرت است به گونه ای که حکومت مهدوی در میان مردم بیشتر با ویژگی عدالت گستری و برقراری نظام مبتنی بر قسط و عدل در سراسر جهان شناخته می شود. «السَّلَامُ عَلَى الْقَائِمِ الْمُنتَظَرِ وَالْعَدْلِ الْمُشْتَهَرِ (۱)؛ سلام بر قیام کننده مورد انتظار و عدالت شناخته شده».

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مظهر تام «قَائِمٍ بِالْقِسْطِ» است و حکومت مهدوی، جلوه ی کامل عدالت و قسط خواهد بود. در جامعه مهدوی، توزیع عادلانه مناصب اجتماعی در رأس قرار می گیرد و به عنوان بُعد اصلی عدالت مطرح می شود. در این جامعه، مناصب و اختیارات اجتماعی بر اساس میزان تقرب اشخاص به خدا تقسیم می شود. در چنین جامعه ای چون قرار است انسان به سعادت برسد مقرب ترین انسان ها که توانایی ساختن جامعه مقربان را دارند در قله مناصب اجتماعی

قرار می گیرند. عدالت مهدوی در همه ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، قضایی و حقوقی، محقق خواهد شد. عدالت در بُعد سیاسی توزیع عادلانه اختیارات و مناصب اجتماعی یا توزیع عادلانه قدرت را در بر می گیرد. عدالت در بُعد فرهنگی شامل توزیع عادلانه آموزش و اطلاعات مناسب به مردم و رشد فضائل و ارزش ها برای رسیدن شکوفایی را شامل می شود. عدالت در بُعد اقتصادی توزیع عادلانه ثروت و امکانات در جامعه را اجتناب ناپذیر می کند و عدالت حقوقی و قضایی، درمان ظلم هایی است که در جامعه بشری به وقوع می پیوندد.

عدالت مهدوی چنان است که ظلم و ستم را به کلی ریشه کن می کند و این از مختصات حکومت عدل مهدوی است. امام صادق علیه السلام فرمود: «إِذَا قَامَ الْقَائِمُ حَكَمَ بِالْعَدْلِ وَ ارْتَفَعَ فِي أَيَّامِهِ الْجَوْرُ؛^(۱) چون قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند، حکم به عدل می فرماید و در روزگار او ظلم و ستم برداشته می شود».

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در اجرای عدالت تا آنجا پیش می رود که ظلم به طور کامل از صفحه ی زمین رخت بر بسته، محو می شود؛ به گونه ای

۱- إعلام الوری بأعلام الهدی، ص ۴۶۲؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه علیهم السلام، ج ۳، ص ۴۶۵؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۸.

که در هیچ گوشه‌ی جهان اثر و نشانه‌ای از ظلم دیده نمی‌شود، آن گونه که امام باقر علیه السلام فرمود: «حَتَّى لَا يُرَى أَثَرٌ مِنَ الظُّلْمِ (۱)؛ تا جایی که نشانی از ظلم وجود نخواهد داشت».

مفضل بن عمر از امام صادق علیه السلام نقل کرده که آن حضرت فرمود: «الْقَائِمُ الَّذِي يَقُومُ بَعْدَ غَيْبَتِهِ فَيَقْتُلُ الدَّجَالَ وَيُطَهِّرُ الْأَرْضَ مِنْ كُلِّ جَوْرٍ وَظُلْمٍ (۲)؛ او سراسر گیتی را از هر گونه جور و ستمی پاکسازی می‌کند».

وقتی از امام رضا علیه السلام درباره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف سوال شد، فرمود:

الرَّابِعُ مِنْ وُلْدِي ابْنُ سَيِّدِهِ الْإِمَامِ يُطَهِّرُ اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ مِنْ كُلِّ جَوْرٍ وَيُقَدِّسُهَا مِنْ كُلِّ ظُلْمٍ وَهُوَ الَّذِي يَشُكُّ النَّاسُ فِي وِلَادَتِهِ وَهُوَ صِدِّاحُ الْجَبِّ الْعُجْبِيِّ قَبْلَ خُرُوجِهِ فَإِذَا خَرَجَ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِهِ وَوَضَعَ مِيزَانَ الْعَدْلِ بَيْنَ النَّاسِ فَلَا يَظْلِمُ أَحَدٌ أَحَدًا (۳)؛ چهارمین فرزند من زاده سیده کنیزان، خدای به توسط وی زمین را از هر خلافتی پاک کند و از هر ستمی منزّه دارد و اوست همان کسی که مردم در ولادتش شک کنند و او است که پیش از خروجش غیبت دارد و چون خروج کند زمین بنور

۱- بحار الانوار، ج ۲۴، ص ۱۶۶.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۳۶.

۳- مشکاه الأنوار فی غرر الأخبار، ص ۴۳.

او درخشان گردد و ترازوی عدالت میان مردم بگذارد و هیچ کس به دیگری ستم نکند.

هرگاه حاکم و دستگاه حکومت، قوانین مدنی، حقوقی و جزایی، دستگاه های مختلف اجرایی و قضایی، برخاسته از حق و بر محور عدل قرار داشته باشند و بر اساس قسط عمل کنند، مردم نیز حق پذیر خواهند بود و بر پایه آن عمل خواهند کرد و بدین سان آیه ((لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ))^(۱) در بالا-ترین مصداق خود عملی خواهد شد و تمام جامعه تحت رهبری کسی که خود مظهر تام «قَائِمًا بِالْقِسْطِ» است، قیام به قسط خواهد داشت.

بدیهی است مردمان و شهروندان این مدینه عدل و فضیلت با اقتدا به امام خویش در تحقق آن سهم بسزایی خواهند داشت و همان طور که مصداق کامل و نهایی آیه ((الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ

۱- سوره حدید، آیه ۲۵) ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم، و با آنها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند).

الأُمور)) (۱) در آن عصر تحقق می یابد، نماز که ستون دین است به پا می گردد و زکات کاملاً پرداخت و امر به معروف و نهی از منکر با تمام ابعادش اجرا می شود و ارتباط مؤمنان با خدا تحت عنوان «اقامه نماز» محکم می شود و بخش های نیازمند و بی نیاز جامعه انسانی و اسلامی با پرداخت زکات به هم پیوند خواهند خورد. خوبی ها و زیبایی ها با امر به معروف پیوسته مطرح می گردد و پلیدی ها و زشتی ها با نهی از منکر از جامعه مهدوی رخت بر می بندد.

در این حکومت فضیلت پیشه و عدالت مدار، روشن است که سرنوشت دشمنان دین و ویران گران مراکز نشر و ابلاغ و آموزش فرهنگ دین چیزی جز گرفتاری به وعید عذاب نخواهد بود: ((وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ)) (۲).

- ۱- همان کسانی که هر گاه در زمین به آنها قدرت بخشیدیم، نماز را برپا می دارند، و زکات می دهند، و امر به معروف و نهی از منکر می کنند، و پایان همه کارها از آن خداست! (سوره حج، آیه ۴۱).
- ۲- کیست ستمکارتر از آن کس که از بردن نام خدا در مساجد او جلوگیری کرد و سعی در ویرانی آنها نمود؟! شایسته نیست آنان، جز با ترس و وحشت، وارد این کانونهای عبادت شوند. بهره آنها در دنیا فقط رسوایی است و در سرای دیگر، عذاب عظیم (سوره بقره، آیه ۱۱۴).

در عصر حاکمیت فرهنگی دینی، آنچه معیار رفتار اجتماعی است عدالت در همه عرصه ها است و همه بساط ظلم فرهنگی و اجتماعی برچیده خواهد شد و بر قراری عدالت اجتماعی و بهره مندی عمومی از نیازهای ضروری و نیز تعالی روح بی نیازی در شهروندان حکومت مهدوی عجل الله تعالی فرجه الشریف از زیباترین جلوه های دینداری در عصر حاکمیت اوست.

در حکومت عدل مهدوی، ابعاد و عرصه های عدالت، در امور اقتصادی و رفع فقر و تبعیض خلاصه نمی شود، بلکه اقامه قسط، شامل تمام عرصه های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، حقوقی و... خواهد شد.

در پرتو عدالت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف کارگزاران و حکمرانان و صاحبان مناصب کلیدی، هرچه به مقام و منزلت اجتماعی بالا-تری دست می یابند، بر خورداری آن ها از امکانات و ثروت کمتر می شود؛ یعنی در حکومت مهدوی، تکیه زدن بر جایگاه های رفیع، همراه با زهد بیشتر است. امیرمؤمنان علیه السلام می فرماید: «يَبْعَثُ الْمَهْدِيُّ إِلَى أُمَّرَائِهِ بِسَائِرِ الْأَمْصَارِ بِالْعَدْلِ بَيْنَ النَّاسِ» (۱) مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف والیان و فرمانداران خود را به

۱- حیاة الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۲۹۲.

شهرهای جهان اعزام می کند تا عدالت را در میان مردم به اجرا گذارند».

از این رو هنگامی که نزد امام رضا علیه السلام سخن از ظهور قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف به میان می آید، ایشان می فرماید: «وَمَا لِي بِإِسِّ الْقَائِمِ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفِ إِلَّا الْغُلِيظُ وَ مَا طَعَامُهُ إِلَّا الْجَشِيبُ؛ (۱) لباس قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف جز پارچه زبر و خشن و غذای او جز خوراک ناگوار نخواهد بود».

عبدالله بن مسعود از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده است که فرمود: «يَقْسِمُ الْمَالُ بِالسَّوِيَّةِ وَ يَجْعَلُ اللَّهُ الْغَنَى فِي قُلُوبِ هَذِهِ الْأُمَّةِ؛ (۲) مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مال و دارایی فراوانی را میان مردم به طور مساوی تقسیم می کند و خداوند در دل های آنان، روح استغنا و بی نیازی قرار می دهد».

بر این اساس، مساوات، توزیع عادلانه ثروت و رفع تبعیض در میان مردم از شاخصه های عدالت اقتصادی در زمان ظهور است. ابوسعید خدری از رسول اکرم صلی الله علیه و آله نقل نموده که فرمود:

أُبَشِّرُكُمْ بِالْمَهْدِيِّ يُبْعَثُ فِي أُمَّتِي... يَقْسِمُ الْمَالَ صِحَاحًا. فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: وَ مَا صِحَاحًا؟ قَالَ: السَّوِيَّةُ بَيْنَ النَّاسِ؛ (۳) به شما مژده آمدن

۱- الغيبة، نعمانی، ص ۲۸۵؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۹.

۲- کشف الغمه فی معرفه الأئمه عليهم السلام، ج ۲، ص ۴۷۴؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۸۴.

۳- الطرائف، ص ۳۵۱؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه عليهم السلام، ج ۲، ص ۴۷۱؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۸۱.

مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را می دهم که در آینده میان امت من برانگیخته می شود، او اموال را به نحو صحاح تقسیم می کند. شخصی پرسید: صحاح چیست؟ آن حضرت فرمود: توزیع یکسان دارایی میان مردم.

اجرای عدالت و مساوات، روحیه برادری اجتماعی را استحکام می بخشد و باعث می شود که همه احساس برابری کنند:

وَأَلْقَى الرَّأْفَةَ وَالرَّحْمَةَ بَيْنَهُمْ فَيَتَوَاسَوْنَ وَيَقْتَسِمُونَ بِالسَّوِيَّةِ فَيَسْتَعْنِي الْفَقِيرُ وَلَا يَغْلُو بَعْضُهُمْ بَعْضًا؛^(۱) رأفت و رحمت را بین مردم می افکند. پس نسبت به یکدیگر مواسات خواهند داشت و مال را به تساوی تقسیم می کنند. بدین سبب، فقیر بی نیاز می شود و فاصله طبقاتی توانگر و ضعیف از جامعه رخت برمی بندد.

تقسیم بالسویه، ناظر به تقسیم اموال عمومی و بیت المال است که از منابع زیرزمینی و اخماس و زکوات و... به دست می آید و در اختیار امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است. در آن زمان بیت المال سرشار از اموال عمومی است و مال و ثروت عمومی فراوان می شود: «وَيُفِيضُ الْمَالَ فَيَصُا»^(۲)؛ یعنی اموال در زمان امام زمان مثل چشمه می جوشد و پایان

۱- إلزام الناصب فی إثبات الحجة الغائب عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۲، ص ۲۴۶؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۸۵؛ معجم احادیث الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۵، ص ۲۰۰.

۲- بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۸۰.

ندارد. و خزانه های دنیا در دست امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است که هر چه بدهد پایان ندارد و اینها را در میان مردم به طور مساوی تقسیم می کند. قطعاً استحقاق افراد مراعات می شود و هر صاحب حقی به حقش می رسد تا تلاشها و کوششها حرمت نهاده شود.

این نعمتها فقط برای نیکان نیست، بلکه نیک و بد همه از این نعمتهای بی پایان و خان گسترده ی مهدوی استفاده می کنند و دادگری امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیکان و بدان را به طور یکسان شامل می شود. بشر بن غالب از امام حسین علیه السلام روایت کرده است که حضرت فرمود: «إِذَا قَامَ قَائِمُ الْعَدْلِ وَسَبَّحَ عَدْلُهُ الْبِرَّ وَالْفَاجِرَ؛ (۱) آن گاه که برپا کننده عدل قیام کند، عدالتش، نیکوکار و فاجر را در بر می گیرد».

جابر از امام باقر علیه السلام روایت کرده که فرمود: «إِذَا قَامَ قَائِمُنَا فَإِنَّهُ يَقْسِمُ بِالسَّوِيَّةِ وَيَعْدِلُ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ الْبِرِّ مِنْهُمْ وَالْفَاجِرِ (۲)؛ هنگامی که قائم ما عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند مال را به طور مساوی و معادل بین خلق الله تقسیم می کنند، چه اشخاص صالح بوده و چه فاجر باشند».

بدیهی است که ایجاد مساوات در جامعه و برقراری قسط قرآنی، احتیاج به افزایش ثروت و امکانات دارد که این مطلوب، در حکومت

۱- المحاسن، ج ۱، ص ۶۱؛ بحار الانوار، ج ۲۷، ص ۹۱.

۲- علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۶۱.

مهدوی با عمران و آبادانی زمین محقق خواهد شد. امام صادق علیه السلام فرمود:

إِذَا قَامَ الْقَائِمُ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ حَكَمَ بِالْعَدْلِ... فَلَا يَجِدُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ يَوْمَئِذٍ مَوْضِعًا لَصَدَقَتِهِ وَلَا لِبِرِّهِ لِشُمُولِ الْغِنَى جَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ؛ (۱) مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به حکم داود علیه السلام و محمد صلی الله علیه و آله میان مردم حکم می کند. در این هنگام، زمین گنج‌ها و برکات خود را آشکار می کند و به سبب توانگر شدن مردم، کسی نیازمند به صدقه و نیکی را نمی یابد تا به او صدقه بدهد.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با گسترش عدالت، جهان مرده به سبب ظلم را، حیات دوباره می بخشد. امام باقر علیه السلام در تأویل آیه شریفه ((اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا)) (۲) می فرماید: «فَيُحْيِيهَا اللَّهُ بِالْقَائِمِ فَيَعْدِلُ فِيهَا فَتَحْيَا الْأَرْضُ وَ يَحْيَا أَهْلُهَا بَعْدَ مَوْتِهِمْ؛ (۳) خداوند زمین را به دست حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف زنده می کند. او می کند. او در زمین به عدالت رفتار می کند، از این رو، زمین را با اجرای عدل زنده می گرداند، پس از

۱- الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۵؛ معجم الاحادیث الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۱، ص ۲۴۰.

۲- سوره حدید، آیه ۱۷.

۳- إلزام الناصب فی إثبات الحجه الغائب عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۱، ص ۹۳؛ ینابیع الموده، ج ۳، ص ۲۵۲؛ معجم احادیث الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۵، ص ۴۴۲.

آن که به سبب ظلم مرده است».

همچنین امام کاظم علیه السلام در تفسیر این آیه می فرماید: «لَيْسَ يُحْيِيهَا بِالْقَطْرِ وَ لَكِنْ يَبْعَثُ اللَّهُ رِجَالًا فَيُحْيُونَ الْعِدْلَ فَتُحْيَا الْأَرْضُ لِأَحْيَاءِ الْعَدْلِ؛ (۱) این چنین نیست که خداوند زمین را باریزش باران زنده کند، بلکه مردانی را بر می انگیزد که عدالت را زنده می کنند و در نتیجه، زمین با احیای عدالت زنده می شود».

فضیل بن یسار گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که فرمود: «إِنَّ قَائِمَنَا إِذَا قَامَ... لَيَدْخُلَنَّ عَلَيْهِمْ عِدْلُهُ جَوْفَ بُيُوتِهِمْ كَمَا يَدْخُلُ الْحَرُّ وَالْقُرُّ؛ (۲) مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف آنگاه که قیام کند، عدالت را به درون خانه های مردم وارد می کند، هم چنان که سرما و گرما وارد خانه ها می شود».

حذیفه می گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

الْمُهْدِيُّ رَجُلٌ مِنْ وُلْدِي... يَمْلَأُ الْأَرْضَ عِدْلًا كَمَا مَلَأَتْ جَوْرًا يَرْضَى فِي خِلَافَتِهِ أَهْلُ الْأَرْضِ وَأَهْلُ السَّمَاءِ وَالطَّيْرُ فِي الْجَوْ؛ (۳)
مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مردی از فرزندان من است. او زمین را از عدل و قسط پر کند

۱- الکافی، ج ۷، ص ۱۷۴؛ نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۷۳.

۲- الغیبه، نعمانی، ص ۲۹۷؛ إلزام الناصب فی إثبات الحجة الغائب عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۲، ص ۲۳۵.

۳- كشف الغمه فی معرفه الأئمة عليهم السلام، ج ۲، ص ۴۶۹؛ بحار الانوار، ج ۱، ص ۸۰.

چنان که از ستم پر شده است، اهل زمین و آسمان و مرغان هوا از خلافت او راضی هستند.

ابوسعید خدری از حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله نقل نموده که فرمود: «أُبَشِّرُ بِالْمَهْدِيِّ... يَمَلَأُ قُلُوبَ عِبَادِهِ عِبَادَةً وَ يَسَعُهُمْ عَدْلُهُ»^(۱) شما را به آمدن مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مژده می‌دهم، او دل‌های بندگان را پر از حس بی‌نیازی می‌کند و دادگری اش همگان را فرا می‌گیرد».

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره آثار و برکات عدالت مهدوی، فرمود:

يَتَنَعَّمُ أُمَّتِي فِي زَمَنِ الْمَهْدِيِّ نِعْمَةً لَمْ يَتَنَعَّمُوا قَبْلَهَا قَطُّ يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَ لَا تَدْعُ الْأَرْضُ شَيْئًا مِنْ نَبَاتِهَا إِلَّا أَخْرَجَتْهُ؛^(۲) امت من در زمان ظهور مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف چنان از نعمت های فراوان بهره مند خواهد شد که پیش از آن هرگز کسی از چنین نعمتی برخوردار نشده است، باران رحمت بر آن ها فرو می‌ریزد و زمین گیاهانش را بر آنان آشکار می‌کند.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «فَإِذَا قَامَ قَائِمُنَا حَرَّمَ عَلَيَّ كُلِّ ذِي كَنْزٍ كَنْزَهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ فَيَسْتَعِينَ بِهِ عَلَيَّ عَدُوَّهُ»^(۳) چون قائم ما قیام کند، هر گنجی را بر صاحب آن حرام می‌کند تا آن را به خدمت او آورد و او آن گنج

۱- دلائل الأمامه، ص ۴۸۲.

۲- كشف الغمه فی معرفه الأئمه عليهم السلام، ج ۲، ص ۴۷۳؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۷۳.

۳- تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۸۷؛ وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۵۴۸؛ بحار الانوار، ج ۷۰، ص ۱۴۳.

را در راه مبارزه با دشمنان به کار خواهد بست.»

عدالت مهدوی به نیاز فردی، طبیعی و غریزی انسان نظر دارد و در مقابل هر خصلت طبیعی و غریزی، حقی را قائل است و عهده دار پاسخ گویی به این حق طبیعی است. این سطح عدالت زمینه ساز پرستش فردی و تسهیل کننده تحصیل پرستش فردی است. اما عدالت مهدوی در این سطح نمی ماند و به جامعه راه پیدا می کند، چرا که بر اساس انسان شناسی الهی بسیاری از استعداد های آدمی در بستر جامعه رشد می یابد. عدالت مهدوی در این سطح هم باقی نمی ماند؛ بلکه سطحی دیگر از عدالت نیز در حکومت مهدوی محقق می شود و آن عدالت تاریخی است. در زمان حضرت با وقوع رجعت انسانها که بهترین خوبان تاریخ و بدترین بدان تاریخ سر از قبر بر می دارند؛ حضرت از اولیای طاغوت و جبهه تاریخی باطل انتقام خواهد گرفت و عدالت قضایی را در مورد آن ها اجرا خواهد کرد.

از نظر گستره و حیطه جغرافیایی، عدالت مهدوی، چنان فراگیر است که جهان با همه وسعتش در دایره حاکمیت عدل مهدوی در تمام ابعاد حقوقی و سیاسی و فرهنگی و اقتصادی قرار خواهد گرفت و حکومت اسلامی به منطقه خاصی محدود نخواهد شد.

امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه ((اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ)) فرمود: «أَيُّ يُحْيِيهَا اللَّهُ بِعَدْلِ الْقَائِمِ»

عِنْدَ ظُهُورِهِ بَعِيدَ مَوْتِهَا بِجَوْرِ أُمَّهِ الضَّلَالِ؛ (۱) خداوند زمین را پس از مردن آن از ستمکاری پیشوایان و رهبران گمراهی با دادگری قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف به هنگام ظهورش دوباره زنده می سازد».

عدالت موعود در جامعه مهدوی به گونه ای زیبا و فرح بخش، گسترش می یابد که می توان جامعه مهدوی را تجلی حیات بهشتی در زمین دانست. حیات طیبه ای که جایگاه اوج قرب و چشیدن رضوان الاهی است و نمونه ی بی نظیر آن در جامعه مهدوی نمود پیدا می کند.

ج) جهان شمول

حکومت مهدوی، بر خلاف نظام های دیگر، منطقه ای و قاره ای نیست بلکه رویکرد جهانی دارد و گستره آن همه کره خاکی و بلکه همه قلمروهای نفوذ انسان را در بر می گیرد.

مرکز حکومت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اگرچه در کوفه قرار دارد، اما قلمرو آن جهانی و فراگیر است. یکی از اصحاب امام صادق علیه السلام از آن حضرت پرسید: خانه و قرارگاه مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف کجاست؟ آن حضرت فرمود:

دَارُ مُلْكِهِ الْكُوفَةَ وَ مَجْلِسُ الْحُكْمِ جَامِعُهَا وَ بَيْتُ مَالِهِ وَ مَقْسَمُ غَنَائِمِ الْمُسْلِمِينَ مَسْجِدُ السَّهْلَةِ وَ مَوْضِعُ خَلَوَاتِهِ الزَّكَوَاتُ الْبَيْضُ مِنَ الْغُرَيِّينَ؛ (۱) محل حکومت او کوفه خواهد بود و جایگاه قضاوت و حکمرانیش مسجد جامع کوفه بیت المال و محل تقسیم غنیمتها مسجد سهله، و جایگاه استراحت و خلوتگه او در مکان ریگهای سفید نجف خواهد بود.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پس از پیروزی فرمان عدالت و آبادانی سراسری را صادر می کند تا همگان در سطح جهان از مواهب حکومت آن حضرت بهره مند گردند. امام صادق علیه السلام فرمود:

يُفَرِّقُ الْمَهْدِيُّ أَصْحَابَهُ فِي جَمِيعِ الْبُلْدَانِ وَ يَأْمُرُهُمْ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ يَجْعَلُهُمْ حُكَّامًا فِي الْأَقَالِيمِ وَ يَأْمُرُهُمْ بِعِمْرَانِ الْمُدُنِ؛ (۲) مهدی اصحاب خویش را در تمامی شهرها می پراکند و آنان را به عدالت و احسان فرمان می دهد، آنان را حاکمان مناطق مختلف قرار داده و به آنان دستور می دهد که به آبادانی و سازندگی شهرها پردازند.

در عصر ظهور، همه جهان تحت حکومت واحد اداره خواهد شد و کارگزاران حکومتی آن حضرت، در همه جای عالم به فرمان او مأمور

۱- بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۱۱.

۲- یوم الخلاص، ج ۲، ص ۶۵.

خواهند بود که همه شهرها را آباد سازند و شیوه عدالت و احسان را حکمفرما کنند. از امام صادق علیه السلام نقل شده است که فرمود: «وَيُبْعِثُ الْمَهْدِيَّ جُنُودَهُ إِلَى الْأَفْصَاقِ وَ يَمِيتُ الْحَيَّورَ وَ أَهْلَهُ وَ تَسْتَقِيمُ لَهُ الْبُلْدَانُ؛(۱) مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف لشکرش را به اطراف جهان می فرستد و ظلم و اهلش را نابود می کند و مردمان کشورها، مطیع او می گردند».

دایره حکومت و قدرت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف شرق و غرب جهان را فرا می گیرد و خداوند به دست امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف همه عالم را فتح می کند. در عصر ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اسلام هم از نظر منطق و استدلال و هم از نظر نفوذ ظاهری و حکومت بر تمام ادیان پیروز خواهد شد و همه را تحت الشعاع خویش قرار خواهد داد.

ابو الجارود گوید: امام باقر علیه السلام در ذیل آیه ((الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ آتَوُا الزَّكَاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَ لِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ)) (۲) فرمود: «وَ هَذِهِ الْآيَةُ لِآلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ وَ الْمَهْدِيُّ وَ أَصْحَابُهُ يُمْلِكُهُمُ اللَّهُ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا وَ يُظْهِرُ الدِّينَ وَ يُمِيتُ اللَّهُ بِهِ وَ أَصْحَابِهِ الْبِدْعَ الْبَاطِلَ كَمَا أَمَاتَ السَّفَهَةَ الْحَقَّ حَتَّى لَا

۱- الملاحم و الفتن فی ظهور الغائب المنتظر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۱۳۷.

۲- سوره حج، آیه ۴۱.

يُرَى أَثَرُ لِلظُّلْمِ؛ (۱) این آیه تا آخر در شأن آل پیامبر صلی الله علیه و آله نازل شده است و حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و اصحابش که خداوند آنان را مالک و حاکم بر شرق و غرب جهان خواهد نمود و دین را به وسیله او بر تمام ادیان پیروز می نماید و باطل و دین های ساختگی را به همت او و یارانش از میان بر می دارد، چنانچه پیش از ظهور او سفاهت و نادانی پرده بر روی حق و حقیقت کشیده است؛ به طوری عدالت گسترش می یابد که اثری از ظلم باقی نمی ماند».

محمد بن مسلم از امام باقر علیه السلام نقل کرده که آن حضرت فرمود:

الْقَائِمُ مِنَّا مَنْصُورٌ بِالرُّعْبِ مُؤَيَّدٌ بِالنَّصِيرِ تَطْوَى لَهُ الْأَرْضُ وَ تَظْهَرُ لَهُ الْكُنُوزُ يَبْلُغُ سُلْطَانَهُ الْمَشْرِقَ وَ الْمَغْرِبَ وَ يُظْهِرُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ دِينَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ؛ (۲) قائم ما منصور به رعب است و مؤید به نصر، زمین برای او درنوردیده شود و گنجهای خود را ظاهر سازد، و سلطنتش شرق و غرب عالم را فرا گیرد و خدای تعالی به واسطه او دینش را بر همه ادیان چیره گرداند، گرچه مشرکان را ناخوش آید.

ابو بصیر گوید: محضر امام صادق علیه السلام عرض کردم:

۱- تفسیر قمی، ج ۱، ص ۸۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۰۶.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۳۳۱؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۹۱.

فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَمَنِ الْقَائِمُ مِنْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ؟ فَقَالَ: يَا بَا بَصِيرٍ هُوَ الْخَامِسُ مِنْ وُلْدِ ابْنِي مُوسَى ذَلِكَ ابْنُ سَيِّدِهِ الْإِمَامِ يَغِيبُ غَيْبَهُ يَزْتَابُ فِيهَا الْمُبْطُلُونَ ثُمَّ يُظْهِرُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَيَفْتَحُ عَلَى يَدَيْهِ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَعَارِبَهَا؛ (۱) ای فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله آیا قائم از شما اهل بیت است؟ فرمود: ای ابو بصیر او پنجمین فرزند پسر موسی (امام کاظم عجل الله تعالی فرجه الشریف و فرزند بانوی کنیزان عالم است غیبتش چندان طولانی گردد که اهل باطل دچار تردید شوند. سپس خداوند او را ظاهر کند و شرق و غرب جهان را به دست او بگشاید.

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر همه امور اشراف دارد گو اینکه همه دنیا را می بیند، زیرا اگر از همه ی اطراف و اکناف جهان با خبر نباشد حکومت عادلانه بر همه زوایای عالم ممکن نیست:

إِنَّهُ إِذَا تَنَاهَتِ الْأُمُورُ إِلَى صَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ رَفَعَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ مُنْخَفِضٍ مِنَ الْأَرْضِ وَخَفَضَ لَهُ كُلَّ مُزْتَفِعٍ مِنْهَا حَتَّى تَكُونَ الدُّنْيَا عِنْدَهُ بِمَنْزِلَةِ رَاحَتِهِ فَأَيُّكُمْ لَوْ كَانَتْ فِي رَاحَتِهِ شَعْرَةٌ لَمْ يُبْصِرْهَا (۲)؛ هنگامی که امور و کارهای جهان به صاحب این امر عجل الله تعالی فرجه الشریف برسد و به او منتهی شود، خداوند هر نقطه ی پستی از

۱- بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۱۴۶.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۴؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۲۸.

این زمین را برای او بالا می آورد و هر نقطه مرتفع را پست می کند (پیدا است که مراد این نیست که زمین مسطح می شود و از کروی بودن در می آید، بلکه با امکانات قوی علمی و صنعتی همه ی جهان را زیر پوشش و در معرض دید امام زمان قرار می گیرد) تا آنجا که کل دنیا به مثابه ی کف دست انسان می شود، آنگاه کدامیک از شما است که اگر مویی در کف دست تان باشد آنرا نبیند.

(د) محبوبیت مردمی

جامعه پذیری و جلب رضایت عموم مردم، یکی از مهم ترین دغدغه های حکومت ها است. از این نظر یکی از ویژگی های برجسته حکومت مهدوی، مردمی بودن و جامعه پذیری بی نظیر آن است. از این رو، گرچه در استقرار جامعه موعود، نقش کرامت الاهی و دست اعجاز ولی خدا نقش اساسی دارد، اما اراده های انسانی نیز در پذیرش ولایت حضرت و برقراری جامعه مهدوی نقش دارند. و چون حکومت مهدوی بر اساس ارزش های دینی استوار است و مبنای مناسبات در آن بر اساس ایثار، انفاق، قناعت، زهد و... است، طبیعی است که مردم نیز با مشاهده این حقایق، از جان و دل پذیرای آن خواهند بود؛ چنانکه رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

«يَأْوِي إِلَى الْمَهْدِي أُمَّتُهُ كَمَا تَأْوِي النَّحْلُ إِلَى يَعْسُوبِهَا(۱)؛ امت اسلامی به مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مهر می ورزند و به سویش پناه می برند آن چنان که زنبوران عسل به سوی ملکه خود پناه می برند».

از این رو در روایات یکی از ویژگی های منحصر به فرد حکومت جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف محبوبیت فراگیر آن یاد شده است به گونه ای که همه ی موجودات اعم از زنده ها و مردگان، ذوی العقول و غیر ذوی العقول، آسمانیان و زمینیان و در یک کلام خالق و مخلوق او را دوست دارند و به حکومت او راضی و خشنود می شوند و لااقل در مورد انسانها این نکته مسلم است که عملکرد حضرت و اقامه قسط و عدل جهانی باعث می شود تا همه از حضرت راضی باشند و به حضرت عشق بورزند، و روایات در این باب فراوان است که برای نمونه مواردی را می آوریم:

حذیفه بن یمان از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده که فرمود:

الْمَهْدِيُّ مِنْ وُلْدِي... يَمَلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا كَمَا مَلِئْتُ جَوْراً يَرْضَى بِخِلَافَتِهِ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَ أَهْلُ الْأَرْضِ وَ الطَّيْرُ فِي الْجَوِّ؛(۲) مهدی از فرزندان من است، او چنان زمین را پر از عدل و داد کند که

۱- اثبات الهداه، ج ۵، ص ۲۷۱.

۲- كشف الغمه فی معرفه الأئمه عليهم السلام، ج ۲، ص ۴۸۱؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۹۱.

ساکنان آسمانها و زمین و پرندگان هوا همگی به خلافت و حکومت او راضی می شوند (و با طیب نفس آنرا می پذیرند و بدان گردن می نهند و از آن اطاعت می کنند نه اینکه اکراه و اجبار و زور سرنیزه در ظاهر آن ها را وادار به کرنش نماید).

ابان بن تغلب از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود:

وَلَمَّا يَبْقَى مُؤْمِنٌ مَيِّتٌ إِلَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ تِلْمَكَ الْفَرْحَهُ فِي قَبْرِهِ وَ ذَلِكَ حَيْثُ يَتَرَاوِرُونَ فِي قُبُورِهِمْ وَ يَتَبَاشَرُونَ بِقِيَامِ الْقَائِمِ؛ (۱) هیچ مرده ای باقی نمی ماند مگر اینکه آن خوشحالی در قلب او داخل می شود و در جهان برزخ و خانه های قبرشان به دیدار یکدیگر رفته و به یکدیگر مژده می دهند که قائم آل محمد عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کرده است. (آری آن ها در جهان برزخ زنده اند و از اوضاع و احوال این جهان مطلع اند، ولی ما از آن ها اطلاعی نداریم).

ابوسعید خدری از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده است که فرمود:

أُبَشِّرُكُمْ بِالْمَهْدِيِّ يُبْعَثُ فِي أُمَّتِي عَلَى اخْتِلَافٍ مِنَ النَّاسِ وَ زَلْزَلٍ فَيَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطًا كَمَا مَلِئَتْ ظُلْمًا وَ جَوْرًا يَرْضَى عَنْهُ سَاكِنُ السَّمَاءِ وَ سَاكِنُ الْأَرْضِ (۲)؛ شما را به آمدن مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بشارت می دهم که در میان امت من ظهور خواهد

۱- الغیبه، نعمانی، ص ۳۱۰؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۳۵.

۲- كشف الغمه فی معرفه الأئمه عليهم السلام، ج ۲، ص ۴۷۱؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۷۴.

کرد در حالی که مردم دچار اختلاف و دگرگونی است، پس او زمین را از عدل و داد پر می کند همان گونه که از ظلم و جور پر شده است. او کسی است که ساکنان آسمان و زمین از او خوشنود می شوند.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «يَفْرَحُ بِهِ أَهْلُ السَّمَاءِ وَ أَهْلُ الْأَرْضِ وَ الطَّيْرُ وَ الوُحُوشُ وَ الْحَيْتَانُ فِي الْبَحْرِ(۱)؛ به وسیله او، ساکنان آسمان و زمین و پرندگان و حیوانات وحشی و ماهیان دریا همه خوشحال و از آمدن او همه شادمان می شوند».

جابر بن یزید جعفی از امام باقر علیه السلام نقل کرده که فرمود:

كَأَنِّي بِأَصْحَابِ الْقَائِمِ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ وَقَدْ أَحَاطُوا بِمَا بَيْنَ الْخَافِقَيْنِ فَلَيْسَ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَهُوَ مُطِيعٌ لَهُمْ حَتَّى سَبَّحَ الْأَرْضِ وَ سَبَّحَ الطَّيْرُ يَطْلُبُ رِضَاهُمْ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَفَخَّرُ الْأَرْضُ عَلَى الْأَرْضِ وَ تَقُولُ مَرَّ بِي الْيَوْمَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ الْقَائِمِ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ(۲)؛ گویا یاران قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف را می بینم که به سراسر زمین از مشرق تا مغرب احاطه کرده اند و همه چیز در فرمان آن ها است تا درندگان زمین و پرندگان درنده خوشنودی آن ها را در هر باره می جویند تا جائی که زمینی

۱- الملاحم و الفتن فی ظهور الغائب المنتظر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۱۴۲؛ منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۴۷۲.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۳.

به زمین دیگر می بالد و می گوید امروز یکی از یاران قائم بر من گذشته است.

هرگاه حکومت بر پایه رابطه ی زور و قدرت استوار باشد و مردم از ترس جان و مال و آبرویشان در برابر حاکم خم و راست شوند، ارزشی و فضیلتی شمرده نمی شود، زیرا در جهان وحش و حیوانات جنگلی هم ضعیف تر از قوی تر می ترسد و در برابر او تسلیم می شود. ولی اگر رابطه قلبی و معنوی شد و حاکم از صمیم قلب امت را دوست داشت و در صدد اصلاح امور آنان برآمد و امت هم از عمق باطن او را دوست داشتند و رابطه ی عشق و محبت و صفا و وفا میان آن ها حاکم بود این ارزش دارد. حکومت بر جان ها و قلب ها مهم است و گرنه حکومت بر ابدان با سرنیزه هم میسر است و یکی از تفاوت های عمده ی حکومت های الاهی با حکومت های طاغوتی و استکباری در همین است.

در جامعه و نظام سیاسی مهدوی، رابطه قدرت بازیچه منافع نیست؛ بلکه در واقع جامعه ای است که انسان ها تلاش خواهند کرد تا به سعادت نائل شوند. از این رو، مردم در تحقق نظام مهدوی و حمایت و یاری حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نقش مهم و تعیین کننده خواهند داشت.

بر اساس آنچه که از سنت اسلامی بر می آید در مدینه فاضله اسلامی، چون رابطه قدرت بر اساس منفعت جویی افراد، گروه ها و جریانات نیست، طبعاً ماهیت زندگی سیاسی هم متفاوت است. در دنیای غیر فاضله طیف بندی احزاب، جریانات، جناح های سیاسی و گروه بندی های سیاسی به خاطر برداشت و نگرش متفاوت از منفعت، توسط احزاب و گروه ها از یک سو و از سوی دیگر محدودیت به دلیل منابع موجود، این احزاب و جریانات با یکدیگر رقابت می کنند. پس در زندگی غیر فاضله، قدرت معطوف به منافع است تا انسان ها بتوانند در قالب احزاب، تشکل ها، جریانات و جناح های سیاسی، منافع بیشتر را تصاحب کنند. از همین رو ماهیت رقابت سیاسی هم صرفاً معطوف به همین منافع قدرت است.

مهمترین ویژگی نظام سیاسی مهدوی نقش و حضور تعیین کننده انسان کامل و امام معصوم علیهم السلام یا همان منجی موعود، حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به عنوان رهبر و رئیس اول نظام سیاسی است. با توجه به این که در نظامهای سیاسی فاضله، قدرت معطوف به سعادت است، امام معصوم برای تأمین چنین سعادتی نقش کلیدی دارد، زیرا به دلیل ویژگی های خاصی که خداوند در او را نهاده است، راهبر مردم به سوی سعادت است. در چنین ساختاری مردم

هم حضور فعال دارند؛ اما حضور فعال و متعهدانه ای که هدف آن تصاحب منافع دنیوی بیشتر نیست، بلکه رقابت برای سبقت جویی در سعادت و ایمان است.

در واقع در نظام سیاسی مهدوی به دلیل علم کامل امام معصوم علیهم السلام و عدم برداشت‌ها و قرائت‌های مختلف، بین مردم برای رسیدن به زندگی نیک اختلافی نخواهد بود. البته تفاوت سلايق و شیوه‌ها، امری طبیعی است و در مورد نظام سیاسی مهدوی هم قابل طرح است. اما اصول و کلیات نظام سیاسی مهدوی در سایه تبعیت همه مردم از یک انسان کامل با هدف سبقت جویی در رسیدن به خیر و فضیلت، ماهیت رقابت و زندگی سیاسی را دگرگون خواهد نمود.

با این توضیحات می‌توان گفت: بازی جناحی، سیاسی و گروهی در نظام سیاسی مهدوی منطق خود را از دست داده و جناح بندی‌ها و احزاب به این صورتی که در نظام‌های غیر فاضله وجود دارد، در نظام فاضله قابل تصور نیست؛ ماهیت زندگی سیاسی دگرگون و متفاوت می‌شود و رقابت بر سر منافع، به سبقت در خدمت تبدیل می‌شود. در این نظام رقابت در رسیدن به سعادت و فضیلت است. در نظام سیاسی مهدوی به دلیل نزدیکی انسان‌ها به کمال نظام سیاسی بر اساس سبقت جویی در خدمت شکل

خواهد گرفت.

در نگرش اسلامی و در مدینه فاضله مهدوی اصل وجود منجی و هادی غیبی یک اصل اساسی است و همه انسان ها به این آگاهی خواهند رسید که عقل آنها محدود است و نیازمند همراهی یک معلم و انسان کامل هستند تا تلاش خودشان را برای نیل به سعادت انجام بدهند و زندگی سیاسی معطوف به منفعت و قدرت دنیوی نیست، بلکه رقابت بر سر رسیدن به سعادت است، زیرا ماهیت زندگی سیاسی دگرگون و متفاوت می شود و رقابت بر سر منافع، به سبقت در خدمت تبدیل می شود.

با چنین نگرشی نقش و جایگاه مردم در مدینه فاضله مهدوی کاملاً دگرگون و منقلب می شود. در نظام سیاسی مهدوی که مبتنی بر حضور رهبر صالح و انسان کامل است، مشارکت متعهدانه و فعال مردم، هم برای رسیدن به سعادت خودشان است و هم زمینه سازی سعادت دیگران. در این نظام حضور انسان کامل و آگاهی مردم به محدودیت خود سبب می شود آنها با شیفتگی و درایت از رهبر و امام معصوم علیهم السلام پیروی نمایند. مشارکت سیاسی مردم در نظام مهدوی، مشارکتی فعال و متعهدانه است یعنی هم یک تعهد است و هم یک حق که فعالیت بکند

در نظام مردمی مهدوی، شخص امام معصوم علیهم السلام در رأس

حکومت است، الگوی اعلام نمایش عملی، تجسم ظهور برنامه های اسلامی و آموزه های آن، و نیز نسخه سعادت بخش جامعه بشری به شمار می آید. در این نظام، هم قوانین بر اجرای عدالت و حق نظر دارد، و هم حاکم و نظام حکومتی از راه و روش عدل منحرف نمی شود. حکومتی که در مدتی کوتاه، بر دشواری ها چیره گردد و نابسامانی ها را از بین ببرد و با برچیدن ناامیدی از دل ها، بذر امید در آن ها بکارد، از پشتیبانی مردمی برخوردار خواهد بود. حکومتی که آتش جنگ ها را خاموش کند و امنیت را برقرار سازد، حکومت بر دل هاست.

ه) امنیت گرا

از دیگر ویژگی های بسیار مهم حکومت عدل جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف که در قرآن و احادیث بر آن تأکید شده است، مسأله امنیت است. حکومت مهدوی چون یک حکومت عدل محور و دارای مقبولیت مردمی است، امنیت مثال زدنی را به جامعه بشری هدیه خواهند کرد.

در پرتو حکومت عدالت گستر مهدوی، جامعه عصر ظهور از نعمت امنیت و آسایش فکری بهره مند خواهد شد. در آن زمان امنیت از جمیع جهات در حد اعلام تأمین است: امنیت مالی، امنیت جانی، امنیت آبرویی، امنیت فکری و فرهنگی، امنیت اقتصادی،

امنیت اعتقادی، امنیت نظامی، امنیت روحی و روانی، امنیت اجتماعی و... آرامش خاطر بر آن جامعه حکم فرما است و مرزهای امنیت انسانها مورد تهدید واقع نمی شود و در کمال آرامش و صلح و صفا به زندگی انسانی مشغول هستند.

عدالت و امنیت از برترین و مقدم ترین نعمت ها و دستاوردهایی است که توسط امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به بشریت در فراخنای گیتی هدیه خواهد شد. از این نظر می توان طعم شیرین امنیت را از آثار عدالت فراگیر حکومت مهدوی بر شمرد، زیرا اگرچه در هر عصری اثری از امنیت نسبی مشاهده می شود، اما امنیت مطلق که عقاید، ایمان، جان، مال و ناموس مردم از گزند هر ضرر و اضرائی در امان باشد، آرزوی دیرینه ای است که تنها در پرتو حکومت مهدوی نصیب جامعه بشری خواهد شد؛ همان امنیت فراگیری که خداوند وعده داده است: ((وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَ لِيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا))؛ (۱) خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند، وعده می دهد که قطعاً آنان را

حکمران روی زمین خواهد کرد، همان گونه که به پیشینیان آن ها خلافت روی زمین را بخشید؛ و دین و آیینی را که برای آنان پسندیده، پابرجا و ریشه دار خواهد ساخت؛ و ترسشان را به امنیت و آرامش مبدل می کند، آن چنان که تنها مرا می ... پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت و کسانی که پس از آن کافر شوند، آن ها فاسقان اند.

روایاتی که در تفسیر این آیه شریفه وارد شده است، منظور از آیه را عصر ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دانسته است، چنانکه امام صادق علیه السلام فرمود: «نَزَلَتْ فِي الْقَائِمِ وَ أَصْحَابِهِ» (۱) این آیه در شأن حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف و یاران او نازل شده است».

در این آیه تأکید بسیار بر تبدیل خوف و نگرانی مؤمنان به امنیت است که در سایه ی حکومت و خلافت صالحان این امنیت مطلق تأمین می شود؛ البته امنیت هدف نیست، بلکه مقدمه ای است برای اینکه انسانها با خاطری آسوده خدای یکتا را پرستند و هیچ چیز را شریک او در عبادت قرار ندهند.

امنیت خاطر از هر جهت، از ارکان یک زندگی سالم و انسانی است

۱- الغیبه، نعمانی، ص ۲۴۰؛ تفسیر قمی، ج ۱، ص ۱۴؛ معجم احادیث الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۵، ص ۲۸۲.

و حد اعلاى آن به دور از هر کم و کاستى در آن زمان بروز و ظهور خواهد کرد و امنيت و آرامش خاطر در جميع جهات زندگى را به ارمغان خواهد آورد. در دولت کریمه مهدوى شهروندان آن از هر ستمى در امان اند؛ آن چنانکه در پرتو این عدالت دشمنى ها به دوستى، نزاع ها به صلح و کینه ها به محبت بدل مى شود. صفا و مهر نه تنها میان بشر بلکه بین حیوانات نیز شایع مى گردد و میوه شیرین امنيت عمومى، محصول عدالت گسترى حکومت مهدوى عجل الله تعالى فرجه الشریف خواهد بود.

احساس امنيت، چنان فراگیر و با ثبات است که همه راه ها امن مى شود. دامنه قسط و داد حضرتش امنيت و ثبات را در تمام شئون زندگى انسان ها حاکم مى سازد آن چنانکه بانویى به تنهایی فاصله عراق تا سوریه را با تمام ملزومات خویش طی مى کند، بى آنکه از تعرض انسان یا حیوانى هراسى به دل راه دهد؛ یا کسی یا چیزی به او تعرضى روا دارد.

در این زمینه امیرمؤمنان علیه السلام مى فرماید:

لَوْ قَدْ قَامَ قَائِمُنَا لَأَنْزَلَتِ السَّمَاءُ قَطْرَهَا وَ لَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ نَبَاتَهَا وَ لَعَدَّهَبَتِ الشَّحْنَاءُ مِنْ قُلُوبِ الْعِبَادِ وَ اصْطَلَحَتِ السَّبَاعُ وَ الْبَهَائِمُ حَتَّى

تَمَشِي الْمَرْأَةُ بَيْنَ الْعِرَاقِ إِلَى الشَّامِ لَا تَضَعُ قَدَمَيْهَا إِلَّا عَلَى النَّبَاتِ وَعَلَى رَأْسِهَا زِينَتُهَا لَا يُهَيِّجُهَا سُبُّعٌ وَلَا تَخَافُهُ؛^(۱) چون قائم ما قیام کند، کینه‌ها از دل‌ها بیرون رود و حتی درندگان نیز باهم سازگاری کند، امنیت چنان فراگیر شود که زنی همراه با زیورآلات خود، از عراق تا شام سفر کند، بدون این‌که هیچ دغدغه و نگرانی از خطر داشته باشد.

از امام صادق علیه السلام نقل شده است که فرمود: «إِذَا قَامَ الْقَائِمُ حَكَمَ بِالْعَدْلِ وَارْتَفَعَ فِي أَيَّامِهِ الْجَوْرُ وَآمَنَتْ بِهِ السُّبُلُ»^(۲)؛ آن‌گاه که قائم قیام کند، به عدالت حکم راند و در زمان او، ستم رخت بر بندد و به واسطه او، راه‌ها ایمن شود.

در عصر ظهور همه اقوام و ملل و فرد فرد انسان‌ها بدون هیچ‌گونه تبعیض و گزینشی طعم شیرین عدالت و امنیت مهدوی را خواهند چشید. بشر و تمام ساکنان و جنبندگان آسمان‌ها و زمین با آغوشی باز و خشنودی بدین حکومت تن خواهند داد. قریه و شهر امن قرآنی و الهی در سایه عدالت گستره حضرت مهدی محقق خواهد گردید و جانشینی زمین به صالحان و پارسایان خواهد

۱- الخصال، ص ۶۲۶؛ تحف العقول، ص ۱۱۵؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۱۶.

۲- إعلام الوری بأعلام الهدی، ص ۴۶۲؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه علیهم السلام، ج ۳، ص ۴۶۵؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۸.

رسید و ایمان به عنوان سرچشمه اصلی امنیت، بر قلب ها و جان ها طمأنینه و آرامش را حکمفرما خواهد ساخت.

امنیت در زمان ظهور حضرت مهدی، امنیتی غالب بر عدالت و در سایه شمشیر، سرکوب و خودکامگی و اجبار نیست، بلکه بر رویکرد و مشی الاهی و انسانی استوار است و از مشروعیت، مقبولیت و حقانیتی مبتنی بر رضایت و پذیرش کامل مردم سود می برد. همین امر به جذب بیش تر قلب های مردم به سوی امام عصر و نهضت جهانشمول ایشان خواهد انجامید و حتی بدکاران نیز راه خوبی و رستگاری در پیش خواهند گرفت و حیات سیئه بشری، جای خود را به حیات طیبه و حسنه خواهد داد و ترس و هراس و ناامنی و بی عدالتی جای خود را به آرامش و قسط و عدل خواهد داد.

ابی سعید خدری از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت کرده؛ فرمود:

يَأْوِي إِلَى الْمَهْدِيِّ أُمَّتُهُ كَمَا تَأْوِي النَّحْلُ إِلَى يَعْسُوبِهَا يَمَلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا كَمَا مَلَأَتْ جَوْرًا حَتَّى يَكُونَ النَّاسُ عَلَى مِثْلِ أَمْرِهِمُ الْأَوَّلِ لَمَّا يُوقَطُّ نَائِمًا وَ لَا يُرِيْقُ دَمًا (۱)؛ امت اسلامی به مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مهر می ورزند و به سویش پناه می برند، آن چنان که زنبوران

عسل به سوی ملکه خود پناه می برند. عدالت را در پهنه گیتی می گسترانند و صفا و صمیمیت صدر اسلام را به آن ها باز می گرداند، خفته ای را بیدار نمی کند تا مزاحم آسایش کسی شود و خونی را به ناحق نمی ریزد.

امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه مبارکه: ((وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا))^(۱) فرمود: «فَمَنْ يَأْتِيَهُ وَ دَخَلَ مَعَهُ وَ مَسَّحَ عَلَى يَدَيْهِ وَ دَخَلَ فِي عَقْدِ أَصْحَابِهِ كَانَ آمِنًا»^(۲) یعنی هر کس با او بیعت کند و در سلک پیروان او باشد از ذلت و خواری و تیره بختی دنیا و آخرت ایمن خواهد بود».

بنابراین، در جامعه ای که حق مظلوم باز ستانده نشود و صاحبان زر و زور مانعی را بر سر راه کامجویی های خود نبینند، امنیت اجتماعی و فراگیر، رؤیایی است که تعبیر روشنی نخواهد داشت؛ زیرا ناامنی، ظلم، تجاوز و تعدی، آفات ویرانگر اجتماعی است که محصول بی عدالتی است. در حکومت عدل مهدوی، اثری از ناامنی و ظلم و تجاوز نخواهد ماند، در عصر ظهور او عدالت به شکل همه گیر اجرا می شود، به گونه ای که همه از شهروندان دولت

۱- سوره آل عمران، آیه ۹۷.

۲- علل الشرائع، ج ۱، ص ۹۱.

جهانی مهدوی از امنیت و عدالت بهره مند می گردند، چرا که حقجویان امت نبوی که با آن وجود گرامی بیعت کرده و به برکت او از کمال عقل و روح استغنا برخوردار گردیده اند، هم عادلانه رفتار خواهند کرد و هم امنیت مدینه مهدوی را پاس خواهند داشت.

□□□

سیره قضائی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

اشاره

مهم ترین رسالت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به عنوان خاتم اوصیای رسول اکرم صلی الله علیه و آله اجرای کامل احکام و قوانین اسلام است، بدون شک سیره قضایی آن حضرت نیز چیزی جز احیای سنت جدش و تحقق کامل دستورات معطل مانده دین اسلام در جامعه نخواهد بود.

الف) قضاوت به ظاهر (بینه)

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مأموریتی ویژه در اقامه عدل و احقاق حق مظلومان بر دوش دارد، از این رو، بر اساس روایات داوری های آن حضرت نیز دو گونه است؛ هم بر اساس ظواهر و بینه و شاهد که سیره اجداد طاهرینش می باشد حکم می کند و هم در مواردی که لازم بدانند بر اساس علم خود بدون بینه و شاهد حکم می کند، همانند پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که فرمود:

إِنَّمَا أَقْضِي بَيْنَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَالْأَيْمَانِ وَبَعْضُكُمْ أَلْحَنُ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ فَإِنَّمَا رَجُلٌ قَطَعْتُ لَهُ مِنْ مَالِ أَخِيهِ شَيْئًا فَإِنَّمَا قَطَعْتُ لَهُ بِهِ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ (۱)؛ من تنها بر اساس سوگندها و اقامه شواهد و گواهی در میان شما به داوری می پردازم و چون در مقام دلیل آوردن، بعضی از شما زیرک تر از برخی دیگر است، پس اگر

در مواردی من بر اساس بینه و سوگند، برای فردی از مال برادرش چیزی مقزّر کردم و در واقع این گونه نبود، تکه ای از آتش را برایش مقزّر کرده ام.

در واقع حضرت می فرماید اگر حکمی صادر کردم که مثلاً فلان زمین از آن فلان شخص است، ولی در واقع این گونه نباشد، گو اینکه قطعه ای از آتش را برای او بریده ام (یعنی او حقّ تصرّف در آن را ندارد و در واقع برایش حلال نمی شود).

(ب) قضاوت به باطن (علم)

طبق ظاهر برخی روایات، حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در زمان ظهور، بر اساس حکم واقعی و علم به آن قضاوت می کند و بینه و شاهد نمی خواهد. در حالی که اجداد گرامی اش، در منازعات قضایی، بر اساس ظاهر و با استناد به شهادت و قسم، حکم می کردند.

امام صادق علیه السلام در بیان شیوه قضاوت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پس از ظهور فرمود: «لَا يَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَخْرُجَ رَجُلٌ مِّنِّي يَحْكُمُ بِحُكْمِهِ آلِ دَاوُدَ لَمَّا يَسْأَلُ عَنْ بَيْنَةٍ يُعْطَى كُلَّ نَفْسٍ حُكْمَهَا (۱)؛ دنیا پایان نیابد تا آنکه مردی از فرزندان من بیرون آید که طبق حکومت آل داود حکم کند،

۱- الکافی، ج ۱، ص ۳۹۸؛ الخرائج و الجرائح، ج ۲، ص ۸۶۰؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۲۰.

گواه نخواهد و حق هر کس را به او عطا کند».

نیز ابو عبیده حذاء نقل می کند که امام صادق علیه السلام به من فرمود: «يَا أَبَا عُبَيْدَةَ إِذَا قَامَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِرْجَةَ الشَّرِيفِ حَكَمَ بِحُكْمِ دَاوُدَ وَ سُلَيْمَانَ لَا يَسْأَلُ بَيْنَهُ (۱)؛ ای ابا عبیده! زمانی که قائم آل محمد عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند، به حکم داود و سلیمان حکم دهد و گواه نطلبد».

امام عسگری علیه السلام در توصیف شیوه قضایی فرزندش حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فرمود: «فَإِذَا قَامَ قَضَى بَيْنَ النَّاسِ بِعِلْمِهِ كَقَضَاءِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا يَسْأَلُ الْبَيْنَةَ (۲) چون او قیام نماید، بین مردم بر اساس دانش خود حکم کند، همانند قضاوت حضرت داود، و درخواست شاهد نمی کند».

جابر گوید: مردی خدمت حضرت باقر علیه السلام رسید و من نیز آنجا حاضر بودم؛ حضرت فرمود:

فَإِنَّمَا سُمِّيَ الْمَهْدِيُّ لِأَنَّهُ يَهْدِي لِأَمْرِ خَفِيِّ يَسْتَخْرِجُ التَّوْرَةَ وَ سَائِرَ كُتُبِ اللَّهِ مِنْ غَارٍ بَأَنْطَاكِيَةَ فَيَحْكُمُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَةِ بِالتَّوْرَةِ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِالْإِنْجِيلِ وَ بَيْنَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِالزَّبُورِ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْفُرْقَانِ بِالْفُرْقَانِ (۳)؛ بدین جهت «مهدی» نامیده اند که

۱- الکافی، ج ۱، ص ۳۹۷؛ بحار الانوار، ج ۲۳، ص ۸۶.

۲- الکافی، ج ۱، ص ۵۰۹؛ الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۳۱؛ الخرائج و الجرائح، ج ۱، ص ۴۳۲.

۳- الغیبه، نعمانی، ص ۲۳۷؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۶۱. همان گونه که جد بزرگوارش امیر مؤمنان علیه السلام این چنین فرمود: «وَ اللَّهُ لَوْ تُبَيِّتُ لِي الْوَسِيَّةَ لَقَضَيْتُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَةِ بِتَوْرَاتِهِمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِالْإِنْجِيلِ وَ بَيْنَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِزُبُورِهِمْ؛ به خدا قسم اگر مسند برایم بیندازند و بر آن نشینم به أهل تورات و أهل انجیل و أهل زبور و أهل قرآن به کتاب خودشان قضاء و داوری نمایم» (الإحتجاج، ج ۱، ص ۲۶۳).

مردم را به امر مخفی و نهانی هدایت می فرماید، آن جناب تورات و تمام کتب آسمانی دیگر را از غاری که در انطاکیه هست بیرون آورده و بین اهل تورات به تورات و بین اهل انجیل به انجیل و بین اهل زبور به زبور و بین اهل فرقان به فرقان حکم می فرماید.

علی بن عقبه از امام صادق علیه السلام نقل کرده است که فرمود:

إِذَا قَامَ الْقَائِمُ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرْجَهُ الشَّرِيفَ حَكَمَ بِالْعَدْلِ وَارْتَفَعَ فِي أَيَّامِهِ الْجَوْرُ وَآمَنَتْ بِهِ السُّبُلُ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ بَرَكَاتِهَا وَرُدَّتْ كُلُّ حَقٍّ إِلَى أَهْلِهِ وَ لَمْ يَبْقَ أَهْلٌ دِينٍ حَتَّى يُظْهِرُوا الْإِسْلَامَ وَيَعْتَرِفُوا بِالْإِيمَانِ أَمَا سَمِعْتَ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: ((وَلَهُ أَسْلِمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ)) (۱) وَحَكَمَ بَيْنَ النَّاسِ بِحُكْمِ دَاوُدَ وَحُكْمِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ (۲)؛ هنگامی که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند بر اساس عدل قضاوت خواهد کرد و ظلم و جور در ایام حکومت او رخت بر بسته و هر حقی به اهل آن باز می گردد و اهل هیچ

۱- سوره آل عمران آیه ۸۳.

۲- الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۴؛ روضه الواعظین، ج ۲، ص ۲۶۵؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه علیهم السلام، ج ۲، ص ۴۶۵.

کیش و آئینی به جای نماند جز اینکه همگی اظهار اسلام کنند و اعتراف به ایمان نمایند، مگر نشنیده ای که خدای سبحان فرماید: «و برای او اسلام آورد هر که در آسمانها و زمین است خواه و ناخواه و به سوی او بازگردانیده می شوند» و به حکم حضرت داود علیه السلام و حضرت محمد صلی الله علیه و آله در میان مردم حکومت کند.

حضرت داود علیه السلام بر اساس علمی که خدا در اختیارش گذاشته بود. در داوری میان افراد و قضاوت بین متخاصمین به علم الاهی خود عمل می کرد و طبق آن حکم صادر می کرد، نه آنکه از مدعی، شاهد بخواهد. گاهی در شیوه های رایج، مدعی شاهد ندارد، یا شهود دروغین در محکمه گواهی می دهند، یا قسم های دروغ می خورند و حق و ناحق می شود. اما حضرت بر اساس علم معصومانه و غیبی خود حکم صادر می کند و هیچ حقی ضایع نمی گردد.

در عصر ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف چونان داود نبی علیه السلام و جدش حضرت محمد صلی الله علیه و آله حکم و قضاوت خواهد نمود. حکم داودی، حکم بر اساس حق و عدالت است؛ چنانکه قرآن فرمود: ((يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّكَ إِذَا عَمَدْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا فَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْحُكْمَ)) (سوره صافات: ۲۵).
 جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّكَ إِذَا عَمَدْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا فَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْحُكْمَ

سَبِيلِ اللَّهِ)) (۱) و حکم محمدی صلی الله علیه و آله قضاوت بر اساس عدالت و دستور الهی است: ((وَإِنْ حَكَمْتَ فَأَحْكُم بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ)) (۲)؛ (فَأَحْكُم بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ)) (۳). محوریت عدالت و دستورات الهی در سیره قضایی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف سبب می شود که در هیچ گوشه ای از جهان بر کسی ظلم و ستم روا نگردد و همگان از نعمت عدالت بهره مند گردند.

داوری امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر طبق قانون دادرسی رسول خدا صلی الله علیه و آله و داود علیه السلام و سلیمان علیه السلام به این نکته اشاره دارد که آن حضرت، هم از موازین ظاهری دادرسی اسلامی همچون اقرار و گواهی گواهان و مانند آن استفاده می کند و هم از شیوه های روانی و علمی برای کشف مجرمان اصلی آن چنانکه پاره ای از نمونه های آن در عصر داود علیه السلام نقل شده است بهره می برد. به علاوه در عصر او به موازات

- ۱- ای داوود! ما تو را خلیفه و (نماینده خود) در زمین قرار دادیم؛ پس در میان مردم بحق داوری کن، و از هوای نفس پیروی مکن که تو را از راه خدا منحرف سازد (سوره ص، آیه ۲۶).
- ۲- اگر میان آنها داوری کردی، با عدالت داوری کن (سوره مائده، آیه ۴۲).
- ۳- پس بر طبق احکامی که خدا نازل کرده، در میان آنها حکم کن! از هوی و هوسهای آنان پیروی نکن و از احکام الهی روی مگردان! (سوره مائده، آیه ۴۸).

پیشرفت علوم و دانش ها و تکنیک و صنعت آنقدر وسایل کشف جرم تکامل می یابد که کمتر مجرمی می تواند ردپایی که با آن شناخته شود از خود به جا نگذارد.

از این رو، امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر پایه علم غیبی خود و با استفاده از شیوه های روان شناسی، مجرمان را شناسایی کرده و درباره او داوری می کند، چنانکه عبدالله بن عجلان از امام جعفر صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود:

إِذَا قَامَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ حَكَمَ بَيْنَ النَّاسِ بِحُكْمِ دَاوُدَ لَا يَحْتَاجُ إِلَى بَيِّنَةٍ يُلْهِمُهُ اللَّهُ تَعَالَى فَيَحْكُمُ بِعِلْمِهِ وَ يُخْبِرُ كُلَّ قَوْمٍ بِمَا اسْتَبْطَنُوهُ وَ يَعْرِفُ وِلِيِّهِ مِنْ عَدُوِّهِ بِالتَّوَسُّمِ (۱)؛ آن زمان که قائم آل محمد عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند، مانند داوود میان مردم قضاوت می کند و به بیینه و شاهد نیاز ندارد چون خداوند به او الهام می کند و او براساس علم خدادادی خود به قضاوت می پردازد و از باطن همگان اطلاع می دهد و از روی قیافه، دوستش را از دشمنش تشخیص می دهد.

۱- الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۶؛ إعلام الوری بأعلام الهدی، ص ۴۶۴.

البته حکم بر اساس علم غیب و واقع، بر خلاف شیوه معمول در زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و دیگر ائمه علیهم السلام می باشد، چون قضاوت رایج در زمان ائمه علیهم السلام و زمان قبل از ظهور بر اساس حکم ظاهر بوده است؛ چنانکه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «إِنَّمَا أَقْضَىٰ بَيْنَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَالْأَيْمَانِ (۱)»؛ من تنها بر اساس سوگندها و اقامه شواهد و گواهی در میان شما به داوری می پردازم؛ اما سیره قضایی آخرین امام عجل الله تعالی فرجه الشریف با آن تفاوت دارد. شاید دلیل این تفاوت این باشد که حکم به واقع و داوری بر پایه علم امام عجل الله تعالی فرجه الشریف با دو محذور مواجه بوده است: یکی اینکه در عصر غیبت امام عجل الله تعالی فرجه الشریف، قاضیان علم به واقع ندارند و شاید در بسیاری از موارد علم شان در حقیقت جهل مرکب باشد. دوم اینکه مردم نیز تحمیل حکم به واقع را ندارند و داوری داودی برای بسیاری از مردم غیر قابل تحمیل است، لذا از حکم به واقع چشم پوشی شده و حکم به بینه و قسم، به عنوان روش قضاوت کردن معین گردیده است.

امّا در عصر ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با توجه به تحول ژرف، عمیق و همه جانبه ای که به یمن وجود حضرت پدید می آید، زمینه اجرای این حکم اولی اسلام، یعنی حکم به واقع پدید می آید و دو مانعی که این حکم بر سر راه دارد، برداشته می شود. از این رو، با شرایطی که در زمان ظهور پدید می آید زمینه حکم به واقع فراهم می گردد و حضرت در زمان ظهور طبق واقع حکم می کند و بینة و شاهد نمی طلبد. بنابراین، جواز داوری به واقع در صورتی که قاضی مانند امام معصوم از واقع با خبر باشد هیچ ایرادی ندارد و اگر قضاوت طبق واقع صورت نمی گیرد به دلیل عدم تحمّل مردم و عدم علم قاضی به واقع است.

مرحوم مجلسی اول نیز در این باره معتقد است که حق داوری به واقع، برای امامان معصوم علیهم السلام به ویژه امیرالمؤمنین علیه السلام برای آن است که آنان علم به واقع دارند، اگرچه داوری به واقع بر آنان واجب نیست مگر در زمان حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف، زیرا در اخبار متواتر آمده هنگامی که حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهور می کند، مانند آل داوود

قضاوت می کند و بینه نمی طلبد. (۱) به عقیده مرحوم محمد تقی مجلسی، روایات مربوط به داوری داوودی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در حد تواتر است.

□□□

۱- «الحکم بالواقع من الائمة المعصومین سیمما امیرالمؤمنین صلوات الله علیهم لعلمهم بالواقع فی الوقایع و ان کان لم یجب علیهم ذلك الا فی زمان القائم عجل الله تعالی فرجه الشریف (روضه المتقین، ج ۶، ص ۵۹).

اشاره

اسلام دین رحمت و رشد و تعامل انسان ها است، از این رو جنگ را نه به عنوان هدف و آرمان، بلکه به عنوان راه و وسیله برای تحقق هدف پذیرفته است. قرآن کریم نیز هدف از جنگ را رفع فتنه بیان فرموده است: ((وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَ يَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ)) (۱)؛ و با آنها پیکار کنید تا فتنه (و بت پرستی، و سلب آزادی از مردم)، باقی نماند؛ و دین، مخصوص خدا گردد.

فتنه، همه ناآرامی ها، و مزاحمت های اجتماعی را دربر می گیرد که جامعه و مردم را از سیر طبیعی خود باز می دارد، لذا در راه هدف ارزشمند و انسانی نابودی فتنه ها و آشوب ها به معنای وسیع آن باید جنگید تا ارزشهای الهی و انسانی در جامعه محقق شود و کفر و شرک که اساس فتنه و بدبختی انسان هاست از عرصه زندگی برچیده شود.

بدون شک، کفر و شرک، موانع اصلی باز دارندگی انسان از حرکت به سوی کمال و تربیت و رشد معنوی و مادی است و در منطق قرآن کریم، زدایش این موانع، هدف اصلی از تجویز جنگ است.

همچنین این سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله نیز ناظر به این رویکرد اصلاحی است که فرمود: «الْخَيْرُ كُلُّهُ فِي السَّيْفِ وَ تَحْتَ ظِلِّ السَّيْفِ وَ لَا يُقِيمُ النَّاسَ إِلَّا السَّيْفُ وَ السُّيُوفُ مَقَالِيدُ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ(۱)؛ تمام نیکی ها و خیرات در جنگ و در زیر سایه شمشیر است و مردمان را جز شمشیر راست نکند و شمشیرها کلیدهای بهشت و دوزخ است».

الف) برچیدن بساط کفر

سیره جهادی و مبارزاتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف برای زدودن مظاهر فتنه و شرک و کفر و براندازی همه نظام های طاغوت و حاکمیت مطلق دین الاهی در سراسر جهان است.

عبد العظیم حسنی، از امام جواد علیه السلام نقل کرده است که حضرت فرمود: «الْقَائِمُ الَّذِي يُطَهِّرُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ الْأَرْضَ مِنْ أَهْلِ الْكُفْرِ وَ الْجُحُودِ(۲)؛ مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف کسی است که خداوند به وسیله او اهل کفر و عناد را ریشه کن کرده و زمین را از وجود آنان پاک می کند».

ابی الجارود از امام باقر علیه السلام نقل کرده است که فرمود: «يَفْتَحُ اللَّهُ لَهُ

۱- آمالی صدوق، ص ۵۷۸.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۷۸. واژه «يُطَهِّرُ» در این کلام حضرت و هم چنین در سخن امیر مؤمنان علیه السلام که فرمود: «وَلْيُطَهِّرَنَّ الْأَرْضَ مِنَ كُلِّ غَاشٍ» (بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۱۲۰) بیان گر خباثت و پلیدی کفار و انسان های ناپاک است که زمین را آلوده کرده است و باید تطهیر شود.

شَرْقِ الْأَرْضِ وَ غَرْبِهَا وَ يَقْتُلُ النَّاسَ حَتَّى لَا يَبْقَى إِلَّا دِينُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ؛(۱) خداوند شرق و غرب زمین را برای او می‌گشاید و چندان از مردم بیدین به قتل می‌رساند که جز دین محمد صلی الله علیه و آله باقی نماند.

ابو بصیر از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود:

ثُمَّ يُظْهِرُهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَيَفْتَحُ عَلَى يَدَيْهِ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا وَ يَنْزِلُ رُوحَ اللَّهِ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيَصِيَلُ خَلْفَهُ وَ تُشْرِقُ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَ لَا تَبْقَى فِي الْأَرْضِ بُقْعَةٌ عَبْدٌ فِيهَا غَيْرُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَّا عَبْدَ اللَّهِ فِيهَا وَ يَكُونُ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ؛(۲) سپس خداوند او را ظاهر کند و شرق و غرب جهان را به دست او بگشاید و عیسی بن مریم از آسمان فرود آید و پشت سر او نماز گذارد. زمین با نور خداوند منور گردد و جایی در روی زمین نمی‌ماند که در آن غیر از خداوند عز و جل پرستش شود؛ همه ادیان از میان برود و فقط دین خدا می‌ماند هر چند مشرکین نپسندند.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اگرچه در مواجهه با کفار از حمایت نیروی غیبی و کمک های آسمانی و فرشتگان برخوردار است، اما این گونه نیست که پیروزی حضرت بر مخالفان و گسترش حکومت عدل اسلامی در

۱- الغیبه، طوسی، ص ۴۷۴.

۲- بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۱۴۶.

سراسر جهان، تماماً متکی به اعجاز و قدرت خارق العاده الاهی باشد، بلکه نصرت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر دشمنان به طور طبیعی و عادی خواهد بود، گرچه این نصرت همراه با تأییدات جزئی و خاصی از جانب خداوند است، زیرا همان گونه که می دانیم بشر در عصر ظهور مورد ظلم و ستم فراوان است، و از طرفی، از حیث فرهنگی و رشد عقلانی، عموم بشر به بالاترین سطح خود رسیده است و لذا به دنبال چنین رهبری الاهی است تا با لبیک به دعوتش از او پیروی نماید. هرگز ابرقدرتها با همه امکاناتی که دارند نمی توانند در مقابل اراده ملت ها بایستند. اگر مردم همگی یکپارچه و یک صدا فریاد برآورند، دشمنانشان به زانو در خواهند آمد. مگر در صدر اسلام نبود که مردم فوج فوج داخل اسلام شده و دعوت پیامبر را پذیرفتند؟ در عصر ظهور نیز هنگامی که مردم دنیا از وسایل ارتباط جمعی خبر قیام مصلحی جهانی را بشنوند به او گرویده و از او حمایت خواهند کرد، و کسی نمی تواند در صورت اقبال مردم با اراده آنها مقابله کند. بلی، هر کجا که حضرت با مانع خاصی روبرو شد خداوند متعال با اعجاز به کمکش آمده و از آن حضرت حمایت خواهد نمود.

با ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف هر آنچه مایه اقتدار و قدرت و دولت برای اهل باطل شمرده می شد، از بین می رود و دین اسلام و نظام ولایی امامت جایگزین می گردد. امام باقر علیه السلام فرمود: «إِذَا قَامَ الْقَائِمُ

ذَهَبَ دَوْلَةُ الْبَاطِلِ؛ (۱) هنگامی که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهور و قیام کند، هر دولت باطلی از بین می‌رود».

جابر بن یزید جعفی از امام باقر علیه السلام نقل کرده که فرمود: «كَأَنِّي بِأُضِيحَابِ الْقَائِمِ عَجَلِ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجِهِ الشَّرِيفِ وَقَدْ أَحَاطُوا بِمَا بَيْنَ الْخَافِقَيْنِ فَلَيْسَ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَهُوَ مُطِيعٌ لَهُمْ (۲)؛ گویا یاران قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف را می‌بینم که به سراسر زمین از مشرق تا مغرب احاطه کرده اند و همه چیز در فرمان آن‌ها است».

ب) قاطعیت در سیره جهادی حضرت

سیره جهادی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف براساس آیه مبارکه: ((مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ)) (۳) همانند جدش رسول الله صلی الله علیه و آله مهربانی با مؤمنان و شدت عمل با کفار و معاندان است.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مظهر تحقق رحمت و قهر الاهی در آخر الزمان است. او در قدم نخست، امام رحمت و مهربانی است و برای هدایت و سعادت انسان‌ها قیام می‌کند، نه برای کشتن و خون‌ریزی و ویران کردن. آن حضرت اگرچه در برابر گردن‌کشان، قاطع و انعطاف‌ناپذیر

۱- الکافی، ج ۸، ص ۲۷۸.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۳.

۳- محمد صلی الله علیه و آله و سلم که فرستاده خداست و کسانی که با او هستند، در برابر کفار سرسخت و شدید و در میان خود بسیار مهربانند (سوره فتح، آیه ۲۹).

است، اما برای عموم مردم امام مهربانی است و مانند روش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السلام ابتدا با رحمت و مهربانی فراوان به بیان حقیقت دین و پیام اسلام برای جهان می پردازد و گروه فراوانی توبه کرده انسان های پاکی می شوند، حتی غیرمسلمانان سخن ایشان را می پذیرند و گرد او جمع می شوند. حضرت، به کمک و یاری آن ها نهضت خود را شروع می کند. این گونه نیست که به کسی مهلت تفکر و توبه ندهد، بلکه وقتی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهور کند، کسانی که سخن امام را نپذیرفته اند، اگر به این دلیل باشد که هنوز دلایل کافی ندیده اند و اطمینان ندارند، به آن ها مهلت داده می شود تا خوب بیندیشند و کسی معترض آن ها نمی شود. اما اگر بعد از اتمام حجت و اقامه دلیل، باز هم به دشمنی خود ادامه دهند و بی دلیل به مخالفت برخیزند، امام با آن ها برخورد قاطعانه و عبرت آمیز خواهند کرد.

بر اساس روایت ها، بسیاری از کافران به ویژه اهل کتاب، به حقانیت امام و راه نورانی او پی می برند و به آن حضرت ایمان می آورند. بسیاری از کافران مقاومت نمی کنند، بلکه تسلیم می شوند. به ویژه مسیحیان که با نزول حضرت مسیح علیه السلام و پشتیبانی او از امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، تسلیم شده و مسلمان می شوند.

بر اساس روایات، حرکت جهادی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از یک نقطه

خاص؛ یعنی مکه و با یک گروه اندک و محدود؛ یعنی سیصد و سیزده نفر یاران ویژه (هسته مقاومت) آغاز می شود تا اینکه به تدریج بر تعداد پیروان آن حضرت افزوده می شود، چون هر حرکت اصلاحی و اجتماعی در ابتدا از یک نقطه محدود و کوچک شروع می شود و به تدریج پیش می رود. پیش روی ها و پیروزی های حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز به تدریج صورت می گیرد و کم کم پیروزی های آن حضرت توسعه می یابد و با نیروهای تازه که به آن حضرت ملحق می شوند، به سراغ فتح مواضع جدید می رود. آنگاه سپاهیان حضرت با یک سازمان دهی منظم، به فتح شهرها و کشورها می پردازند.

در این راستا، ابتدا به آزادسازی حجاز می پردازد: **فَيَفْتَحُ اللَّهُ أَرْضَ الْحِجَازِ، وَيَخْرُجُ مَنْ كَانَ فِي السِّيَجِّ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ، وَتَنَزَلَ الرَّايَاتِ السُّودِ الْكُوفَةَ، فَيَبِيعُ بِالْبَيْعَةِ إِلَى الْمَهْدِيِّ، فَيَبِيعُ الْمَهْدِيُّ جُنُودَهُ إِلَى الْبُلْدَانِ (۱)؛** اول سرزمین حجاز را فتح می کند، و زندانیان از ابنای بنی هاشم از زندان آزاد می شوند، پرچم های سیاه (گمراهی) از کوفه به زیر کشیده می شوند، (صاحب رایت) برای بیعت به سوی مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف برانگیخته می شود، و حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف لشکریانش را به سوی شهرها و کشورها می فرستد.

پس از آزاد سازی مکه و مدینه، دامنه فتوحات حضرت به سوی عراق و دیگر شهرها گسترش می یابد. یعقوب بن سراج از امام صادق علیه السلام نقل می کند که فرمود: «يُقْبَلُ صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ نَحْوَ الْعِرَاقِ وَ يَبْعَثُ جَيْشًا إِلَى الْمَدِينَةِ فَيَأْمَنُ أَهْلَهَا وَ يَرْجِعُونَ إِلَيْهَا؛ (۱) صاحب الامر عجل الله تعالى فرجه الشريف به سوی عراق روی می آورد و سپاهی را به مدینه می گمارد تا امنیت را برای اهالی مدینه برقرار کند و آنانی را که از مدینه مهاجرت کرده اند به خانه هایشان باز گردند».

در هنگام ورود حضرت به عراق، پیکار سختی میان سپاه حضرت با جمعی از مقدس نمایان معاند رخ می دهد. امام باقر علیه السلام فرمود:

إِذَا قَامَ الْقَائِمُ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفِ سَارَ إِلَى الْكُوفَةِ فَيَخْرُجُ مِنْهَا بِضَعَةِ عَشَرَ أَلْفَ نَفْسٍ يُدْعَوْنَ الْبُرِّيَّةَ عَلَيْهِمُ السَّلَاحُ فَيَقُولُونَ لَهُ ارْجِعْ مِنْ حَيْثُ جِئْتَ فَلَمَّا حَاجَهُ لَنَا فِي بَنِي فَاطِمَةَ فَيَضَعُ فِيهِمُ السَّيْفَ حَتَّى يَأْتِيَ عَلَى آخِرِهِمْ ثُمَّ يَدْخُلُ الْكُوفَةَ فَيَقْتُلُ بِهَا كُلَّ مُتَافِقٍ مُرْتَابٍ وَ يَهْدِمُ قُصُورَهَا وَ يَقْتُلُ مُقَاتِلَتَهَا حَتَّى يَرْضَى اللَّهُ عَزَّ وَ عَلَا؛ (۲) زمانی که قائم عجل الله تعالى فرجه الشريف به کوفه وارد شود، چندین هزار تن که بتیره (گروهی شبیه خوارج) خوانده می شوند، در مقابل حضرت می ایستند و

۱- الکافی، ج ۸، ص ۲۲۵؛ الغیبه، نعمانی، ص ۲۷۹.

۲- الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۴؛ روضه الواعظین، ص ۲۶۵؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۸.

به او می گویند: «برگرد. ما به فرزندان فاطمه احتیاجی نداریم!» آن گاه امام علیه السلام ناگزیر دست به شمشیر برده و همه آنان را از دم تیغ می گذراند. سپس وارد کوفه شده و بقایای اهل فتنه و نفاق را می کشد و کاخ های آنان را واژگون کرده و آنقدر از جنگاوران آنان را می کشد تا خدا راضی شود.

بیشتر جنگ های حضرت در عراق و شامات، با لشکریان سفیانی است. امام باقر علیه السلام فرمود:

إِذَا بَلَغَ السُّفْيَانِيُّ أَنَّ الْقَائِمَ قَدْ تَوَجَّهَ إِلَيْهِ مِنْ نَاحِيَةِ الْكُوفَةِ يَتَجَرَّدُ بِخَيْلِهِ حَتَّى يَلْقَى الْقَائِمَ... ثُمَّ يُضَيِّحُونَ لِلْقَائِمِ عَجَلَ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفِ بِالْحَرْبِ فَيَقْتُلُونَ يَوْمَهُمْ ذَلِكَ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَمْنَحُ الْقَائِمَ وَأَصْحَابَهُ أَكْتَابَهُمْ فَيَقْتُلُونَهُمْ حَتَّى يَفْتَنُوهُمْ حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ يَخْتَفِي فِي الشَّجَرَةِ وَالْحَجْرَةِ فَتَقُولُ الشَّجَرَةُ وَالْحَجْرَةُ يَا مُؤْمِنُ هَذَا رَجُلٌ كَافِرٌ فَاقْتُلْهُ فَيَقْتُلُهُ قَالَ: فَتَشْبَعُ السَّبَاعُ وَالطُّيُورُ مِنْ لَحْمِهِمْ فَيَقِيمُ بِهَا الْقَائِمُ عَجَلَ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفِ مَا شَاءَ؛ (۱) هنگامی که سفیانی متوجه می شود که حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف از سمت کوفه به سوی او می آید...، فردای آن روز به جنگ با حضرت می پردازد که تمام روز طول روز می کشد. خداوند حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف و یارانش را قدرت داده و یاری می نماید، تا آن که تمامی دشمنان را

۱- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۸۸؛ معجم احادیث الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۳، ص ۳۱۶.

می کشند و نابود می‌سازند؛ تا آن جا که اگر یکی از آنان پشت سنگ یا درختی پنهان شود، سنگ و درخت به زبان آمده و به سپاه امام می‌گویند: «ای مؤمن! کافری پشت من پنهان شده، او را بکش! و او هم آن کافر را می‌کشد، تا جایی که درندگان و پرندگان از گوشت آنان سیر می‌شوند.

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پس از پیروزی و تارومار کردن لشکریان سفیانی، منطقه را از وجود دشمنان پاک سازی کرده و سپاهیان را برای فتح دیگر مناطق جهان اعزام می‌کند:

ثُمَّ يَعْقِدُ بِهَا الْقَائِمُ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فِرْجَةَ الشَّرِيفِ ثَلَاثَ رَايَاتٍ لِيَوَاءَ إِلَى الْقُسْطَنْطِينِيَّةِ يَفْتَحُ اللَّهُ لَهُ وَ لِيَوَاءَ إِلَى الصِّينِ فَيَفْتَحُ لَهُ وَ لِيَوَاءَ إِلَى جِبَالِ الدَّيْلَمِ فَيَفْتَحُ لَهُ؛ (۱) سپس حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف سه پرچم را می‌بندد، یکی را به سوی قسطنطنیه می‌فرستد و خداوند آن جا را برای او می‌گشاید، دومی را به سوی چین اعزام می‌کند و آن جا را فتح می‌کند و سومی را به مناطق کوهستانی دیلم می‌فرستد و در آن جا پیروز می‌شود.

ج) انعطاف ناپذیری در برابر دشمنان

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در برخورد با دشمنان دین، قاطع و سازش ناپذیر

است و در اجرای حدود و احکام الاهی و مبارزه با ستمگران، چشم پوشی و مسامحه ای در راه و روش او نیست. نیز از ملامت ملامتگران نمی هراسد، از هیچ مقام و قدرتی نمی ترسد و بدون هیچگونه ملاحظه ای تبهکاران را کیفر می کند و صالحان زاهد و ساده زیست و بی آرایش را در مصادر امور می گمارد.

سازش ناپذیری و قاطعیت خصلت همه رهبران راستین الاهی است و این خصلت در امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در حد اوج و کمال است، چرا که معیار پاکسازی اجتماعات بشری و تحقق یافتن عدالت فراگیر و ریشه سوزی هر ظلم و ستم باید بدون کمترین ترحم و ارفاق صورت گیرد به طوری که در هیچ جای جهان علت فساد و عامل بیدادی برجای نماند تا کسی نتواند با توطئه و کار شکنی در کار سامان بخشیدن امور جامعه بشری، اخلال ایجاد کند.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با دو گروه، برخورد قهر آمیز و انعطاف ناپذیر دارد؛ یکی معاندان لجوج که بدون دلیل بر عقاید خود پا می فشارند و دلیل های روشن امام را نمی پذیرند و به مخالفت بر می خیزند. دوم سران ظلم و شرک که دنیا را از آن خود می دانند و با آزادی و سعادت مردم مخالف اند و همه چیز را برای خود می خواهند و حقوق مردم را رعایت نمی کنند و خواستار ظلم، فساد و گناه هستند.

حضرت با آن عده از کافرانی که ایمان نمی آورند، برخورد می کند.

این جنگ ها در کشورهای گوناگون رخ می دهد. حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف برای از بین بردن آن ها به کشورها سفر نمی کنند، بلکه به فرماندهی حضرت جنگ هایی رخ می دهد و دشمنان سرکوب می شوند.

در این مبارزه قهر آمیز، حضرت کار معاندان و سران کفر را یک سره می کند. از این نظر عصر ظهور آخرین حجت الاهی عجل الله تعالی فرجه الشریف را می توان عصر عزت و سربلندی مظلومان و خواری و شکست نهایی ستمگران دانست، چون در اعصار گذشته، یا سیاست های حاکمان جور و کفر، عرصه را بر امامان هدایت تنگ کرده و بسته بود؛ یا بیعتی از خویش را بر وجود مبارکشان تحمیل کرده بود و آنان نیز به اقتضای مصالح اسلام و مسلمانان آن را مراعات می کردند؛ اما چون آن حضرت، حکومت حق را تأسیس کند، هیچ بیعتی از کسی بر عهده ندارد و در برابر هیچ طاغوتی متعهد نیست، از این رو با هیچ ستمگری مسامحه یا مصالحه نمی کند و جز از در هدایت یا تسلیم، با آن ها برخورد نکند.

هشام بن سالم از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود: «يَقُومُ الْقَائِمُ وَ لَيْسَ لِأَحَدٍ فِي عُنُقِهِ عَهْدٌ وَ لَا عَقْدٌ وَ لَا بَيْعَةٌ» (۱)

قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف هنگامی که قیام می کند، عقد بیعت و تعهد و قراردادی از کسی به گردن او نیست».

آن گاه در برابر معاندان حق ستیز که جز ظلم و جهل و استعمار ثمر دیگری ندارند، تیغ انتقام می کشد و در مقام مظهریت اسم «منتقم» الاهی از آنان انتقام می کشد و مایه تشفی دل های رنج دیده و ستم کشیده مؤمنان می گردد، آن گونه که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در حدیث قدسی فرمود: «وَهَذَا الْحُجَّةُ الَّتِي يَمَلَأُ الْأَرْضَ قِسِيًّا وَعَيْدًا وَيَشْفِي صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ»^(۱) و این است حجت الاهی، همان کسی که زمین را پر از عدل و داد خواهد کرد و دل های مؤمنان را تشفی خواهد بخشید».

در دوران ظهور آخرین حجت الاهی، این واقعیت نادیده گرفته نمی شود تا پاکسازی ریشه ای جامعه بشری تحقق خارجی یابد و از هر شکست و ناتوانی و سستی در امان ماند؛ از این رو امام منجی در سراسر اندام جامعه بشری سلولی فاسد بر جای نمی گذارد و هر خس و خاشاکی را از مسیر انسان بر می دارد و هر فسادی را در نطفه خفه می کند و هر ستمی را از ریشه می خشکاند در همه جریانهای فاسد و ضد انسانی همه عواملان زمینه سازان و دستیاران آن جریانها را از دم تیغ می گذراند.

ابی بصیر از امام باقر علیه السلام نقل کرده که فرمود: «يَقُومُ الْقَائِمُ... عَلَيَّ

۱- إرشاد القلوب، ج ۲، ص ۴۱۶؛ کفایه الاثر، ص ۶۹؛ بحار الانوار، ج ۳۶، ص ۳۰۳.

الْعَرَبِ شَدِيدٌ لَيْسَ شَأْنُهُ إِلَّا السَّيْفَ لَا يَسْتَتِيبُ أَحَدًا وَلَا يَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ لَوْمَةٌ لَائِمٌ (۱)؛ امام قائم عجل الله تعالى فرجه الشريف قیام می کند... بر اعراب سخت گیر است و راه و روش او شمشیر و به کارگیری سلاح است و در راه اجرای برنامه های الهی، بیم از ملامت هیچ ملامت گری را به دل راه ندهد».

امام مهدی عجل الله تعالى فرجه الشريف با ایجاد بیم و دلهره و ترسهای عمیق و راستین بسیاری از گروههای مخالف و ستم پیشه را مجبور به ترک راه و روش خود می کند و به تسلیم وا می دارد. آن حضرت با ترسی که در دل دشمنان می افتد حمایت خواهد شد. این امر ممکن است که به صورت عادی باشد؛ زیرا نصرت مردم که با عنایت خداوند و اقبال مردم است، چنان رعبی بردل دشمنان خواهد افکند که همه امکانات خود را گذارده، فرار خواهند نمود. از این رو در احادیث آمده است که از شمشیر برنده و اراده قاطع امام و یارانش همه اهریمنان می هراسند و ترسی گران بر روان دشمنان سایه می افکند و و این خود عامل بزرگی در پیروزی کامل آن امام منجی است. با این رعب و ترس بسیاری از مقاومت ها در هم می شکنند و بسیاری از مردمان به راه باز می گردند و از تجاوز به حقوق دیگران و زیر پا نهادن مسؤولیت و تکلیف و حرمت انسان ها دست بر می دارند.

هشام بن سالم از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود: «بَيْنَا الرَّجُلُ عَلَى رَأْسِ الْقَائِمِ يَأْمُرُ وَيَنْهَى إِذْ أَمَرَ بِضَرْبِ عُنُقِهِ فَلَا يَبْقَى بَيْنَ الْخَافِقَيْنِ شَيْءٌ إِلَّا خَافَهُ (۱)؛ در همان هنگامی که شخص نزد قائم ایستاده و به امر و نهی مشغول است ناگاه امام امر می کند که او را بکشند این است که در خاور و باختر زمین چیزی نمی ماند مگر اینکه از (قاطعیت و اجرای عدالت) او می هراسد».

در سیره جهادی حضرت، هیچ انگیزه ای جز رضای خدا و اجرای عدالت مطلق در کار نیست، بلکه تنها برای شکوفایی راستین این اصول و ارزش های متعال دین، اقدام به جهاد می کند. از این رو در سیره جهادی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف کشتار و جنگ، تنها برای از میان برداشتن حاکمان و زمامداران مسلط بر کشورهای جهان نیست بلکه قاطعیت در برابر حکومت های خودکامه مقدمه ای است برای اصلاح جامعه ها و ایجاد دگرگونی اساسی در ماهیت روابط اجتماعی و سرانجام اجرای دقیق عدالت اجتماعی در همه شئون زندگی. این چنین شیوه و روشی می تواند نجات بخش بشریت باشد و شبکه های پیچیده بیدادگران و دنیاداران را از دست و پای بشریت مظلوم بر دارد و آسایش واقعی را برای همگان فراهم سازد. به این جهت امام

نه تنها در جنگ ها و لشکرکشی ها با دشمنان خارجی دست به کشتار می زند و موانع راه را با قاطعیت از سر راه برمی دارد، بلکه در برابر هر گونه فساد و انحراف در داخل جامعه اسلامی نیز قاطع می ایستد و علل و عوامل آن را نابود می کند. کسانی که در مبانی عقیدتی و ایمانی چون دیگرانند و به ظاهر معتقد و مسلمان حساب می شوند، لیکن در عمل و در روابط اجتماعی دچار انحرافند و در مسائل مالی و اقتصادی فریب کارند، مورد تصفیه و پاکسازی قاطع و انعطاف ناپذیر امام قرار می گیرند.

امام کاظم علیه السلام فرمود:

الثَّانِي عَشَرَ مِمَّا يَسْهَلُ اللَّهُ لَهُ كُلَّ عَسِيرٍ وَ يُدَلِّلُ لَهُ كُلَّ صَعْبٍ وَ يُطَهِّرُ لَهُ كُنُوزَ الْأَرْضِ وَ يُقَرِّبُ لَهُ كُلَّ بَعِيدٍ وَ يُبَيِّرُ بِهِ كُلَّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ وَ يُهْلِكُ عَلَى يَدِهِ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ (۱)؛ خداوند برای دوازدهمین از خاندان ما هر دشواری را آسان گرداند و به دست او هر ستمگر سرسختی را نابود کند و هر شیطان سرکشی را هلاک نماید.

(د) رأفت با توبه کنندگان

درباره سیره رفتاری امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نسبت به پذیرش یا نپذیرفتن توبه انسان های کافر و گمراه و بازگشت آنان از راه انحراف، روایات مختلف است؛ برخی بر پذیرش توبه و دسته ای دیگر بر عدم پذیرش توبه دلالت دارد.

بر اساس برخی روایات، در عصر ظهور باب توبه باز است و امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف توبه آنانی را که از مسیر باطل بازگشته اند می پذیرد. عبد الحمید واسطی می گوید محضر امام باقر علیه السلام عرض کردم:

قُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ إِنَّ هَؤُلَاءِ الْمُرْجِيَّةَ يَقُولُونَ مَا عَلَيْنَا أَنْ نَكُونَ عَلَيَّ الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ حَتَّى إِذَا جَاءَ مَا تَقُولُونَ كُنَّا نَحْنُ وَ أَنْتُمْ سَوَاءٌ فَقَالَ: يَا عَبْدَ الْحَمِيدِ صَدِّقُوا مَنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ مَنْ أَسِيرَ نِفَاقًا فَلَا يُرْغَمُ اللَّهُ إِلَّا بِأَنْفِهِ (۱)؛ این گروه مرجئه می گویند بر ما از ناحیه اعتقاداتمان باکی نیست و چون آن چه شما می گوئید رخ داد، ما و شما یک سان خواهیم بود. امام باقر علیه السلام فرمود: ای عبد الحمید راست می گویند. کسی که

توبه کند خداوند توبه اش را می پذیرد و کسی که نفاقش را پنهان سازد، تنها بینی او به خاک مالیده می شود.

بشیر بن اُبی اُراکه نبال روایت کرده است: در مدینه به منزل امام باقر علیه السلام که رسیدم با استر آن حضرت روبرو شدم که زین شده و بر در خانه آماده بود، پس جلوی خانه نشستیم؛ آن حضرت از منزل بیرون آمد، من به او سلام کردم. حضرت از استر پیاده شده و به سوی من آمد و فرمود: از کجائی؟ گفتم: از مردم عراق هستم. فرمود: از کجای آن؟ گفتم: از اهل کوفه هستم. فرمود: چه کسی در این راه همدم و همراه تو بود؟ گفتم: گروهی از محدثه. فرمود: محدثه کدام است؟ عرض کردم: همان مرجئه. سپس فرمود: «وَيُحِبُّ هَذِهِ الْمَرْجِيَّةَ إِلَى مَنْ يَلْجَأُونَ غَدًا إِذَا قَامَ قَائِمُنَا؟ قُلْتُ: إِنَّهُمْ يَقُولُونَ لَوْ قَدْ كَانَ ذَلِكَ كُنَّا وَ أَنْتُمْ فِي الْعَدْلِ سَوَاءٌ. فَقَالَ: مَنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ مَنْ أَسَرَ نِفَاقًا فَلَا يُبْعَدُ اللَّهُ غَيْرَهُ؛ (۱) وای بر این مرجئه! فردا که قائم ما قیام کند به که پناه خواهند برد؟ عرض کردم: آنها می گویند اگر چنین واقعه ای رخ دهد ما و شما در میزان عدالت یک سان خواهیم بود. حضرت فرمود: هرکس توبه کند، خداوند توبه اش را می پذیرد و هر که نفاقش را پنهان سازد، خداوند تنها او را از رحمت خود دور سازد».

۱- الغیبه، نعمانی، ص ۲۸۳؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۷.

عبد الله بن بكير روایت می کند که از امام کاظم علیه السلام درباره آیه ((وَلَهُ أُسْلِمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا)) سوال کردم. حضرت فرمود:

قَالَ أَنْزَلَتْ فِي الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا خَرَجَ بِإِلْيَهُودِ وَالنَّصِيْرِي وَالصَّابِيْنَ وَالزَّنَادِقَةَ وَأَهْلِي الرِّدَّةِ وَالْكَفَّارِ فِي شَرْقِ الْأَرْضِ وَغَرْبِهَا فَعَرَضَ عَلَيْهِمُ الْإِسْلَامَ فَمَنْ أُسْلِمَ طَوْعًا أَمَرَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَمَا يُؤْمَرُ بِهِ الْمُسْلِمُ وَيَجِبُ لِلَّهِ عَلَيْهِ؛ (۱) این آیه درباره قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف نازل شده است هنگامی که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف ظهور کند، اسلام را بر یهود و نصارا و ستاره پرستان و ملحدان و مرتدان و کافران شرق و غرب زمین عرضه می کند؛ پس کسی که با اختیار اسلام آورد او را به انجام نماز و پرداخت زکات و عمل به هر آنچه بر مسلمانان واجب است دستور می دهد.

هم چنین امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در سخنرانی آغازین خود که در مسجد الحرام انجام می گیرد، همگان را به پذیرش دعوت خود فرامی خواند و می فرماید: «أَلَا إِنَّا نَسْتَنْصِرُ اللَّهَ الْيَوْمَ وَكُلَّ مُسْلِمٍ؛ (۲) ما امروز از خداوند یاری می جوئیم و از هر مسلمانی حمایت می طلبیم».

۱- تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۱۸۳.

۲- تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۶۵.

امام صادق علیه السلام نیز در این باره فرمود: «إِذَا أَدَانَ اللَّهُ عَزَّ اسْمُهُ لِلْقَائِمِ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِرْجَهُ الشَّرِيفِ فِي الْخُرُوجِ صَعِدَ الْمُنْبَرِ فَدَعَا النَّاسَ إِلَى نَفْسِهِ وَنَاشَدَهُمْ بِاللَّهِ وَدَعَاهُمْ إِلَى حَقِّهِ؛(۱) چون خداوند متعال به قائم اجازه خروج دهد، آن حضرت بر فراز منبر رفته، همه مردم را به سوی خویش دعوت می کند و آنان را به خدا سوگند داده برای ایفای حق خویش فرامی خواند».

این دعوت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف برای پذیرش اسلام و همراهی با ایشان به گونه ای فراگیر است که حتی سفیانی را نیز در بر می گیرد. در این باره امام باقر علیه السلام می فرماید: «ثُمَّ يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ: سَبِّرُوا إِلَى هَذِهِ الطَّاعِيَةِ فَيَدْعُوا إِلَى كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ؛(۲) امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به اصحابش می فرماید: به سوی این یاغی (سفیانی) حرکت کنید. پس او را به کتاب خدا و سنت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دعوت می کند».

در سخن دیگر آن حضرت می فرماید:

إِذَا بَلَغَ الشُّفْيَانِي أَنَّ الْقَائِمَ قَدْ تَوَجَّهَ إِلَيْهِ مِنْ نَاحِيَةِ الْكُوفَةِ يَتَجَرَّدُ بِخَيْلِهِ حَتَّى يُلْقَى الْقَائِمَ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِرْجَهُ الشَّرِيفِ فَيَخْرُجُ فَيَقُولُ: أَخْرَجُوا إِلَى ابْنِ عَمِّي فَيَخْرُجُ عَلَيْهِ الشُّفْيَانِي فَيُكَلِّمُهُ الْقَائِمَ فَيَجِيءُ الشُّفْيَانِي فَيَبَايَعُهُ؛(۳)

۱- الإرشاد فی معرفه حجج الله على العباد، ج ۲، ص ۳۸۲.

۲- تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۶۰.

۳- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۸۸.

هنگامی که به سفیانی خبر می‌رسد که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف از کوفه به سوی حرکت نموده است، سپاهیان را آماده و به سوی آن حضرت حرکت می‌کند و به ایشان می‌رسد، می‌گوید پسر عمویم را نزد من آورید. سفیانی نزد امام عجل الله تعالی فرجه الشریف حاضر می‌شود و امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با او به گفت و گو می‌پردازد و در نتیجه سفیانی با آن حضرت بیعت می‌کند.

اگرچه سفیانی پس از پذیرش بیعت در اثر تحریک همراهانش، اقدام به بیعت شکنی می‌کند و در نتیجه پس از اعلام جنگ اسیر شده و به قتل می‌رسد. اما وقتی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از سفیانی که سرسخت‌ترین دشمنان و رهبر منسجم‌ترین و گسترده‌ترین جبهه بر ضد آن حضرت است، دعوت می‌کند، چگونه می‌توان باور کرد بر میلیون‌ها انسان بی‌گناهی که انحراف‌شان بر اثر موانع ناخواسته است، راه سعادت بسته باشد و امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از آنها دعوت نکند و یا توبه آنان را نپذیرد؟ بنابراین همگانی بودن دعوت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و منحصر نبودن فراخوان عمومی آن حضرت، نشان می‌دهد که باب توبه و بازگشت، برای مردم بسته نخواهد بود.

بر اساس گزارش ابی عبیده حدّاء، امام باقر علیه السلام در تفسیر آیه شریفه: ((الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ

عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» (۱) مهم ترین مأموریت حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف را چنین بیان فرموده است: «ثُمَّ قَالَ: (يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ) يَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَالْوَصِيَّ وَالْقَائِمَ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ (يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ) إِذَا قَامَ (وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ) وَالْمُنْكَرُ مَنْ أَنْكَرَ فَضْلَ الْإِمَامِ وَجَعَلَهُ (وَيَجْعَلُ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ) أَخَذَ الْعِلْمَ مِنْ أَهْلِهِ (وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ) وَالْخَبَائِثُ قَوْلُ مَنْ خَالَفَ (وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ) وَهِيَ الذُّنُوبُ الَّتِي كَانُوا فِيهَا قَبْلَ مَعْرِفَتِهِمْ فَضْلَ الْإِمَامِ (وَالْأَغْلَالُ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ) وَالْأَغْلَالُ مَا كَانُوا يَقُولُونَ مِمَّا لَمْ يَكُونُوا أُمِرُوا بِهِ مِنْ تَرَكَ فَضْلَ الْإِمَامِ فَلَمَّا عَرَفُوا فَضْلَ الْإِمَامِ (وَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ) وَالْإِصْرُ الذُّنْبُ وَهِيَ الْأَصْرُ ثُمَّ نَسَبَهُمْ فَقَالَ (فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ) يَعْنِي بِالْإِمَامِ (وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ)؛ (۲) «او را نزد خود در تورات و انجیل

۱- «آنانی که از این فرستاده، پیامبر درس نخوانده که [نام] او را نزد خود، در تورات و انجیل نوشته می یابند پیروی می کنند؛ [همان پیامبری که] آنان را به کار پسندیده فرمان می دهد، و از کار ناپسند باز می دارد، و برای آنان چیزهای پاکیزه را حلال و چیزهای ناپاک را بر ایشان حرام می گرداند، و از [دوش] آنان قید و بندهایی را که بر ایشان بوده است برمی دارد. پس کسانی که به او ایمان آوردند و بزرگش داشتند و یاریش کردند و نوری را که با او نازل شده است پیروی کردند، آنان همان رستگارانند.» (سوره اعراف، آیه ۱۵۷).

۲- الکافی، ج ۱، ص ۴۲۹.

نوشته می یابند» یعنی پیامبر، وصی و قائم را؛ قائم چون قیام کرد «آنان را به کار پسندیده فرمان می دهد و از کار ناپسند باز می دارد» و کار ناپسند انکار فضل امام است «و برای آنان چیزهای پاکیزه را حلال می گرداند»؛ یعنی گرفتن علم از اهلش را «و چیزهای ناپاک را بر ایشان حرام می گرداند»؛ یعنی سخن مخالفان را «و از [دوش] آنان قید را برمی دارد»؛ یعنی گناهی که پیش از شناخت فضل امام مرتکب شده بودند «و بندهایی که بر ایشان بوده است»، بندها همان اعتقادات آنهاست که بدانها امر نشده بودند، یعنی ترک فضل امام. پس چون به فضل امام معرفت یافتند، بندها را از دوش آنها بر می دارد و منظور از بند، همان گناهان است. سپس آنها را توصیف کرده فرمود: «کسانی که به او ایمان آوردند و بزرگش داشتند و یاری اش کردند و نوری را که با او نازل شده است پیروی کردند، آنان همان رستگارانند».

چنانکه ظاهر سخن امام صادق علیه السلام که از ورود شبه ستاره پرستان در دین اسلام خبر داده است، به وضوح بر باز بودن باب توبه در عصر ظهور دلالت دارد: «إِذَا خَرَجَ الْقَائِمُ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ خَرَجَ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ مَنْ كَانَ يَرَى أَنَّهُ مِنْ أَهْلِهِ وَ دَخَلَ فِيهِ شِبْهُ عِبْدَةِ الشَّمْسِ وَ الْقَمَرِ؛ (۱) چون قائم عجل الله تعالی فرجه الشريف قیام

کند، از این عقیده کسانی که گمان می رفت اهل آند خارج می شوند و کسانی هم چون پرستندگان خورشید و ماه به آن می گروند».

بر اساس ظاهر این گونه روایات، باب توبه پذیری امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف برای همه کسانی که در صدد بازگشت و تغییر و اصلاح خویش اند باز است؛ از این رو، اهل ذمه در عصر ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در سایه حکومت عدل جهانی آن حضرت در امان بوده و زندگی می کنند و تنها مخالفان عنود و دشمنان ولایت سیاسی آن حضرت کشته شده و از بین می روند؛ یعنی باب توبه برای آن دسته از کسانی که با وجود این دعوت و اتمام حجت، باز هم لجاجت و عناد می ورزند، بسته است و چنین افراد و گروه هایی مانند ناصبی ها، فرصت توبه و اصلاح را نخواهند داشت. چنانکه امام باقر علیه السلام در روایت معتبری فرمود:

إِذَا قَامَ الْقَائِمُ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ عَرَضَ الْإِيْمَانَ عَلَى كُلِّ نَاصِبٍ فَإِنْ دَخَلَ فِيهِ بِحَقِيقَةٍ وَإِلَّا ضَرَبَ عُنُقَهُ أَوْ يُؤَدَّى الْجَزِيَةَ كَمَا يُؤَدِّيَهَا الْيَوْمَ أَهْلُ الذَّمِّهِ؛^(۱) هنگامی که قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند، همه ناصبی های کافر را به ایمان فراخواند، پس اگر واقعاً ایمان آورند در امان اند و گرنه آن ها را یا گردن می زند و یا اینکه مانند اهل ذمه که امروز جزیه می دهند، باید جزیه بپردازند.

۱- الکافی، ج ۸، ص ۲۲۷؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۷۵.

ه) عدم پذیرش توبه دشمنان عنود

آن دسته از روایاتی که بر عدم پذیرش توبه در عصر ظهور از سوی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دلالت دارند، ناظر به دشمنان لجوج و عنودی همچون ناصبی ها و طیفی از سران کفر است. مانند آنچه در توقیع رسیده از ناحیه حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به شیخ مفید آمده است: «فَإِنْ أَمَرْنَا بَعَثَهُ فُجَاءَةً حِينَ لَا تَنْفَعُهُ تَوْبَةُ وَلَا يُنْجِيهِ مِنْ عِقَابِنَا نَدْمٌ عَلَى حَوْبِهِ» (۱) همانا امر ما ناگهانی است؛ زمانی که توبه سودی نبخشد و پشیمانی بر گناه او را از عقاب ما نجات ندهد.

همچنین علی بن رئاب از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که حضرت فرمود: «أَنَّهُ قَالَا فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ((يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ)) (۲) فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْآيَاتُ هُمُ الْآئِمَّةُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالْآيَةُ الْمُتَنَبَّرُهَا الْقَائِمُ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجُهُ الشَّرِيفُ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ قِيَامِهِ بِالسَّيْفِ وَإِنْ آمَنَتْ بِمَنْ تَقَدَّمَ مِنْ آبَائِهِ» (۳) مراد از نشانه ها همانا ائمه عليهم السلام اند و مراد از نشانه ای که انتظارش می رود

۱- الاحتجاج، ج ۲، ص ۴۹۸.

۲- «روزی که پاره ای از نشانه های پروردگارت [پدید] آید، کسی که قبلاً ایمان نیاورده یا خیری در ایمان آوردن خود به دست نیاورده، ایمان آوردنش سود نمی بخشد.» (سوره انعام، آیه ۱۵۸)

۳- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۱۸-۳۰، ج ۲، ص ۳۳۶.

قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف است؛ پس در آن روز ایمان کسی که پیش از قیام به شمشیر قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف ایمان نیاورده، برایش نفعی ندارد، اگرچه به پدران او ایمان داشته باشد».

نیز در روایت دیگری که از امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه یادشده وارد شده است، چنین آمده است: «فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ حَجَلَّ (يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا) (۱)؛ يَعْنِي خُرُوجَ الْقَائِمِ الْمُتَنْتَظِرِ مَنَّا ثُمَّ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا أَبَا بَصِيرٍ طُوبَى لِشِيعَةِ قَائِمِنَا الْمُتَنْتَظِرِينَ لِظُهُورِهِ فِي غَيْبَتِهِ وَالْمُطِيعِينَ لَهُ فِي ظُهُورِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ الَّذِينَ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ؛ (۲) منظور از نشانه های پروردگار، خروج قائم ماست که انتظارش را می کشند. ای ابابصیر، خوشا به حال شیعیان قائم ما که در حال غیبتش، انتظارش را می کشند و در زمان ظهورش از او اطاعت می کنند! آنها اولیای خداوند هستند که نه هراسی دارند و نه اندوهی».

۱- «روزی که پاره ای از نشانه های پروردگارت [پدید] آید، کسی که قبلاً ایمان نیاورده یا خیری در ایمان آوردن خود به دست نیاورده، ایمان آوردنش سود نمی بخشد.» (سوره انعام، آیه ۱۵۸)

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۵۷.

روایت سومی نیز از امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه مبارکه: ((قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ)) (۱) وارد شده است که آن حضرت فرمود: «قَالَ يَوْمَ الْفَتْحِ يَوْمَ تَفْتَحُ الدُّنْيَا عَلَى الْقَائِمِ لَا يَنْفَعُ أَحَدًا تَقَرَّبَ بِالْإِيمَانِ مَا لَمْ يَكُنْ قَبْلَ ذَلِكَ مُؤْمِنًا وَبِهَذَا الْفَتْحِ مُوقِنًا فَذَلِكَ الَّذِي يَنْفَعُهُ إِيمَانُهُ وَ يَعْظُمُ عِنْدَ اللَّهِ قَدْرُهُ وَ شَأْنُهُ؛ (۲) روز فتح، روزی است که دنیا برای قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف فتح می شود. در این روز ایمان کسی که بخواهد به وسیله ایمان به آن حضرت تقرب جوید، در صورتی که پیش از این مؤمن نباشد و به این فتح یقین نداشته باشد، برایش نفعی ندارد و شخصی که از پیش مؤمن بوده و به فتح او یقین داشته، ایمان برایش نفع خواهد داشت و قدر و منزلتش نزد خداوند بزرگ خواهد بود».

بر اساس ظاهر این روایات، با ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ایمان کافران و دشمنان حضرت، به حال آنان نفعی نخواهد داشت، بلکه عذاب الاهی (قتل) آن ها را از صفحه روزگار برخواهد چید.

عدم پذیرش توبه دشمنان معاند و لجوج از سوی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

۱- «بگو: روز پیروزی، ایمان کسانی که کافر شده اند سود نمی بخشد و آنان مهلت نمی یابند.» (سوره سجده، آیه ۲۹)

۲- تأویل الآيات الظاهرة، ج ۲، ص ۴۴۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۰، ص ۳۰۷.

بدان جهت است که آن حضرت برای آنان اتمام حجت کرده است؛ زیرا بر اساس آیات قرآن کریم، قهر الاهی بندگان را فرا نمی گیرد مگر پس از آشکار شدن حقیقت و تمام شدن حجت و سرپیچی از سر عناد و لجاجت. قرآن کریم در این باره می فرماید: ((وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا))؛ (۱) و ما تا پیامبری برنینگیزیم، به عذاب نمی پردازیم. و نیز می فرماید: ((وَلَوْ أَنَا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا))؛ (۲) و اگر ما آنان را قبل از [آمدن قرآن] به عذابی هلاک می کردیم، قطعاً می گفتند: «پروردگارا، چرا پیامبری به سوی ما نفرستادی».

همچنین سخنی که از امام صادق علیه السلام درباره شکوفایی علمی و مرکزیت قم نقل شده است، از تحقق یافتن این آرمان در آخرالزمان حکایت دارد. حضرت می فرماید:

سَتَخْلُو كُوفَهُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ يَأْزُرُ عَنْهَا الْعِلْمَ كَمَا تَأْزُرُ الْحَيَّةُ فِي جُحْرِهَا ثُمَّ يَظْهَرُ الْعِلْمُ بِبَلَدِهِ يُقَالُ لَهَا قُومٌ وَ تَصِيرُ مَعْدِنًا لِلْعِلْمِ وَ الْفُضْلِ حَتَّى لَا يَبْقَى فِي الْأَرْضِ مُسْتَضْعَفٌ فِي الدِّينِ حَتَّى الْمُخَدَّرَاتُ فِي الْحِجَالِ وَ ذَلِكَ عِنْدَ قُرْبِ ظُهُورِ قَائِمِنَا فَيَجْعَلُ اللَّهُ

۱- سوره اسراء، آیه ۱۵.

۲- سوره طه، آیه ۱۳۴.

قَمَّ وَأَهْلَهُ قَائِمِينَ مَقَامَ الْحُجَّةِ وَ لَوْ لَا ذَلِكَ لَسَاحَتِ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا وَ لَمْ يَبْقَ فِي الْأَرْضِ حُجَّةٌ فَيَفِيضُ الْعِلْمُ مِنْهُ إِلَى سَائِرِ الْبِلَادِ فِي الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ فَيَتَمُّ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى الْخَلْقِ حَتَّى لَمَا يَبْقَى أَحَدٌ عَلَى الْأَرْضِ لَمْ يَبْلُغْ إِلَيْهِ الدِّينُ وَ الْعِلْمُ ثُمَّ يَظْهَرُ الْقَائِمُ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ وَ يَسِيرُ سَبَباً لِنَقْمِهِ اللَّهُ وَ سَيَخْطُهُ عَلَى الْعِبَادِ لِأَنَّ اللَّهَ لَا يَتَّقِمُ مِنَ الْعِبَادِ إِلَّا بَعْدَ إِنْكَارِهِمْ حُجَّةً؛ (۱) به زودی کوفه از مؤمنان خالی می گردد و علم از آن پنهان می شود، آن گونه که مار در سوراخش پنهان می گردد. سپس علم در شهری به نام قم ظاهر می شود و این شهر کانون دانش و فضل شده، چنان دنیا را با معارف آشنا می کند که در روی زمین مستضعفی در دین باقی نمی ماند؛ حتی زن ها در حجله ها. این نزدیک ظهور قائم ماست. پس خداوند قم و اهل آن را جانشین حجت خدا قرار می دهد که اگر چنین نشود، زمین اهل خود را فرو می برد و حجتی باقی نمی ماند. آن گاه دانش از قم به دیگر مناطق از مشرق تا مغرب گسترش می یابد و حجت خداوند بر خلق تمام می گردد تا این که روی کره زمین کسی نباشد که دین و دانش به او نرسیده باشد و آن گاه قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف آشکار می شود و خشم و غضب

خداوند را بر مردم جاری می سازد؛ چون خداوند از بندگان انتقام نمی گیرد مگر پس از این که حجت را انکار کنند.

زراره گوید: از محضر امام باقر علیه السلام درباره سیره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پرسیدم:

أَيَسِيرُ بِسِيرِهِ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ؟ قَالَ: هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ يَا زُرَّارَةَ، مَا يَسِيرُ بِسِيرَتِهِ. قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ لِمَ؟ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ سَارَ فِي أُمَّتِهِ بِالْمَنْ كَانَ يَتَأَلَّفُ النَّاسَ وَالْقَائِمُ يَسِيرُ بِالْقَتْلِ بِذَاكَ أَمْرٌ فِي الْكِتَابِ الَّذِي مَعَهُ أَنْ يَسِيرَ بِالْقَتْلِ وَ لَا يَسْتَيْبِ أَحَدًا وَيُلِّ لِمَنْ نَاوَاهُ؛ (۱) آیا قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف با مردمان مانند پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله رفتار می کند؟ فرمود: هیهات، هیهات، ای زراره! او مانند پیامبر اکرم عجل الله تعالی فرجه الشریف رفتار نمی کند. عرض کردم: فدایت کردم؛ چرا؟ فرمود: همانا رسول خدا عجل الله تعالی فرجه الشریف در امت خود چنان رفتار می کرد که توأم با بخشش بود (مردم را عفو و مرهون منت خود می ساخت) و دلهای مردم را به خود جذب می نمود، یعنی با مهر رفتار می کرد، ولی رفتار قائم با خشونت و کشتار است، زیرا در کتابی که به همراه دارد مأمور شده است که با کشتار رفتار کند و از کسی توبه نپذیرد، وای بر کسی که با او دشمنی کند و به ستیز برخیزد.

محمد بن مسلم گوید: از امام باقر علیه السلام شنیدم که فرمود:

لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا يَصْنَعُ الْقَائِمُ إِذَا خَرَجَ لِمَا حَبَّ أَكْثَرُهُمْ أَلَّا يَرَوْهُ مِمَّا يَقْتُلُ مِنَ النَّاسِ؛ أَمَا إِنَّهُ لَا يَبِيدُ إِلَّا بِقُرَيْشٍ فَلَا يَأْخُذُ مِنْهَا إِلَّا السَّيْفَ وَلَا يُعْطِيهَا إِلَّا السَّيْفَ حَتَّى يَقُولَ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ لَيْسَ هَذَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَ لَوْ كَانَ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ لَرَحِمَ؛ (۱) اگر مردم می دانستند که حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف به هنگام خروج چه خواهد کرد بیشترشان دوست می داشتند که او را نبینند از بس مردم را خواهد کشت، او آغاز نخواهد کرد مگر به قریش که از قریش به جز شمشیر نمی گیرد و به آنان به جز شمشیر نمی دهد تا آنجا که بسیاری از مردم می گویند این شخص از آل محمد صلی الله علیه و آله نیست، زیرا اگر از آل محمد بود دلش می سوخت.

امام صادق علیه السلام فرمود:

بَيْنَا الرَّجُلُ عَلَى رَأْسِ الْقَائِمِ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ يَا مُرَّةً وَيَنْهَاهُ إِذْ قَالَ أَدِيرُوهُ فَيَدِيرُونَهُ إِلَى قُدَامِهِ فَيَأْمُرُ بِضَرْبِ عُنُقِهِ فَلَا يَبْقَى فِي الْخَافِقِينَ شَيْءٌ إِلَّا خَافَهُ؛ (۲) در آن میان که مرد پشت سر قائم علیه السلام ایستاده و مأمور اجرای دستورات آن حضرت است ناگاه دستور می دهد که او

۱- الغيبة، نعمانی، ص ۲۳۳.

۲- الغيبة، نعمانی، ص ۲۳۹.

را برگردانید؛ پس او را به رویاروی آن حضرت بر می گردانند، پس دستور می دهد تا گردنش را بزنند پس در خاور و باختر چیزی نمی ماند مگر آنکه از او می ترسد.

هشام بن سالم نیز از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که فرمود: «أَنَّهُ قَالَ بَيْنَنَا الرَّجُلُ عَلَى رَأْسِ الْقَائِمِ يَأْمُرُ وَيَنْهَى إِذْ أَمَرَ بِضَرْبِ عُنُقِهِ فَلَمَّا يَبْقَى بَيْنَ الْخَافِقَيْنِ شَيْءٌ إِلَّا خَافَهُ» (۱) در آن میان مردی پشت سر قائم دستور می دهد که ناگاه آن حضرت دستور می دهد گردنش زده شود، پس در مشرق و مغرب کسی نمی ماند مگر آنکه از او می هراسد».

معلی بن خنیس در گفتگویی که از امام صادق علیه السلام درباره چگونگی سیره امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف سوال کرده، چنین می گوید:

أَيَسِيرُ الْقَائِمِ إِذَا قَامَ بِخِلَافِ سِيرِهِ عَلَيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ؟ فَقَالَ: نَعَمْ وَ ذَاكَ أَنَّ عَلِيًّا سَارَ بِالْمَنِّ وَالْكَفِّ لِأَنَّهُ عَلِمَ أَنَّ شِيعَتَهُ سَيُظْهَرُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَنَّ الْقَائِمَ إِذَا قَامَ سَارَ فِيهِمْ بِالسَّيْفِ وَ السَّبِي وَ ذَلِكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ أَنَّ شِيعَتَهُ لَمْ يُظْهَرُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا؛ (۲) آیا حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف هنگامی که قیام کرد رفتارش بر خلاف رفتار علی علیه السلام خواهد بود؟ فرمود: آری، به جهت آنکه امیرالمؤمنین علیه السلام رفتارش منت نهادن

۱- الغیبه، نعمانی، ص ۲۴۰.

۲- الغیبه، نعمانی، ص ۲۳۲؛ تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۵۴.

و دست برداشتن و گذشت از مخالفین بود، زیرا می دانست که پس از او شیعه اش مغلوب دست دشمن خواهد شد، ولی هنگامی که حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند رفتارش در میان آنان با شمشیر است و اسیر کردن، چون می داند که پس از او شیعه آن حضرت هرگز مغلوب دست دشمن نخواهد شد.

□□□

سیره مدیریتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

اشاره

سیره مدیریتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر اساس عمل به تکالیف الهی و تحقق بخشی عدالت محض در جامعه می باشد، از این رو آن حضرت با نظارت و کنترل دستگاه های اجرایی و اشراف دقیق به کارکردهای مدیران و مسئولان نظام مهدوی، جریان کلی امور را مدیریت می کند.

الف) سخت گیری نسبت به کارگزاران

سیره مدیریتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف درباره کارگزاران نظام مهدوی، نظارت و سخت گیری است تا آنکه از جانب دولت و کارگزاران نظام، بر کسی ذره ای ستم نرود و حقی از کسی ضایع نشود.

سخت گیری آن حضرت نسبت به مسئولان و کارگزارانش بدین خاطر است که دولت او دولت عدالت محض است، پس جای هیچ گونه لغزش و فساد و انحراف در نظام اداری آن حضرت وجود ندارد، چنانکه در خبری در این باره آمده است: «الْمُهْدِيُّ جَوَادٌ بِالْمَالِ رَحِيمٌ بِالْمَسَاكِينِ شَدِيدٌ عَلَى الْعَمَالِ»^(۱) مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در دادن مال و دارایی به مردم بخشنده است و نسبت به ناتوانان و مستمندان بسیار دلرحم و

۱- شرح الاخبار، ج ۳، ص ۳۵۸؛ الملاحم و الفتن فی ظهور الغائب المنتظر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۱۶۷.

مهربان است، اما نسبت به مسئولان و کارگزاران دولت خویش بسیار سخت گیر است».

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بر اساس کتاب خدا به عدالت مدیریت می کند و هواپرستی را به خداپرستی سوق می دهد و همه افکار و اندیشه ها را تابع قرآن می سازد. امیرمؤمنان علی علیه السلام دوران ظهور حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف را نقطه عطف تاریخ معرفی کرده است:

عَطْفُ الْهَوَى عَلَى الْهُدَى إِذَا عَطَفُوا الْهُدَى عَلَى الْقُرْآنِ إِذَا عَطَفُوا الْقُرْآنَ عَلَى الرَّأْيِ؛ (۱) او با محور قرار دادن قرآن، نظرات و خواسته های افراد را به سوی قرآن جلب کرده و با محک قرآن می سنجد، آنگاه که مردم قرآن را مستمسک و محملی برای پندارها و توجیه خواسته ها و تمایلات خود قرار داده اند.

سپس امیرمؤمنان علیه السلام در ادامه همین خطبه می فرماید: «يَأْخُذُ الْوَالِي مِنْ غَيْرِهَا عُمَّالَهَا عَلَى مَسَاوِي أَعْمَالِهَا؛ (۲) عاملان حکومت را به جرم کردار زشت شان بگیرد و مؤاخذه کند و عذری از آنان نپذیرد».

کارگزاران حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نه تنها سزاوار نیست که دل بسته

۱- نهج البلاغه، ج ۲، ص ۲۱؛ بحار الانوار، ج ۳۱، ص ۵۴۹.

۲- نهج البلاغه، خطبه ۱۳۸، ص ۱۹۶؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۱۳۰.

ریاست و مقام باشند، بلکه به فرموده امام صادق علیه السلام شیفته شهادت در راه خدا هستند: «وَهُمْ مِنْ خَشِيَةِ اللَّهِ مُشْفِقُونَ يَدْعُونَ بِالشَّهَادَةِ وَيَتَمَنُّونَ أَنْ يُقْتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ (۱)» و آنان از خشیت خداوند ترسانند، دعوت به شهادت می نمایند، و آرزو دارند که در راه خدا به شهادت برسند».

در سیره مدیریتی حکومت مهدوی، معیار گزینش وزیران و انتخاب کارگزاران، اخلاص و صداقت در عمل است. امام جواد علیه السلام در وصف یاران حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فرمود: «فَإِذَا اجْتَمَعَتْ لَهُ هَذِهِ الْعِدَّةُ مِنْ أَهْلِ الْإِخْلَاصِ أَظْهَرَ اللَّهُ أَمْرَهُ؛ (۲)» چون برای او حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریفین تعداد از یاران مخلص فراهم شود، خداوند امر ظهور او را آشکار خواهد کرد».

در دولت مهدوی، شاخص کارگزاران صادق و مخلص، اطاعت پذیری از امام و رهبر خویش و شهادت طلبی در راه خداست، چنانکه رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره اطاعت پذیری یاران و کارگزاران حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فرمود: «كَدَّادُونَ مُجِدُّونَ فِي طَاعَتِهِ؛ (۳)» آنان برای تلاش و

۱- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۰۷.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۷۸؛ إعلام الوری بأعلام الهدی، ص ۴۳۵؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۲۸۳.

۳- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۶۸، بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۱۰.

جدّیت در راه اطاعت از امام خویش سر از پا نمی شناسند».

از این رو، امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در آغاز شکل گیری حکومت عدالت پیشه خود از اصحاب خویش که مسئولان و کارگزاران ارشد حکومت عدل جهانی هستند، پیمان می گیرد تا مطابق دستورات الهی و تعهدات امام خویش رفتار نمایند. امیرمؤمنان علیه السلام در این باره می فرماید:

إِنَّهُ يَأْخُذُ الْبَيْعَةَ عَنْ أَصْحَابِهِ عَلَى أَنْ لَا يَشْرُقُوا، وَلَا يَزْنُوا، وَلَا يُسَبُّوا مُسْلِمًا، وَلَا يَقْتُلُوا مُحْرَمًا، وَلَا يَهْتَكُوا حَرِيمًا مُحْرَمًا، وَلَا يَهْجُمُوا مُنْزِلًا، وَلَا يَضْرِبُوا أَحَدًا إِلَّا بِالْحَقِّ، وَلَا يَكْتَنُزُوا ذَهَبًا وَلَا فِضَّةً وَلَا بُرًّا وَلَا شَعِيرًا، وَلَا يَأْكُلُوا مَالَ الْيَتِيمِ، وَلَا يَشْهَدُوا بِمَا لَا يَعْلَمُونَ، وَلَا يَشْرَبُوا مُسْكِرًا، وَلَا يَلْبَسُوا الْخَزَّ وَلَا الْحَرِيرَ، وَلَا يَتَمَنِّطُوا بِالذَّهَبِ، وَلَا يَقَطَّعُوا طَرِيقًا وَلَا يَخْفُوا سَبِيلًا، وَلَا يُحِبُّوا طَعَامًا مِنْ بُرِّ أَوْ شَعِيرٍ، وَيَرْضُونَ بِالْقَلِيلِ، وَيَكْرَهُونَ النَّجَاسَةَ، وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَيَلْبَسُونَ الْخَشِينَ مِنَ الثِّيَابِ، وَيَتَوَسَّدُونَ التُّرَابَ عَلَى الْخُدُودِ، وَيُجَاهِدُونَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ، وَيَشْتَرِطُ عَلَى نَفْسِهِ لَهُمْ أَنْ يَمْشِيَ حَيْثُ يَمْشُونَ، وَيَلْبَسَ كَمَا يَلْبَسُونَ، وَيَرْكَبَ كَمَا يَرْكَبُونَ، وَيَرْضَى بِالْقَلِيلِ، وَلَا يَتَّخِذُ حَاجِبًا وَلَا بَوَّابًا(۱)؛ حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از یاران خود بیعت می گیرد با این

۱- منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۴۶۹.

شروط که دزدی و زنا نکنند، مسلمانی را دشنام ندهند، نفس محترمه ای را نکشند، به حریم کسی تجاوز نکنند، به خانه کسی هجوم نیاورند، کسی را بدون حق نزنند، طلا و نقره، گندم و جویی را ذخیره نکنند، مال یتیم را نخورند، بدون علم شهادت ندهند، مسکرات شرب نکنند، لباس ابریشم در بر نکنند، کمر بند طلا- در کمر نبندند، قطاع الطریقی نکنند و راهروی را نترسانند، طعامی را (گندم باشد یا جو) ذخیره نکنند، به کارهای اندک قناعت نکنند، و از نجاست دوری نمایند، به معروف، امر و از منکرات نهی نمایند، لباس خشن بپوشند، صورت روی بالش خاک گذارند، در راه خدا آن چنانکه باید جهاد کنند. با عمل به این شرایط آن حضرت بر خود لازم می کند که هر جا آنان بروند همراهی کند و هر لباسی که آن ها می پوشند بپوشد و هر مرکبی را که آن ها سوار می شوند سوار شود و به غذا و لباس کم قناعت کند و در بانی برای خود نگذارد.

سپاهیان پیروز حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف حامل پیام الاهی و دارای رسالت انسانی هستند و به اخلاق و فضائل انسانی آراسته اند، چرا که با رهبر و پیشوای خویش در تحقق آرمان های عدالت خواهانه او بیعت سپرده اند. در حالی که معمولاً- سپاهیان غالب در طول تاریخ، پس از فاتح شدن، شیوه ی تجاوز، غارت، بی رحمی و قساوت، کشتار، حرمت شکنی، تعدی به جان و مال و ناموس مردم و دیگر روش های غیر انسانی را در پیش می گیرند.

به همین دلیل، در سیره مدیریتی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف کارگزاران ظالم و فاسد، نه تنها جایگاهی ندارند بلکه فوراً از مقام خود بر کنار شده و نهاد های دولتی حکومت از وجود آنان پاک سازی می شود. چنانکه امیرمؤمنان علیه السلام درباره برخورد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با عناصر نابکار می فرماید: «وَلَيُعْزِلَنَّ عَنْكُمْ أُمَرَاءَ الْجُورِ وَ لَيَطَهِّرَنَّ الْأَرْضَ مِنْ كُلِّ غَاشٍ» (۱) از بین شما فرماندهان و امیرانِ ظالم را عزل خواهد کرد و زمین را از وجود ناپاکان تطهیر خواهد نمود».

(ب) عطوفت و رحمت با مردم

رفتار مدیریتی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نسبت به توده های مردم، مهر ورزی و گشاده رویی و رأفت و رحمت است. آن حضرت به ویژه نسبت به محرومیت کشیدگان و مسکینان، بسیار مهربان و دلرحم است و از نظر اقتصادی برای همگان گشاده دست است و با سخاوت فراوان اموال را برای آسایش و رفاه مردمان می بخشد تا آنان در پناه امام خویش از آسایش مادی و آرامش روحی و معنوی بهره مند شوند. رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره علاقه سرشار از محبت مردم نسبت به امام خویش می فرماید: «يَأْوِي إِلَى الْمَهْدِيِّ أُمَّتُهُ كَمَا تَأْوِي النَّحْلُ إِلَى يَعْسُوبِهَا (۱)؛ امت اسلامی به مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مهر می ورزند و به سوی پناه می برند آن چنان که زنبوران عسل به سوی ملکه خود پناه می برند».

در نظام مدیریتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تلاش بر این است که همگرایی و وحدت و الفت قلبی را در میان مردم نهادینه کند. امام صادق علیه السلام درباره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فرمود:

يُظَهِّرُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ الْحَقَّ وَالْعَدْلَ فِي الْبِلَادِ وَيُحَسِّنُ حَالَ عَامَّةِ الْعِبَادِ وَيَجْمَعُ اللَّهُ الْكَلِمَةَ وَيُؤَلِّفُ بَيْنَ قُلُوبٍ مُخْتَلِفَةٍ؛ (۲) خداوند

۱- اثبات الهداه، ج ۵، ص ۲۷۱.

۲- کمال الدین و تمام النعمه، ص ۶۴۷، ح ۷؛ بحار الانوار ج ۵۲، ص ۱۲۸، ح ۲۰.

عزوجلّ به واسطه او حق را ظاهر و عدل را در شهرها گسترش می دهد و حال عموم مردم را بهبود می بخشد و وحدت کلمه پدید آورده و بین قلب های گوناگون الفت ایجاد می کند.

در کلام دیگر نیز آن حضرت به مفضل بن عمر فرمود: «فَوَاللَّهِ يَا مُفَضَّلُ لَيَرْفَعَنَّ عَنِ الْمَلَلِ وَالْأَذْيَانِ الْإِخْتِلَافُ وَيَكُونُ الدِّينُ كُؤُةً وَاحِدًا كَمَا قَالَ جَلَّ ذِكْرُهُ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ؛(۱)» به خدا سوگند! ای مفضل به طور حتم از ملت ها و دین ها اختلاف را برمی دارد و تمام دین یکی خواهد شد آن گونه که خدا فرمود: همانا دین پذیرفته شده نزد خدا فقط اسلام است.»

در دعای ندبه نیز آمده است: «أَيْنَ جَامِعِ الْكَلِمَةِ عَلَى التَّقْوَى؛(۲)» کجاست آن کسی که سخن ها را بر تقوا جمع می کند.»

این شیوه کریمانه در رفتار حکومتی و سیره مدیریتی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به گونه ای پرجاذبه و دلنشین است که سبب جذب و گرویدن پیروان دیگر ادیان به اسلام و پیوستن آنان به حضرت می شود: «فَإِذَا نَظَرْتَ إِلَيْهِ الْيَهُودُ اسْلَمَتْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ؛(۳)» چون یهودیان

۱- بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۴.

۲- اقبال الاعمال، ج ۱، ص ۵۰۹.

۳- الملاحم و الفتن فی ظهور الغائب المنتظر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۷۱.

بر رفتار او نیک بنگرند، اسلام می آورند به جز اندکی».

ج) سبقت در نیکوکاری

از دیگر نمودهای بارز در سیره مدیریتی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و یاران و دولت مردان نظام مهدوی، سبقت گرفتن در کارهای نیک است. ابی بصیر از امام صادق علیه السلام نقل کرده که آن حضرت در تفسیر آیه شریفه: ((فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا)) (۱) فرمود: «نَزَلَتْ فِي الْقَائِمِ وَ أَصْحَابِهِ» (۲) این آیه در شان حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف و اصحاب او نازل شده است».

از این رو، کارگزاران حکومت حضرت برای خدمت به مردم و گسترش عدالت، همه توانشان را به کار می گیرند. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «يَمْلَأُ قُلُوبَ عِبَادِهِ عِبَادَةً وَ يَسِدُّ مَجْهُمَ عِدْلُهُ» (۳) دل های بندگان را پر از عدالت کرده و عدلش فراگیر می شود».

فضیل بن یسار نیز از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود: «أَمَّا وَ اللَّهُ لَيَدْخُلَنَّ عَلَيْهِمْ عِدْلُهُ جَوْفَ بُيُوتِهِمْ كَمَا يَدْخُلُ الْحَرُّ وَ الْقُرُ» (۴) آگاه

۱- سوره بقره، آیه ۱۴۸.

۲- الغیبه، نعمانی، ص ۲۴۱.

۳- بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۷۴، ح ۲۴، الغیبه، طوسی، ص ۱۷۹، ح ۱۳۷.

۴- الغیبه، نعمانی، ص ۲۹۷.

باشید به خدا سوگند! به طور حتم عدالت او داخل خانه های آنان خواهد رفت همان گونه که گرما و سرما چنین خواهد کرد».

(د) رضایت عمومی

یکی از آثار مدیریت عدالت محور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف رضایت مندی همگانی در جامعه است به گونه ای که حتی حیوانات نیز از برکات آن شادمان اند. چنانکه رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «يَرْضَى فِي خِلْمَاتِهِ أَهْلُ الْأَرْضِ وَ أَهْلُ السَّمَاءِ وَ الطَّيْرُ فِي الْجَوْ؛ (۱)» در ایام خلافت او اهل زمین و آسمان و حتی پرندگان هوا نیز راضی اند».

نیز در حدیث دیگر آمده است: «يَرْضَى عَنْهُ سَاكِنُ السَّمَاءِ وَ سَاكِنُ الْأَرْضِ؛ (۲)» از او ساکنان آسمان و زمین همگی راضی اند».

سیره علمی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

اشاره

سیره علمی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مبتنی بر رشد آگاهی و شکوفایی علمی و بالندگی خرد جمعی است. بدون شک تمام پیشرفت های بشری در گرو رشد علمی و خرد ورزی جامعه است. هر اندازه عقل و خرد بشر فزونی یابد و به کمال نهایی خویش برسد، کارآمدی و

۱- کشف الغمه فی معرفه الأئمه علیهم السلام، ج ۳، ص ۲۶۹، بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۸۰.

۲- بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۸۱.

کارآیی آن در عرصه های اخلاق و فرهنگ نیز بیشتر شده و فضایل انسانی و اخلاقی را در جامعه نهادینه می کند.

الف) شکوفایی علمی

در عرصه علمی، سیر تفکر بشری همواره در جهت پیشرفت و تسخیر عرصه های ناشناخته و جدیدی است. هر عصر جدیدی، معمولاً از فرصت شناخت بیشتری نسبت به گذشته برخوردار است. در فرایند تکامل علمی هر چند دانش بشری، افقهای بسیار گسترده و عظیمی را فتح نموده، اما باز هم در عصر ظهور پیشرفت شگرفی خواهد داشت و فهم و آگاهی انسان ها نیز افزایش خواهد یافت.

بر اساس روایات، در عصر ظهور، رشد علمی جامعه بشری، در پرتو رهبری الهی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به اوج کمال خویش می رسد و بشریت با شناخت مسائل معنوی و صلاح و سعادت روح خویش، در راه تحقق جامعه آرمانی، پله های تکامل مادی و معنوی را می پیماید؛ زیرا در آن عصر، بشریت به خزانه دار علوم الهی و منبع جوشان آگاهی و معرفت که چیزی از دیده ژرف نگر و حقیقت بین او پوشیده نیست؛ یعنی ولی معصوم علیهم السلام دست می یابد و همه مسائل بشری، به هدف اصلی و مرز نهایی می رسد و بشریت به اوج تکامل علمی دست می یابد.

عصر نورانی حکومت مهدوی عجل الله تعالی فرجه الشریف دوران شکوفایی بشر در صنعت، تکنولوژی و توسعه همه جانبه است. جامعه عصر ظهور، در پرتو هدایت ها و راهنمایی های امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در علوم تجربی و مسائل عقلی و جهان بینی و جهان شناسی، در پهنه بیکرانه دانایی و شناخت گام نهاده و به حقایق عجیبی دست می یابد.

در این دوره دانش تجربی ره آوردهایی تازه به ارمغان می آورد و آدمی را در بسیاری از دشواری های زندگی توان می بخشد، و راه بسیاری از مشکلات را هموار می سازد. انسان در این راستا و با این تجربه ها همواره می کوشد تا به بار فرهنگی سنگین تری دست یابد و به شناخت های تازه تری برسد و اسرار و رموز بیشتری را آشکار سازد.

امام صادق علیه السلام فرمود:

الْعِلْمُ سَبْعَةٌ وَعِشْرُونَ حَرْفًا فَجَمِيعُ مَا جَاءَتْ بِهِ الرُّسُلُ حَرْفَانِ فَلَمْ يَعْرِفِ النَّاسُ حَتَّى الْيَوْمِ غَيْرَ الْحَرْفَيْنِ فَإِذَا قَامَ قَائِمُنَا أَخْرَجَ الْخُمْسَةَ وَالْعِشْرِينَ حَرْفًا فَبَثَّهَا فِي النَّاسِ وَضَمَّ إِلَيْهَا الْحَرْفَيْنِ حَتَّى يُبَثَّهَا سَبْعَةً وَعِشْرِينَ حَرْفًا؛ (۱) دانش، بیست و هفت حرف (درجه و

۱- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۶؛ معجم احادیث الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۴، ص ۵۵.

شاخه) دارد. تمامی آن چه پیامبران آورده و بشر تا زمان ظهور بدان دست می یابد، دو حرف بیش نیست؛ اما وقتی قائم ما قیام کند، بیست و پنج حرف دیگر را نیز آشکار کرده، میان مردم منتشر می کند.

با ظهور خورشید حاکمیت مهدوی، فکر و اندیشه بشر شکوفا می گردد و درخت سعادت انسان به بار می نشیند و شجره خبیث جهل و جور ریشه کن می گردد، در آن عصر در پرتو دین واحد و تحت امامت و ولایت واحد آخرین حجت الاهی بشریت به گونه ای رشد می کنند و قله های بلند فرهنگ و دانش را تسخیر می کنند که به تمام بیست و هفت بخش علوم دست می یابند، در حالی که قبل از ظهور حضرتش با تمام پیشرفت علمی اش، خواه با چراغ وحی یا ابزار تجربه، به بیش از دو بخش آن دست نیازیده بود.

رشد چشم گیر علوم و پیشرفت های صنعتی و تکنولوژیکی، سبب تحوّل شگرف در عرصه زندگی و یکپارچگی جریان امور و سهولت ارتباطات و تعاملات اجتماعی می گردد؛ به گونه ای که بین آن حضرت و یارانش پیکی نخواهد بود؛ او سخن می گوید و آنان در هر کجا که باشند وی را می بینند و صدایش را می شنوند، چنانکه امام صادق علیه السلام فرمود:

إِنَّ قَائِمَنَا إِذَا قَامَ مَدَّ اللَّهُ لِشِيعَتِنَا فِي أَسْمَاعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ حَتَّى لَا يَكُونَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقَائِمِ بَرِيدٌ يُكَلِّمُهُمْ فَيَسْمَعُونَ وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ وَ هُوَ فِي مَكَانِهِ؛^(۱) هنگامی که قائم ما عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند، خداوند آن چنان گوش و چشم شیعیان ما را تقویت می کند که میان آن ها و قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف نامه رسانی نخواهد بود؛ او با آن ها سخن می گوید و آن ها سخنش را می شنوند و او را می بینند، در حالی که او در مکان خویش است.

این حدیث بیانگر پیشرفت های صنعتی عصر ظهور است، همان طور که بخشی از آن اکنون نیز در سایه ماهواره ها، وسایل ارتباط جمعی و شبکه جهانی اینترنت عملی شده است و بخش های کامل تر آن در زمان ظهور آن حضرت محقق می گردد.

امام صادق علیه السلام فرمود:

إِذَا قَامَ الْقَائِمُ بَعَثَ فِي أَقَالِيمِ الْأَرْضِ فِي كُلِّ إِقْلِيمٍ رَجُلًا يَقُولُ عَهْدُكَ فِي كَفِّكَ فَإِذَا وَرَدَ عَلَيْكَ أَمْرٌ لَا تَفْهَمُهُ وَلَا تَعْرِفُ الْفَضَاءَ فِيهِ فَانْظُرْ إِلَى كَفِّكَ وَاعْمَلْ بِمَا فِيهِ؛^(۲) هنگامی که قائم قیام کند در کشورهای روی زمین کسانی را بر می انگیزد، در

۱- الخرائج و الجرائح، ج ۲، ص ۸۴۱؛ منتخب الانوار المضيئه، ص ۳۵۲؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۶.

۲- الغيبة، نعمانی، ص ۳۱۹.

هر سرزمین یک نفر را، و به او می گوید: فرمان تو در کف دست تو است، هر گاه کاری برای تو پیش آمد که آن را نفهمیدی و ندانستی چگونه در آن حکم کنی، به کف خود بنگر و به آنچه در آن (مکتوب) است عمل کن.

در دوران قبل از ظهور کوشش انسان در مسیر تکامل شناخت، بیشتر به بعد مادی جهان و زندگی انسان معطوف بوده است و چون انسان با ماده سر و کار دارد و تلاش او برای این است که خواص و آثار بیشتری از ماده را بشناسد، مسائل ماورای ماده و بعد معنوی حیات به خاطر پیچیدگی و دشواری که دارد بدان پایه مورد توجه و بررسی قرار نگرفته است. حیات روحی و معنوی، در گستردگی و اسرار آمیزی قابل مقایسه با حیات مادی و فیزیکی انسان نیست و انسان در قلمرو حیات معنوی ابزار لازم برای شناخت را نیز به طور کامل در اختیار ندارند.

در حالی که رشد و پیشرفت علمی و فرهنگی انسان تاکنون، بیشتر مربوط به امور طبیعی و بخش های مادی زندگی بوده است و در ابعاد معنوی، بشریت رشد چندانی نداشته است، اما در دوران ظهور، به شکل گسترده ای، امدادهای آسمانی برای رفع مشکلات مادی و معیشتی و حتی فرهنگی بشر به یاری زمینیان می شتابد. چنانکه

مراد از وراثت زمین در آیه: ((وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ(۱)) انتقال منافع آن و استقرار برکت های حیات زمین برای صالحان است و این برکت های پایان ناپذیر، اعم از برکت های مادی و معنوی است.

در بخش های معماری و ساختمان سازی، پیشرفت های چشم گیری رخ می دهد. توسعه شهری به گونه ای فزاینده رو به کمال می رود و مساجد به عنوان نماد این توسعه و وسعت فراوان می یابند. نمونه ای از آن، در برخی روایات عصر ظهور، توسعه ساخت و سازها و بنای مسجد بزرگ کوفه به عنوان مرکز حکومت جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف یاد شده است، توسعه شهرها چنان خواهد بود که مردی سوار بر استر تیزرو به قصد نماز جمعه حرکت می کند؛ اما بر اثر فاصله فراوان مکان و فراخی شهر به آن نمی رسد، چنانکه مفضل بن عمر، از امام صادق علیه السلام در این باره نقل کرده است که فرمود:

إِذَا قَامَ قَائِمٌ آلِ مُحَمَّدٍ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِرْجَةَ الشَّرِيفِ بَنِي فِي ظَهْرِ الْكُوفَةِ مَسْجِدًا لَهُ أَلْفُ بَابٍ وَ اتَّصَلَتْ بِيُوتِ الْكُوفَةِ بِنَهْرِ كَرْبَلَاءَ وَ بِالْحَيْرَةِ حَتَّى يَخْرُجَ الرَّجُلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى بَعْلِهِ سَفَوَاءَ يُرِيدُ الْجُمُعَةَ فَلَا يُدْرِكُهَا(۲)؛ هنگامی که

۱- سوره انبیا، آیه ۱۰۵.

۲- الغیبه، طوسی، ص ۴۶۸؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۰.

قائم آل پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله قیام کند، در پشت کوفه (منطقه نجف اشرف) مسجدی می سازد که هزار در ورودی دارد و شهر کوفه چنان توسعه می یابد که خانه های آن به رود فرات در کربلا و «حیره» متصل می شود به طوری که مردی در روز جمعه سوار استر تندرو می شود تا خود را به نماز برساند، ولی به نماز نمی رسد.

در عرصه احکام و معارف دین، رشد و پیشرفت علوم با کشف عرصه های جدید دانش، زمینه را برای فهم و گسترش آموزه های دینی فراهم می کند و انسان ها از طریق سیر آفاقی عرصه های جدیدتری از عظمت خلقت الاهی را می شناسند و حتی در حوزه احکام و مسائل شرعی همگان صاحب نظر می شوند. امام باقر علیه السلام می فرماید: «تَوَتَّوْنَ الْحِكْمَةَ فِي زَمَانِهِ حَتَّى إِنَّ الْمَرْأَةَ لَتَقْضِي فِي بَيْتِهَا بِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى وَ سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله؛ (۱) در زمان ظهور، دانش و بینشی ارزانی می شود که زنان در خانه ها بر اساس کتاب خدا و سنت پیامبر قضاوت می کنند».

در عرصه بهداشت و درمان، به برکت پیشرفت علوم و شکوفایی شگفت انگیز دانش ها و بهره گیری از آن برای گسترش بهداشت و

درمان، بیماری‌ها ریشه کن می‌شود. از آنجا که از وظایف حکومت، مبارزه با عوامل آلودگی است، زیرا سبب به خطر افتادن بهداشت محیط زیست می‌شود؛ از این رو، باید از هرگونه تخلفات بهداشتی و هر آنچه سبب نابودی بهداشت محیط زیست می‌شود جلوگیری گردد.

در عصر حکومت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف وضعیت جسمی و بهداشت مردم دگرگون می‌شود و بیماران تندرستی یافته و بیماری‌های کشنده مهار می‌شود و مرگ و میرها، اندک و ناچیز می‌گردد. امام صادق علیه السلام فرمود: «إِذَا قَامَ الْقَائِمُ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْ كُلِّ مُؤْمِنٍ الْعَاهَةَ (۱)؛ چون قائم قیام کند خداوند از هر مؤمنی بیماری نقص و آفت را دور ساخته و تندرستی و توانایی را به او باز می‌گرداند».

در عصر ظهور، در اثر پیشرفت علوم پزشکی و گسترش بهداشت عمومی، عمر مردم بسیار طولانی می‌شود. مفضل بن عمر از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود:

إِنَّ قَائِمَنَا إِذَا قَامَ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَاسْتَعْنَى الْعِبَادُ عَنِ ضَوْءِ الشَّمْسِ وَذَهَبَتِ الظُّلْمَةُ وَ يُعَمَّرُ الرَّجُلُ فِي مُلْكِهِ

حَتَّى يُوَلِّدَ لَهُ أَلْفٌ ذَكَرٍ لَا تُوَلِّدُ فِيهِمْ أَنْتَى (۱)؛ هنگامی که قائم ما ظهور فرماید زمین از نور پروردگارش منور گردد چنانچه مردم از روشنی خورشید بی نیاز گردند و تاریکی نابود شود و در سلطنت آن حضرت مردی آنقدر عمر کند که هزار فرزند پسر پی در پی از او به وجود آید که در میان فرزنداناش دختری متولد نشده باشد.

(ب) رشد عقلانی

رشد عقلانیت عمومی و توجه به شاخص های عقلانی و نهادینه شدن فرهنگ عقل گرایی و خردورزی در جامعه، از دیگر دستاوردهای حکومت مهدوی است که در عرصه های مختلف زندگی مردمان عصر ظهور، نمود پیدا می کند. (۲)

در عصر ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با عنایت خاص خداوندی، عقول بشر کامل می گردد. امام باقر علیه السلام درباره رشد عقلانیت و خرد جمعی در عصر ظهور می فرماید: «إِذَا قَامَ قَائِمُنَا عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفِ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رُءُوسِ الْعِبَادِ فَجَمَعَ بِهَا عُقُولَهُمْ وَكَمَلَتْ بِهَا أَخْلَامَهُمْ؛ (۳) هنگامی که

۱- الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۱؛ الغیبه، طوسی، ص ۴۶۸.

۲- آخرین منجی، ص ۳۰۱.

۳- الکافی، ج ۱، ص ۲۵؛ کمال الدین، ص ۶۷۵.

قائم ما قیام کند دست خود را (کنایه از عنایت و اشراف حضرت) بر سر بندگان قرار می دهد، پس خرد مردم زیاد شده و فهم آنان کامل می گردد».

در حکومت عدل مهدوی، جامعه بشری از نظر رشد عقلی و درک حقایق، به درجه بالایی خواهد رسید که سنخیت با حکومت جهانی و عدالت گستر آن حضرت در همه ابعاد پیدا می کند و بشریت صلاحیت و ظرفیت درک معارف والای دینی را داشته باشند. این امر سبب می شود که بسیاری از انسان ها به شریعت اسلام و امام معصوم روی آورند؛ زیرا درک و آگاهی بشری به این مرحله از تکامل می رسد تا مردم تشخیص دهند که امام علیه السلام از جانب ذات باری تعالی است و نظر او در تبیین بایسته ها و فضایل اخلاقی جنبه یقینی دارد.

شکوفایی عقلانیت در عصر ظهور، هماهنگ با تعلیمات و حیانی و محوریت آموزه های دین است نه عقلانیت انسان محور، زیرا با همه ارج گذاری به عقل و عقلانیت، هیچ گاه نمی توان ادعا کرد که قوه خرد به تنهایی می تواند بدون مدد جستن از وحی و مبانی شریعت، اصول و معیاری اخلاقی بی عیب و نقص را ارائه کند، بلکه از آن جا که آفریدگار هستی حقیقت و هویت انسان را بهتر از خود

او می شناسد، بهتر می تواند معیاری برای بایدها و نبایدهای او تعیین نماید. از این رو، اندیشه های اخلاقی بسیاری در طول قرن های مختلف، تنها با تکیه بر قوه خرد شکل گرفته و در جامعه توسعه یافته اند، ولی هیچ کدام از این نظریه ها نتوانسته اند مشکلات بنیادین بشر را پاسخ گویند و حتی بحران های شخصیتی و اجتماعی بسیاری را در پی داشته اند.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف افزون بر اینکه خود رئیس عاقلان است و از قوه خرد در اداره نظام سیاسی و اقتصادی جامعه بهره می برد، با عالم ماورا نیز پیوند دارد و از دانش های آسمانی برخوردار است. او با یاری جستن از ذات باری تعالی و وحی و شریعت آسمانی، بر نیازها و مشکلات جامعه بشری چیره می شود و اقتصاد و فرهنگ سالم، آسایش و امنیت، رفاه عمومی و پارسایی را در جامعه می گستراند. بنابراین، بخش مهمی از آبادانی، رفاه، آسایش، توسعه اقتصادی و... در مدینه فاضله مهدوی، وام دار وجود امام معصوم و مصون از خطا و اشتباه است؛ زیرا وجود او، مایه خیر و برکت بوده و تصرفات ولایی او، همه مشکلات بشری را مرتفع می کند.

در حکومت جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پا به پای هوشمندی و بالا آمدن علم و دانش، عقل بشر هم رشد می کند و بالا می آید؛ دانش

غرور می آورد، ولی عقل تواضع می آورد؛ دانش ویران می کند، ولی عقل عمران و آبادانی دارد؛ هوش شیطنت می آورد، ولی عقل فضیلت و انسانیت و شرف می آورد و ملاک برتری انسانها بر سایر جانداران عالم در این است که انسان دارای عقل است.

در حکومت مهدوی، نه تنها خردها کامل می شود، بلکه بر هوش و دانش و جمیع شئون زندگی بشر عقل حاکم می شود و در سایه ی حکومت عقل همه ی این ابزارهای دو دم در مسیر خیر و صلاح و رفاه و سعادت جامعه ی انسانی مورد استفاده قرار می گیرند و این از هنرهای بزرگ امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف است که خردها را از زندان حصار در حصار هوسها و تمایلات آزاد می کند، و آن ها را حاکم بر سرنوشت انسانها قرار می دهد و انسانهای آن عصر همه خردمند و اهل اندیشه هستند و هرچه را عقل اقدامی قبیح و زشت و ناپسند تشخیص دهد، از آن اجتناب می کنند و پیداست که چه مدینه ی فاضله ای خواهد بود.

بنابراین، عقل و پیروی از آن در اندیشه اسلامی، جای گاه بلندی دارد و قرآن و سنت نبوی بدان تأکید می کنند و آن را حجتی باطنی در کنار حجت ظاهری پیامبر و امام معصوم علیهم السلام به شمار می آورند به گونه ای که شریعت اسلام عقل را یکی از منابع

چهارگانه استنباط احکام شرعی برمی شمارد، اما عقل به تنهایی هرگز نمی تواند همه مشکلات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و... بشری را حل کند و خود نیز بر این ناتوانی اذعان دارد. از این رو، وحی به کمک آن می آید. عقل آدمی در عصر ظهور به مرتبه تکامل خود می رسد و به انسان عصر ظهور یاری می رساند تا در اخلاق و بینش انسانی خود به مرحله کمال برسد، اما باز قلمرو آن حدود و ثغوری دارد و بسیاری از امور از جمله تدوین قوانین اجتماعی از حیثه تصرفات آن به دور خواهد بود. البته تکامل قوه خرد سبب می گردد انسان تشخیص دهد که تنها خرد، راه حل مشکلات و معضلات بشری نیست و امور ماورایی هم چون وحی و شریعت الهی و نیز شخصی آسمانی باید به یاری آن حجت باطنی بیایند تا بحران های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و امنیتی او حل شود. بنابراین، تنها عقل، برای رفع مشکلات بشر کارآیی ندارد و جانشین همه چیز نمی تواند شود. انسان برای شناخت همه چیز و رفع همه مشکلات خویش تنها به عقل خود نباید تکیه کند؛ زیرا عقل تباهی و فساد را به دنبال می آورد و افقی تیره و تار را فراسوی آدمی ترسیم می سازد.

در حکومت دین مدار مهدوی، عقلانیت و فرزانه‌گی با عبودیت و

بندگی خدای متعال، مفهوم پیدا می کند. وقتی از امام صادق علیه السلام درباره عقلانیت و خرد ورزی سوال شد: «عقل چیست؟ حضرت فرمود: عقل آن است که انسان به وسیله ی او خدا را پرستد و بهشت جاویدان را کسب کند»؛ (مَا الْعَقْلُ؟ قَالَ: مَا عُبِدَ بِهِ الرَّحْمَنُ وَ اكْتُسِبَ بِهِ الْجَنَانُ).

سپس راوی پرسید: «فَالَّذِي كَانَ فِي مَعَاوِيَةَ؟ فَقَالَ: تَلَمَّكَ النَّكْرَاءُ، تَلَمَّكَ الشَّيْطَانُ وَ هِيَ شَبِيهَةٌ بِالْعَقْلِ وَ لَيْسَتْ بِالْعَقْلِ (۱)؛ پس آنچه در معاویه بود چیست؟ حضرت در پاسخ فرمود: آنچه معاویه داشت هوش بالائی بود و آن شیطنت بود شبیه به عقل، اما عقل نبود».

در جوامع صنعتی امروز، هوش، استعداد، دانش و تجربه بشری زیاد شده و در سایه ی تیزهوشی، سخت کوشی و پایداری در مسائل گوناگون علمی، فنی، صنعت و تکنولوژی به اعماق دریاها سفر کرده و تا اوج آسمان ها به پرواز در آمده و در این زمینه پیشرفت های شگرفی پیدا کرده اند و ارمغان های بزرگی برای بشریت آورده اند، از جهان اتم ها و موجودات ذره بینی تا جهان کهکشان ها و سحابی ها را که میلیونها سال نوری با زمین فاصله

دارند در زیر سیطره و نفوذ علمی خویش در آورده و به تاخت و تاز در عرصه‌ی فضای بیکران جهان مشغول می‌باشند. نیز در دانش طب پیشرفت‌های عظیمی کرده‌اند؛ ولی متاسفانه عقل و خرد آن‌ها رشد نکرده و شکوفا نشده و از قوه به فعلیت در نیامده است؛ اگر عقل بالا می‌آمد که گناه نمی‌کردند، ستم و تبعیض و فساد اخلاقی در آنجا رواج نداشت.

جایگاه عقل چنان رفیع است که در روایات در ردیف انبیاء و امامان علیهم السلام قرار داده شده و از او به عنوان حجت خدا یاد شده است. امام کاظم علیه السلام به هشام فرمود: «يَا هِشَامُ إِنَّ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجَّتَيْنِ حُجَّةً ظَاهِرَةً وَ حُجَّةً بَاطِنَةً فَأَمَّا الظَّاهِرَةَ فَالرُّسُلُ وَالْأَنْبِيَاءُ وَالْأَئِمَّةُ وَ أَمَّا الْبَاطِنَةَ فَالْعُقُولُ(۱)»؛ خداوند در میان مردم دو حجت دارد: یکی حجت ظاهری است که عبارت است از پیامبران و امامان علیهم السلام، دوم حجت باطنی و درونی که عقل است».

همانطور که پیامبران هرگز به گناه دعوت نمی‌کنند عقل هم هرگز به گناه دعوت نمی‌کند، عقل جز به راستی و درستی و پاکی و حسن نیت دعوت ندارد، دنیای امروز عقل را کوبیده و هوش و دانش به حد اعلا رسیده است، حاکم بر دنیای صنعت هوش است، اختراعات همه

۱- تحف العقول عن آل الرسول علیهم السلام، ص ۳۸۶.

مال هوش است، علم مربوط به هوش و استعداد است، آری؛ اگر در کنار این ها عامل باشند دانش و هوش را در مجرای صحیح انسانی به کار می گیرند.

□□□

سیره اقتصادی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

اشاره

براساس روایات، سیره اقتصادی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در عصر ظهور، توسعه همه جانبه عدالت اقتصادی و رفاه اقتصادی از راه تولید و توزیع و نظارت دقیق است. بی نیازی جامعه به سبب تحقق عدالت و مساوات و عمران و آبادانی و فراوانی ثروت، از مشخصات سیره اقتصادی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است.

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف برای سامان یابی وضعیت اقتصادی جامعه و بهبود شرایط معیشت و رفاه عمومی، توان جامعه را به سوی استفاده بهینه و حداکثری از مواهب طبیعت، سوق می دهد و با تکیه بر عنایات الهی، اقدامات سازنده را در راستای دگرگونی اقتصادی جامعه عصر ظهور، به کار می گیرد و تمام مناسبات ناسالم اقتصادی را محو و عوامل فقر و فلاکت اجتماعی را نابود می کند.

در سیره اقتصادی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف امر تولید سامان می یابد و از منابع طبیعی و مواهب خدایی بهترین بهره برداری می شود و ثروت به دست آمده بین همه طبقات به شکل عادلانه توزیع می گردد.

الف) فقر زدایی

در سیره اقتصادی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تنها فقر و فلاکت و نیازمندی، جایگاهی ندارد، بلکه اهداف بالاتری همچون استغنائی روحی و کرامت اجتماعی جامعه را مد نظر دارد.

بر اساس روایات، در زمان امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف علاوه بر بی نیازی ظاهری که در اثر افزایش تولید و توزیع عادلانه ثروت، حاصل می شود، بشر از نظر روحی و باطنی نیز به بی نیازی می رسد و روحیه زیاده خواهی از او رخت بر می بندد؛ یعنی قبل از این که اقتصاد او رشد کند و توسعه یابد، ارزش های او عوض می شود و ریشه می یابد و برخورداری از دنیا نیز رنگ الاهی و ارزشی به خود می گیرد.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در این باره فرمود:

اِذَا خَرَجَ الْمَهْدِيُّ أَلْقَى اللَّهُ تَعَالَى فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ حَتَّى يَقُولَ الْمَهْدِيُّ: مَنْ يُرِيدُ الْمَالَ؟ فَلَا يَأْتِيهِ أَحَدٌ إِلَّا وَاحِدٌ يَقُولُ: أَنَا، فَيَقُولُ: أَحِثْ فَيُحِثِي فَيَحْمِلُ عَلَيَّ ظَهْرَهُ حَتَّى إِذَا أَتَى أَقْصَى النَّاسِ، قَالَ: أَلَمَّا أَرَانِي شَرًّا مِنْ هَاهُنَا، فَيَرْجِعُ فَيُرَدُّ إِلَيْهِ فَيَقُولُ: خُذْ مَالَكَ، لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ؛ (۱) زمانی که مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف قیام کند، خداوند بی نیازی را در قلوب بندگان می افکند، تا آن حدّ که مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می گوید: چه کسی مال می خواهد؟ به جز یک تن کسی برای گرفتن مال نمی آید. او می گوید: من می خواهم. آن گاه حضرت به او می گوید: بردار. او هم مقداری مال برمی دارد و بر پشت خود حمل می کند و راه می افتد تا این که به آخر جمعیت می رسد، آن جا با خود می گوید من از همه این ها حریص تر بودم. پس

باز می گردد و مال را به حضرت باز می گرداند و می گوید من نیازی به این مال ندارم.

در نظام اقتصادی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فقر زدایی و دادگری مالی، تا جایی پیش می رود که در سطح جامعه کسی به عنوان نیازمند یافت نمی شود! رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

أَبَشَّرُكُمْ بِالْمَهْدِيِّ عَجَلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ يُبْعَثُ فِي أُمَّتِي عَلَى اخْتِلَافٍ مِنَ النَّاسِ وَ زَلْزَلٍ يَمَلُّهُ الْأَرْضَ قَسِيظًا وَ عَيْدًا كَمَا مُلِئْتُ جَوْرًا وَ ظُلْمًا، يَرْضَى عَنْهُ سَاكِنُ السَّمَاءِ وَ سَاكِنُ الْأَرْضِ، يَقْسِمُ الْمَالَ صِحَاحًا. فَقَالَ رَجُلٌ: مَا صِحَاحًا؟ قَالَ: بِالسَّوِيَّةِ بَيْنَ النَّاسِ وَ يَمَلُّهُ اللَّهُ قُلُوبَ أُمَّهِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ عَنِّي وَ آلِهِ عَنِّي وَ يَسْأَلُهُمْ عَيْدُهُ حَتَّى يَأْمُرَ مُنَادِيًا يَنَادِي يَقُولُ: مَنْ لَهُ فِي الْمَالِ حَاجَةٌ؟ فَمَا يَقُومُ مِنَ النَّاسِ إِلَّا رَجُلٌ وَاحِدٌ، يَقُولُ: أَنَا. يَقُولُ: أَنْتِ السَّدَانُ، يَعْنِي الْخَازِنَ فَقُلْ لَهُ: إِنَّ الْمَهْدِيَّ يَأْمُرُكَ أَنْ تُعْطِيَنِي مَالًا؛ يَقُولُ لَهُ اخْتُ حَتَّى إِذَا جَعَلَهُ فِي حَجْرِهِ وَ أَبْرَزَهُ نَدَمَ، يَقُولُ: كُنْتُ أَجْشَعُ أُمَّهُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ نَفْسًا أَعْجَزَ عَمَّا وَسِعَهُمْ فَيْرُدُّهُ وَ لَا يَقْبَلُ مِنْهُ. فَيُقَالُ لَهُ: إِنَّا لَا نَأْخُذُ شَيْئًا أُعْطِينَاهُ (۱)؛ شما را به آمدن مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مژده می دهیم، او به هنگامی که مردم با هم نزاع و اختلاف دارند و اوضاع متزلزل است در امت من برانگیخته می شود و زمین را از قسط و عدل پر می کند، چنان که از ظلم و

۱- کشف الغمه فی معرفه الأئمه عليهم السلام، ج ۲، ص ۴۷۱؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۹۲.

جور پر شده باشد. ساکنان آسمان و زمین از او راضی می شوند. او مال را به طور صحاح تقسیم می کند. مردی پرسید: صحاح چیست؟ حضرت فرمودند: مساوات بین مردم. خداوند دل های آن ها را بی نیاز می سازد و سایه عدلش بر سر همه گسترش می یابد تا آنجا که دستور دهد اعلان کنند کیست که به مال نیاز داشته باشد؟ و در آن میان فقط یک مرد برخاسته و می گوید: منم که نیازمند می باشم. اعلان کننده به وی می گوید: برو نزد خزینه دار و بگو مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دستور داده که به من مال دهی. خزینه دار پول بسیاری در دامن او ریخته و می گوید: بردار! ولی او از حملش عاجز می ماند و پشیمان می شود و می گوید: من از لحاظ نیروی بدنی بسیار قوی هستم و با این وصف از بردن این پولها ناتوان می باشم و آن را نمی پذیرد. ولی به او گفته می شود: چیزی را که ما به کسی دادیم پس نمی گیریم.

آنچه در شیوه مبارزه حضرت مهدی با فقر، بیش تر حائز اهمیت است، ایجاد روح بی نیازی و بلند طبعی در مردم است؛ زیرا چه بسیارند انسان های ثروتمندی که طبعی گرسنه و روحی آزمند دارند و چه بسا انسان هایی که در عین فقر، از طبعی بزرگ و روحی غنی برخوردارند. مردم در عصر امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف از غنای روحی برخوردارند و این همان دگرگونی معنوی است که در آن عصر پدید می آید. چنانکه امام باقر علیه السلام فرمود:

إِذَا قَامَ الْقَائِمُ... فَحَيْثُ تَطَهَّرَ الْأَرْضُ كُنُوزَهَا وَ تَبَدَّى بَرَكَاتُهَا فَلَا يَجِدُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ يَوْمَئِذٍ مَوْضِعًا لِيَصَدَّقْتَهُ وَلَا لِيَبْرَهُ لَشُمُولِ الْغِنَى جَمِيعَ الْمُؤْمِنِينَ؛^(۱) چون حضرت قائم عجل الله تعالى فرجه الشريف قیام کند، در آن روز زمین گنج های خود را ظاهر سازد و همه برکات خویش را آشکار نماید به گونه ای که کسی از شما موردی برای انفاق و صدقه و کمک مالی نمی یابد؛ زیرا همه مؤمنان، بی نیاز و توانگر خواهند شد.

از امام صادق علیه السلام نیز روایت شده است که فرمود:

إِنَّ قَائِمَنَا إِذَا قَامَ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَ اسْتَيْغَنَى الْعِبَادُ عَن ضَوْءِ الشَّمْسِ... وَ يَطْلُبُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ مَنْ يَصِلُهُ بِمَالِهِ وَ يَأْخُذُ مِنْ زَكَاتِهِ لَا يُوجَدُ أَحَدٌ يَقْبَلُ مِنْهُ ذَلِكَ اسْتَيْغَنَى النَّاسُ بِمَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ؛^(۲) زمانی که قائم ما ظهور کند، زمین با نور خدای روشن شود... و شخصی از شما به جستجوی فردی می گردد که مال زکات را بگیرد، ولی کسی را نمی یابد که آن را بپذیرد. در آن روزگار، مردمان همگی با فراوانی نعمت های الهی، بی نیاز می گردند.

۱- الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۴؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۸.

۲- الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۸۱؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۳۷.

از این گونه روایات استفاده می شود که در عصر ظهور، اموال و دارایی ها بیش از نیازمندی های جامعه است؛ به گونه ای که اموال از موارد مصرف بیش تر می گردد. از این رو، دولت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نه تنها کسری بودجه ندارد، بلکه در آمد آن بر بودجه اش فزونی پیدا می کند، زیرا به شخص نیازمند به اندازه ای مال و ثروت داده می شود که توان بردن آن را نداشته باشد. بدیهی است که با فزونی ثروت و بهبود وضع اقتصادی، فقر و تهیدستی از جامعه بشری ریشه کن می شود و معیشت عمومی جامعه چنان بهبود می یابد که دارندگان زکات برای رساندن آن به نیازمندان به رنج می افتند.

(ب) توزیع عادلانه اموال

از دیگر شاخصه های سیره اقتصادی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مدیریت صحیح برای تولید و توزیع عادلانه امکانات و ثروت در میان عموم مردم است. از نظر اسلام، توزیع عادلانه ثروت و رعایت استحقاق مردم، مهمترین اصل در شیوه مدیریت اقتصادی شمرده می شود، زیرا تراکم و انباشت ثروت و امکانات در دست عدّه خاصّی و طبقه ویژه ای، منشأ اختلاف طبقاتی و بسیاری از مفسدات اقتصادی و مالی در جامعه می گردد.

در حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با ساماندهی امر تولید و توزیع، عدالت در همه جا حاکم می گردد و همه مردم از نعمت و فراوانی بهره مند می شوند. امام باقر علیه السلام فرمود: «إِذَا قَامَ قَائِمٌ أَهْلِ الْبَيْتِ قَسَمَ بِالسَّوِيَّةِ وَ

عَدَلَ فِي الرَّعِيَّةِ (۱)؛ وقتی قائم خاندان ما قیام کند (اموال را) به تساوی تقسیم و میان خلق به عدالت رفتار می کند».

اجرای این اصل در زمان حضرت علاوه بر این که بر اساس قوانین الهی جاری می شود بر پایه مواسات و استحکام روحیه برادری انجام می پذیرد تا روح غنا و بی نیازی، در پرتو رأفت و همرنگی و مهرورزی اجتماعی، در میان مردم نهادینه شود و کسی به خاطر دارایی و اموال بر دیگری اظهار برتری و تفاخر نمایند. در روایت آمده است: «وَأَلْقَى الرَّأْفَةَ وَالرَّحْمَةَ بَيْنَهُمْ فَيَتَوَاسُونَ وَيَقْتَسِمُونَ بِالسَّوِيَّةِ فَيَسْتَعِينِي الْفَقِيرُ وَ لَا يَغْلُو بَعْضُهُمْ بَعْضًا» (۲). رأفت و رحمت را بین مردم می افکنند، پس نسبت به یکدیگر مواسات می کنند و مال را به تساوی تقسیم می کنند. بدین سبب، فقیر بی نیاز می شود و کسی برتر از دیگری (در مال) قرار نمی گیرد».

در حدیثی، رسول خدا صلی الله علیه و آله با اشاره به سیره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در تقسیم برابر اموال، این شیوه مساوات را، سبب نفوذ روح غنا و بی نیازی در قلوب مردم بیان فرموده است: «يَقْسِمُ الْمَالَ بِالسَّوِيَّةِ وَ

۱- الغیبه، نعمانی، ص ۲۳۷؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۵۱.

۲- بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۸۵.

يَجْعَلُ اللَّهُ الْغَنَى فِي قُلُوبِ هَذِهِ الْأُمَّةِ؛^(۱) مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مال و دارایی فراوانی را میان مردم به طور مساوی تقسیم می کند و خداوند در دل های آنان، روح استغنا و بی نیازی قرار می دهد».

طبیعی است ره آورد اجرای عدالت و مساوات در سطح جامعه آن است که فقر و تهی دستی ریشه کن می شود و فاصله های طبقاتی از بین می رود.

ج) عمران و آبادانی

در زمان حاکمیت آخرین حجت حق و مدیریت الهی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف همه زمین آباد و منابع عظیم و تمام نشدنی ثروت آن در اختیار حضرت قرار می گیرد تا سرمایه ای کلان برای پی ریزی اقتصادی سالم فراهم شود. در آن زمان، همه نقاط زمین آباد و سرسبز و مالا مال از محصول می شود و معادن زیرزمینی استخراج می شود و زمین روئیدنی هایش را می رویاند و آسمان قطرات بارانش را فرو می فرستد و از زمین و آسمان نعمت ریزش می کند و نقطه ای خالی از عمران نخواهد ماند.

تحقق عدالت اقتصادی در جامعه، به رشد و توسعه امکانات طبیعی

۱- کشف الغمه فی معرفه الأئمه علیهم السلام، ج ۲، ص ۴۷۴؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۸۴.

نیاز دارد و این مهم در حکومت مهدوی در پناه عمران و آبادانی زمین محقق خواهد شد، چنانکه امام باقر علیه السلام فرمود: «تَطْوَى لَهُ الْأَرْضُ ... الْمُشْرِكُونَ فَلَمَّا يَبْقَى فِي الْأَرْضِ خَرَابٌ إِلَّا عُمَرُ (۱)؛ همه سرزمین ها برای او مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف هموار شود... در هیچ جای جهان ویرانی باقی نماند مگر اینکه آن را آباد کند».

در پرتو حکومت عدل مهدوی، زمین آباد و منابع طبیعی و زیر زمینی مورد بهره برداری قرار می گیرد. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

يَبْعَثُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ رَجُلًا مِنِّي وَ مِنْ عِزَّتِي فَيَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا كَمَا مَلَأَهَا مِنْ كَانَ قَبْلَهُ جَوْرًا وَيُخْرِجُ لَهُ الْأَرْضَ أَفْلَاحًا كِبِدَهَا (۲) وَ يَحْتَوِ الْمَالَ حَتْوًا وَ لَا يَعُدُّهُ عَدًّا (۳)؛ خدای عزوجل مردی از نسل و عترت من را ظاهر می کند که زمین را پر از عدل و داد می کند، چنانکه دیگران قبل از او، آن را پر از ظلم و جور کرده اند. در آن زمان، زمین، کبد (منابع و برکات) خود را برای او بیرون

۱- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۳۳۱؛ اعلام الهدی بأعلام الهدی، ص ۴۶۳؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۹۱.

۲- «افلاذ» جمع «فلذ» به معنی قطعه و شعبه است؛ «افلاذ کبد» به اشیاء گران بها اطلاق می شود که در این جا اشاره به منابع گران قیمت و پرارزش درون زمین است.

۳- الامالی، طوسی، ۵۱۳؛ بحار الانوار، ج ۲۸، ص ۱۸.

می ریزد و او ثروت را بدون شمارش در میان مردم تقسیم می کند.

(د) توسعه کشاورزی

کشاورزی و محصولات طبیعی، پایه و اساس اقتصاد بشری شمرده می شود. در عصر ظهور، صنعت کشت و بهره برداری بهینه از منابع کشاورزی، پیشرفت فوق العاده می کند به گونه ای که برداشت محصول چندین برابر می شود.

در زمان حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دگرگونی شگفت انگیزی در کشاورزی پدید می آید و مواد غذایی در جامعه فراوان می گردد. از امیرمؤمنان علیه السلام روایت شده است که درباره رونق فوق العاده کشاورزی و فزونی محصولات در عصر ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فرمود:

يَبْعَثُ الْمَهْدِيُّ عَجَلَ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفِ إِلَى أَمْرَائِهِ بِسَائِرِ الْأَمْصَارِ بِالْعَدْلِ بَيْنَ النَّاسِ... وَ يَذْهَبُ الشَّرُّ وَ يَبْقَى الْخَيْرَ وَ يَزْرَعُ الْإِنْسَانُ مُدًّا يَخْرُجُ لَهُ سَبْعِمِائَةَ مُدًّا؛ (۱) مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به فرمانداران خود در شهرهای مختلف دستور می دهد که با مردم رفتار عادلانه داشته باشند... در آن روزگار،

۱- إلزام الناصب فی إثبات الحجة الغائب عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۲، ص ۲۶۱؛ شرح احقاق الحق، ج ۲۹، ص ۴۴۱.

شربه کلی از بین می‌رود و خیر ماندگار می‌شود. مردم یک مُد می‌کارند و هفتصد مُد برداشت می‌کنند.

در زمان ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف چشمه‌ها جاری و آب‌ها فراوان می‌شود: «وَتَزِيدُ الْمَيَّاهُ فِي دَوْلَتِهِ وَتَمُدُّ الْأَنْهَارُ وَتُضِعُّ الْأَرْضُ أَكْلَهَا وَتَسْتَخْرِجُ الْكُنُوزَ (۱)؛ در دولت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف آب‌ها زیاد و نهرها امتداد می‌یابد و زمین خوردنی‌هایش را دو چندان ظاهر می‌کند و همه گنج‌های پنهان استخراج می‌شود».

امیرمؤمنان علیه السلام فرمود: «لَوْ قَسَدَ قِيَامَ قَائِمِنَا لَمَا نَزَلَتِ السَّمَاءُ قَطْرَهَا وَلَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ نَبَاتَهَا (۲)؛ هر گاه قائم ما قیام کند، آسمان بارانش را فرو می‌ریزد و زمین گیاهانش را بیرون می‌آورد».

همچنین ابی سعید خدری روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره فراوانی نعمت در زمان ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فرمود: «يُرْسَلُ السَّمَاءُ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَ لَا تَدْعُ الْأَرْضُ شَيْئًا مِنْ نَبَاتِهَا إِلَّا أَخْرَجَتْهُ (۳)؛ (در زمان ظهور) باران‌های فراوانی از آسمان فرو می‌ریزد و زمین گیاهانش را بیرون می‌دهد».

۱- منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۴۷۲.

۲- الخصال، ج ۲، ص ۶۲۶؛ تحف العقول، ص ۱۱۵.

۳- کشف الغمه فی معرفه الأئمه علیهم السلام، ج ۲، ص ۴۷۳؛ الملاحم و الفتن فی ظهور الغائب المنتظر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۷۱؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۹۷.

ه) استخراج معادن

خداوند مَنَّان، بسیاری از ثروت‌ها و مواد لازم برای زندگی انسان را در معادن و گنج‌های نهفته در درون زمین قرار داده است. شناسایی این معادن و منابع زیرزمینی و استخراج و بهره‌برداری از آن برای دستیابی به خودکفایی و رفاه در سطح جامعه بشری، امری ضروری است، این معادن و مواد دیگری که برای بشر امروزی شناخته شده نیست، در دوران ظهور شناسایی و مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد.

در عصر ظهور، معادن و گنج‌هایی شناخته و اکتشاف می‌شود که چهره زندگی‌ها را به کلی دگرگون می‌سازد. یکی از منابع تأمین این سرمایه‌ها معادن است و باید از آنها کاملاً استفاده شود. با توجه به بیکرانی و فراوانی منابع و معادن زیرزمینی؛ به ویژه نسبت به بخش‌های ناشناخته آن، بهره‌برداری از این منبع عظیم، نقش اساسی در سامان دادن امور زندگی مردم دارد و روشن است که دولت مهدوی، با استفاده از این بخش از منابع، بخش‌هایی از زندگی جامعه را مدیریت می‌کند.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «وَيُظْهِرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ كُنُوزَ الْأَرْضِ وَ

مَعَادِنَهَا(۱)؛ خداوند برای او حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف گنج ها و معادن نهفته در زمین را آشکار می سازد».

امیرمؤمنان علیه السلام در نهج البلاغه فرمود: «و تُخْرِجُ لَهُ الْأَرْضُ أَفَالِيدَ كِبِدِهَا وَ تُلْقِي إِلَيْهِ سَلْمًا مَقَالِيدَهَا فَيُرِيكُمْ كَيْفَ عَدْلُ السَّيْرَةِ(۲)؛ زمین گنجینه های نهفته در اعماق خویش را برای وی برون اندازد، و کلیدهای خویش را از در آشتی تسلیم او سازد، پس روش عادلانه را به شما بنمایاند».

در دوران ظهور و تکامل علم و عقل انسان با هدایت و اشراف حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف بسیاری از منابع زیر زمینی که به دلیل محدودیت دانش بشر کنونی و آینده، ناشناخته بود، کشف و استخراج می شود و با شیوه ها و روشهای اصولی و درست برای رفاه جامعه آن روز به کار گرفته می شود. چنانکه امام کاظم علیه السلام از آشکار شدن تمامی منابع زمین در دوران ظهور خبر داده است: «تَظْهَرُ لَهُ كُنُوزُ الْأَرْضِ(۳)؛ برای او قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف گنج های پنهان زمین آشکار می گردد»

۱- کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۹۴.

۲- نهج البلاغه، ص ۱۹۶.

۳- الخرائج و الجرائح، ج ۳، ص ۱۱۶۵.

(و) اعطای مساوی اموال به مردم

سیره اقتصادی دولت مهدوی، در بخش مدیریت امور معیشتی مردم، اعطای اموال فراوان به همگان و تقسیم دارایی بین تمام افراد است.

رسول خدا صلی الله علیه و آله به دخترش حضرت فاطمه علیها السلام فرمود:

... فَيَبْعَثُ اللَّهُ عِنْدَ ذَلِكَ مَهْدِيَنَا التَّاسِعَ مِنْ صُلْبِ الْحَسِيِّينَ مَنْ يَفْتَحُ حُصُونِ الضَّلَالَةِ وَقَلَاعَهَا، يَقُومُ بِالدِّينِ فِي آخِرِ الزَّمَانِ وَيَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا كَمَا مَلَأَتْ جَوْرًا... أَرْحَمُهُم بِالرَّعِيَّةِ وَأَعْدَلُهُم بِالسَّوِيَّةِ؛^(۱) خدای عزوجل در آن هنگام مهدی ما که نهمین از نسل حسین علیه السلام است را می فرستد، کسی که دژهای گمراهی را باز می کند... او که از همه بیشتر به رعیت خود رحیم بوده و از همه بیشتر به طور مساوات عدالت را اجرا می کند.

ابو سعید خدری از پیامبر اکرم عجل الله تعالی فرجه الشریف نقل کرده که فرمود:

أُبَشِّرُكُمْ بِالْمَهْدِيِّ يُبْعَثُ فِي أُمَّتِي عَلَى اخْتِلَافٍ مِنَ النَّاسِ وَزَلْزَلٍ فَيَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَقِسْطًا كَمَا مَلَأَتْ ظُلْمًا وَجَوْرًا يَرْضَى عَنْهُ سَاكِنُ السَّمَاءِ وَسَاكِنُ الْأَرْضِ يَفْسِمُ الْمَالَ صِحَاحًا. فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: وَمَا صِحَاحًا؟ قَالَ: السَّوِيَّةُ بَيْنَ النَّاسِ^(۲)؛ شما را مژده به ظهور

۱- بحار الانوار، ج ۳۶، ص ۳۰۷.

۲- كشف الغمه في معرفة الأئمة عليهم السلام، ج ۲، ص ۴۷۱.

مهدی می دهم که به هنگام انقلاب احوال مردم و اوضاع متزلزل، قیام کند و زمین را پر از عدل و داد نماید چنانکه از ظلم و ستم پر شده باشد. ساکنان آسمان و زمین از حکومت او راضی خواهند بود. و علی السویه اموال را میان مردم قسمت کند.

عبد الله مسعود می گوید: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا لَيْلَةٌ لَطَوَّلَ اللَّهُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى يَمْلِكَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي... يَمْلُؤُهَا قِسْطًا وَعَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْمًا وَجَوْرًا وَ يَقْسِمُ الْمَالَ بِالسَّوِيَّةِ وَيَجْعَلُ اللَّهُ الْغِنَى فِي قُلُوبِ هَذِهِ الْأُمَّةِ (۱)؛ اگر از عمر دنیا جز یک شب نماند، خداوند آن شب را چندان دراز گرداند تا مردی از اهل بیت من به حکومت رسد... او زمین را پر از عدل و داد کند چنانکه پر از ظلم و جور شده باشد و اموال را بالسویه میان مردم تقسیم کند و خداوند دل های امت مرا بی نیاز گرداند.

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تنها فرمانروایی است که با ایجاد رأفت و رحمت در قلوب پیروان خویش و توزیع مساوی اموال میان آنان، فقر را در سراسر جهان ریشه کن و روح بی نیازی را در جامعه حکم فرما می کند: «وَأَلْقَى الرَّأْفَةَ وَالرَّحْمَةَ بَيْنَهُمْ فَيَتَوَاسَوْنَ وَيَقْتَسِمُونَ بِالسَّوِيَّةِ

فَيَسْتَعْنِي الْفَقِيرُ وَلَا يَغْلُو بَعْضُهُمْ بَعْضًا؛ (۱) رأفت و رحمت را بین مردم می افکند. پس نسبت به یکدیگر مواسات خواهند داشت و مال را به تساوی تقسیم می کنند. بدین سبب، فقیر بی نیاز می شود و فاصله طبقاتی توانگر و ضعیف از جامعه رخت برمی بندد».

(ز) فراوانی مال و نعمت

بر اساس روایات، به برکت مدیریت اقتصادی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نعمت ها فراوان می شود و زندگی مادی مردمان عصر ظهور از نظر رفاهی ارتقا یافته و دگرگون می شود.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره وفور نعمت در زمان ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فرمود: «تَتَنَعَّمُ أُمَّتِي فِي زَمَنِ الْمَهْدِيِّ عَجَلُ اللَّهِ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ نِعْمَةً لَمْ يَنْتَعِمُوا مِثْلَهَا قَطُّ الْبِرُّ وَالْفَاجِرُ (۲)؛ امت من در زمان ظهور مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از نعمت های بسیاری برخوردار خواهند شد، هم انسان های نیکو کار و هم افراد بدکردار».

در کلام دیگر رسول خدا صلی الله علیه و آله در بیان رفاه اجتماعی در زمان حکومت فرزندش امام مهدی صلی الله علیه و آله می فرماید: «يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ

۱- إلزام الناصب فی إثبات الحجة الغائب عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۲، ص ۲۴۶؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۸۵؛ معجم احادیث الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۵، ص ۲۰۰.

۲- كشف الغمه فی معرفه الأئمة عليهم السلام، ج ۲، ص ۴۷۳؛ الملاحم و الفتن فی ظهور الغائب المنتظر عجل الله تعالی فرجه الشریف، ص ۷۱؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۹۷.

يَفِيضُ الْمَالَ فَيَضَاءُ؛^(۱) او زمین را سرشار از عدل می کند و مال فراوانی به مردم می بخشد».

امام باقر علیه السلام درباره بذل و بخشش های فراوان و مستمر حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، می فرماید:

وَيُعْطِي النَّاسَ عَطَايَا مَرَّتَيْنِ فِي السَّنَةِ وَيَزُفُهُمْ فِي الشَّهْرِ رِزْقَيْنِ وَيُسَوِّي بَيْنَ النَّاسِ حَيْثُ لَمَّا تَرَى مُحْتَاجًا إِلَى الزَّكَاةِ وَيَجِيءُ أَصْحَابُ الزَّكَاةِ بِزَكَاتِهِمْ إِلَى الْمَحَاوِجِ مِنْ شَيْعَتِهِ فَلَا يَقْبَلُونَهَا فَيَصِيرُ رُؤُوسُهَا وَيُدُورُونَ فِي دُورِهِمْ فَيَخْرُجُونَ إِلَيْهِمْ فَيَقُولُونَ لَا حَاجَةَ لَنَا فِي دَرَاهِمِكُمْ... فَيُعْطِي عَطَاءً لَمْ يُعْطِهِ أَحَدٌ قَبْلَهُ؛^(۲) مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در سال، دوبار به مردم مال می... بخشد و در ماه دوبار وسائل معیشت به آنان می هد... تا جایی که نیازمندی به زکات باقی نمی ماند و صاحبان زکات، زکاتشان را نزد محتاجان می آورند و ایشان نمی پذیرند. پس آنان زکات خویش در کیسه هایی می نهند و [برای یافتن محتاجی] در اطراف خانه ها می گردند، اما مردم بیرون می آیند و می گویند: «ما را به پول شما نیازی

۱- كشف الغمه في معرفة الأئمة عليهم السلام، ج ۲، ص ۴۸۷؛ بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۹۶.

۲- إلزام الناصب في إثبات الحجة الغائب عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۲، ص ۲۶۷؛ مجمع النورين، ص ۳۴۶؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۹۰.

نیست... پس مهدی دست به بخشش گشاید، چنان که تا آن روز کسی آن چنان بخشش اموال نکرده باشد.

خلاصه آنکه: قیام حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف آغاز تحوّل بزرگ جهانی است که اهداف بزرگی چون ریشه کن کردن ظلم و ستم و برقراری عدل و قسط و صلح و امنیت و شکوفائی مادی و معنوی را در پی دارد، امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در رأس این تحول عظیم جهانی قرار دارد و امنیت و رفاه اقتصادی به معنی تام کلمه را، به جامعه عصر ظهور هدیه می کند تا مردم در اوج شکوفائی علمی، اخلاقی و اقتصادی زندگی کند و برکات حکومت کریمه اش همگان را فرا می گیرد.

در عصر ظهور، در پرتو ولایت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نعمت ها فزونی یافته و درهای رحمت و برکت از آسمان و زمین گشوده می گردد. در آن دوران، حکومت واحدی تشکیل می گردد و جامعه بشری از مواهب زندگی بهره برده و زمینه رشد و تعالی معنوی و فکری برای همگان فراهم می گردد. با ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و استقرار حکومت عدل مهدوی در جهان، تمدن نوین اسلامی بر پایه آموزه های اصیل قرآن و سنت شکل می گیرد و پیوند قرآن و عترت با محوریت آخرین منجی الاهی عجل الله تعالی فرجه الشریف تحقق می یابد. در فضای عطر آگین دوران ظهور، همه انسانها بدون تبعیض از مواهب طبیعی بهره مند شده و جامعه بشری به شکوفایی فرهنگی، اخلاقی، تربیتی و تکامل عقلی خواهند رسید؛

به گونه ای که می توان عصر ظهور را، دوره شکوفایی مادی و بلوغ معنوی بشر نامید. (۱)

در پایان لازم به ذکر است که آنچه درباره سیره حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف اشاره گردید، نسبت به آنچه خواهد شد و مسائل و طرح ها و برنامه هایی که در آن دوران سراسر عدل و داد و آگاهی و نظم و حق و حقوق و علم و فن و دانش و ایمان عرضه خواهد گشت، قطره ای است از دریا، و البته روشن است که آگاهی کامل از تمام آن مسائل که پس از ظهور رخ می دهد، در دوران پیش از ظهور برای هر کس در هر درجه از آگاهی که باشند بسی دشوار است. مهم شناخت برخی از این روش ها است که از رهنمودهای احادیث اهل بیت علیه السلام می توان دریافت.

والحمد لله

وصلی الله علی محمد و آله

منابع

١. قرآن كريم.

١. آمدی، عبد الواحد، غرر الحكم و درر الكلم، تحقيق و تصحيح: سيد مهدي رجائي، قم، دار الكتاب الإسلامي، چاپ دوم، ١٤١٠ ق.

٢. ابن بابويه، علي بن حسين، الامامه والتبصره من الحيره، قم، مدرسه الامام المهدي عجل الله تعالى فرجه الشريف چاپ اول، ١٤٠٤ ق.

٣. ابن بطريق، يحيى بن حسن، عمدہ عيون صحاح الأخبار في مناقب إمام الأبرار، قم، جماعه المدرسين بقم، مؤسسہ النشر الاسلامی، چاپ اول: ١٤٠٧ ق.

٤. ابن فارس، احمد بن زكريا، معجم مقاييس اللغة، تحقيق: عبدالسلام محمد هارون، قم، مكتبه الاعلام الاسلامی، ١٤٠٤ ق.

٥. ابن منظور، محمد بن مكرم، لسان العرب، قم، نشر ادب الحوزه، ١٤٠٥ ق.

٦. اربلي، علي بن عيسى، كشف الغمه في معرفه الائمة عليهم السلام بيروت، دار الأضواء، چاپ دوم، ١٤٠٥ ق.

٧. بحرانی، سید ہاشم بن سلیمان، غایہ المرام و حجہ الخصام فی تعیین الامام من طریق الخاص و العام، تحقیق: سید علی عاشور، بی جا، بی تا.

٨. -----، البرهان فی تفسیر القرآن، قسم الدراسات الإسلامیہ مؤسسہ البعثہ، قم، مؤسسہ بعثہ، چاپ اول: ١٣٧٤ ش.

٩. برقی، احمد بن خالد، المحاسن، تصحیح و تعلیق: سید جلال الدین حسینی، تہران، دارالکتب الاسلامیہ، ١٤٧٠ ق / ١٣٣٠ ش.

١٠. بروجردی، سید حسین طباطبائی، جامع أحادیث الشیعہ، قم، المطبعہ العلمیہ، ١٣٩٩ ق.

١١. جوادی آملی، عبد اللہ، امام مہدی، موجود موعود عجل اللہ تعالیٰ فرجہ الشریف، قم، نشر اسرأ، چاپ اول، ١٣٨٧ ش.

١٢. حائری یزدی، علی، الزام الناصب فی اثبات الحجہ الغائب عجل اللہ تعالیٰ فرجہ الشریف تحقیق: سید علی عاشور، بی جا، بی تا.

١٣. حرّ عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعہ الی تحصیل مسائل الشریعہ، قم، مؤسسہ آل البيت علیہم السلام لاحیاء التراث، چاپ دوم، ١٤١٤ ق.

۱۴. -----، اثبات الهداه، قم، چاپخانه علمیه، بی تا.

۱۵. حرّانی، حسن بن علی، تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیه و آله تصحیح و تعلیق: علی اکبر غفاری، قم، مؤسسه النشر الاسلامی التابعه لجماعه المدرسین، چاپ سوم، ۱۴۰۴ق / ۱۳۶۳ ش.

۱۶. حسینی، شرف‌الدین، تأویل الآیات الظاهره، قم، مدرسه الإمام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف، اول، ۱۴۰۷ق / ۱۳۶۶ ش.

۱۷. حکیمی، محمد، عصر زندگی (چگونگی آینده انسان و اسلام)، قم، بوستان کتاب، چاپ پنجم: ۱۳۸۱ش.

۱۸. حلّی، حسن بن سلیمان، مختصر بصائر الدرجات، نجف اشرف، المطبعه الحیدریه، چاپ اول، ۱۳۷۰ش / ۱۹۵۰ م.

۱۹. حویزی، عبد علی بن جمعه العروسی، تفسیر نور الثقلین، تحقیق: سیدهاشم رسولی محلاتی، قم، مؤسسه اسماعیلیان، چاپ چهارم، ۱۴۱۲ق / ۱۳۷۰ ش.

۲۰. خزّاز، علی بن محمد، کفایه الاثر فی النص علی الأئمه الاثنی عشر علیهم السلام، تحقیق: سید عبداللطیف حسینی، قم، انتشارات بیدار، ۱۴۰۱ ق.

٢١. راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، بی جا، دفتر نشر الكتاب، چاپ دوم، ١٤٠٤ ق.
٢٢. راوندی، قطب الدین، الخرائج و الجرائح، قم، مؤسسه الإمام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، چاپ اول، ١٤٠٩ ق.
٢٣. ری شهری، محمد، میزان الحکمه، تهران، دار الحدیث، چاپ اول، ١٤١٦ ق.
٢٤. سلیم بن قیس هلالی، کتاب سلیم بن قیس، قم، انتشارات هادی، چاپ اول: ١٤٠٥ ق.
٢٥. سلمی، یوسف بن یحیی مقدسی شافعی، عقد الدرر فی اخبار المنتظر عجل الله تعالی فرجه الشریف، قاهره، عالم الفکر، بی تا.
٢٦. سید بن طاووس، علی بن موسی، الطوائف فی معرفه مذاهب و الطوائف، قم، الخیام، چاپ اول، ١٣٩٩ ق.
٢٧. -----، الملاحم و الفتن فی ظهور الغائب المنتظر عجل الله تعالی فرجه الشریف، اصفهان، مؤسسه صاحب الأمر عجل الله تعالی فرجه الشریف، چاپ اول، ١٤١٦ ق.
٢٨. -----، إقبال الأعمال، تهران، دار الکتب الإسلامیه، چاپ دوم: ١٤٠٩ ق.

٢٩. -----، التشریف باليمن فی التعریف بالفتن، تحقیق و تصحیح: مؤسسه صاحب الأمر؛ اصفهان: گلبهار، قم، ناشر: مؤسسه صاحب الأمر عجل الله تعالى فرجه الشريف سال چاپ اول: ١٤١٦ ق.
٣٠. سید رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، تحقیق و شرح: الشیخ محمد عبده، قم، دار الذخائر، الطبعة الأولى: ١٤١٢-١٣٧٠ ش.
٣١. شیخ صدوق، محمد بن علی، الخصال، تحقیق: علی اکبر غفاری، قم، انتشارات اسلامی، ١٤٠٣ ق / ١٣٦٢ ش.
٣٢. -----، علل الشرائع، نجف اشرف، المكتبة الحیدریه، ١٣٨٥ ق / ١٩٦٦ م.
٣٣. -----، عیون اخبار الرضا علیه السلام، تحقیق: شیخ حسین اعلمی، بیروت، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، ١٤٠٤ ق / ١٩٨٤ م.
٣٤. -----، کمال الدین و تمام النعمه، تحقیق: علی اکبر غفاری، قم، مؤسسه النشر الاسلامی، ١٤٠٥ ق / ١٣٦٣ ش.
٣٥. -----، معانی الاخبار، تحقیق: علی اکبر الغفاری، قم، مؤسسه النشر الاسلامی، ١٣٧٩ ق / ١٣٣٨ ش.
٣٦. -----، من لایحضره الفقیه، تصحیح: علی اکبر غفاری، قم،

مؤسسه النشر الإسلامی، چاپ دوم، بی تا.

٣٧. -----، أمالی الصدوق، بیروت، انتشارات اعلمی، چاپ: پنجم: ١٤٠٠ ق.

٣٨. شیخ مفید، محمد بن نعمان، الأختصاص، تحقیق: علی اکبر غفاری، بیروت، دار المفید، چاپ دوم: ١٤١٤ ق.

٣٩. -----، الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، بیروت، دار المفید، چاپ دوم، ١٤١٤ ق.

٤٠. شیخ طوسی، محمد بن حسن، الغیبه، تحقیق: شیخ عبادالله طهرانی و شیخ علی احمد ناصح، قم، مؤسسه المعارف الاسلامیه، چاپ اول، ١٤١١ ق.

٤١. -----، الأمالی (للشیخ الطوسی)، قم، دار الثقافه، چاپ اول: ١٤١٤ ق.

٤٢. -----، تهذیب الاحکام فی شرح المقنعه، تحقیق: سید حسن موسوی خراسانی، تهران، دار الکتب الاسلامیه، چاپ سوم، ١٣٦٤ ش.

٤٣. -----، مصباح المتهدّج و سلاح المتعبّد، بیروت، مؤسسه فقه الشیعہ، چاپ: اول: ١٤١١ ق.

٤٤. صافى گلپایگانی، لطف الله، منتخب الاثر فى الامام الثانى عشر عجل الله تعالى فرجه الشريف، قم، مؤسسه السيدها المعصومه، ١٤٢١ق.

٤٥. صفار، محمد بن حسن، بصائر الدرجات، تصحيح: ميرزا حسن كوچه باغى، نهران، منشورات الأعلمی، ١٤٠٤ ق / ١٣٦٢ ش.

٤٦. صمدى، قنبرعلى، آخريين منجى (شناخت نامه امام مهدى عجل الله تعالى فرجه الشريف، قم، انتشارات بنياد حضرت مهدى موعود عجل الله تعالى فرجه الشريف، چاپ اول، زمستان ١٣٩٢).

٤٧. طباطبائى، سيد محمد حسين، الميزان فى تفسير القرآن، قم، جماعه المدرسين فى الحوزه العلميه، بى تا.

٤٨. بروجردى، سيد حسين طباطبائى، جامع أحاديث الشيعة، قم، المطبعه العلميه، سال چاپ: ١٣٩٩ ق.

٤٩. طبرسى، احمد بن على، الاجتجاج، نجف اشرف، دار النعمان، ١٣٨٦ ق / ١٩٦٦ م.

٥٠. طبرسى، فضل بن حسن، اعلام الورى باعلام الهدى، قم، مؤسسه آل البيت لاحياء التراث، الطبعة الاولى: ربيع الاول ١٤١٧ ق.

٥١. طبرى، محمد بن جرير، دلائل الامامه، قم، مؤسسه البعثه، چاپ اول، ١٤١٣ ق.

٥٢. عياشى، محمد بن مسعود، تفسير العياشى، تحقيق: سيد هاشم رسولى محلاتى، تهران، المكتبه العلميه الاسلاميه، بى تا.
٥٣. فتال نيشابورى، محمد بن احمد، روضه الواعظين، قم، انتشارات رضى، بى تا.
٥٤. فضل بن حسن، مشكاه الأنوار فى غرر الأخبار، نجف اشرف، مكتبه الحيدريه، چاپ دوم: ١٣٨٥ ق.
٥٥. فيض كاشانى، ملا محسن، تفسير الصافى، قم، مؤسسه الهادى، چاپ دوم، ١٤١٦ ق/ ١٣٧٤ ش.
٥٦. قاضى نعمان، محمد، شرح الاخبار فى فضائل الأئمه الاطهار عليهم السلام، تحقيق: سيد محمد حسينى جلالى، قم، مؤسسه النشر الاسلامى، بى تا.
٥٧. قرشى، باقر شريف، حياه الإمام المهدي عجل الله تعالى فرجه الشريف، اصفهان، مؤسسه تحقيقات و نشر معارف اهل البيت عليهم السلام چاپ اول، ١٤١٧ ق/ ١٩٩٦ م.
٥٨. قمى، شيخ عباس، مفاتيح الجنان، ترجمه: موسى دامغانى، تهران، نشر فيض كاشانى، ١٣٧٦ ش.
٥٩. قمى، على بن إبراهيم، تفسير القمى، تصحيح: سيد طيب موسى

جزائری، قم، دارالکتاب چاپ سوم: ۱۴۰۴ ق.

۶۰. قمی مشهدی، محمد بن محمد رضا، تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، چاپ اول: ۱۳۶۸ ش.

۶۱. قندوزی، سلیمان، ینابیع الموده لذوی القربی، قم، دار الأسوه، چاپ اول، ۱۴۱۶ ق.

۶۲. کامل سلیمان، یوم الخلاص فی ظل القائم المهدي عجل الله تعالى فرجه الشريف، دارالکتاب اللبنانی، سال چاپ: ۱۴۰۲ ق.

۶۳. کفعمی، ابراهیم بن علی عاملی، البلد الأمين و الدرع الحصین، بیروت، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، چاپ اول: ۱۴۱۸ ق.

۶۴. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تحقیق: علی اکبر غفاری، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ پنجم، ۱۳۶۳ ش.

۶۵. کورانی عاملی، علی، معجم أحاديث الإمام المهدي عجل الله تعالى فرجه الشريف، قم، مؤسسه المعارف الإسلامیه، چاپ اول، ۱۴۱۱ ق.

۶۶. مجلسی، محمد تقی، بحار الأنوار، بیروت، دار احیاء التراث العربی، سال چاپ دو: ۱۴۰۳ ق.

۶۷. مردنی، ابوالحسن، مجمع النورین و ملتقى البحرين، چاپ سنگی، بی تا، بی جا.
۶۸. مرعشی، سید شهاب الدین، شرح احقاق الحق و ازحاق الباطل، قم، مکتبه آیت الله العظمی المرعشی النجفی، بی تا.
۶۹. مشهدی، محمد بن جعفر، المزار الکبیر، تحقیق: جواد قیومی، قم، نشر القیوم، چاپ اول، ۱۴۱۹ ق.
۷۰. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، تهران، انتشارات صدرا، بی تا.
۷۱. مظفر، محمد رضا، اصول الفقه، قم، مؤسسه اسماعیلیان، چاپ دوم: ۱۴۰۸ ه ق.
۷۲. نعمانی، محمد بن ابراهیم، الغیبه، تحقیق: فارس حسون کریم، قم، انوار الهدی، چاپ اول، ۱۴۲۲ ق.
۷۳. نیلی نجفی، سید بهاء الدین، منتخب الانوار المضيئه، قم، مؤسسه الإمام الهادی علیه السلام چاپ اول، ۱۴۲۰ ق / ۱۳۷۸ ش.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقاتی و ترجمانی

اصفهان

گام‌های

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

